

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

14. (124.) évfolyam, 1–2. szám

Megjelent: 2019. április

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:

Dr. Németh Gábor

Felelős szerkesztő:

Girmann Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:

Plette Péter

Tördelőszerkesztő:

Mányoki Anna

Szerkesztőség:

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

1054 Budapest, Zoltán u. 6.

Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415

E-mail: zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu

Telefon: 474 5554

www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,

a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06 1 767 8262 számon,

levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft

Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2019.020/1–2

HU ISSN

1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnöke

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábod Péter, dr. Tóháti Márta*

14. (124.) ÉVFOLYAM 1–2. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

14. (124.) ÉVFOLYAM 1–2. SZÁM

2019. április

Sztoján Krisztina

**A vagyoni hátrány megállapításának problematikája a Btk. XXXVII. fejezetébe
tartozó bűncselekmények esetén**

Walsh Máté Gergely

Kalózok a tudományos könyv- és folyóiratkiadás világában – II. rész

Dr. Palágyi Tivadar

Szabadalmak érvényesítése az Egyesült Királyságban

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila

**A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési
tevékenységének főbb jellemzői 2018 második felében**

Dr. Palágyi Tivadar

Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jegesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Sztoján Krisztina</i>	A vagyoni hátrány megállapításának problematikája a Btk. XXXVII. fejezetébe tartozó bűncselekmények esetén	7
<i>Walsh Máté Gergely</i>	Kalózkodás a tudományos könyv- és folyóiratkiadás világában – II. rész	35
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Szabadalmak érvényesítése az Egyesült Királyságban	68
<i>Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila</i>	A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2018 második felében	72
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	112
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		154
Könyv- és folyóiratszemle		183
Summaries		209

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Krisztina Sztoján</i>	The problematics of establishing pecuniary disadvantage in the event of crimes included in Chapter XXXVII of the Criminal Code of Hungary	7
<i>Máté Gergely Walsh</i>	Pirates in academic book and journal publishing – Part II.	35
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Enforcement of patents in the United Kingdom	68
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the second half of 2018	72
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	112
	Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	154
	Review of books and periodicals	183
	Summaries	209

SOMMAIRE

<i>Krisztina Sztoján</i>	Le problématique de la constatation de l'inconvénient financier en cas des crimes appartenant au chapitre XXXVII du Code pénal	7
<i>Máté Gergely Walsh</i>	Pirates dans le monde de l'édition des livres et magazines scientifiques – partie II	35
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	La validation des brevets au Royaume-Uni	68
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office hongrois de la propriété intellectuelle dans la deuxième moitié de 2018	72
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	112
Avis d'expert choisis du corps des experts en droits d'auteur		154
Revue des livres et périodiques		183
Summaries		209

INHALT

<i>Krisztina Sztoján</i>	Die Problematik der Feststellung des finanziellen Nachteils im Fall der zum Kapitel XXXVII des Strafgesetzbuchs zugehörigen Straftaten	7
<i>Máté Gergely Walsh</i>	Piraten in der Welt des Verlags der wissenschaftlichen Bücher und Zeitschriften – Teil II.	35
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Die Validierung der Patente im Vereinigten Königreich	68
<i>Dr. Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in der zweiten Hälfte von 2018	72
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	112
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		154
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		183
Summaries		209

Sztoján Krisztina

A VAGYONI HÁTRÁNY MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA A BTK. XXXVII. FEJEZETÉBE TARTOZÓ BŰNCSELEKMÉNYEK ESETÉN*

I. BEVEZETÉS

A tanulmány a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogsértések esetén bekövetkezett vagyoni hátrány megállapításának kérdését helyezi középpontba, ám a vizsgálat kereteit mégis ennél tágabban kell meghúzni. A kutatási kérdés arra irányult, hogy a jogalkalmazó milyen szempontok alapján állapítja meg a szellemi alkotásokhoz fűződő jog sérelmének eredményeként bekövetkezett vagyoni hátrány mértékét, és hogy beszélhetünk-e egyáltalán egységes, de legalábbis következetes, a jogbiztonság követelményeit kielégítő joggyakorlatról.

A vizsgálat módszertanát alapvetően az empirikus megközelítés jellemzi: a kutatási kérdés megválaszolása és a következtetések megfogalmazása érdekében a szerző 19 egyedi ítéletet dolgozott fel. A vizsgálat tárgyának szűkítése két szempont alapján történt: *i)* a mélyebb elemzés érdekében nem a Btk. teljes XXXVII. fejezete került feldolgozásra, hanem csak és kizárólag a szerzői jogok megsértése és iparjogvédelmi jogok megsértése törvényi tényállásra fókuszáltunk; *ii)* az e tárgyban született ítéletek elemzését pedig csak a Fővárosi Törvényszék illetékességi területére szűkítjük. Az így kapott vizsgálati kör tehát azon ítéletekből áll, amelyeket vagy szerzői jogok, vagy iparjogvédelmi jogok megsértése tárgyában a Fővárosi Törvényszék első vagy másodfokon eljáró bírósággént hozott. A törvényszék valójában a rendszerezés alapjául szolgáló kiindulási pont, hiszen az elemzés természetesen kiterjed azon ítéletekre is, amelyeket az adott ügyben az első fokon eljáró járásbíróság vagy a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla hozott. Az empirikus vizsgálódás mellett meghatározó a dogmatikus megközelítés is, hiszen a joggyakorlat elemzése és értékelése csak és kizárólag a vizsgált keretdiszpozíciókat kitöltő magánjogi normák és e jogterület dogmatikájának ismeretében lehetséges.

Az ítéletek feldolgozása során megállapítható, hogy a vagyoni hátrány kérdésköre az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén szorosan összefügg az elkövetési magatartás értelmezésével, és az elkövetési magatartások téves értelmezése valójában a vagyoni hátrány tekintetében meglévő következtetlen joggyakorlat egyik okaként jelölhető meg. A joggyakorlat-elemzés során választ kaptunk a dolgozat alapjául megfogalmazott kutatási kérdésre,

* A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán készült, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János dipolomadíj-pályázatán díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

de annak érdekében, hogy e következtetlen joggyakorlat mögött meghúzódó indokokat is feltárjuk, az elemzés körének kiszélesítésére van szükség. Így tehát nemcsak az eredmény megállapítására fókuszálunk, hanem az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén megvizsgáljuk az elkövetési magatartások jelentéstartalmával kapcsolatban kialakult joggyakorlatot is.

A vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos bizonytalanságok, téves következtetések másik oka a polgári jogi szabályok figyelmen kívül hagyásában, illetve helytelen alkalmazásában keresendő. E következtetés alátámasztására kitérünk a vonatkozó polgári jogi rendelkezésekre és dogmatikai kérdésekre, ezen belül is kiemelten foglalkozunk a licenciaszerződés tartalmával, szabályaival.

A tanulmánynak tehát nem célja a két vizsgált bűncselekmény részletes tényállási elemzését adni, csak és kizárólag a feltett kutatási kérdésre és az azzal összefüggésben felmerülő jogi problémákra koncentrálnunk. A dolgozat ennek megfelelően három nagy egységre tagolható: *i)* dogmatikai alapok (II. és III. rész), *ii)* a joggyakorlat elemzése (IV. rész), *iii)* a joggyakorlat értékelése, következtetések összefoglalása (V. rész). A vizsgálat mindvégig két síkon fut, amely két sík valójában a vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos problémák két oka: a polgári jogi szabályok figyelmen kívül hagyása/helytelen alkalmazása és az elkövetési magatartások jelentéstartalmának normaszöveget sértő módosítása.

II. JOGTERÜLET A SZEMÉLYEK JOGA ÉS A DOLOGI JOG HATÁRÁN: A SZELLEMI ALKOTÁSOK JOGÁNAK SAJÁTOS VONÁSAI

Tekintettel arra, hogy a vizsgált törvényi tényállások keretdiszpozíciók,¹ a tényállások megfelelő elemzése csak és kizárólag az e diszpozíciókat tartalommal kitöltő normák ismeretében lehetséges. Bonyolítja a kérdést, hogy maga a diszpozíciót kitöltő norma is többértű: a szellemi alkotásokhoz fűződő jog ugyanis az alkotó mint elsődleges jogosult személyéhez fűződő, attól elválaszthatatlan jogok és a szellemi alkotásból eredő vagyoni jogok együttesét jelenti.²

E sajátos jogterületet tehát mind a polgári jog személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályai, mind a tulajdonjog védelmét biztosító rendelkezések befolyásolják. A szellemi alkotásokra vonatkozó részletes szabályanyagot azonban nem a Ptk. mint átfogó kódex rögzíti, hanem önálló, külön jogszabályok adják.³ A Ptk. vonatkozó rendelkezésein

¹ Karsai Krisztina, Szomora Zsolt: Szellemi tulajdon-jog elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina, Szomora Zsolt, Vida Mihály (szerk.): Anyagi büntetőjog. Különös rész II. Iurisperitus, Szeged, 2013, p. 233.

² Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1937, p. 377–378.

³ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog. Szellemi alkotások jog. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 2008, p. 26.

túl tehát figyelemmel kell lenni – különösen az elkövetési tárgy vonatkozásában – a szellemi alkotásokhoz fűződő jog részletszabályait tartalmazó jogszabályokra is, így különösen a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényre, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényre, valamint a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvényre. E fejezetben a szellemi alkotások jogának e többrétűségből fakadó sajátos jellegét tárjuk fel, elhelyezve e jogterületet a polgári jog területeinek mátrixában.

Az absztrakt személyiség védelmére szolgáló polgári jogi szabályok és a szellemi alkotások oltalma között számos kapcsolódási pont lelhető fel, hiszen a közvetlenül védett alkotótevékenység mögött minden esetben az alkotó individuum áll.⁴ Az alkotót megillető, az ő személyétől elválaszthatatlan jogosultságok valójában egytől egyig megfeleltethetők valamely, a Ptk.-ban nevesített, személyhez fűződő jognak: példaként említhető az alkotói minőséghez való jog, amely a névhez való jog sajátos változata, vagy a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás joga, amely pedig a magánjogi titokvédelem körébe sorolható.⁵ E részjogosultságok is tehát a jogosult személyéhez tapadnak, attól elválaszthatatlanok, és így forgalomképtelenek. Ily módon nem meglepő, hogy az alkotásokhoz fűződő érdekek oltalmát szolgáló szankciórendszer több tekintetben is alkalmazza a személyiségi jogok védelmét szolgáló általános polgári jogi megoldásokat.⁶

Ugyanakkor a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok rendelkeznek egy vagyoni aspektussal is: tehát olyan vagyoni értékű jogok is egyben, amelyek „a tulajdonhoz hasonló kizárólagos uralmat”⁷ jelentenek, és magánjogi forgalom tárgyát képezhetik. Megjegyzendő, hogy a szellemi alkotások e felfogásában – tehát a személyhez fűződő és vagyoni értékű jogok együttesében – valójában az Egyesült Államok jogrendszerének személyiségi jogi felfogása tükröződik.⁸ Az Egyesült Államokban uralkodó személyiségi jogi felfogás ugyanis rendelkezési jogi alapú,⁹ míg a kontinentális jogrendszerekben – köztük a magyarban is¹⁰ – az emberi méltóság alapú megközelítés uralkodik.¹¹ A forgalomképtelen személyiségi jogok a szellemi alkotást az alkotó személyéhez kapcsolják, ugyanakkor a jogosultságok egy része (vagyoni értékű jogok) forgalomképességének biztosítása a szellemi alkotások szabályozá-

⁴ Bacher Vilmos: A szellemi tulajdon jogi védelme és a Ptk. Polgári Jogi Kodifikáció, 2. évf. 3. sz., 2000, p. 26.

⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (3), p. 10.

⁶ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (3), 9–10.

⁷ Szladits: i. m. (2), p. 377.

⁸ Faludi Gábor a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület konferenciájának keretében 2017. május 26-án tartott előadása alapján.

⁹ Roscoe Pound: Interests of Personality. Harvard Law Review, 28. évf. 4. sz., 2015, p. 446.; Thomas McCarthy: Public Personas and Private Property: The Commercialization of Human Identity. The Trademark Reporter, 1989. 5. sz., p. 684.

¹⁰ Ptk. 2:42. § (2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.

¹¹ Claus Köhler: Personality Rights in Germany. In: Hugh C. Hansen (editor): International Intellectual Property Law & Policy, 7, p. 4–7.

sát egyben az angolszász jogrendszerekhez is közelíti.¹² A vagyoni oldal meglétét és ezáltal a jogterület kettős kötődését támasztja alá az is, hogy az Alkotmánybíróság a szellemi alkotásokon fennálló jogokat is bevonta a tulajdonjoghoz való alapvető alkotmányos jogok és kötelezettségek körébe.¹³

A szellemi alkotások joga mint sajátos jogterület tehát a polgári jognak mind a személyiségi jogi, mind a dologi jogi rendelkezéseivel kapcsolódási pontot mutat. A szellemi tulajdon-jog *genus proximuma* e jogviszony abszolút szerkezete.¹⁴ Ezen abszolút szerkezetű jogviszony, valamint az alkotások hasznosítására épülő relatív szerkezetű jogviszonyok együttese eredményezi azt, hogy e jogterület – bár a polgári jog területére utalható – azon belül különálló helyet foglal el.¹⁵ E jogterület sajátos kettős kötődése is ékes példája tehát a dologi jog és a kötelmi jog rendkívül szoros kapcsolódásának, ami német mintát követve¹⁶ a magyar polgári jogot áthatja.¹⁷

Ez a kettősség a terminus technicus tekintetében fennálló jogelméleti vitában is tetten érhető. A Polgári Törvénykönyv megalkotása során a Kodifikációs Főbizottság sem kívánt állást foglalni annak kapcsán, hogy a szellemi alkotás vagy a szellemi tulajdon a helyes terminus technicus, így a kérdés a mai napig nem eldöntött.¹⁸

A szellemi alkotás kifejezés az alkotáscentrikus megközelítésből fakad, az alkotó indiduumra fókuszál. E megjelölés az Otto von Gierke nevéhez köthető személyiségi jogi elméletből ered, amely elmélet a szellemi alkotásokhoz fűződő személyiségi mozzanatokra fókuszál, a vagyoni oldalt pedig másodlagosnak tekinti.¹⁹ A szellemi tulajdon terminus technicus alapját pedig az adja, hogy a jog valójában közvetlenül nem magát az alkotót, a személyt védi, hanem az alkotás eredményét helyezi védelem alá, és az így védett alkotásra vonatkozó kizárólagos jogok szellemi tulajdon-jogként is felfoghatóak.²⁰ Ez a tulajdon azonban sajátos, hiszen tárgyai minden esetben egyéni, eredeti alkotótevékenység eredményei, ebből kifolyólag sajátosan azonosíthatóak, és a dolgokkal ellentétben helyhez nem kötöt-

¹² Menyhárd Attila: Dologi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010, p. 18–19.

¹³ 17/1992. (III. 30.) AB határozat.

¹⁴ Menyhárd: i. m. (12), p. 16.

¹⁵ Világgy Miklós: A szellemi alkotások jogi védelmének elvi alapjai a szocialista jogrendszerben. ÁJTI Értesítője, 1960. 2–3. sz., p. 149–151.

¹⁶ Christian Wollschläger, Vittorio Klostermann: Zivilistische Schriften 1934–1942. Frankfurt am Main, 2000, p. 369.

¹⁷ Harmathy Attila: Dologi jog – kötelmi jog. In: Liber Amicorum – Studia L. Vékás dedicata, Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos tiszteletére. ELTE, Budapest, 1999, p. 119–120.

¹⁸ Görög Márta: A technológia-, tudástranszfer jogi eszközei. In: Bajmócy Zoltán, Elekes Zoltán (szerk.): Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig. JATEPress, Szeged, 2013, p. 271.

¹⁹ Bővebben l. Otto von Gierke: Die soziale Aufgabe des Privatrechts. Frankfurt am Main, Klostermann, 1943, p. 37–39.; Otto von Gierke: Deutsches Privatrecht. Erster Band: Allgemeiner Teil und Personenrecht. Duncker&Humblot, Berlin, 2010, p. 67–72.

²⁰ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (3), p. 10.

tek,²¹ így a tulajdonosi részjogosultságok egy időben különböző helyeken, több jogosult által is gyakorolhatók.²²

E terminológiai vita nem lezárt, és valójában sosem lehet az. Az egyes szellemi alkotások esetén is eltérő, hogy azok megítélésében a személyi vagy a vagyoni oldal dominál. A védelemnek az alkotó személyéhez való kötődése erősebb a szerzői jogban, mint az iparjogvédelemben,²³ így szerzői művek gyűjtőneveként célszerűbb lehet a szellemi alkotás megjelölés, míg az iparjogvédelmi jogintézmények területén a szellemi tulajdon terminus technicus alkalmazása. A kérdésre tehát nem adható egyetlen adekvát válasz, a kérdés alapjául szolgáló kettősség meglete azonban egyértelmű: a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok abszolút jellege és az ezen abszolút jogokra épülő relatív szerkezetű jogviszonyok együtt egy sajátos jogterületet alkotnak, amely sajátos elbírálást igényel.²⁴

III. A SZELLEMI ALKOTÁSOKHOZ FÜZŐDŐ JOGSÉRTÉSEK KRIMINALIZÁLÁSÁNAK INDOKAI (RATIO LEGIS)

Az alkalmazott módszertan meghatározásakor utaltunk arra, hogy nem célunk a tárgyalt bűncselekmények részletes tényállási elemzését adni. A vizsgálat a tényállási elemek közül csak az elkövetési magatartásra és az eredményre fókuszál, ezek értékelése körében pedig alapvetően a keretdispozíciót kitöltő polgári jogi szabályok bírnak relevanciával. Bár a szerzői jogok és iparjogvédelmi jogok megsértésének törvényi tényállását nem elemezzük, egy konkrét bűncselekménytani kérdésre a joggyakorlat elemzése előtt mégis ki kell térni.

Az elkövetési magatartás megítélésekor a jogalkalmazó – a törvényi tényállás szövege mellett – alapvetően a védett jogtárgyból indul ki. Az utánnás és átvétel szemantikai értelmétől eltérő jelentéstartalom kialakítása ugyanis azon az indokoláson alapszik, hogy a szabadalmas (illetve más iparjogvédelmi oltalom jogosultjának) jogát még önmagában az oltalom tárgyának átvétele és utánnása nem sérti, privilegizált helyzetét csak a termék forgalomba hozatalával veszíti el.²⁵ A jogalkalmazó tehát a védendő jogtárgy jellegéből indul ki, és a teleologikus értelmezés módszerével jut el a normaszöveg megszorító értelmezéséhez. Az elkövetési magatartás kapcsán tehát azt kell megvizsgálni, hogy a bíróságok a jogértelmezés során az anyagi büntetőjogi szabályok megsértésével járnak-e el, ehhez pedig mindekelőtt a bűncselekmény jogi tárgyának pontos meghatározására van szükség.

²¹ Josef Kohler: Das Autorrecht: eine zivilistische Abhandlung. Kissinger Legacy Reprints, 2010, p. 96–99.

²² A szellemi alkotások e jellemzőjét az Európai Unió Bírósága is rögzítette a Falco-ügyben (C-533/07.): http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db8fd4554c3e0047929ca7aa75d1cf3c08.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLc390?doclang=HU&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=72675&occ=first&dir=&cid=482242 (utolsó letöltés ideje: 2018. 01. 06.).

²³ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (3), 11.

²⁴ Boytha György: A szellemi alkotások joga és az új Ptk. Polgári Jogi Kodifikáció, 2. évf. 3. sz., 2000, p. 13.

²⁵ Bővebben I. IV. rész.

A jogi tárgy alapvetően az embereknek valamilyen „érdekekhez fűződő értékelt kapcsolata”,²⁶ amely kapcsolat deliktuális beavatkozással nem sérthető. Amennyiben tehát a Btk. XXXVII. fejezetében szereplő tényállások mögött meghúzódó kriminálpolitikai indokokat kívánjuk feltárni, mindenekelőtt a dolgozat II. fejezetében tárgyalatkból kell kiindulni. A szellemi alkotásokhoz fűződő jogsértések szankcionálása esetén ugyanis a *ratio legis* a szellemi alkotótevékenység társadalmi és gazdasági fejlődésre gyakorolt hatásában, annak védelmében keresendő. Az innováció ösztönzésének gazdasági fejlődésre makroökonómiai szempontból gyakorolt hatását a közgazdászok már az 1960-as években egyértelműen kimutatták. Robert Solow elemzései során arra a következtetésre jutott, hogy az Amerikai Egyesült Államok nemzeti jövedelmének mindössze 50%-a származik a tőke- és munkabefektetésekből, a további növekedés – tehát a fennmaradó 50% – pedig a technikai fejlődés, az abba való befektetés eredménye (Solow-maradvány).²⁷ Paul Romer modellje értelmében a gazdasági növekedés csak és kizárólag a K+F-tevékenységekbe való befektetés ösztönzésével valósulhat meg, ennek keretében a tudásfelhalmozásra irányuló aktivitás növelését a megszerzett tudás kizárólagosságának biztosításával kell elérni.²⁸ Romer tehát már nem csupán a technológiai fejlődést és a tudásfelhalmozást jelöli meg a gazdasági növekedés előfeltételeként, hanem e tudás kizárólagosságát is annak titokban tartása vagy a szellemi alkotások hatékony védelme által.

A szellemi alkotótevékenység ösztönzésének azonban előfeltétele a megfelelő védelmet jelentő, formalizált jogi keretrendszer megteremtése. E keretrendszer akkor alkalmas e cél elérésére, ha a szellemi alkotás létrehozásának és hasznosításának valamennyi szakaszában – tehát az ötlettől egészen az új termék kifejlesztéséig és értékesítéséig – valamennyi résztvevőt megfelelő védelemben tudja részesíteni. E keretrendszert a különböző jogágakhoz tartozó jogi eszközök együttese adja: a Ptk. szerinti kutatási szerződés, a technológia- és tudástranszfer-szerződések, illetve további vonatkozó atipikus szerződések (pl. a közfinanszírozású kutatóhely által foglalkoztatott kutató kompenzálására vonatkozó alkotóidő-szerződés), a kapcsolódó közbeszerzési eljárások szabályai, valamint a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala hatáskörébe tartozó eljárások²⁹ együtt alkotják azt a feltételrendszert, amely a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokkal való rendelkezés kereteit adja. E keretrendszer *ultima ratio* eszköze pedig a büntetőjogi védelem, amely az alkotót – illetve a vagyoni jogok jogosultját – megillető, a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok együttesét védi.

A Btk. XXXVII. fejezetében szereplő, a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértésével megvalósuló bűncselekmények jogi tárgya kettős, amely kettősség a jogterület sajátos, kettős kötődéséből ered. A vonatkozó törvényi tényállások ugyanis a szellemi alkotásokhoz

²⁶ Nagy Ferenc: Gondolatok a jogi tárgyról. Büntetőjogi Kodifikáció, 8. évf. 1. sz., 2008, p. 4.

²⁷ Bővebben l. Robert M. Solow: Capital theory and the rate of return. North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1963.

²⁸ Bővebben l. Paul Romer, Luis Rivera Batiz: Economic Integration and Endogenous Growth. Quarterly Journal of Economics, 1991. 5. sz.

²⁹ Ezen eljárások az Ákr. értelmében 2018. január 1-jei hatállyal nem minősülnek hatósági eljárásnak.

fűződő jogok mindkét aspektusát (személyi és vagyoni oldal) védelemben részesítik. Így a bűncselekmények jogi tárgya egyrészt az adott szellemi alkotáshoz fűződő vagyoni viszonyok, valamint a szellemi alkotás tekintetében annak alkotóját megillető személyiségi jogok.³⁰

IV. A JOGGYAKORLAT ELEMZÉSE

A kutatási kérdésre adandó választ megelőlegzendő: a bíróságok sokszor merőben eltérő módszereket alkalmaznak a vagyoni hátrány megállapítása tekintetében, amely olyan mértékben következtelen joggyakorlatot eredményez, amely a jogbiztonság követelményét messzemenően sérti. Az eltérő módszerek alkalmazása mellett további problémát jelent az indokolási kötelezettség súlyos megsértése is: rendkívül magas számban találkozhatunk olyan ítéletekkel, amelyekben a bíróság rögzítette a vagyoni hátrány mértékét, ám az ezzel kapcsolatos indokolást teljes mértékben mellőzte. Ezekben az ítéletekben nem derül ki, hogy a bíróság milyen tényeket, körülményeket vett figyelembe a vagyoni hátrány mértékének megállapítása során, mi képezte a számítás alapját. Ezek az ítéletek – e részükben legalábbis – megalapozatlanok.

A feldolgozott ítéletek a vagyoni hátrány megállapítása szempontjából alapvetően három csoportba oszthatóak: *i)* 4 ítéletben a vagyoni hátrány mértékét a bíróság ún. licencanalógia alapján állapítja meg, azaz azt az összeget tekinti vagyoni hátránynak, ami a szellemi alkotás hasznosítására, felhasználására vonatkozó licenciaszerződés (felhasználási szerződés) megkötése esetén a szellemi alkotás jogosultját megillette volna;³¹ *ii)* másik 4 ítéletben a vagyoni hátrány mértéke egyenlő a szellemi alkotás jogosulatlan felhasználásával gyártott és forgalmazott termékek eladási árával (tehát az az összeg, amit az elkövető ezáltal realizált);³² *iii)* 11 ítéletben a vagyoni hátrány megállapításának módszerét a bíróság nem rögzítette, az erre vonatkozó indokolást teljes egészében mellőzte.³³

A joggyakorlatban uralkodó következetlenséget nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen az eltérő módszerek nem csupán nagyfokú kiszámíthatatlanságot eredményeznek, de a büntetőjogi felelősség kérdését is alapjaiban befolyásolják. A licencanalógián alapuló számítás esetében a bíróságok azt az összeget tekintik vagyoni hátránynak, ami az elkövető jogszerű

³⁰ Szomora Zsolt: Btk. XXXVII. fejezete. In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex, Budapest, 2013, p. 807.

³¹ Békéscsabai Járásbíróság B.106/2014/47; Pesti Központi Kerületi Bíróság B.33.060/2011/20; Budapest Környéki Törvényszék B.296/2004/81; Fővárosi Törvényszék Bf.6267/2013/21.

³² Budai Központi Kerületi Bíróság B.XII.1057/2007/13; Pesti Központi Kerületi Bíróság B.37.452/2008/5; Fővárosi Törvényszék B.317/2012/14; Fővárosi Törvényszék B.632/2011/6.

³³ Pesti Központi Kerületi Bíróság B.717/2005/17; Pesti Központi Kerületi Bíróság B.VIII.80.629/2008/8; Balassagyarmati Törvényszék B.210/2014/127; Fővárosi Törvényszék Bf.VIII.6299/2009/10; Fővárosi Törvényszék B.529/2010/40; Fővárosi Törvényszék Bf.8763/2008/11; Fővárosi Törvényszék Bf.8341/2008/10; Fővárosi Ítéltábla Bf.245/2012/18; Fővárosi Ítéltábla Bf.171/2016/24; Fővárosi Ítéltábla Bf.32/2013/7; Fővárosi Ítéltábla Bf.118/2007/27.

magatartása esetén a szellemi alkotás jogosultját megillette volna. Tehát megvizsgálja, hogy ha az elkövető a szellemi alkotás hasznosítására, felhasználására vonatkozóan szerződést kötött volna a jogosulttal, akkor a szerződés alapján milyen mértékű licenciadíj, felhasználási díj illette volna meg a licenciadót. A IV.1.2. alfejezetben részletesen foglalkozunk a licenciadíj meghatározásának módjával, e körben egyelőre csak annyit szükséges rögzíteni, hogy a licenciadíj tipikusan a szellemi termék értékesítéséből származó nettó bevételnek egy bizonyos százalékban meghatározott része (tipikusan 2–7%). A második alkalmazott módszer esetén viszont a vagyoni hátrány a szellemi termék (jogellenes) értékesítéséből, hasznosításából származó, az elkövető által ténylegesen realizált bevétel. Ez a módszer tehát nyilvánvalóan magasabb vagyoni hátrány megállapítását eredményezi, hiszen míg a licencanalógián alapuló számításnál a bíróság e hasznosításból származó bevétel nettó értékének meghatározott százalékát tekinti a jogosult oldalán jelentkező elmaradt vagyoni előnynek, addig a második esetben a vagyoni hátrány a nettó bevétel 100%-a. Könnyen előfordulhat, hogy az első számítási módszer esetén az elkövető büntetőjogi felelősségét nem lehet megállapítani, hiszen az így kapott összeg a 100 000 Ft-ot nem éri el, ám a második módszer alkalmazásával a bűncselekménynek akár a minősített esete is megvalósulhat.

IV.1. A vagyoni hátrányt befolyásoló polgári jogi szabályok

Az elemzés két síkon fut: előbb a vagyoni hátrány megállapítását meghatározó mögöttes polgári jogi szabályok téves alkalmazását tekintjük át, majd rátérünk az elkövetési magatartás vonatkozásában fennálló fogalmi bizonytalanságra (IV.2. rész). A vonatkozó polgári jogi kérdéseket egy, a Békéscsabai Járásbíróság által hozott elsőfokú ítélet részletes elemzésével vizsgáljuk fel.

IV.1.1. Békéscsabai Járásbíróság B.106/2014/47³⁴

A tényállás lényege

A vádlottat az ügyben korábban tanúként kihallgatott ügyvezető által képviselt I. Kft. mint pótmagánvádló az 1978. évi Btk. 329/A. § (1) bekezdésébe ütköző szerzői jogok megsértésének vétségével³⁵ vádolta meg. Az A. város, utca, szám alatti hotel a II. Vállalatnál készült tervek alapján 1987. évben megépült, és 1987. április 9. napján a II. Vállalat tervező részére az építési hatóság a használatba vételi engedélyt kiadta. A II. Vállalat jogutódja átalakulás

³⁴ Az ügyben felmerülnek olyan jogi problémák, amelyek a vagyoni hátrány kérdésével nincsenek összefüggésben, ám megoldásuk csak és kizárólag a keretdiszpozíciót kitöltő, mögöttes polgári jogi szabályok körültekintő alkalmazásával lehetséges. Eképpen érdekes adalékot jelentenek, és rövid áttekintésük nem mellőzhető.

³⁵ Régi Btk. 329/A. § (1) Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát hasznoszerzés végett vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

folytán a I. Kft. A hotel kapacitásának bővítése érdekében épületét 800 millió forintot meghaladó építési beruházás keretében 2011-ben felújították. A felújítás tervét a hotelt üzemeltető (és egyben tulajdonos) Hotel Bt. megrendelésére az V. Kft. készítette. A vádlott az V. Kft. ügyvezetője. Még a felújítási munkálatok megkezdése előtt az épület tervezője (II. Vállalat alkalmazottja) elhunyt.

Az engedélyterv műszaki leírásának hiteles másolata alapján megállapítható, hogy az eredeti épület rendeltetése jelentős mértékben átalakult, megváltozott: a szálloda 61 szobás kapacitása 68-ra növekedett, 650 nm-es wellness- és szépségfarmmal, 24 gépkocsit befogadó mélygarázzsal és 9 gépkocsit befogadó zárt, kamerával megfigyelt parkolóval bővült; a homlokzat vonatkozásában a nyomozati anyagban fellelhető fotók alapján egyértelmű, hogy az épület megjelenése, tömege döntő mértékben megváltozott.

A vádlott az átdolgozással kapcsolatban a szerzői vagyoni jogok jogosultját (I. Kft.) nem kereste fel, a felhasználás módjáról, mértékéről nem tájékoztatta, vele nem konzultált, illetve a létesítményre a sértettel felhasználási szerződést nem kötött. Az I. Kft. ügyvezetője (korábban tanúként kihallgatott, majd pótmagánvádlóként fellépő) – amikor tudomást szerzett az átépítés tervéről – megegyezés céljából felkereste a vádlottat, aki azonban teljes mértékben elzárkózott a jogdíjfizetéstől.

A vádindítvány érvelése

Az I. Kft. mint pótmagánvádló vádindítványában rögzíti, hogy az átépítés tárgyát képező épület és annak tervei az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1. § (2) bekezdésének k) pontja és (3) bekezdése alapján szerzői jogi védelemben részesülnek. Az építészeti alkotás és annak terve tekintetében a szerzői vagyoni jogokat a II. Vállalat jogutódjaként ő érvényesíti (ítélet, 2. oldal). A pótmagánvádló hivatkozik az Szt. vonatkozó rendelkezéseire, így különösen az alkotás egyéni, eredeti jellegének kritériumára,³⁶ kifejtve egyúttal e kritérium joggyakorlat által kimunkált jelentéstartalmát is: egy alkotás akkor tekinthető egyéni, eredeti jellegűnek, ha nem minősül más mű „szolgai másolatának” (ítélet, 2. oldal). Utal továbbá az Szt. 9. §-ára és ezzel összefüggésben a 106. § (1) bekezdésére: a 9. § értelmében a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége, szerző alatt pedig – figyelemmel a 106. § (1) bekezdésére – érteni kell a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is.

Helyesen utal a kérdés mögöttes polgári jogi vetületére, és rögzíti a II. részben kifejtett a dogmatikai alapvetést. A jogszabályi háttér felvázolásán túl az idézett törvényhelyeket összekapcsolja a történeti tényállás releváns részeivel: rámutat, hogy hibás a vádlott védekezése, ugyanis a a vádlott az általa kifejtettek alapján „szerző alatt kizárólag az eredeti tervezőt, a személyhez fűződő, nem átruházható és nem örökölhető jogok tulajdonosát érti” (ítélet, 2. oldal), és így védekezése is kizárólag az eredeti tervező személyére koncentrál.

³⁶ Szt. 1. § (3) A szerzői jogvédelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg alapján illeti meg.

A pótmagánvádoló a személyhez fűződő és vagyoni értékű jogok együttesének rögzítését követően sorra veszi a szerzőt megillető részjogosultságokat, amely körben kiemeli a felhasználás, illetve a felhasználás engedélyezésének jogát.³⁷ Az Szjt. 17. § f) pontjára tekintettel a pótmagánvádlóként fellépő jogosult álláspontja szerint megvalósult az építészeti alkotás mint szerzői mű felhasználása. Hiába alakult át jelentős mértékben az eredeti épület rendeltetése, az Szjt. hivatkozott pontja alapján a mű átdolgozása is felhasználásnak minősül (ítélet, 3. oldal). Amennyiben az átdolgozással létrejött mű egyéni, eredeti jelleggel bír, az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján e mű is önállóan szerzői jogi védelem alatt áll. E védelem gátja azonban az eredeti mű szerzőjét megillető jogok tiszteletben tartása: kizárólag abban az esetben áll az átdolgozással létrejött alkotás szerzői jogi védelem alatt, ha a felhasználás, átdolgozás során a felhasználó az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül járt el.³⁸ Ennek a törvényi feltételnek a vádlott akkor tett volna eleget, ha az átalakítási munkálatok megkezdése előtt felkeresi az eredeti építészeti alkotás szerzőjét (pótmagánvádoló), és vele az átdolgozásra vonatkozó³⁹ felhasználási szerződést köt.⁴⁰

A történeti tényállás alapján – figyelemmel a vádlott foglalkozására, a foglalkozása gyakorlásához szükséges ismeretekre – a pótmagánvádoló szerint megállapítható, hogy a felhasználási szerződés megkötésének elkerülésére és ezáltal az őt szerzőként megillető jogok megsértésére a vádlottnak legalább az eshetőleges szándéka ki kellett, hogy terjedjen: a vádlott a Magyar Építész Kamara tagja, a tervezői tevékenység folytatása során a kamara etikai fegyelmi szabályzata szerint jár el, amely többek között rögzíti az Szjt. betartásának kötelezettségét. A vádlottnak tehát tisztában kellett lennie azzal, hogy a tárgyi építészeti alkotás átalakítása során nem az Szjt. előírásai szerint jár el, ebből következően a gondatlanságot nem lehet feltételezni (ítélet, 4. oldal).

A vádlott tehát azon mulasztásával, hogy nem kötött hasznosítási szerződést a pótmagánvádolóval mint a vagyoni szerzői jogok jogosultjával, bűncselekményt követett el, megvalósítva az 1978. évi IV. törvény 329/A. §-a törvényi tényállását, és 1 640 000 forint+áfa kárt okozva (ítélet, 4. oldal). Arra vonatkozóan, hogy a pótmagánvádoló milyen tényezőket vett alapul az összeg meghatározásakor, az ítélet nem tartalmaz információt.

³⁷ Szjt. 16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

³⁸ Szjt. 4. § (2) Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

³⁹ Szjt. 47. § (1) A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.

⁴⁰ Szjt. 42. § (1) Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

Az ítélet érvelése és elemzése

A bíróság indokolásának ismertetése előtt a jogi probléma minél pontosabb bemutatása érdekében érdemes röviden összegezni a személyhez fűződő és a vagyoni jogok megoszlásának alakulását a tárgyi épületterv tekintetében. Az épület terve munkaviszony keretében, a II. Vállalat mint munkáltató utasítására készült. Tekintettel arra, hogy a mű (épületterv) elkészítése vitathatatlanul a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége volt,⁴¹ az épülettervhez mint szerzői műhöz fűződő vagyoni jogokat a mű átadásával a szerző jogutódjaként a munkáltató II. Vállalat szerezte meg.⁴² Ugyanakkor az épület tervezőjét továbbra is megillették a mű megalkotása vonatkozásában a személyhez fűződő jogok, hiszen azok az alkotó személyétől elválaszthatatlanok, átruházásuk fogalmilag kizárt.⁴³ A védelmi időn belül⁴⁴ a tervező halálát követően is fennállt e személyhez fűződő jogok érvényesítésének lehetősége vagy a művészi hagyaték gondozásával megbízott, vagy a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerzett személy által [Sztj. 14. § (1) bek.].

Téves tehát a vádlott arra vonatkozó védekezése, hogy a tervező halálával a szerzői jogok megsértése fogalmilag kizárt. Érveléséből arra lehet következtetni, hogy szerzői jogok alatt kizárólag a személyhez fűződő jogokat érti, amelyek a szerző halálát követően nem állnak fenn. Ha elfogadjuk ezt az álláspontot, akkor az elkövetési tárgy (szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jog) hiánya miatt a büntetőjogi felelősség megállapítása a tényállásszerűség szintjén megbukna, és a vádlottat bűncselekmény hiányában fel kellene menteni. Ez az érvelés azonban több ponton is helytelen. Az előbbieken már utaltunk rá, hogy a szerző halálát követően is érvényesíthetők a szerző személyhez fűződő jogai az erre jogosultak által, tehát e jogok a halállal nem szűnnek meg. De ha még a személyhez fűződő jogok meg is szűnnének a szerző halálával, a vagyoni szerzői jogok továbbra is fennállnak, méghozzá a szerző munkáltatója oldalán. A törvényi tényállás megfogalmazásából „*másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó joga*”, Btk. 385. § (1) bek.] egyértelmű, hogy a törvény a szerzői jog mindkét aspektusát, tehát mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogok megsértését büntetni rendeli, és csupán az egyik aspektus sérelme nem jelenti az elkövetési tárgy hiányát. A személyhez fűződő és a vagyoni

⁴¹ Egyértelmű következtetés vonható le e tényre nézve abból, hogy az ítéleti tényállás alapján az épület tervei II. Vállalatnál készültek el. E megfogalmazás alapján ugyanis az anonimizálás ellenére is alappal feltételezhető, hogy II. Vállalat tevékenységét tekintve tervezőiroda vagy más olyan gazdasági társaság lehet, amelynek fő tevékenységi körébe tartozik az épülettervek elkészítése.

⁴² A munkaviszonyban létrehozott szerzői mű vonatkozásában a mű tervezésekor hatályban lévő 1969. évi III. tv. [14. § (1) bek.] és a jelenleg hatályos Sztj. [30. § (1) bek.] azonos rendelkezést tartalmaz.

⁴³ Sztj. 9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

(2) A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk.

⁴⁴ Sztj. 31. § (1) A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

jogok megoszlására a bíróság is rámutat ítéletében, és ezzel kapcsolatban kimondja, hogy a cselekmény bármely részjogosultság megsértésével tényállásszerű (ítélet, 10. oldal).

A védekezés további pontjaira, valamint a bíróság által vizsgált további kérdésekre csak röviden térünk ki, tekintettel arra, hogy e jogi problémák értékelése nem tartozik a tárgyhoz. A védelem által vitatott további kérdés a vádlott mint természetes személy felelőssége: álláspontja szerint ugyanis a tervek elkészítését az V. Kft. végezte, így a gazdasági társaság, és nem a társaság ügyvezetőjének felelősségét kellene megállapítani. Ezzel kapcsolatban a bíróság rögzíti ítéletében, hogy *„a büntető anyagi jogban a természetes személynek a felelőssége megállapítható akkor is, ha a gazdasági társaság felelőssége is megállapítható lenne mellette, ha az adott a természetes személy cselekedete (elkövetési magatartása) meríti ki az adott bűncselekmény történeti tényállását”* (ítélet, 16. oldal).

Az elkövetési tárgy problematikáján és a természetes személy felelősségre vonásának kérdésén túl a bíróság további három fő jogi kérdést vizsgált: *i)* megállapítható-e a szándékosság, vagy a vádlott magatartása csupán a gondatlanság keretei között marad; *ii)* magatartásával mekkora vagyoni hátrányt okozott; *iii)* valamint hogy a vádlott egyáltalán lehet-e tettese a bűncselekménynek. Az első kérdés megválaszolása nem tartozik vizsgálatunk körébe. A második és harmadik kérdés megítélése azonban csak és kizárólag a mögöttes polgári jogi szabályok pontos ismeretében és megfelelő értelmezésével lehetséges.

A bíróság mindenekelőtt az I. Kft. mint a szerzői vagyoni jogok jogosultja, az V. Kft. mint az építészeti alkotás átalakítására vonatkozó tervek készítője, valamint a Hotel Bt. mint az átalakítási tervet megrendelő tulajdonos közötti jogviszony polgári jogi szabályait tárta fel. Utalt arra az egységesnek tekinthető civilisztikai bírói gyakorlatra (BDT2008 756, BH2005 427, BH2005 143), amelynek értelmében a tulajdonost minden esetben megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, azonban az átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét, hiszen a szerző kizárólagos joga a mű bármely formában történő felhasználása, illetve felhasználásának engedélyezése (ítélet, 18. oldal). Kiegészítve a bíróság indokolását megjegyzendő, hogy ebben az esetben a tulajdonos jogaival szemben szintén tulajdonjog áll, hiszen az Alkotmánybíróság értelmezése alapján is vitathatatlan, hogy a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok a tulajdonjog körébe vonhatóak. Tehát a tulajdonos Hotel Bt. az őt megillető tulajdonosi jogosítványok ellenére is csak felhasználási szerződés alapján lett volna jogosult az épület átalakítására.

Bár sem az Szjt., sem a tervek elkészítésekor hatályban lévő régi Ptk. nem tartalmaz részletszabályokat a felhasználási szerződés vonatkozásában, a törvényi rendelkezésekből levezethető, hogy a szerződést a szerzőnek és a felhasználónak kell megkötnie. A szerző személyét az Szjt. pontosan meghatározza, e rendelkezésre vádindítvány érvelésének bemutatásakor már kitértünk [Szjt. 106. § (1) bek.]. E helyzetben tehát az I. Kft. mint jogutódlás folytán a szerzői vagyoni jogok jogosultja szerzőnek minősül. A felhasználó személyének beazonosítása azonban már korántsem ilyen egyszerű. A bíróság három körben vizsgálódott: áttekintette az építéskor hatályban lévő 1997. évi LXXVIII. törvénynek az építő és a

tervező feladataira vonatkozó rendelkezéseit, a Szerzői Jogi Szakértői Testület vonatkozó szakvéleményeit és a Magyar Építész Kamara ajánlásait.

A törvényi jogok és kötelezettségek között a felhasználói szerződés megkötése sem az építész, sem az építtető oldalán nem szerepel, így az ágazati törvény sem nyújt a kérdésben segítséget. Azonban a Szerzői Jogi Szakértői Testület e tárgyban született civilisztikai állásfoglalásai alapján kirajzolódott egy következetes joggyakorlat: nem a tervező, hanem a megrendelő kötelezettsége az eredeti tervet készítő tervező hozzájárulásának a megszerzése. A tervező és a megrendelő az egymás között létrejött szerződésben kikötheti, hogy a megrendelő szavatol azért, hogy a birtokában van az eredeti szerző hozzájárulása. Ha a szerződés tartalmaz ilyen kikötést, az átdolgozásra vonatkozó tervet készítő szerző felelőssége fel sem merülhet. A joggyakorlat tehát következetes abban a tekintetben, hogy a szerződéskötési kötelezettség a megrendelőt (építtetőt), és nem a tervezőt terheli (ítélet, 21. oldal).

Tekintettel arra, hogy a felhasználási szerződés megkötésére kötelezett személyt (azaz a felhasználó személyét) az ágazati törvények és más jogszabályok nem határozzák meg, és így a kérdésben csupán más ügyekben hozott egyedi ítéletekre lehet támaszkodni, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy jelen esetben a vádlott vagy a megrendelő volt köteles a felhasználói szerződés megkötésére. A bíróság a Be. 4. §-ra hivatkozva e tényt nem értékelte a vádlott terhére, így pedig az sem volt megállapítható, hogy a vádlott egyáltalán tettese lehet-e a bűncselekménynek (ítélet, 21. oldal).

A bíróság ezt követően az okozott vagyoni hátrány mértékének vizsgálatára tért rá. Megállapította, hogy a vádlott cselekménye nem a sértett meglévő vagyonában okozott csökkenéssel, hanem a vagyoni előny elmaradásával okozott vagyoni hátrányt a sértett számára [Btk. 459. § (1) bek. 17. pont]. Az elmaradt vagyoni előny az az összeg, ami a vádlott jogszerrű eljárása esetén a sértettet megillette volna, hiszen a várt vagyongyarapodás azért maradt el, mert a felek az épület átalakítására vonatkozó felhasználási szerződést nem kötötték meg, és így a sértett az átdolgozás ellenértékeként őt megillető díjtól elesett. Jelen esetben tehát pontosan megjelölhető, hogy miben jelenik meg a vagyoni hátrány.

E vagyoni hátrány összegének megállapítása azonban már korántsem ilyen egyértelmű. Egyetlen ágazati jogszabály sem ad ugyanis szempontrendszert a díj megállapítására nézve, vagy zsinórmértéket arra vonatkozóan, hogy felhasználási szerződés esetén milyen határérték között mozoghat a felhasználási díj mértéke. Ennek részletes vizsgálatával a következő alfejezet foglalkozik, áttekintve a felhasználási, illetve a licenciaszerződés jellemzőit.

A nyomozati szakban bizonyítékként beszerzett levelekből megállapítható volt, hogy a vádlott az eljárás megindulása után megegyezés céljából 100 000 Ft-ot ajánlott fel a pótmagánvádlóként fellépő I. Kft.-nek kompenzációként (ítélet, 21. oldal), amely ezt összeget arányos díjazásként nem fogadta el. A pótmagánvádló jogi képviselője a tárgyalás során a vagyoni hátrány összegét a látványterv és az engedélyezési terv díjának 10%-ában jelölte meg. A bíróság – elfogadva ezt az álláspontot – a látványterv és az engedélyezési tervek elké-

szítéséért járó díjazást vette a vagyoni hátrány alapjának (ítélet, 22. oldal). Hozzátette, hogy az engedélyezési terv továbbfelhasználásával készített kiviteli terv díja (mint bevételkiesés) a vagyoni hátrány megállapítása szempontjából közömbös, hiszen a kiviteli terv készítője alappal feltételezhette azt, hogy a terv felhasználása során jogszerűen jár el. Az elmaradt felhasználási díj mint vagyoni hátrány megállapításának egyetlen kiindulópontjaként tehát a látványterv és engedélyezési terv díja szolgálhat.

Az ágazati törvények nem, de a Magyar Építészeti Szakértői Kamara díjszámítási táblázata meghatároz egy maximális százalékos értéket a felhasználási díj tekintetében: eszerint a felhasználói szerződés maximális mértéke az általános bírói joggyakorlat szerint a megkötött tervezési szerződés díjának 20%-a lehet. A pótmagánvádló által megkötött összeg ennél jóval alacsonyabb, mindössze a tervezés díjának 10%-a. Ez a 10% tehát az a százalékban meghatározott összeg, amit a pótmagánvádlóként fellépő szerző a felhasználási szerződés megkötésekor felhasználási díjként kikötött volna. A bíróság a pótmagánvádló e nyilatkozatát részletesebb indokolás nélkül elfogadta, tényként kezelve azt, hogy ha a vádlott jogszerűen járt volna el, a pótmagánvádló vagyona a tervezési díj 10%-ával gyarapodott volna. Az iratokból kétséget kizáróan megállapítható volt a terv elkészítésének díja, azonban a bíróság ítéletéből ez elírás miatt mégsem derül ki pontosan. A bíróság ugyanis rögzíti, hogy a tervezés díja 17 400 000 Ft volt, majd levezeti, hogy a szerző nyilatkozata alapján ezen összeg 10%-a jelenti az okozott vagyoni hátrányt, ami így 1 740 000 Ft. Ha azonban a tervezési díj 17 400 000 Ft, a bíróság által alkalmazott számítás alapján a vagyoni hátrány helyesen 1 740 000 Ft lenne. Az ítéletből nem derül ki, hogy a tervezés díja szerepel tévesen (tehát 17 400 000 Ft helyett 1 740 000 Ft) vagy az ennek 10%-aként meghatározott vagyoni hátrány (azaz nem 1 740 000 Ft, hanem 1 740 000 Ft.). Ugyanakkor egyik összeg sem felel meg az ítélet 4. oldalán olvasható, a pótmagánvádló által a vádindítványban megjelölt összegnek, amely 1 640 000 Ft.

A helyes összegre a jogi minősítésből vagy büntetéskiszabási körülményekre való hivatkozásból sem tudunk következtetést levonni, mivel a bíróság a vádlottat felmentette. A történeti tényállás és a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján ugyanis nem tudott kétséget kizáró megállapítást tenni a vádlott tudattartalmára vonatkozóan. Nem lehetett bizonyítani azt, hogy a vádlott a cselekményt szándékosan követte el. A bíróság így a vádlottat bizonyítottság hiányában felmentette, és a pótmagánvádló által előterjesztett polgári jogi igény elbírálását egyéb törvényes útra utasította (ítélet, 27–28. oldal).

Ahhoz azonban, hogy a vagyoni hátrány bíróság általi megállapítását értékeljük, nincs szükség a pontos összeg ismeretére, hiszen valójában a számítás módja az, ami az értékelés alapját adja. A pontos elemzés érdekében először a felhasználási díj kérdését szükséges közelebbről megvizsgálni. A kérdést azonban tágabb keretben elemezzük, és nem a felhasználási szerződés, hanem a licenciaszerződés jellemzőit vesszük sorra. A felhasználási szerződés ugyanis tulajdonképpen a licenciaszerződés speciális típusának tekinthető: a felhasználási szerződés szerzői mű felhasználására vonatkozik, míg a licenciaszerződés valamennyi más

szellemi alkotás, illetve know-how hasznosítási jogának átengedésére, így a két szerződés-típus szabályai alapvetően megegyeznek. Mivel nem csupán a szerzői műre fókuszálunk, hanem valamennyi szellemi alkotáshoz fűződő jogsértésre is, így a szellemi alkotások szélesebb csoportját felölelő licenciaszerződést vizsgáljuk a következő alfejezetben.

IV.1.2. A licenciaszerződésről

A gyakorlatban e sui generis szerződéstípus tartalma jól körülhatárolható, hiszen hiába jellemzi nagymértékű diszpozitivitás, a gyakorlatban kikristályosodott a feleket megillető, illetve terhelő jogok és kötelezettségek hálója. Nem véletlenül a gyakorlat volt a meghatározó e szerződéstípus tartalmának alakításakor, hiszen a licenciaszerződés jogalkotó általi definiálása egészen 1969-ig váratott magára. A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény az első olyan jogforrás,⁴⁵ amely szabályozási körébe vonta a hasznosítást szervező szerződéseket is, és meghatározta a licenciaszerződés definícióját, a főbb jogokat és kötelezettségeket, valamint a szerződés megszűnésének egyes eseteit is.⁴⁶

A licenciaszerződés hatályos szabályozását az 1995-ös szabadalmi törvény adja, ám az 1969-es törvényhez hasonlóan szintén csak a fontosabb jogokra és kötelezettségekre és a megszűnés egyes eseteire tér ki, ezzel együtt rögzíti e rendelkezések diszpozitivitását,⁴⁷ valamint a nem szabályozott kérdések vonatkozásában a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazását.⁴⁸

A licenciaszerződés a tudás- és technológiatranszfer legfőbb eszköze, ezáltal a gazdasági-kereskedelmi életben kiemelt jelentőséggel bír. Ez alapján indokolt lehet teljesebb körű szabályozása, vagy akár a Ptk.-ba való integrálása, amely gondolat a kodifikáció során többször is felmerült.⁴⁹ A jogirodalmi álláspont e tekintetben messze nem konzekvens, és több érv sorakoztatható fel a Ptk.-ba foglalás mellett és ellen egyaránt. Faludi Gábor álláspontjához⁵⁰ csatlakozva a licenciaszerződés – és általában véve valamennyi tudástranszfer-szerződés – Ptk.-beli szabályozása szükségtelennek tűnik. Nem ritka eset ugyanis, hogy a jogviszony egyik oldalán egyetem vagy más közfinanszírozású kutatóhely áll, ebben az esetben pedig a tudástranszfer módját nem csupán a magánjogi szabályok, hanem az egyes közigazgatási

⁴⁵ Az 1895. évi XXXVII. tc. már utalt a szabadalom tulajdonosát megillető azon jogosultságra, hogy a találmány hasznosításának jogát átengedje harmadik személy részére, ám ennek kereteit nem határozta meg.

⁴⁶ Lontai Endre: A licenciaszerződések alapvető kérdései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978, p. 77–78.

⁴⁷ Szt. 30. § (1) A felek a hasznosítási szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

⁴⁸ Szt. 43/A. § (1) Az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) rendelkezései az irányadók.

⁴⁹ Görög: i. m. (18), p. 275.

⁵⁰ Bővebben l. Faludi Gábor: A licencia szerződés. Polgári jogi kodifikáció, 2008. 2. sz.

tárgyú jogforrások is nagyban befolyásolják.⁵¹ Szintén az integráció ellen szól az a tény, hogy ez egyben a jelenlegi, jogágazati szempontból vegyes normák szétdarabolását jelentené.⁵²

A licenciaszerződés tipikus jegyeit tehát nem a Ptk. és valójában nem is a szellemi alkotásokra vonatkozó jogszabályok vagy más magánjogi jogforrás határozza meg, hanem a jogalkalmazási gyakorlat és a jogirodalom formálta a jogok és kötelezettségek rendszerét. A tudástranszfer e konstrukciója tekintetében a licenciadó oldalán alapvetően öt fő kötelezettség állapítható meg: *i)* köteles olyan helyzetbe hozni a licenciatvevőt, hogy képes legyen hasznosítani a licencialátott tárgyat; *ii)* szavatol abban a tekintetben, hogy harmadik személynek nem áll fenn a szellemi alkotáson olyan joga, amely a hasznosítást akadályozhatja vagy korlátozhatja; *iii)* helytállással tartozik a szerződéses célnak megfelelő megvalósíthatóságért; *iv)* együttműködési kötelezettség terheli, amelynek értelmében köteles tájékoztatni a licenciatvevőt a szerződés látott tárgyához kapcsolódó körülményekről; *v)* valamint köteles gondoskodni az oltalom fenntartásáról, illetve a megoldástitok megóvásáról. A licenciatvevő pedig a hasznosítás jogának átengedése ellenértékeként licenciadóját köteles fizetni.⁵³

A licenciaszerződés tehát nem más, mint szellemi alkotás (tipikusan szabadalom), illetve know-how hasznosítására vonatkozó „*visszterhes jogátengedés*”,⁵⁴ amelynek tartalmát a felek mindaddig szabadon alakíthatják, amíg valamely kikötése nem ütközik a gazdasági versenyt korlátozó megállapodás tilalmába, vagy egyébként a szabadalmi oltalomból eredő jogok társadalmi rendeltetésével össze nem függő célra irányul (semmisségi okok).⁵⁵

A szerződésben a felek rögzítik a hasznosítási jog ellenértékét, amelynek számítására több modell alakult ki. A legtipikusabb megoldás az évente royalty formájában történő megfizetés: a licenciadó tulajdonát képező megoldás felhasználásával létrehozott termék/szolgáltatás értékesítéséből befolyt összeg nettó értékét kell venni – megállapodás alapján ez tovább csökkenthető a szállítási-csomagolási költségekkel –, majd e nettó érték meghatározott százaléka (royalty) jelenti a licenciatvevő által a licenciadónak fizetendő licenciadóját.⁵⁶ Ám éppen az e szerződéstípust jellemző nagymértékű diszpozitivitásból eredően a felek ettől teljesen eltérő koncepcióban is megállapodhatnak, hiszen nincs olyan jogforrás, amely

⁵¹ Az egyetemet mint tulajdonosi joggyakorlót megillető szellemi alkotás, know-how hasznosítása során tekintettel kell lenni az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény, az államháztartástól szóló törvény végrehajtásáról szóló 368/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet, az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény, az állami vagyonnal való gazdálkodásról szóló 254/2007. (X. 4.) Korm. rendelet, a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény, valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény rendelkezéseire.

⁵² *Faludi*: i. m. (50), p. 12.

⁵³ *Lontai*: i. m. (46), p. 114.

⁵⁴ *Faludi Gábor*: A licenciaszerződés egyes nemzetközi magánjogi vonásai. In: *Kisfaludi András* (szerk.): *Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata*, Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos tiszteletére, ELTE, Budapest, 2009, p. 148.

⁵⁵ <http://www.mie.org.hu/fuzetek/licencia.html> (utolsó letöltés ideje: 2018. január 8.).

⁵⁶ *Csécsey György*: A szellemi alkotások joga. Novotni Kiadó, Miskolc, 2007, p. 254.

a licenciadíj mértékére vagy meghatározásának módjára nézve kötelező rendelkezést tartalmazna, mindössze a már említett két semmisségi ok jelenthet korlátot. Gyakori megoldás az összegű licenciadíj kikötése is, vagy a royalty mellett egy jelentékenyebb (de az összegű licenciadíjnál alacsonyabb), az átadáskor fizetendő összeg meghatározása (ún. upfront royalty), de lehetőség van akár kijelölt mérföldkövekhez rendelt részletfizetésre is (milestone-rendszer).⁵⁷

A licenciadó és licencievő oldalán fennálló további kötelezettségek és jogosultságok bemutatására nem térünk ki, ugyanis a dolgozat tárgyának szempontjából a licenciadíj számításának módja az, ami e jogok és kötelezettségek mátrixában relevanciával bír. Így visszatérve az elemzett ítélethez, a továbbiakban a vagyoni hátrány megállapításának módszerét tekintjük át a licenciadíj számítására szolgáló metódusok tükrében.

Az elemzett jogesetben a bíróság a vagyoni hátrány mértékét a következőképpen állapította meg: az engedélyes terv díjának 10%-ában határozta meg a szerző oldalán jelentkezett elmaradt vagyoni előny mértékét arra tekintettel, hogy a szerző (pótmagánvádló) elmondása alapján ez a szokásosan kikötött felhasználási díj mértéke (ítélet, 22–27. oldal). A licenciaszerződésnél írtak analógiájára az engedélyes terv a „termék”, ami a tárgyi szellemi alkotás (szerzői mű) felhasználásával jöhetett létre. E „termék” értékesítési ára egy objektív tény, ami az iratok alapján kétséget kizáróan megállapítható. Ez az összeg tehát a felhasználási díj megállapításának kiindulópontja. Ahogy korábban már szó volt róla, sem az Szjt., sem más vonatkozó jogforrás nem nyújt szempontot a felhasználási díj mértékének megállapításához. Az Szjt. mindössze a megfelelő díjazás kritériumát rögzíti, a „megfelelő” jelző alatt pedig elsősorban az arányos díjazás követelményét kell érteni [Szjt. 16. § (5) bek.].

A felhasználási díj mértéke tehát tulajdonképpen egy „alkufolyamat” tárgya, a mértékére vonatkozó egyetlen követelmény az arányosságon túl a kötelmi jog általános szabályai alapján az, hogy a felek között akarategyezés legyen, tekintve, hogy az ellenérték a szerződés lényeges kérdésének minősül [Ptk. 5:35. § (1) és (2) bek.]. Az „alku” kifejezés jól érzékelteti a felhasználási-, illetve licenciadíj megállapításának folyamatát: a gyakorlatban mind a díj számításának módja, mind a százalékos érték vagy összegű díj mértékének meghatározása minden esetben egyedi megállapodás eredménye. Még tudományterületenként sem feltétlenül lehet kijelölni egy minimum- vagy maximumértéket, amely között az adott területre tartozó szellemi alkotás felhasználásának, hasznosításának díja tipikusan alakul, ugyanis a felhasználási díj és licenciadíj mértékét számos objektív és szubjektív tényező befolyásolja.⁵⁸

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) évente kiadja a szellemi tulajdon-értékelésre vonatkozó útmutatóját, amelyben tudományterületenként meghatározza az adott területen jellemző royaltysávokat, ám e határértékeket a gyakorlatban az említett objektív és szubjektív tényezők nagyban befolyásolják. Bővebben I. Committee on Development and Intellectual Property (CDIP): Intellectual Property Valuation Manual for Academic Institutions. CDIP/17/INF/4., p. 48.

Ilyen objektív tényezőnek tekinthető az, hogy a szellemi alkotás létrehozása milyen szakaszban tart: a legtöbb esetben a szerződés megkötésére akkor kerül sor, amikor a technológiával kapcsolatos kísérletek már olyan fázisba jutottak, hogy a licenciadó szavatolni tudja annak gyakorlati megvalósíthatóságát.⁵⁹ Ugyanakkor nem ritka eset az sem, hogy egy gazdasági társaság csak a prototípus elkészítése után köti meg a szerződést; ebben az esetben a licenciadó nyilvánvalóan magasabb összegű licenciadíjat követelhet, hiszen a prototípus létrehozása részéről nagyobb erőforrás-befektetést igényelt.⁶⁰ Azokban az esetekben, amikor licenciaeveőként egyetemi tulajdonban lévő szellemi alkotás hasznosítására alapított spin-off vállalkozás jelenik meg, nem ritka, hogy a szellemi alkotás még csak a „jó ötlet” fázisában tart: ebben az esetben a termék kifejlesztése a licenciaeveő oldaláról nyilvánvalóan magasabb anyagi ráfordítást igényel, erre tekintettel pedig a felek általában alacsonyabb licenciadíjban állapodnak meg.⁶¹

A számítás módját, illetve a konkrét összeget befolyásoló szubjektív tényező az az érték, amit a szellemi alkotás a licenciaeveő számára megtestesít: ha az adott termékre vonatkozóan a tudást, technológiát hasznosítani szándékozó vállalkozás már piacelemzést végzett, felmérte versenytársait és ennek tükrében kialakította üzleti modelljét, akár magasabb licenciadíjat is hajlandó megfizetni a magasabb remélt haszon érdekében.

E szubjektív és objektív tényezők miatt lehetetlen megjelölni egy pontos értéket, vagy akár határértéket, ami között a licenciadíj egy szellemi alkotás hasznosításának engedélyezésekor mozoghat. Az oltalmazott tudást létrehozó gazdasági társaság vagy közfinanszírozású kutatóhely mint licenciadó e tényezők miatt már eleve eltérő licenciadíjat állapíthat meg különböző szellemi alkotások esetén, ezt pedig tovább befolyásolja a licenciaeveővel folytatott egyeztetés eredménye. Hiába tekintünk tehát egyetlen vállalkozást vagy kutatóhelyet, e konkrét licenciadó által kötött szerződésekben sem feltétlenül találhatunk azonos mértékű licenciadíjakat. Jól példázza ezt a Szegedi Tudományegyetem szerződéses gyakorlata, ugyanis az egyetem által kötött licenciaszerződésekben alkalmazott díjszámítási módszerek is igen változatos képet mutatnak.⁶² A jelenleg hatályos 13 szerződés közül három szerződésben az évente fizetendő, százalékbán meghatározott royalty mellett a felek kikötöttek egy minimumdíjat, amelynek megfizetésére a licenciaeveő akkor is köteles, ha a szellemi termék értékesítéséből befolyt nettó bevétel után fizetendő royalty e minimumösszeget nem érné el. Egy szerződésben a felek ún. milestone-rendszert alkalmaznak, tehát a licenciadíj megfizetését meghatározott mérföldkövekhez rendelik. Másik három szerződésben egy-

⁵⁹ Molnár István, Németh Gábor, Mészáros Eleonóra, Belényi Andrea: Az innováció és a szellemi tulajdonvédelem. In: *Baho-Borzók Noémi* (szerk.): Iparjogvédelem. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2012, p. 234–235.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Bővebben l. Molnár István, Németh Gábor: Egyetemi szellemi tulajdonvédelem és ipari kapcsolatok a nyílt innovációs közegben: Open Access vagy monopoljogok? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évf. 5. sz., 2009. október, p. 18–20.

⁶² A díjszámításra vonatkozó statisztikai adatok a Szegedi Tudományegyetem Kutatás-fejlesztési és Innovációs Igazgatóságának nyilvántartásából származnak.

összegű licenciadíj szerepel akként, hogy egy meghatározott mértékű értékesítési bevétel felett a licenciatvevő e bevétel egy meghatározott százalékának megfizetésére is köteles az egyösszegű licenciadíjon felül. A többi hat szerződésben a felek hagyományosan félvente fizetendő, százalékban meghatározott royalty kikötésében állapodtak meg, ám a pontos százalékos érték e szerződések esetén is igen eltérő: van olyan szerződés, amelyben az egyetem csupán a nettó értékesítési bevétel 2%-ára jogosult, és olyan szerződés is, amelyben 10%-os royalty szerepel. Ezen eltérő összegek is – csakúgy mint az eltérő számítási modellek – a felek közötti alkufolyamat eredményei.

A probléma alapját tehát az elemzett jogesetben éppen a licenciadíj meghatározásának változatos gyakorlata jelenti. Igaz, hogy a terv díja (a szellemi termék díja) objektív tény, de a vagyoni hátrány mértékét valójában a pótmagánvádló felhasználási díjra vonatkozó nyilatkozata határozta meg. A bíróság azért az engedélyes terv díjának 10%-át tekintette vagyoni hátránynak, mert elfogadta a szerző azon nyilatkozatát, hogy felhasználási szerződés megkötése esetén ilyen mértékű felhasználási díjat követelt volna. A szerző – és egyben a bíróság – álláspontja szerint tehát a terv díjának 10%-a a szerző oldalán jelentkezett elmaradt vagyoni előny, hiszen ha a vádlott jogszerűen járt volna el, és felhasználási szerződést kötött volna, a szerző ilyen mértékű felhasználási díjra tartott volna igényt. Az érvelés hibája az, hogy közel sem biztos, hogy az elmaradt vagyoni előny mértéke valóban ekkora. Nem lehet utólag megállapítani, hogy mennyi illetve volna meg a szellemi alkotás jogosultját, hiszen a felhasználási, illetve licenciadíj mértékét nem a jogosult egyoldalú jognyilatkozata, hanem a felek közötti alku határozza meg.

Az elmaradt vagyoni előny mértékének pontos meghatározása valójában lehetetlen vállalkozás: bár a megállapított vagyoni hátrány mértéke egy megdönthető vélelem, ennek megdöntésére az eljárás során még sincs reális lehetőség. Nem lehet kétséget kizáróan bizonyítani az eredmény beállítását (vagy kísérlet esetén a bekövetkezés lehetőségét és az okozati összefüggést), hiszen valójában arra nézve kell bizonyítást lefolytatni, hogy a felek az elkövető jogszerű magatartása esetén milyen tartalommal kötötték volna meg a szellemi termék hasznosítására vonatkozó szerződést. Ennek utólagos megállapítása lehetetlen vállalkozás: a vonatkozó jogszabályok a semmisségi okok kivételével nem tartalmazznak olyan kógens – vagy akár klaudikálóan kógens – rendelkezéseket, amelyek a díjmeghatározás módjára vagy mértékére vonatkozóan kötnék a feleket. A licenciaszerződés tekintetében szinte teljes körű diszpozitivitás érvényesül, így a büntetőjogi felelősség valójában a bíróság által utólag rekonstruált üzleti modellen és szerződéses tartalom alapján.

IV.2. Az elkövetési magatartás: az „utánzás” és az „átvétel” jelentéstartalma

A továbbiakban a vizsgálat második aspektusával, a vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos joggyakorlati bizonytalanság másik okával foglalkozunk. A vizsgált problémakör vonatkozásában a Fővárosi Törvényszék B.529/2010/40 számú elsőfokú ítélete „állatorvosi

lónak” tekinthető. Jól szemlélteti ugyanis az elkövetési magatartások értelmezésének kérdését, valamint az elkövetési magatartás és a vagyoni hátrány mint eredmény közötti összefüggést. Az átvétel és az utánzás jelentéstartalmának meghatározása valójában a Legfelsőbb Bíróság BH2007. 398 számon közzétett döntésén alapul, a Fővárosi Ítéltábla indokolása az abban kifejtett érveknek a szinte szó szerinti megismétlése. A problémakört mégsem a Legfelsőbb Bíróság döntése alapján vizsgáljuk, ugyanis az áru hamis megjelölése tárgyában született, mi pedig kizárólag a szerzői jogok és iparjogvédelmi jogok megsértésére fókuszálunk.

IV.2.1. Fővárosi Törvényszék B.529/2010/40

A tényállás lényege

A budapesti székhelyű I. Kft. hematológiai reagensek fejlesztésével és gyártásával foglalkozik, közel 140 féle terméket több mint 100 országba exportál. Hematológiai termékeinek nagy része a „Hematológiai diagnosztikai mérőoldat véralakelemek elektronikus műszeres meghatározására” című, 1993. december 15-től szabadalmi oltalom alatt álló szellemi alkotáson alapul. A találmány lényegét az oldat receptúrája jelenti. A szabadalom jogosultja a kft. két tagja, akik a szabadalmat térítésmentesen a kft. rendelkezésére bocsátották. Az elsőrendű vádlott 2005-től 2007-ig állt az I. Kft. alkalmazásában, előbb mint üzletkötő, később mint minőségbiztosítási vezető. A másodrendű vádlott 1991 és 2008 között volt a kft. alkalmazottja, 2001-től műszaki vezetőként. A harmadrendű vádlott 1996 februárjától a II. Kft. ügyvezetője, amely cég kémiai reagensek gyártásával foglalkozik és az I. Kft. üzleti partnere.

Az első- és a másodrendű vádlott 2007. augusztus és 2008. április között egymás tevékenységéről tudva külön-külön, de összehangoltan összesen több mint 11 000 különféle adattartalmú állományt másolt le az I. Kft. számítástechnikai rendszerében tárolt állományokból hordozható adattárolókra. A lemásolt állományok között volt az I. Kft. szabadalom alapján készített termékeinek pontos összetétele (receptúrája), gyártástechnológiája és termelőberendezésének megvalósítására vonatkozó, valamint minden olyan további információ, amelyek felhasználásával más számára is lehetővé vált e termékek gyártása és forgalmazása, ezáltal az I. Kft. piaci helyének – teljes vagy részbeni – átvétele.

Ezt követően az első- és másodrendű vádlott megszüntette munkaviszonyát, 2008 óta a harmadrendű vádlott által képviselt II. Kft. alkalmazásában álltak. A megszerzett adatokat az első- és másodrendű vádlott megosztotta a harmadrendű vádlottal annak érdekében, hogy azokat a II. Kft. saját nevében és javára hasznosítsa. A cég tárgyalásokat kezdett egy oroszországi székhelyű vállalattal a szabadalommal védett hematológiai reagensek teljes technológiájának értékesítése céljából. A termékek gyártása és értékesítése összesen 3 800 000 eurós összértékű beruházással valósult volna meg. Az elkészült szerződéstervezet alapján a II. Kft.-t a következő díjazás illette volna meg: először egy egyösszegű, 400 000

eurós „foglaló”, majd az átadott technológia alapján legyártott termékek értékesítéséből befolyt vételár 5%-a legalább 5 éven keresztül (ítélet, 7. oldal).

A tárgyalások eredményeként megkezdődött az oroszországi gyártás előkészítése. Arra nézve nem merült fel adat, hogy a szabadalommal védett termék előállítás – a tervezésen és a gyártáshoz szükséges előkészületeken túl – megkezdődött volna. A vádlottak és az oroszországi vállalat között folyamatos volt a kapcsolattartás és az együttműködés, mindennek a nyomozóhatóság vádlottakkal szemben 2008. május 22. napján foganatosított intézkedése vetett véget. A Fővárosi Főügyészség vádiratában rögzíti, hogy az adatok jogellenes felhasználása következtében a kft.-nek 269 215 360 Ft vagyoni hátránya keletkezett.

Az ítélet érvelése és elemzése

A bíróság indokolásának ismertetése előtt röviden összegezni szükséges a felek között fennálló polgári jogi viszony tartalmát. Az első- és a másodrendű vádlott a harmadrendű vádlott által képviselt II. Kft.-vel tulajdonképpen licenciaszerződést kötött, amelynek értelmében a jogellenesen megszerzett szabadalmi oltalom alatt álló szellemi tulajdont licenciába adták a licenciatvevő kft.-nek.

A vádlottak az oltalom tárgyának átvételével az 1978. évi Btk. 329/D. § (1) bekezdésében rögzített elkövetési magatartást megvalósították. Érdemes e ponton megjegyezni, hogy bár a találmány átvétele (illetve utánzása) a bűncselekmény elkövetési magatartása, önmagában nem a receptúra (a találmány lényege) az, ami a gazdasági előnyt jelenti a II. Kft. számára. Az ugyanis már azelőtt is ismert volt, hogy az első- és a másodrendű vádlott ezen információkat lemásolta volna. A történeti tényállás szerint a jogosult I. Kft. nem megoldástitokként kezelte e receptúrát, hanem a know-how-ként titokban tartásból eredő *ipso iure* védelem helyett nevesített iparjogvédelmi oltalmat választott, és szabadalmi bejelentést tett. A szabadalmi oltalom (csakúgy mint valamennyi nevesített oltalom) megszerzésének pedig előfeltétele a találmány valamennyi részletének teljes feltárása, szemben a megoldástitokként való védelemmel, amely éppen addig áll fenn, amíg a védett információ nem kerül nyilvánosságra.⁶³ Tehát a II. Kft. a szabadalmi oltalom megszerzésének pillanatában megismerhette a találmány valamennyi részletét, de a szabadalmi oltalom által teremtetett abszolút szerkezetű jogviszonyra tekintettel ezen információk felhasználásától – és így az elsődleges jogosult I. Kft. helyzetének megzavarásától – tartózkodni volt köteles.⁶⁴

Az első- és a másodrendű vádlott által lemásolt adathalmaz azonban nem csupán e találmány (egyébként is nyilvánosan elérhető) leírását tartalmazta, hanem a találmányon alapuló termékek gyártástechnológiájára és termelőberendezéseinek megvalósítására vonatkozó információkat is. A receptúra ismerete önmagában még nem volt elegendő ahhoz, hogy II. Kft. megkezdje a termékek gyártását és forgalmazását, a termék előállítására vonatko-

⁶³ Bővebben I. Bobrovsky Jenő: Iparjogvédelem és csúcstechnika. Országos Találmányi Hivatal, Budapest, 1995.

⁶⁴ Vö. Görög: i. m. (18), p. 270.

zó információk ismeretében azonban már megvolt a lehetősége arra, hogy átvegye I. Kft. piaci helyét. Ezen adatok jogosulatlan megszerzése azonban nem az iparjogvédelmi jogok megsértése tényállása körében nyer értékelést, hanem a gazdasági titok megsértése [új Btk. szerinti üzleti titok megsértése (Btk. 418. §)] tényállás keretei közé illeszkedik. Az e törvényi tényállást megvalósító magatartások körével, valamint a bíróság erre vonatkozó indokolásával azonban nem foglalkozunk, mivel a vizsgálatot a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértésére szűkítettük, így az üzleti titokkal kapcsolatos jogsértések – amelyek a Ptk. 2:47. §-a alapján személyiségi jogi jogsértésnek minősülnek – nem képezik az elemzés tárgyát.

Az iparjogvédelmi jogok megsértésének körében a bíróság indokolásában rámutat az elkövetési magatartás meghatározásának nehézségére. Az 1978. évi Btk. 329/D. § (1) bekezdése alapján az iparjogvédelmi jogok megsértésének bűncselekménye a meghatározott iparjogvédelmi oltalom tárgyának átvételével, illetve utánzásával valósulhat meg.⁶⁵ E két fogalom jelentéstartalmának egzakt meghatározása önmagában még nem jelent nehézséget, ám egy konkrét ügyben a történeti tényállásra vetítése már annál inkább. Az utánzás egy oltalom alatt álló találmány, megjelölés stb. reprodukálását jelenti. Ebben az esetben nyilvánvalóan nem erről van szó, hiszen a reprodukálás feltételez valamilyen szintű gyártási, előállítási tevékenységet, amely a jelen ügyben nem történt meg. Az átvétel pedig azért értelmezhető nehezen, mert az oltalom tárgyának birtoklása a büntetőjogi védelem szempontjából önmagában irreleváns. Nem minősülhet az átvétel büntetőjogilag értékelendő mozzanatnak, hiszen valamennyi iparjogvédelmi oltalom esetén az oltalom tárgya és annak valamennyi részlete az oltalom megszerzésének pillanatától közismert. Éppen ezért a Legfelsőbb Bíróság BH2007. 398 számon közzétett döntésén alapuló joggyakorlat az átvétel fogalmát megszorítóan értelmezi, és kizárólag akkor értékeli elkövetési magatartásként, ha az valamilyen produktív elemet foglal magában.⁶⁶

A konkrét ügyben az eljáró bíróság is az uralkodó joggyakorlatot követve erre az álláspontra helyezkedett, és a bűncselekmény stádiumait a következőképpen határozta el: *i)* az oltalom tárgyának, a gyártáshoz szükséges ismereteknek, eszközöknek a megszerzése előkészületi jellegű cselekmény, tehát ezzel a bűncselekmény még nem lép a kísérlet stádiumába; *ii)* kísérletnek a gyártás forgalomba hozatali célzattal történő megkezdése minősül, ugyanis ezzel lép be a cselekmény a tényállás keretei közé; *iii)* a bűncselekmény az oltalom tárgyán

⁶⁵ Btk. 329/D. § (1) Aki a jogosultnak törvény, kihirdetett nemzetközi szerződés vagy európai közösségi rendelet alapján fennálló szabadalmi oltalomból, növényfajta-oltalomból, kiegészítő oltalmi tanúsítványból, védjegyoltalomból, földrajzi árujelző-oltalomból, formatervezési mintaoltalomból, használati mintaoltalomból, illetve topográfiaoltalomból eredő jogát az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével megsérti, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁶ Kardos Andrea, Szilágyi Dorottya: Szellemi alkotások büntetőjogi védelme – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 6. sz., 2011. december, p. 22.

alapuló termék létrejöttével és forgalomba hozatalával válik befejezetté, ugyanis ez az a pillanat, amikor az eredeti szabadalmas privilegizált helyzete megszűnik (ítélet, 39. oldal).

A bíróság megállapítja, hogy a történeti tényállás alapján a vádlottak cselekménye az előkészület fázisában maradt, hiszen a nyomozati szakban beszerzett információk és a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeképp nem lehet megállapítani, hogy a találmányon alapuló termék gyártása megkezdődött volna, mindössze a gyártáshoz szükséges ismeretek és eszközök megszerzése bizonyítható kétséget kizáróan. Az előkészület csak akkor büntetendő, ha azt a törvény a különös részi tényállásban kifejezetten elrendeli, az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén pedig erre vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz a törvény. Megjegyzendő, hogy nem is indokolt a bűncselekmény előkészületének büntetni rendelése, hiszen ezzel a büntetőjog *ultima ratio* jellege nem érvényesülne.⁶⁷

A bíróság tehát a vádlottakat az iparjogvédelmi jogok megsértésének vádja alól felmentette, hiszen a bűncselekmény a tényállásszerűség szintjén megbukott. Rögzíti ugyanakkor, hogy a vádlottak már az előkészületi cselekményeikkel vagyoni hátrányt okoztak a jogosult I. Kft. számára, amelynek mértéke a szakértői vélemény alapján 717 551 360 Ft (ítélet, 41. oldal). Arra azonban, hogy mi képezi a számítás alapját, illetve milyen körülményeken alapul az összeg megállapítása, az ítélet nem tartalmaz információt. Mindössze annyit rögzít, hogy e vagyoni hátrány az „elmaradt üzletből” ered, amelyet a szabadalom vádlottak általi birtoklása és reménybeli áruba bocsátása okozott (ítélet, 41. oldal).

A bíróság e megállapítása több ponton is vitatható. Az ítéleti tényállás nem tartalmaz információt arra vonatkozóan, hogy a jogosult I. Kft. gazdasági tevékenységére a vádlottak cselekménye bármilyen hatással lett volna. Az erre vonatkozó tények hiánya nem véletlen, hiszen ilyen hatása a bíróság által előkészületi jellegűnek minősített cselekményeknek nem is lehetett. A vádlottak ugyanis a szabadalmi oltalommal védett receptúrát és a gyártásra vonatkozó információkat ismerték, ám a termékek gyártását és forgalmazását nem tudták megkezdeni. Ennek hiányában az I. Kft. „privilegizált piaci helyzetét” sem sérthették, hiszen önmagában a szabadalom más általi birtoklása még nem korlátozza a jogosultat jogainak gyakorlásában, és nem sérti a jogosult és a szellemi alkotásokból fakadó érdek közötti értékelt kapcsolatot. Ezt közvetetten a bíróság is rögzítette (ítélet, 39. oldal), így valójában a vagyoni hátrány mértékére vonatkozó megállapításával a bíróság a korábban kifejtett indokolásának mond ellent.

Mivel azonban az I. Kft. számára okozott vagyoni hátrányt a vádlottak felmentése miatt nem lehetett értékelni, a bíróság a következő megoldást alkalmazta: a szakértő által megállapított 717 551 360 Ft összegű vagyoni hátrányt a gazdasági titok megsértésének körébe vonta, és úgy tekintette, hogy a kft. ezen elmaradt vagyoni előnye a gazdasági titok megsértésének bűncselekményét megvalósító elkövetési magatartással valósult meg (ítélet, 41.

⁶⁷ Bővebben I. Garzuly Éva: A büntetőjog mint ultima ratio az egyes alkotmánybíróági határozatok tükrében. Büntetőjogi Szemle, 2015. 1–2. sz., p. 43.

oldal). A bíróság e megállapítását egy mondatban foglalta össze, az okozati összefüggés vizsgálatát teljes mértékben nélkülözve.

Az ítélet indokolása alapján tehát közel sem egyértelmű, hogy a szakértői véleményben megállapított vagyoni hátrány az iparjogvédelmi jogok vagy a gazdasági titok megsértésének eredményeként állt be. Eleinte az iparjogvédelmi jogok megsértése körében tárgyalja az összecszerűség kérdését. Ám miután az „átvétel” elkövetési magatartás hibás értelmezése miatt a vádlottakat felmenti, a gazdasági titok megsértésének megállapításakor e bűncselekmény eredményeként jelöli meg ezt az összegű vagyoni hátrányt. Az anyagi büntetőjogi szabályok megsértésével hozott ítéleti rendelkezésekre a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla is rámutatott.

IV.2.2. Fővárosi Ítéltábla Bf.245/2012/18

A bíróság ítéletében megállapította, hogy *„a vagyoni hátrány okozása megállapításával összefüggésben az elsőfokú bíróság megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett”* (ítélet, 23. oldal). Kifejti, hogy az ítélet indokolása alapján nem lehet megállapítani, hogy mely tények képezték a számítás alapját: a szakértői vélemény szót ejt a szabadalom értékéről is, emellett a piacvesztés tényéről és az ezáltal jelentkezett bevételkiesésről. Arra nézve azonban már nem tartalmaz információt, hogy e részösszegekre miből lehet következtetni.

Maguk a vagyoni hátrány körében megjelölt tételek sem helytállóak. A vagyoni hátrány ebben a konkrét ügyben az az elmaradt vagyoni előny lehet, ami a vádlottak magatartásával összefüggésben felmerült, tehát az I. Kft. vagyona tekintetében beállt bevételkiesés. A szabadalom értéke ebből a szempontból teljes mértékben irreleváns. A szabadalmi oltalommal védett találmány ugyanúgy az I. Kft. tulajdonában és birtokában van, tehát annak értéke számára nem veszett el. A vagyoni hátrány a szabadalmi oltalom által biztosított mesterséges monopolhelyzet elvesztéséből ered, ami ténylegesen abban a pillanatban következik be, amikor a találmány a II. Kft. által gyártott termék vagy nyújtott szolgáltatás formájában megjelenik a piacon.

Az utánzás és átvétel jelentéstartalmát a Fővárosi Ítéltábla is részletesen elemzi. Álláspontja szerint a két elkövetési magatartás közötti különbségtétel az alapján tehető meg, hogy *„az oltalom tárgyának utánzása az eredetihez hasonló, míg az átvétel az eredetivel teljesen azonos megvalósítást jelent”* (ítélet, 32. oldal). A jelentéstartalmat illetően azonban az elsőfokú bíróság megállapításaival lényegében egyetért. Rögzíti, hogy a vádlottak magatartása csupán a bűncselekmény előkészületét valósította meg, hiszen a cselekmény csak a termék elkészítésével lépett volna be a tényállás keretei közé. Kimondja, hogy a cselekmény befejezettségéhez a termék értékesítésére is szükség lett volna, tekintettel arra, hogy a vagyoni hátrány okozása tényállási elem (ítélet, 32. oldal). A tanulmány középpontjába állított jogalkalmazási hiba tehát a Fővárosi Ítéltábla ítéletében is kimutatható.

Mind az elsőfokú, mind a másodfokú ítéletben jól láthatóan kirajzolódik a vizsgált két problémakör összekapcsolódása. A vagyoni hátrány mértékének meghatározása akkor is aggályokat vet fel, amikor az iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi terméket a szabadalmazás hozzájárulása nélkül forgalomba hozzák, és a forgalomba hozattal a jogsértő oldalán bevétel, a szabadalmazás oldalán pedig bevételcsökkenés keletkezik.⁶⁸ Amikor tehát az elkövető a bűncselekményt a szellemi termék forgalomba hozatalával követi el, a vagyoni hátrány bekövetkezésének ténye az esetek többségében nemigen vitatható, mértékének megállapítása azonban már annál nagyobb kihívást jelent a jogalkalmazó számára. Ha azonban a bűncselekmény a szellemi termék átvételével, illetve utánzásával valósul meg, közel sem biztos, hogy a vagyoni hátrány bekövetkezésének akárcsak a lehetőségéről is beszélhetünk. Ez a feloldhatatlan ellentmondás az, ami a joggyakorlatban a két elkövetési magatartás jelentéstartalmának olyan fokú módosításához vezet, hogy az valójában elszakad szemantikai értelmétől.

V. A JOGGYAKORLAT ÉRTÉKELÉSE

Az a tény, hogy a bíróságok a jogalkalmazói tevékenység során nem csupán a tényállási elemek szemantikai értelmezésére fókuszálnak, hanem figyelembe veszik a büntetőjogi szabályozással elérni kívánt célt is, önmagában még nem oka a jelentéstartalom ilyen nagy fokú módosításának. A jogalkalmazónak ugyanis a jogi norma legteljesebb értelmének megtalálása érdekében valamennyi értelmezési módszert (nyelvtani,⁶⁹ logikai, rendszertani, történeti, teleologikus, alkotmánykonform, uniókonform)⁷⁰ szem előtt kell tartania. A különös részi büntetőjogi rendelkezések tekintetében az objektív teleologikus értelmezés valójában a jogtárgyharmonikus értelmezést jelenti:⁷¹ a törvényi tényállást akként kell értelmezni, hogy annak jelentése összhangban álljon az elérni kívánt céllal is, tehát alkalmas legyen a deklarált jogi tárgy védelmére.

Visszaautalva a *ratio legis* körében kifejtettekre egyértelmű, hogy a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértésére a büntetőjognak is reagálnia kell *ultima ratio* jelleggel. Az emögött meghúzódó indokok egyértelműek, mint ahogy az is vitathatatlan, hogy a kriminálpolitikai indokokra a jogalkalmazónak mindenkor figyelemmel kell lennie. Egy magatartás szankcionálásának kriminálpolitikai indoka mindig az adott magatartással vé-

⁶⁸ Bővebben I. a IV.1.3. részben.

⁶⁹ A nyelvtani értelmezés valójában téves megjelölése azon értelmezési érvtípusnak, amelyet a bíróságok a normaszöveg értelmezésekor a címszó alatt alkalmaznak. Nyelvtani értelmezés alatt ugyanis a jogalkalmazó tipikusan a szó jelentésének elemzését érti, ami pedig nem nyelvtani, hanem szemantikai kérdés. Bővebben I. *Blutman László*: Hat tévhit a jogértelmezésben. *Jogesetek Magyarázata*, 6. évf. 3. sz, 2015, p. 84–86.

⁷⁰ *Nagy Ferenc*: Anyagi büntetőjog. Általános rész I. *Iurisperitus*, Szeged, 2014, p. 109.

⁷¹ *Szomora Zsolt*: Alkotmány és büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései. *Pólay Elemér Alapítvány*, Szeged, 2015, p. 27.

dett jogtárgy jellegében keresendő, hiszen „*a ratio legis a jogtárgy maga*.”⁷² A jogi tárgy tehát nem más mint céltételezés, amelyre nem csupán a kodifikáció, hanem a jogértelmezés során is figyelemmel kell lenni.⁷³

A jogtárgyharmonikus (teleologikus) értelmezés feltétlen korlátját jelenti azonban a *nullum crimen, nulla poena sine lege stricta* elv, hiszen a jogalkotó feltételezett szándékára való hivatkozás nem vezethet az anyagi büntetőjogi rendelkezések törvénysértő értelmezéséhez.⁷⁴ Békés Imre ezt az alaptételt a kriminálpolitikai szemlélet és a dogmatikai gondolkodásmód egységében jelöli meg: a jogi kötöttség és a kriminálpolitikai értelmezés nem mondhat ellent egymásnak, hiszen a bírói jogértelmezés a társadalmi igényeket „*a büntető-jog értékrendszerén át szűri meg és dogmatikailag kontrollálja*.”⁷⁵

A jogtárgyharmonikus értelmezés abban az esetben vezethet az anyagi büntetőjogi rendelkezések megsértéséhez, ha a törvényi tényállás nincs összhangban a jogalkotó által deklarált jogi tárggyal.⁷⁶ Ebben az esetben ugyanis a törvényi tényállás csak akkor alkalmas a jogi tárgy védemére, ha a jogalkalmazó a jogértelmezés körében a törvényi tényállási elemek jelentéstartalmát módosítja annak érdekében, hogy a tényállás e funkcióját maradéktalanul betölthesse. Nyilvánvaló, hogy jogalkalmazói tevékenység nem lehet mentes a kriminálpolitikai elképzelésektől, hiszen a jogalkotói és jogalkalmazói tevékenység közötti funkcionális összefüggést a közös alapvető célkitűzés teremtheti meg.⁷⁷ A normaszöveg módosítása a kriminálpolitikai indokokra való hivatkozással azonban a büntetőjogi rendelkezés törvénysértő értelmezését valósítja meg.

A vizsgált törvényi tényállások által védendő jogi tárgy nem más, mint az iparjogvédelmi oltalomból (illetve szerzői mű esetén az *ipso iure* védelemből) eredő személyiségi és vagyoni jogok, a szellemi alkotás elsődleges jogosultjának e jogok gyakorlásához fűződő érdeke. Tehát a büntetőjogi védelem nem magára az oltalom tárgyára irányul, hiszen a jogi tárgy alapvetően a személy és az őt megillető érdek közötti értékelt kapcsolat.⁷⁸ A jogi tárgy sérelme tehát akkor valósul meg, ha egy magatartás a jogosult szellemi alkotásból eredő személyiségi, illetve vagyoni jogait veszélyezteti vagy sérti. Önmagában egy iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi alkotás valamilyen rögzített formában történő átvétele vagy lényegének megismerése önmagában e jogokat nem sérti. Nem is sértheti, hiszen ahogy azt már a joggyakorlat elemzése körében láttuk, az átvétel mint büntetőjogilag értékelendő magatartás az oltalom megszerzése előfelteleként előírt feltárási kötelezettség miatt nehezen értelmezhető.

⁷² Nagy: i. m. (26), p. 5.

⁷³ Szomora: i. m. (71), p. 28.

⁷⁴ Szomora Zsolt: „Amicus Curiae” a III/00232/2017. és a III/00235/2017. egyesített ügyekben. 2017. április 24., p. 3.: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1286d840b3796f1fc12580c0005e89ec/\\$FILE/III_232_8_2017_amicus_curiae.002.pdf/III_232_8_2017_amicus_curiae.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1286d840b3796f1fc12580c0005e89ec/$FILE/III_232_8_2017_amicus_curiae.002.pdf/III_232_8_2017_amicus_curiae.pdf) (utolsó megtekintés: 2019. február 20.).

⁷⁵ Békés Imre: Dogmatika és büntetőpolitika. Jogtudományi Közlöny, 1986. 12. sz., p. 596.

⁷⁶ Szomora: i. m. (71), p. 35.

⁷⁷ Földvári József: A kriminálpolitika fogalmáról. Jogtudományi Közlöny, 1986. 6. sz., p. 255.

⁷⁸ Nagy: i. m. (26), p. 4.

Szemantikai értelmét tekintve az átvétel egy dolog, ismeret megszerzését jelenti. A valamely nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt álló alkotás megszerzése pedig eleve nem lehet jogellenes cselekmény, hiszen ezen alkotás részletes – megvalósításra is kiterjedő – leírása nyilvános adatbázisból elérhető.⁷⁹

Utánzásról csak egyes iparjogvédelmi oltalom alatt álló alkotások esetén lehet beszélni. Szabadalmi és használatiminta-oltalom esetében nehezen értelmezhető, valójában a védjegy- és formatervezésiminta-oltalom alatt álló megjelölés, alkotás tekintetében bír relevanciával. Ezzel azonban – csakúgy mint az átvétellel – az elkövető valójában nem sérti a tényállással védett jogi tárgyat. Azzal, hogy egy ábrás védjegyet teljes pontossággal lemásol (utánoz) és azt magánál tartja, nem sérti a védjegyjogosult jogos érdekét. A jogtárgy sérelme ugyanis valójában akkor áll be, amikor a védjegyoltalom alatt álló megjelölés másolatát a jogosult hozzájárulása nélkül felhasználja.

Ha a szellemi alkotásokra vonatkozó mögöttes polgári jogi szabályokból indulunk ki, arra a következtetésre juthatunk, hogy a jogalkotó által védeni kívánt jogi tárgyat valójában csak egyetlen elkövetési magatartás, a forgalomba hozatal sérti. További ellentmondás, hogy átvétel, illetve utánzás esetén vagyoni hátrány bekövetkezésének a lehetőségéről sem beszélhetünk. Tehát ha a két elkövetési magatartás szemantikai értelmét vesszük alapul, az e körbe illő cselekmények egyike sem minősülhetne bűncselekménynek, hiszen az eredmény bekövetkezése ezen elkövetési magatartásokkal okozati összefüggésben fel sem merülhet.

Az elemzett ítéletek alapján jól látható, hogy a bíróságok az átvétel szó jelentéstartalmát a jogértelmezés során módosítják, és átvétel alatt is forgalomba hozatalt követelnek meg arra hivatkozással, hogy az alkotás átvétele önmagában még csak a forgalomba hozatalhoz szükséges előkészület. Következésképpen előkészületnek minősítenek tehát egy olyan magatartást, amit a törvényi tényállás elkövetési magatartásként határoz meg, és aminek kifejtésével a bűncselekmény így kísérleti szakba lép. A BH2007. 398 számon publikált határozatra tekintettel egyértelműen ez az uralkodó joggyakorlat. Az ítéletek indokolásából arra lehet következtetni, hogy a jogalkalmazó egy valóban meglévő jogalkotási hibát igyekszik kiküszöbölni azáltal, hogy csak a jogtárgyat ténylegesen sértő, illetve veszélyeztető magatartást szankcionálja. Így viszont a teleologikus értelmezés címszava alatt a normaszöveget akként módosítja, hogy az elszakad szemantikai jelentésétől, és egyértelműen sérti az anyagi büntetőjog szabályait, szétfeszíti a stádiumtan rendszerét.

A megoldást nem a törvénymódosító/sértő jogértelmezés, hanem a jogszabálymódosítás jelenti. Az a tény, hogy ellentmondás feszül a védeni kívánt jogi tárgy, illetve összességében a kriminalizáció indoka és a normaszöveg között, még nem jogosítja fel a jogalkalmazót arra, hogy hatáskörét túllépje, és valójában jogot alkosson. A fennálló helyzet a jogalkotó oldaláról kíván meg cselekvést, első lépésként az iparjogvédelmi jogok megsértése törvényi tényállásának felülvizsgálatát. Az átvétel és utánzás elhagyása jelentheti a megoldást, hiszen

⁷⁹ Kürtös József, Kürtössy Jenő, Végh László, Bretz László, Buzásné Nagy Zsuzsanna: Szabadalmi jog. In: *Baho-Borzók Noémi* (szerk.): i. m. (59), p. 27.

a kívánt cél és a törvény szövege ekkor kerülne összhangba. A cél ugyanis a jogosult szellemi alkotásból fakadó személyiségi és vagyoni jogainak védelme, ezt pedig az átvétel és utánpótlás nem, csak és kizárólag a forgalomba hozatal sértheti.

A tényállás e javasolt módosítása azonban a vagyoni hátrány tekintetében csak részben jelent megoldást. Tény és való, hogy az eredmény téves meghatározása sok esetben abból ered, hogy a bíróságnak az átvétellel vagy utánpótlással okozott vagyoni hátrányt kellene meghatároznia, ami azonban fogalmilag kizárt. Így olyan tényezőkre alapítják az összeg meghatározását, amelyeket a vagyoni hátrány körében valójában nem lehetne értékelni. Bizonytalanságokkal, téves következtetésekkel azonban nem csak iparjogvédelmi oltalom alatt álló alkotás átvétele vagy utánpótlása kapcsán találkozhatunk. Következetes joggyakorlatról ugyanis a szerzői jogok megsértése és az iparjogvédelmi jogok forgalomba hozattal történő megsértése esetén sem beszélhetünk. A IV.1. alfejezet részletesen tartalmaz az ítéletekben fellelhető, vagyoni hátrány megállapítására vonatkozó indokolásokat. Áttekintve a feldolgozott ítéleteket látható, hogy nem csupán az eltérő számítási módszerek széles skálája jelent problémát. Sok esetben ugyanis az alkalmazott metódust meg sem ismerhetjük: az elemzett 19 ítéletből 11 csak a vagyoni hátrány összegét rögzítette, a számításra vonatkozó indokolást teljes egészében nélkülözte.

Önmagában tehát a törvénymódosítás még nem jelent megoldást, a vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatos joggyakorlatban meglévő bizonytalanság a jogalkalmazó oldaláról is lépéseket követel meg. Az iparjogvédelmi jogok megsértésének tényállási felülvizsgálatát és módosítását követően a Kúria feladata egy vezérfonal meghatározása: deklarálni kell a számítás módszerének főbb pontjait, a megállapítás során szem előtt tartandó kritériumokat és értékelendő tényeket. Mindaddig, amíg a keretek kijelölése nem történik meg, a következetlen joggyakorlat a jogbiztonság követelményét messzemenően sérti.

A számítás kereteinek és az értékelendő tényeknek a meghatározása, a megfelelő számítási módszer kidolgozása csak átfogó szakmai egyeztetés eredményeként lehetséges. A fennálló jogi probléma ugyanis nemcsak jogi, hanem közgazdaságtani kérdéseket is felvet, amelyek ismerete nélkül az alkalmazható módszer kidolgozása nem lehetséges.

A vizsgálat során a problémakör részletes ismertetésére, a mögötte meghúzóódó okok beazonosítására és a lehetséges megoldási irányok, cselekvési pontok meghatározására vállalkoztunk. A dolgozatnak tehát nem célja konkrét megoldási javaslatot nyújtani, hiszen a kérdésben mindössze a feldolgozott ítéletekre lehetne támaszkodni, ennek alapján pedig hiba lenne egy teljes koncepciót felvázolni. Az azonban a tanulmány alapját képező joggyakorlat-elemzés alapján is megállapítható, hogy a vizsgált jogi probléma egy kétlépcsős rendszerben oldható fel: *i)* előbb a jogalkotó beavatkozására van szükség annak érdekében, hogy az iparjogvédelmi jogok megsértésének tényállása által védeni kívánt jogi tárgy és a törvény szövege összhangban álljon; *ii)* majd a jogalkalmazónak kell jogegységesítő tevékenysége körében meghatározni a számítás módszerének kereteit.

Walsh Máté Gergely

KALÓZOK A TUDOMÁNYOS KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATKIADÁS VILÁGÁBAN – II. RÉSZ*

IV. A STEMS KIADÓI ÁGAZATTAL SZEMBEN MEGFOGALMAZOTT KRITIKÁK

A tudományos közösségnek és a tudományos kalózoknak a tankönyv-, illetve a tudományos kiadói ipar eddigiekben vázolt üzleti modelljeivel, valamint a 21. század társadalmában betöltött szerepével szembeni kritikája alapvetően háromirányú. Egyrészt a társadalmi igazságosság, a tudáshoz való hozzáférés szabadságának fontosságára hívják fel a figyelmet, másrészt a tudományos kiadói ipar működésének visszásságait támadják, harmadrészt pedig a kiadói ipar által alkalmazott technikai, másolásvédelmi megoldások, szerződési feltételek nehézségére mutatnak rá. Az első és a harmadik érvet az Alexandra Elbakyan által alapított Sci-Hub kalózzoldal kapcsán már érintettük, a második érv pedig a tudományos kiadói ipar oligopolizálódása és rendkívüli profitabilitása kapcsán került elő. Ezen kérdések közül a következőkben a tudáshoz való hozzáférés szabadságának és a tudományos kiadói ipar működésének, a szerzők kiszolgáltatottságának kérdéseit vesszük közelebből szemügyre, és amennyire lehetséges, jogi szempontból is értelmezzük.

A harmadik kérdéssel, a tudományos társadalom átalakulásának és a fogyasztási szokások megváltozásának kérdésével kapcsolatban ezzel szemben talán elég annyit felidézni, hogy a specializált tudományos kiadói ipar kezdetei óta eltelt időben a „standardizált” tudományos cikk vált a tudományos kommunikáció fő médiumává, köszönhetően rögzült szerkezetének és a monográfiáknál jóval rövidebb terjedelmének, amely a gyors áttekintést segíti. Emellett az elmúlt pár évtized fő trendjének a digitalizációt tekinthetjük. Napjainkban a tudományos folyóiratoknak már körülbelül 90%-a elérhető digitális formában, és a digitális tartalmak térnyerése figyelhető meg a könyvkiadásban is. Világszinten az immár sokmillió tudományos közösség több millió tudományos publikációt termel, és több milliárd tudományos publikációt vesz kézbe, tölt le, tekint át minden évben. A letöltött tudományos publikációk többségét azonban soha nem olvassa el, és még a fontosnak tartott írásokat sem olvassa végig az időhiánynak és a folyamatos információdömpingnek köszönhetően. Ehelyett a kereshetőség, áttekinthetőség, a jó elérhetőség vált a fő szemponttá, valamint az, hogy a tudományos műveket bármikor bárhol el lehessen érni, és hogy kezelhetővé váljon a korunk tudománya által létrehozott egyre bővülő és gyorsuló adatfolyam. Nem meglepő tehát, hogy

* A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Összehasonlító Intézetében folytatott tanulmányok keretében készített, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán szerzői jog kategóriában díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

a tudományos kalózkodás fő motivációja, a hozzáférés hiánya mellett, az illegális megoldások, mint például a Sci-Hub kényelmes használata. A tudományos kiadói ipar ennek ellenére elsősorban a digitális felhasználás korlátozására törekszik, például az e-könyvek kvázi fizikai műpéldányokká redukálásával.

1. A tudáshoz való hozzáférés szabadságának kérdése

A tudományos kommunikáció és a tudáshoz való szabad hozzáférés kérdése kapcsán Elbakyan az Elsevier v. Sci-Hub-ügyben eljáró New Yorki-i kerületi bíróságnak írott levelében a következőképpen fogalmaz: „Amikor diák voltam egy kazahsztáni egyetemen, nem volt hozzáférésem egy tudományos cikkhez sem. Ezekre a cikkekre szükségem volt a kutatásomhoz. A 32 dolláros ár örület, ha több tíz vagy több száz ilyen cikket kell átfutnia a kutatáshoz.” Majd a Sci-Hubot az Elsevierrel összehasonlítva és a kiadóvállalat üzleti modelljét kritizálva így folytatja levelét: „Az Elsevier ezzel szemben zsarolási elven működik: ha nem küld az ember pénzt, nem olvashat egy cikket sem. Az én oldalamon mindenki annyi cikket olvashat ingyen, amennyit csak akar... Az összes cikket az oldalukon [az Elsevier oldalán] kutatók írták, és a kutatók nem látnak pénzt abból, amit az Elsevier gyűjt. Ez nagy különbség a zene- és a filmiparhoz képest, ahol a szerzők pénzt kapnak minden egyes eladott másolat után... Miért küldik a munkáikat akkor az Elseviernek? Azért, mert úgy érzik, hogy muszáj, mert az Elsevier a tulajdonosa az úgynevezett 'magas impaktú' folyóiratoknak. Ha azt akarja egy kutató, hogy elismerjék, hogy karriert fusson be, publikálnia kell az ilyen folyóiratokban.”¹¹⁰ A későbbiekben egy, a TorrentFreak internetes sajtóportálnak adott interjújában ezt a gondolatmenetet az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* (EJENY) 27. cikk 1. pontjára való hivatkozással egészítette ki,¹¹¹ miszerint: „Minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, valamint a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.”¹¹² Álláspontja szerint az EJENY 27. cikk 2. pontja által deklarált azon jog, hogy mindenki megvédhesse az általa alkotott tudományos termékkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeit, az Elsevierre és más kiadóvállalatokra nem értelmezhető, mivel a kiadóvállalatok nem tekinthetők szerzőnek, pusztán csak kihasználják mások szerzői jogait, így tevékenységük valójában illegális.¹¹³

Annak ellenére, hogy Elbakyan merton tudományethoszt idéző elvi álláspontját, miszerint a tudáshoz, tudományos eredményekhez való szabad hozzáférés, azok szabad megosztása alapvető emberi jog, ebből kifolyólag legyen teljesen szabad és ingyenes, valószínűleg inkább retorikai, mintsem jogi érvek szánta, könnyebb jogi, mint gazdasági szempontból

¹¹⁰ <https://torrentfreak.com/images/sci-hub-reply.pdf> (utolsó megtekintés: 2018. 01. 28.).

¹¹¹ Ernesto Van der Sar: Sci-Hub Tears Down Academia's "Illegal" Copyright Paywalls. TorrentFreak: <https://torrentfreak.com/sci-hub-tears-down-academias-illegal-copyright-paywalls-150627/> (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

¹¹² <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=hng> (utolsó megtekintés: 2018. 01. 28.).

¹¹³ Ernesto Van der Sar: i m. (111).

értelmezni. Bármely tudományos folyóirat működtetéséhez szükség van ugyanis például szerkesztőre, aki a megjelentetni kívánt cikkek válogatását, a szövegek gondozását végzi, illetve aki összeállítja a folyóiratszámokat. Értelemszerűen szükség van valamilyen minimális infrastruktúra biztosítására is (pl. számítógép, internetkapcsolat, elektromos áram, honlap, tárhely stb.), amely lehetővé teszi a kiadói munkát, az összeállított folyóiratszámoknak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét. Ha a folyóirat nemcsak online, hanem nyomtatott formában is megjelenik, ezek a költségek természetesen nyomtatási és raktározási költségekkel is kiegészülhetnek, a könyvkiadás költségeiről már nem is beszélve. Valamennyi tudományos publikáció előállítása költségekkel jár tehát, akkor is, ha adott esetben ezek csekély mértékűek. Legfeljebb nem mindig az olvasó/felhasználó állja a költségeket, hanem példának okáért maguk a szerzők vagy a támogatók, esetleg az önkéntesek teszik lehetővé munkájukkal a folyóirat megjelenését.¹¹⁴ Gazdasági szempontból éppen ezért az ingyenesség követelése helyett ésszerűbbnek tűnik inkább azon eltűnődni, hogy a tudományos kiadói ipar a tudományos közösség igényeinek megfelelően, a költségek és az előnyök arányos elosztásával működik-e, avagy sem. Elbakyan „jogi érvelése” ezzel szemben mindeképpen megalapozott annyiban, hogy az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, amelyet az ENSZ harmadik közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el,¹¹⁵ valóban tartalmazza 27. cikkében a hivatkozott jogokat.

Kérdés ugyanakkor, hogy ez a polgári és politikai (első generációs), valamint a gazdasági, szociális és kulturális (második generációs) jogok katalógusát nem kötelező jelleggel rögzítő nyilatkozat bír-e bármilyen gyakorlati jelentőséggel, illetve ha igen, akkor miként illeszkedik a szerzői jog rendszerébe. Milyen szerzői jogi jogintézménynek felel meg a tudomány haladásában és az ebből származó jótéteményekben való részvétel Elbakyan által hivatkozott joga, illetve hogyan egyeztethető ez össze a szerzők, kiadók, adatbázis-előállítók jogaival.

1.1. A szerzői jog és az emberi jogok

A válasz az első kérdésre az, hogy az EJENY közvetlen gyakorlati jelentősége igen csekély. Elsősorban elvi tételek rögzítésének, példának, kiindulópontnak kell tekinteni éppen amiatt, mert nem egy kötelező erejű dokumentumról van szó, illetve esetjog sem épül rá. Jelentősége szerzői jogi szempontból mindenekelőtt abban áll, hogy ez volt az első nemzetközi multilaterális norma, amely a kulturális jogok garanciájaként, mint emberi jogot rögzítette a szerzői jogi oltalom biztosítását, valamint a szerzői jog korlátjainak felállítását egyaránt.¹¹⁶

¹¹⁴ Bill Cope, Mary Kalantzis: Changing knowledge ecologies and the transformation of the scholarly journal. In Bill Cope, Angus Philips (szerk.): *The Future of the Academic Journal*, 2. kiad. Chandos Publishing, 2014, Oxford UK, p. 15–16.

¹¹⁵ Sári János, Somody Bernadette: *Alapjogok – Alkotmánytan II.* Osiris Kiadó, Budapest, p. 25.

¹¹⁶ Gyenge Anikó: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere.* HVG Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, p. 23–24.

Az EJENY 27. cikke a dologi jogi szabályozáshoz hasonló, szűken értelmezett szellemi tulajdonként történő felfogása helyett a kulturális javak termelésének elősegítését és a kulturális javakhoz való minél szélesebb körű hozzáférés biztosítását tekinti a szerzői jog feladatának, s ezáltal egy, az olvasók/felhasználók érdekeit jobban figyelembe vevő, azokat a kulturális javak előállítóinak érdekeivel egyensúlyba hozni igyekvő szerzői jogi jogfelfogás elvi alapját fogalmazta meg. Nem szabad ugyanakkor egyoldalúan értelmezni az EJENY e rendelkezését, mivel az érem másik oldala, a tulajdonvédelem, az EJENY 17. cikke révén ugyanúgy jelen van az emberi jogoknak a nyilatkozat által felsorolt katalógusában. E sorok szerzőjének véleménye szerint pontatlan és a jogértelmezés szempontjából is vitatható Gyenge Anikó azon megállapítása, miszerint: „Az EJENY a szerzői művek védelmét a dologi tulajdonra vonatkozó emberi jogtól teljesen elkülönítve kezeli, más szerkezeti egységben, a házasságról, családról és a lelkiismereti szabadságról szóló rendelkezések között helyezi el, és egyáltalán nem utal arra, hogy a szerzői jognak tulajdoni jelleget kellene öltetnie. Ebből pedig legalábbis az következik, hogy az EJENY összefüggésrendszerében a szerzői jogot nem is a dologi tulajdonra vonatkozó korlátozások mögött húzódó megfontolások érintik, hanem azok, amelyeknek az a célja, hogy a harmadik személyek kultúrához való hozzáférése elé ne gördüljenek aránytalan akadályok.”¹¹⁷ Az EJENY ugyanis nem a szerzői jogot, hanem a tulajdonhoz való jogot tárgyalja a családról és a lelkiismereti szabadságról szóló rendelkezések között. A tulajdonhoz való jog ily módon történt elhelyezéséből azonban nem következik, hogy természetét tekintve azokkal azonos lenne, szemben a kulturális jogok körébe tartozó, a tulajdonhoz való jogtól „markánsan eltérő” szerzői joggal. Az EJENY szerkesztetlenségéből vagy más szempontok alapján történt szerkesztéséből nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni.

Az EJENY hatással volt több, a későbbiekben elfogadott, kötelező erővel bíró nemzetközi jogi normára, valamint e kötelező normák révén egy sor nemzeti jogszabályra, így többek közt a hatályos magyar szerzői jogi törvényre is. Példának okáért az ENSZ XXI. ülésszaka által 1966. december 16-án elfogadott *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról szóló Nemzetközi Egyezségokmány* (GSZKJNE)¹¹⁸ 15. cikke lényegében átvette az EJENY 27. cikkének a szerzői jogi oltalomra és annak korlátozásának szükségességére vonatkozó megfogalmazását.¹¹⁹ A tulajdonvédelem pedig az Európa Tanács által 1950. november 4-én Rómában elfogadott *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (EJEE) 1952. március 20-án Párizsban elfogadott *Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének*¹²⁰ 1. cikkével részesült a kulturális jogokkal azonos szintű nemzetközi jogi, emberi jogi védelemben. Megjegyzendő egyébként, hogy bár az EJEE a szerzői jogi oltalomról kifejezetten nem tesz említést, *Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének* hivatkozott cikke a magántulajdon köz érdekében történő korlátozásáról is szól,

¹¹⁷ Gyenge: i. m. (116), p. 23–24.

¹¹⁸ Kihirdette: 1976. évi 9. törvényerejű rendelet.

¹¹⁹ Gyenge: i. m. (116), p. 25

¹²⁰ Kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény.

s e rendelkezést az EJEE értelmezését végző *Emberi Jogok Európai Bírósága* (EJEB) több döntésében a szellemi alkotások oltalmára alkalmazhatónak találta.¹²¹

A szerzői jogról szóló, jelenleg is hatályos 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Szt.) miniszteri indokolása¹²² a törvény preambulumaéhoz kapcsolódóan szintén a tulajdonvédelemnek és a kulturális jogok védelmének fenti, a nemzetközi emberi jogi szabályozásban megjelenő ellentétét tükrözi. Egyfelől kifejezetten hivatkozik az Alkotmánybíróságnak az előző Alkotmány¹²³ tulajdonvédelmi rendelkezéseire alapuló, a 17/1992. (III. 30.) AB határozatban és az 1338/B/1992. AB határozatban megnyilvánuló tulajdonvédelmi, illetve a tulajdonvédelmet a szellemi alkotások jogára is kiterjesztő gyakorlatára, valamint Magyarországnak a GSZKJNE 15. cikk 1. pontjából fakadó szerzői jogi oltalmi kötelezettségére.¹²⁴ Másfelől nemzetközi jogszabály hivatkozása nélkül célként fogalmazza meg a szellemi alkotás ösztönzését, az egyetemes és az európai kultúra értékeinek védelmét, illetve az egyensúly megteremtését és fenntartását a szerzők és más jogosultak, a felhasználók, valamint a tágabban vett közönség érdekei között.¹²⁵ A tételes törvényi szabályozás szintjén ugyanez a kettősség jelenik meg egyrésről a szerzői jog kizárólagossága, a szerzők személyhez fűződő és vagyoni jogainak, valamint a szerzői jogi jogosultak és a kapcsolódó jogi jogosultak jogainak kiterjedt védelme, másrésről a szerzői jog korlátait alkotó jogintézmények, a védelmi idő, a jogkimerülés (a szerzői jog határai), valamint az Szt.-ben taxatív felsorolt szabad felhasználási esetek¹²⁶ formájában. A dolgozat témáját ez utóbbi jogi eszközök, a szabad felhasználás esetei érintik elsősorban, pontosabban annak a kérdése, hogy a tudomány és az oktatás céljainak érvényesülését szolgáló szabad felhasználások összeegyeztethetők-e Elbakyan és a Sci-Hub tevékenységével, valamint általánosságban a tudományos művek szempontjából releváns szabad felhasználások értelmezhetők-e korunk igényeinek megfelelően. Azonban mielőtt rátérnénk azonban a szabad felhasználás feltételeinek tárgyalására, szólni kell az ezt nagyban alakító nemzetközi és uniós specializált szerzői jogi normákról is.

1.2. A szabad felhasználás nemzetközi és uniós jogi normái

A nemzetközi szerzői jogi jogalkotás egyik első és e dolgozat témája szempontjából is az egyik legfontosabb produktuma a Bernben 1886. szeptember 9-én elfogadott, az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló *Berni Unió Egyezmény* (BUE)¹²⁷ volt, amely mind a

¹²¹ Gyenge: i. m. (116), p. 24–25.

¹²² Miniszteri indokolás az 1999. évi LXXVI. törvényhez.

¹²³ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányára.

¹²⁴ I. m. (122.), Általános indokolás I. 1.

¹²⁵ I. m. (122.), Általános indokolás I. 2.

¹²⁶ Szt. 34–41. §.

¹²⁷ Jelenleg hatályos szövegét kihirdette: 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

mai napig a nemzetközi szerzői jog alapját képezi.¹²⁸ Eddig öt felülvizsgálaton (Berlin 1908. november 13., Róma 1928. június 2., Brüsszel 1948. június 26., Stockholm 1967. július 14., Párizs 1971. július 24.) és két kiegészítésen (Párizs 1896. május 4., Bern 1924. március 20.) esett át. E dolgozat lezárásakor 2017 januárjában épp 175 tagja van,¹²⁹ Magyarország 1922-óta tagja az egyezménynek.

A BUE számos fontos nemzetközi szerzői jogi alapelvet fektetett le, így például a *nemzeti elbánás elvét*, ami azt jelenti, hogy a tagállamoknak a BUE valamely más részes tagállamából származó műveket ugyanolyan szintű védelemben kell részesíteniük, mint saját állampolgáraik műveit. E szabály megállapításával párhuzamosan rögzítette az egyezmény a más BUE-tagországból származó külföldieket megillető *minimumjogokat* is.¹³⁰ A BUE mint alapelv rögzítette továbbá, hogy a szerzői jogi védelem nem köthető semmilyen alakisághoz,¹³¹ illetve hogy szerzői jogi jogsértések esetén annak az államnak a jogát kell alkalmazni, ahol az oltalmat igényelték. Ez utóbbi alapelv az úgynevezett *lex loci protectionis* elve.¹³² A védelmi idő nemzetközi minimumát *post mortem auctoris* 50 évben határozta meg az egyezmény, de a tagállamok ettől hosszabb időtartamot is meghatározhatnak (Magyarország esetében példának okáért ez p. m. a. 70 év jelenleg).¹³³ Végezetül a BUE rögzítette először 9. cikkének (2) bekezdésében a többszörözésre vonatkozóan a nemzetközi szerzői jogi kivételek és korlátozások bevezethetőségét eldönteni segítő úgynevezett „háromlépcsős tesztet”, miszerint: „Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.” A BUE-t követő valamennyi nemzetközi szerzői jogi egyezmény átvette ezt a tesztet fokozatosan valamennyi vagyoni jogra kiterjesztve azt.¹³⁴ A hatályos magyar szerzői jogi törvény is így tett a *Treaty on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* (TRIPS) 1. C) Melléklet 13. cikke, valamint a *WIPO Copyright Treaty* (WCT) 10. cikke hatására.¹³⁵

A *Treaty on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* vagy más néven TRIPS-megállapodás,¹³⁶ amely a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozza, 1995. január 1-jén jött létre. Jelentőségét szerzői jogi szempontból részben az adja, hogy a tagállamok számára előírja a BUE 1–21. cikkének való megfelelés kötelezettségét

¹²⁸ Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2017, p. 281–282.

¹²⁹ http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=15 (utolsó megtekintés: 2018. 01. 28.).

¹³⁰ Legeza: i. m. (128), p. 283–284.

¹³¹ Legeza: i. m. (128), p. 284.

¹³² Legeza: i. m. (128), p. 278.

¹³³ Legeza: i. m. (128), p. 284.

¹³⁴ Legeza: i. m. (128), p. 285.

¹³⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 245.

¹³⁶ Kihirdette: 1998. évi IX. törvény.

(a személyekhez fűződő jogokról szóló 6bis cikk kivételével). Minthogy a csatlakozás egyben a WTO-tagság feltétele is, a TRIPS-megállapodás nagymértékben kiterjesztette a BUE hatókörét.¹³⁷ Megfogalmazta továbbá az *egyenlő elbánás elvét*, miszerint az egyezményhez csatlakozó állam nem részesítheti kevésbé előnyös elbánásban a más tagállamok állampolgárait, mint amilyenben a saját állampolgárait részesíti (bizonyos, a BUE és más egyezmények által megfogalmazott kivételekkel), valamint a *legnagyobb kedvezményes elbánás elvét* is. Ez utóbbi azt jelenti, hogy ha egy tagállam valamely más ország állampolgárának biztosít előnyt, kedvezményt, kiváltságot vagy mentességet, akkor azt azonnal feltétel nélkül az összes többi tagállam állampolgárai számára nyújtania kell. Ezenkívül rögzítette a jogérvényesítés módját, illetve az ahhoz kapcsolódó vitarendezési eljárásokat, oltalmi idő-minimumok felállítását tette kötelezővé, speciális adatbázis-oltalom alapjait fektette le, és a fentiekben már említett háromlépcsős teszt széles körű alkalmazhatóságát is lehetővé tette.¹³⁸

Végezetül szólni kell az 1996-ban elfogadott *WIPO Copyright Treaty-ről* (WCT),¹³⁹ amely az ENSZ szakosított szerveként 1967-ben létrejött, genfi székhelyű *Szellemi Tulajdon Világszervezetéhez* kötődik, és 94 tagállama van. E szerződést a digitális forradalom, a világháló és a szerzői jogi felhasználások számát korlátlanra tevő digitális formátumok elterjedése tette szükségessé. Rögzítette a szerzői művek online felhasználásához kapcsolódó jogokat, és egyúttal előírta a háromlépcsős teszt alkalmazását is. Rendelkezéseit az uniós Infosoc-irányelv és az Szjt. is tükrözi.¹⁴⁰

Míg az eddig tárgyalt nemzetközi egyezmények a magyar jogrendszernek a nemzetközi jog és belső jog viszonyára vonatkozó, az *Alaptörvény*¹⁴¹ Q) cikkében tükröződő dualista felfogásából következően csak közvetetten, jogszabályban történő kihirdetésüket követően érvényesülnek a belső jogban, addig az Európai Unió joga elsőbbséget élvez a tagállami belső joggal szemben. Az *Alaptörvény E)* cikkének (2) és (3) bekezdése alapján az Európai Unió általánosan kötelező magatartási szabályt is megállapíthat Magyarországon, és az esetek egy részében (rendeletek, határozatok) tagállami jogalkotás sem szükséges ezek érvényesüléséhez. Az irányelvek pedig, amelyek az uniós szerzői jog tipikus jogforrásai, implementációjuk révén alakítják ki az Unió egészét tekintve egymással összhangban lévő tagállami szabályozásokat.¹⁴² Ez utóbbi körbe tartozik a dolgozat témája szempontjából legfontosabb uniós jogi norma, az *Infosoc-irányelv*, azaz az *Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve*, amely átültette az uniós jogba a már tárgyalt WCT-t annak szomszédos jogi kérdéseket tárgyaló párjával egyetemben. Az *Infosoc-irányelv* bevezette a nyilvánossághoz közvetítés vagyoni jogát, valamint meghatározta a legfontosabb vagyoni jogok vonatkozásában a tagállamok által alkalmazható szerzői jogi kivételek, korlátozások opcionális listáját is.

¹³⁷ Legeza: i. m. (128), p. 285.

¹³⁸ Legeza: i. m. (128), p. 286.

¹³⁹ Kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény.

¹⁴⁰ Legeza: i. m. (128), p. 287–288.

¹⁴¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

¹⁴² Legeza: i. m. (128), p. 274.

Az itt tárgyalt kérdéseket érinti még például az *Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve* a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről, amely a kalózkodással szembeni hatékony fellépést követeli meg a tagállamoktól, illetve a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 2006/115/EK is.¹⁴³

1.3. A vagyoni jogok releváns szabályai az Szjt.-ben

Mint láttuk, a szerzői jog a dologi jogi szabályozáshoz hasonló, a szellemi tulajdon abszolút jellegét feltételező és a kulturális jogok érvényesülését célul tűző felfogás között egyensúlyozó jogterület, amely kiterjedt emberi jogi és alkotmányos vonatkozásokkal, illetve specializált nemzetközi és uniós szerzői jogi szabályozással bír, vagy, ahogy Lontai Endre és munkatársai fogalmaznak, a szerzői alanyi jog a jogviszony abszolút szerkezete folytán zárólagos, de nem korlátlan jog: külső és belső korlátokkal is rendelkezik.¹⁴⁴ A szerzői jog külső korlátját az alkotmányos és az emberi jogokkal való ütközése jelenti, belső korlátját pedig a specializált szerzői jogi szabályokban megjelenő, a köz- és a magánérdek érvényesülése közt egyensúlyt teremteni igyekvő rendelkezések, így például a magyar szerzői jogi törvényben taxatíván felsorolt szabad felhasználások alkotják. A szabad felhasználások alapvetően a szerző vagyoni jogait korlátozzák.¹⁴⁵ A vagyoni jogokra vonatkozó rendelkezések és a vagyoni jogok korlátait jelentő szabad felhasználások így együttesen adják a vagyoni jogok tényleges terjedelmét.¹⁴⁶ A releváns szabad felhasználások tárgyalása előtt éppen ezért szólnunk kell a téma szempontjából fontos vagyoni jogok pontos tartalmáról is. A tudományos kalózkodás szempontjából elsősorban a többszörözés, a nyilvánossághoz közvetítés, valamint kisebb mértékben a terjesztés vagyoni joga bír jelentőséggel, így a következőkben először az Szjt.-ben szabályozott vagyoni jogok legfontosabb általános, majd ezen konkrét vagyoni jogok törvényi szabályozását tekintjük át. Az ezt követő alfejezetben pedig a szabad felhasználás általános szabályairól, illetve az itt tárgyalt vagyoni jogok konkrét, a dolgozat témája szempontjából leginkább releváns korlátairól lesz szó.

Az Szjt. vagyoni jogokra vonatkozó általános szabályai szerint, melyeket az Szjt. 16. §-a tartalmaz, az (1) bekezdés szerint a szerző engedélye szükséges a mű egészének vagy valamely azonosítható részének bármilyen anyagi és nem anyagi formában történő felhasználásához, valamint a (4) bekezdés alapján a vélelem szól amellett, hogy a mű bármilyen felhasználásának arányos díjazásban kell részesülnie. A szerző vagyoni jogainak abszolút jellegét rögzítő ezen rendelkezések elvi hátterét a tulajdonvédelem alkotmányos szabályai jelentik,

¹⁴³ Legeza: i. m. (128), p. 290–291.

¹⁴⁴ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017, p. 127.

¹⁴⁵ Legeza: i. m. (128), p. 275.

¹⁴⁶ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 128.

korlátait pedig a törvény preambulumban rögzített, annak indokolása kapcsán az előzőekben már említett érdekekre figyelemmel a szabad felhasználások alkotóják.¹⁴⁷ A szerzői jogi felhasználás a mű érzékelhetővé tételét, az általa történő szellemi szükségletkielégítést jelenti (pl. egy tudományos folyóiratcikk idézése). Az olvasás önmagában még nem minősül szerzői jogi felhasználásnak. Az, hogy mi tekinthető azonosítható résznek, esetileg dönthető el, nincs elméleti minimuma. Anyagi felhasználásról akkor beszélünk, ha a mű valamilyen birtokba vehető testi dolog formájában létezik, és ennek létrehozatala, átadása, rendelkezésre bocsátása révén történik a felhasználás, nem anyagi felhasználásról pedig akkor, ha a felhasználáshoz nem szükséges a dolog átadása (pl. sugárzás).¹⁴⁸ A visszerthesség védelme kapcsán kiemelendő, hogy a jogdíj akkor is jár a szerzőnek, ha a felhasználónak semmilyen anyagi előnye nem származott a felhasználásból. A felhasználás ugyanakkor ingyenesen is engedélyezhető. Az arányossági kitétel arra vonatkozik, hogy a felhasználásból származó nagyobb anyagi előny esetén ezt tükröznie kell a jogdíjnak is.¹⁴⁹ A (6) bekezdés szerint a felhasználás nemcsak az írásbeli formához (felhasználási szerződéshez) kötött engedély hiányában, hanem az engedélyen való túltejeszkedés esetén is jogellenes.¹⁵⁰

A többszörözés mint a vagyoni jogok egyik nevesített esete meghatározását az Szt. 18. § (1) bekezdése tartalmazza. Eszerint: „Többszörözés: a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről.” Jelentőségét az adja, hogy a digitális tartalmak engedély nélküli másolása, amely a tudományos kalózkodás tipikus módja, e vagyoni jogot érinti. Anyagi hordozó alatt a birtokba vehető testi dolog értendő, amire a mű rögzítésre kerül. A hordozó anyaga közömbös (lehet pl. számítógép merevlemeze is). A többszörözés történhet bármilyen módszerrel, technikával a műpéldány eredeti anyagára vagy más anyagra, de változhat a műpéldány dimenziója, illetve léptéke is. Nem szükséges, hogy a többszörözés eredményeképpen létrejött műpéldány mindenben azonos legyen az eredeti műpéldánnyal (például a műpéldány egy részletéről készült fotót is többszörözésként értékelte a magyar bíróság).¹⁵¹ Közvetlen rögzítésen azt kell érteni, amikor maga az eredeti műpéldány kerül közvetlenül rögzítésre (pl. könyv fénymásolása), közvetett rögzítésről pedig akkor beszélhetünk, ha nem maga a műpéldány kerül rögzítésre, hanem valamilyen közvetett megjelenése (pl. kamerával készített felvétel a vetített mozifilmről).¹⁵² Az időleges többszörözés törvényi fogalmának bevezetését az informatikai fejlődés és a kapcsolódó digitális technológiák működése tette szükségessé (pl. a számítógép memóriájában időlegesen tárolt műpéldányok kezelésére). A WCT-t létrehozó konferencián az 1. cikk (4) bekezdése kapcsán a részt vevő államok közös nyilatkozatban nyilvánították ki, hogy a BUE 9. cikkében rögzített többször-

¹⁴⁷ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 148–149.

¹⁴⁸ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 150–151.

¹⁴⁹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 153–154.

¹⁵⁰ Szt. 16. § (6).

¹⁵¹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 162.

¹⁵² Legeza: i. m. (128), p. 108–109.

rőzési jogot, illetve annak BUE-beli kivételeit a digitális környezetben is érvényesnek és alkalmazhatónak tekintik. Kimondták továbbá azt is, hogy a védett mű digitális formában elektronikus eszközön történő tárolása is többszörözésnek minősül.¹⁵³

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) a fentieknek megfelelően többszörözésként értékelte például SZJSZT-11/2007 ügyszámú szakvéleményében a nyomtatott sajtó fénymásolását, beszkenneletét, illetve a beszkennelet cikkek szövegfelismerő szoftverrel szerkeszthető formátumba alakítását, valamint az elektronikus sajtó hasonló jellegű feldolgozását, másolását is,¹⁵⁴ SZJSZT-36/2007/1 ügyszámú szakvéleményében pedig egy e-könyv elektronikus eszközön történő tárolását, illetve a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítását értékelte ily módon.¹⁵⁵

Az Sztj. 26–28. §-ban szabályozott nyilvánossághoz közvetítés jelentőségét a tudományos kalózkodás szempontjából elsősorban az úgynevezett *peer to peer* (P2P) fájlcsere-technológia, valamint más, internetalapú, fájlmegosztások lehívásra szolgáló, interaktív nyilvánossághoz közvetítésként való értelmezése adja, bár a törvény a nyilvánossághoz közvetítés más, a tudományos kalózkodás szempontjából nem releváns típusait is szabályozza (pl. a sugárzás különböző változatai). A nyilvánossághoz közvetítés lényegét az Sztj. 26. § (1) bekezdése alapján Gyertyánfy és szerzőtársai a következőképpen foglalják össze: „*Lényege, hogy a művet a helyszínen nem lévő személyi körnek mint nyilvánosságnak teszik közvetlenül hozzáférhetővé, úgy, hogy az elektromágneses vagy más jeleként továbbított művet a gépi eszközzel visszaalakítva, mint képeket, hangokat, jeleket (írásjeleket) érzékelhesse. A közvetítés módja sugárzás (akár GSM-hálózaton), vezetékes vagy bármilyen testetlen (nem anyagi) átvitel lehet.*”¹⁵⁶ A nyilvánossághoz közvetítés tehát legáltalánosabban művek távollévók számára történő érzékelhetővé tételeként definiálható.¹⁵⁷ A „közvetlenség” e körben azt jelenti, hogy nincs harmadik személy a szerzői művet a nyilvánossághoz közvetítő felhasználó és a nyilvánosság, azaz azok között, akik ezt a művet érzékelhetik. Nem feltétel azonban, hogy a nyilvánosságba tartozó személyek ténylegesen vegyék is a közvetítést. Erre utal az „*érezkelhesse*” megfogalmazás. Felhasználó bárki lehet, a „nyilvánosság” pedig egy közelebbről nem meghatározott személyi kört jelent. Akkor beszélhetünk nyilvánosságról, ha az alkalmazott technológia lehetőségein belül a rendszerhez bárki csatlakozhat, azaz több címzett van. Az nem feltétel, hogy a műélvező személyek egy időben és egy helyen férjenek hozzá a közvetítéshez.¹⁵⁸

¹⁵³ Gyertyánfy: i. m. (135), p.162–163.

¹⁵⁴ SZJSZT-11/2007 – Cikkek szerzői jogi védelme: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2007_011.pdf, p. 7–8 (utolsó megtekintés: 2018. január 16.).

¹⁵⁵ SZJSZT-36/2007/1 – Szakirodalmi mű közzététele és felhasználása az Internet útján: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2007_036.pdf, p. 5–7 (utolsó megtekintés: 2018. január 16.).

¹⁵⁶ Gyertyánfy: i. m. (135), p.208.

¹⁵⁷ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 98.

¹⁵⁸ Gyertyánfy: i. m. (135), p.208–209.

Az interaktív, lehívásra történő nyilvánossághoz közvetítés mint a nyilvánossághoz közvetítés egyik sajátos esetének kifejezett törvényi szabályozását, amely az Szjt. 26. § (8) bekezdésében található, a műszaki fejlődés, illetve Magyarországnak az erre reagáló új nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségei, így például a WCT 8. cikke és az Infosoc-irányelv 3. cikk (1) bekezdése tette szükségessé. Az interaktív, lehívásra történő nyilvánossághoz közvetítés esetében olyan hozzáférhetővé tétel történik, amelynek befejező szakaszában a nyilvánosság tagjai, szemben a nyilvánossághoz közvetítés más eseteivel, aktív kezdeményező szerepet játszanak. Egyénileg választhatnak, hogy milyen tartalmakhoz kívánnak hozzáférni, illetve, hogy ezt mikor és hol kívánják megtenni.¹⁵⁹ A gyakorlatban ez rendszerint a többszörözés és a nyilvánossághoz közvetítés többszörös kombinációjaként jelenik meg, és a technológia alapos ismerete szükséges annak jogi értelmezéséhez. Pl. internetes felhasználás esetén a nyilvánosság tagja a szolgáltató szerverén tárolt és többszörözött műpéldányt lehívja a saját számítógépére, ahol másolatot vagy másolatokat készít belőle, így az ismételt többszörözésre kerül. A P2P technológia révén történő nyilvánossághoz közvetítés esetén a technológia sajátosságaiból adódóan tipikusan a nyilvánosság tagja maga is nyilvánossághoz közvetíti a műpéldány részét vagy egészét.¹⁶⁰

Az SZJSZT-11/2007 ügyszámú, a fentiekben már hivatkozott szakvélemény nyilvánossághoz közvetítésként értékeli az e-mailben nagyszámú címzettnek küldött cikkmásolatokat, MS Word dokumentumokat az Szjt. 26. § (8) bekezdése alapján.¹⁶¹ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez az értékelés téves, mivel a hivatkozott törvényhely a nyilvánosság oldaláról interaktivitást feltételez, az e-mail esetében azonban ez a technológia természetéből adódóan valójában nem adott. Miután megérkezett a címzett e-mail fiókjába az e-mail, legfeljebb azt döntheti el a címzett, hogy megnyitja-e a dokumentumot, de ez szerzői jogi szempontból már irreleváns (a másolat már ott van a gépen). Ez az eset jobban megfelel az Szjt. 26. § (7) bekezdése szerinti műsor nyilvánossághoz vezeték útján vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon történő közvetítésének. Az SZJSZT-31/2015 ügyszámú szakvélemény ráadásul következetlen gyakorlatot sejtet a Szerzői Jogi Szakértő Testület részéről a szerzői művek e-mailben történő továbbítása kapcsán, mivel az 5. kérdésre adott válaszában a testület a szerzői mű több címzettnek (egy tanfolyam résztvevőinek) e-mailben történő továbbítását többszörözésként értékelte. A következő megállapításokat tette: „*Szerzői jogsértésnek minősül a Grafika vagy beazonosítható részletének bármilyen technikával történő másolása, e-mailen történő elküldése (többszörözéshez való jog, Szjt. 18. §), a többszörözött példányok tanfolyam résztvevőinek történő átadása (terjesztéshez való jog, Szjt. 23. §), az ábra bemutattása előadás alatt (nyilvános előadáshoz való jog, Szjt. 24. §).*”¹⁶² Ez az álláspont egyébként

¹⁵⁹ Gyertyánfy: i. m. (135), p.213.

¹⁶⁰ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 103–105.

¹⁶¹ I. m. (154), p. 8.

¹⁶² SZJSZT-31/2015 – Szakirodalmi mű felhasználása: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakvelemenyek_31_2015.pdf, p. 6 (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

védhetőbb, mint az interaktív, lehívásra történő nyilvánossághoz közvetítésként való értelmezés, mivel a saját anyagra történő rögzítés nem feltétele a többszörözésnek, így elvileg más e-mail szerverének merevlemezére is többszörözhet a felhasználó. Megemlítendő még az SZJSZT-07/2008/1 ügyiratszámú szakvélemény is, amelyik részletesen foglalkozik a fájlcserehez kapcsolódó szerzői jogi kérdésekkel, így többek közt az interaktív, lehívásra történő nyilvánossághoz közvetítés kérdésével is (a fájlcsere a többszörözés és a lehívásra történő nyilvánossághoz közvetítés kombinációjaként írja le).¹⁶³

Végezetül a tudományos kalózkodás szempontjából releváns felhasználási módok közül az Szt. 23–23/A. §-ban szabályozott *terjesztésről* kell még szólni. Az előző kettő felhasználási módnál talán valamivel mérsékeltebb jelentősége annak köszönhető, hogy a terjesztés fogalma pusztán az eredeti vagy a többszörözött anyagi műpéldányok nyilvánosság számára történő elérhetővé tételét jelenti, így volumenében jóval korlátozottabb, mint a nyilvánosság számára nem anyagi formában történő elérhetővé tétel (pl. fájlcsere stb.), amely a nyilvánossághoz közvetítés már tárgyalt kérdéséhez kapcsolódik.¹⁶⁴ Jelentőségét elsősorban a könyvkiadás és könyvkereskedelem legális világában betöltött szerepe adja, bár pl. a könyvimport korlátozásainak megkerülése vagy a hagyományos könyv- és folyóirat-fénymásolás olyan, a terjesztés jogát érintő kérdések, amelyek a tudományos kiadói ipar érdekeit komolyan sérthetik. Ezt a nem is olyan túlságosan távoli múltban jelentős médiafigyelmet kapott Kirtsaeng v. John Wiley & Sons, Inc.-ügy is megmutatta.¹⁶⁵ Az Szt. 23. § (1) bekezdés második mondata szerint: „*Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.*” A hozzáférhetővé tétel tipikus módjai a tulajdonátruházás (adásvétel, ajándékozás), a bérlet és a haszonkölcsön, amely azonban nem jelent egyúttal szerzői jogi jogosítást is (ez felhasználási szerződéssel történik). Az Szt. a terjesztés kapcsán „előkészületi magatartásokat” is szabályoz, mint például a forgalomba hozatalra felkínálást vagy a 23. § (2) bekezdéséből következő, kereskedelmi célból történő birtoklást. Nyilvánosság alatt a nyilvánossághoz közvetítés kapcsán a nyilvánosságról írottak az irányadók, azaz nagyobb számú címzettet feltételez, de az üzletszerűség nem feltétele a terjesztés megvalósulásának. A terjesztés joga az Szt. alapján valamennyi szerzői műre vonatkozik, amivel Magyarország teljesíti a WCT. 6. cikkéből eredő kötelezettségét.¹⁶⁶

¹⁶³ SZJSZT-07/2008/1 – Szerzői művek online fájl cserélő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2008_007.pdf, p. 4 (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

¹⁶⁴ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 95–97.

¹⁶⁵ Mezei Péter: Bővülnek a jogkimerülés „határai” az Egyesült Államokban. Copyright 21 – Szerzői jog a XXI. században: <https://copy21.com/2013/04/bovulnek-a-jogkimerules-hatarai-az-egyesult-allamokban/> (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

¹⁶⁶ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 186–187.

1.4. A szabad felhasználás releváns szabályai az Szjt.-ben

A szabad felhasználásnak az Infosoc-irányelv implementációja nyomán a hatályos magyar szerzői jogban négy esetkörre alakult ki. A szabad felhasználások első esetkörébe azok a felhasználási módok tartoznak, amelyeknél nincs szükség a szerző hozzájárulására, és a szerzőt a főszabály szerint díjazás sem illeti meg.¹⁶⁷ Ez lényegében az Szjt. 16. § (1) és (4) bekezdésében rögzített általános elvek alóli kivételt jelenti. A törvény rendelkezése ugyanis a mű egészének vagy valamely azonosítható részének bármilyen módon történő felhasználásához a szerző engedélyét teszi szükségessé, és minden felhasználáshoz a díjkötelesség védelme társul. A szabad felhasználások második esetkörébe, azaz a közvetett törvényi engedélyek körébe ezzel szemben azok az esetek tartoznak, amelyek kapcsán díjigény illeti meg ugyan a szerzőt, ezt azonban nem közvetlenül fizeti a felhasználó, hanem megfizetése egy, a törvényben meghatározott kötelezettet terhel, a díj maga pedig közös jogkezelés útján jut el a jogosulthoz (ilyen pl. a magáncélú másolás, a kedvezményes intézményi másolás és a reprográfiai többszörözés).¹⁶⁸ A szabad felhasználás harmadik csoportját azok az esetek képezik, amikor a jogosult nyilatkozatával kizárhatja vagy korlátozhatja a szabad felhasználást. Végezetül a negyedik csoportba azok az esetek tartoznak, amikor a szabad felhasználás kedvezményezettje egyeztetéssel, illetve bírói úton kikényszerítheti a szabad felhasználáshoz szükséges példány, illetve a szabad felhasználás lehetőségének biztosítását a vagyoni jog jogosultjával szemben.¹⁶⁹

A szabad felhasználásnak az Szjt. 33. § (1) bekezdésében rögzített általános, azaz nem csak a fenti három vagyoni jogosultság szempontjából releváns előfeltétele, hogy *csak nyilvánosságra hozott művek esetében korlátozza a vagyoni jogokat*.¹⁷⁰ A nyilvánosságra hozatal joga mint a szerző személyhez fűződő joga a mű meg nem határozott személyek köre számára való hozzáférhetővé tételét jelenti, történjék az bármilyen eszközzel. Az erre vonatkozó nyilatkozat nincs semmilyen alakiséghez kötve, így szóban, írásban és ráutaló magatartással is megadható. Visszavonni azonban csak alapos okkal, írásban lehet. Ez utóbbi esetben az Szjt. 11. § alapján a nyilvánosságra hozatalt visszavonó nyilatkozat megtételéig keletkezett kárt is meg kell térítenie a szerzőnek.¹⁷¹ Az Szjt. 33. § (3) bekezdése további általános előfeltételként rögzíti *a szabad felhasználások kiterjesztő értelmezésének a tilalmát*, amely lényegében nem jelent mást, mint a szabad felhasználás célhoz kötöttségének és rendeltetésszerűségének a követelményét.¹⁷²

A törvény a 33. § (2) bekezdésében szabályozza az úgynevezett háromlépcsős teszt a korábbiakban már érintett intézményét, melyet a BUE 9. cikk (2) bekezdésével, a TRIPS 13.

¹⁶⁷ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 129.

¹⁶⁸ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 129–130.

¹⁶⁹ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 130.

¹⁷⁰ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 245.

¹⁷¹ Legeza: i. m. (128), p. 97–99.

¹⁷² Gyertyánfy: i. m. (135), p. 245.

cikkével, a WCT 10. cikkével, valamint a Ptk. 1:3. §-val, azaz a tisztességes joggyakorlás alapelveivel összhangban kell alkalmazni. A háromlépcsős teszt törvényi megfogalmazása a következő: „A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek, és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.” Másként megfogalmazva, a szerzői jognak a szabad felhasználások körébe tartozó korlátai, kivételei csak olyan különleges esetekben alkalmazhatók, amelyek nem állnak ellentétben a mű rendes felhasználásával, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult érdekeit.¹⁷³ A háromlépcsős teszt tehát lényegében egy zsinórmérték, amelynek célja, hogy az egyes szabad felhasználási eseteknél fenntartsa a szerzők és a felhasználók érdekeinek egyensúlyát, és megelőzze, hogy a másodlagos mű (pl. átvételnél az átvételt befogadó mű) az elsődleges mű konkurenciájává, helyettesítőjévé váljon, illetve hogy biztosítsa, hogy a szabad felhasználások ne korlátozzák aránytalanul a jogosultat a műve feletti joga gyakorlásában.¹⁷⁴ A korlátozás lépcsői a szabad felhasználások az előzőekben ismertetett első három esetkörét fedik le fordított sorrendben, azaz ahol egyedi joggyakorlás nem lehetséges, ott közös jogkezelés révén kell a jogosult joggyakorlását biztosítani. Abban az esetben kerül csak sor a klasszikus engedély és díjazás nélküli szabad felhasználásra, amikor a háromlépcsős teszt alapján e közös jogkezelés sem megoldható.¹⁷⁵

Fontos a szabad felhasználás általános szabályai kapcsán utalni arra a sajátos, a hazai joggyakorlatban is megjelenő jogértelmezésre is, miszerint, szemben a szabad felhasználások kiterjesztő értelmezésének tilalmával, a szabad felhasználások szűkítő értelmezése minden további nélkül megengedett. Az Infosoc-irányelvből, illetve Magyarország egyéb szerzői jogi nemzetközi kötelezettségeiből eredően nem következik, hogy a háromlépcsős tesztet a szabad felhasználás kedvezményezettjeire is alkalmazni kellene, hanem elsősorban a jogalkotót kötelezi a megfelelő szabályozás kialakítása vonatkozásában.¹⁷⁶ Mégis, a *Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-17/2006* ügyszámú szakvéleményében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a norma címzettje a jogalkalmazó és a felhasználó is, azaz a kivételek köre a bíróság által szűkíthető.¹⁷⁷

Az Szjt. a 33. § (4) bekezdésben az általános szabályok közt kiemelve értelmezi, hogy mi értendő iskolai oktatás célját szolgáló felhasználáson, míg a kapcsolódó szabad felhasználások konkrét szabályait külön rendelkezések, így pl. az Szjt. 34. § (2)–(3) bekezdése (oktatási-kutatási célú átvétel), a 35. § (5) bekezdése (oktatási célú többszörözés) stb. tartalmazzák.

¹⁷³ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 130–131.

¹⁷⁴ Legeza: i. m. (128), p. 143–144.

¹⁷⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 131.

¹⁷⁶ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 245.

¹⁷⁷ SZJSZT-17/2006 – A jogellenes forrásból történő másolás kérdése: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2006_017_rec.pdf, p. 18–19 (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

Az Sztj. 33. § (4) bekezdése szerint „... az iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha az az óvodai nevelésben, az általános iskolai, középfokú iskolai oktatásban, az alapfokú művészeti iskolai oktatásban [2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről] vagy a felsőoktatásról szóló törvény [2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról] hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valósul meg.” A „tanterv” és a „képzési követelmények” fogalmát a hivatkozott ágazati jogszabályok definiálják.¹⁷⁸

A szabad felhasználás esetei közül témája szempontjából a legfontosabb és egyben alighanem a legvitatottabb is az Sztj. 35. § által szabályozott *magáncélú másolás* esete, amely a magánérdekek érvényesülése érdekében biztosít kivételt a többszörözés vagyoni joga alól. Az Sztj. 35. § (1) bekezdése értelmében építészeti mű, műszaki létesítmény, szoftver, számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázis, illetőleg bizonyos esetekben kotta, valamint a nyilvános előadás kép- vagy hanghordozóra rögzítése kivételével természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés kizárólag a természetes személyek számára biztosítja a magáncélú másolás lehetőségét. A másolatot nemcsak az a személy készítheti el, akinek a részére készül – ha nem digitális másolatról van szó –, hanem más is megbízhat az elkészítésével, akár visszatérően is. A más személy által számítógépen, illetőleg elektronikus adathordozóra készített másolat azonban az Sztj. 35. § (3) bekezdése alapján nem tartozik a szabad felhasználás körébe. A szabadon készíthető másolatok alatt dologi műpéldányok értendők, amely fogalom értelmezéséhez a többszörözés jogánál írottak az irányadók. A készíthető másolatok száma nincs konkrétan meghatározva, de értelemszerűen e számnak a magáncélhoz kell igazodnia.¹⁷⁹ Magáncél alatt a saját, a családi és a szűk ismeretségi kör művelőzete értendő.¹⁸⁰ Tévesnek kell tekinteni Gyertyánfy és szerzőtársainak azon jogértelmezését, miszerint: „Az Sztj. 35. § (1) bekezdésében írt 'magáncél' átfogja a magán és személyes, felhasználási célú másolást, mindazt, ami a saját vagy a széles ismeretségi kör művelőzetét szolgálja.”¹⁸¹ Erre az álláspontra helyezkedik az SZJSZT 26/2005 ügyszámú szakvéleménye is, amikor is a 2. pontban a következőképpen fogalmaz: „A hazai szerzői jogban is meggyökeresedettnek tekinthető joggyakorlat szerint annak megítélésénél, hogy a magáncél fogalma milyen személyi körre terjed ki, elsősorban családiasság, háziasság köréhez tartozó személyeket lehet figyelembe venni.”¹⁸² Azaz, magáncélú másolás körében semmiképpen sem lehet szó a széles ismeretségi kör művelőzetéről. Nem tekinthető a jövedelem-

¹⁷⁸ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 246.

¹⁷⁹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 253.

¹⁸⁰ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 138.

¹⁸¹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 253.

¹⁸² SZJSZT-26/2005 – A szerzői és kapcsolódó jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány megállapítása: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2005_026.pdf, p. 3 (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

szerezés vagy a jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgáló felhasználásnak, ezért nem jogoszerű például magántanítvány részére könyvrészlet, cikk vagy hanganyag másolása.¹⁸³

Érdekes kérdés, hogy például egy fogászati rendelőben egy másolt természetfilm vetítése ebből a szempontból hogyan minősülne (természetesen amiatt, hogy nem a szűk ismeretségi körre korlátozott, mindenképpen jogellenes). Az SZJSZT több oldalról is körüljárta a jövedelemszerzés és a jövedelemfokozás tilalmának kérdését szakvéleményeiben. Az SZJSZT 36/2007/1 ügyszámú szakvéleménye például egy oktatási segédanyagként használt számítástechnikai könyv ingyenesen, de a szerző engedélye nélkül, egy jövedelemszerző célzattal működő honlapon történő elérhetővé tételét jogellenesnek értékelte, mivel az elvileg javíthatta az oldal látogatottságát, és így jövedelemfokozó hatással bírhatott.¹⁸⁴ Bár kétséges, hogy valaki egy természetfilm műélvezetért térne be egy fogászati rendelőbe, elvileg a váróban eltöltött idő minősége hozzájárulhat a betegeknek a praxisról alkotott kellemes vagy kevésbé kellemetlen élményéhez, s ezáltal jövedelemfokozó hatása is lehet. Az SZJSZT 17/2006 ügyszámú szakvéleményének jogértelmezése alapján, amit az Európai Bíróságnak az ACI Adam-ügyben (C-435/12) hozott döntése is megerősített, a jogellenes forrásból származó műpéldány magáncélú másolása nem felel meg a szabad felhasználás általános feltételeinek, így nem tartozik a szabad felhasználás körébe.¹⁸⁵ Jogellenes forrásból származó művekkel azonos megítélés alá tartozik, azaz jogellenes az az eset is, amikor a műről műszaki intézkedés megkerülésével készül másolat.¹⁸⁶

A 35. § (2) bekezdése szerint teljes könyv, folyóirat, illetve napilap magáncélú másolása csak kézírással vagy írógéppel történő másolás esetén tartozik a szabad felhasználás körébe. A könyvek, folyóiratok terjedelmének jelentéktelen részéről készíthető csak elektronikus vagy elektronikus eszközzel (pl. fénymásoló) készült másolat. Az, hogy mi számít jelentéktelen résznek, a konkrét esettől függ.¹⁸⁷ Korunk technikai színvonalát és fogyasztási szokásait ismerve ez nehezen komolyan vehető szabály, ugyanakkor a szerzői jognak az információs társadalomban betöltött ellentmondásos szerepével kapcsolatban igen árulkodó. Lontai és szerzőtársai a következőképpen ragadják meg a kiadók és a felhasználók közt feszülő, e szabályban megmutatkozó érdekellentétet: „... *noha nem életszerű, és nem is méltányolható az a felhasználói igény, hogy teljes sajtótermékek másolása szabad legyen, mégis a kivétel betartása a jelen körülmények között minden bizonnyal lehetetlen.*”¹⁸⁸ A szabály indoka az a feltevés, hogy az elektronikus eszközzel történő másolás engedélyezése ellehetetlenítené a hagyományos terjesztésre épülő kiadói ipart,¹⁸⁹ nyilvánvaló ugyanakkor az is, hogy a 21. században a könyvek, folyóiratok másolásának kézi vagy írógéppel történő másolásra való

¹⁸³ Legeza: i. m. (128).

¹⁸⁴ I. m. (155), p. 10.

¹⁸⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 138.

¹⁸⁶ Legeza: i. m. (128), p. 147.

¹⁸⁷ Legeza: i. m. (128), p. 146.

¹⁸⁸ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 139.

¹⁸⁹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 253.

korlátozása (a jelentéktelen terjedelmű részek másolásának kivételével) abszurd, lényegében a másolás teljes tilalmával felérő korlátozás. Másképp megfogalmazva, a jogalkotó ezen a ponton a technikai fejlődés előre nem látható hatásaival szembesülve ahelyett, hogy a kiadói ipart új megoldások keresésére, megújulásra serkentette volna, egy kvázi permanens illegális állapotot hozott létre, amelyet aztán az esetek többségében az állam opportunistá módon ignorál.

A jogellenes felhasználás a jelen szabályozás nehézkessége miatt még az egyébként jogszerű forrásból származó művek jóhiszemű felhasználása mellett is könnyen előfordulhat. A tudomány és a tudományos könyv- és folyóiratkiadás számára ez különösen nagy probléma, mivel a könyv- és folyóiratkiadás semelyik másik területének nem kell olyan gyors információáramlást, olyan szintű kooperációt, információcserét szolgáltatnia, mint ami a tudományos kommunikációt jellemzi. Elvileg az egyre nagyobb mennyiségben elektronikus formában előállított tudományos szerzői műveknek (a szabad felhasználás eseteit nem számítva) minden egyes, bármilyen módon történő önálló felhasználásához a szerző vagy a jogosult írásbeli engedélyére lenne szükség az Szt. 16. § (1) bekezdése alapján. Így például a könyvek, folyóiratok nagyobb terjedelemben történő elektronikus többszörözéséhez is, mivel ez már nem tartozik a szabad felhasználások körébe az Szt. 35. § (2) bekezdése alapján. Ez a gyakorlatban évi több száz folyóiratcikk megtekintése esetén lényegében bármilyen nem automatikus bírálati mechanizmust elképzelve még akkor is az illegális másolatok elszaporodását eredményezné az eljárás nehézkessége miatt, ha az esetek nagy többségében engedélyt kapna a kérelmező. A kiadók, vagy legalábbis azok egy része, a tiltás értelmetlenségét felismerve ezt a helyzetet a felhasználási feltételeket is szabályozó előfizetési szerződésekben igyekeznek kezelni azzal, hogy bizonyos mértékű szabadságot adnak a művek felhasználása terén. Ez azonban távolról sem általános, és sajnálatos módon úgy tűnik, hogy nem minden tudományos kiadó van tisztában a tudományos közösség valós igényeivel.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, illetve az Akadémiai Kiadó Zrt. között 2017-ben létrejött, az *Akadémiai Kiadó Orvosi Folyóiratcsomagjának* elektronikus adatbázisához az EISZ rendszerén keresztül való hozzáférésre irányuló előfizetési szerződés 7.2 pontja szerint például: „Jogosult Felhasználók az adatbázisokban kereshetnek, tartalmukat olvashatják, tartalmukat letölthetik, kinyomtathatják azzal, hogy ezen felhasználási módok nem történhetnek haszonszerzési céllal, jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálhatja.”¹⁹⁰ Azaz a felhasználók a letöltött folyóiratok egészét vagy azok nagyobb terjedelmű részét nem másolhatják elektronikus formában saját használatú eszközeik között és elektronikus eszközzel nyomtatott formában sem, mivel ez nem tartozik a szabad felhasználás körébe, és felhasználási engedély sincs rá. Az orvosok részéről az orvosi folyóiratok nem jövedelemszerzési célú olvasása pedig egy nehezen értelmezhető kitétel, tekintettel arra, hogy a csomag egy része kifejezetten a napi praxishoz kö-

¹⁹⁰ http://eisz.mtak.hu/images/szerzodesek/Akademiai-Kiado_Orvosi_folyoiratcsomag_2017.pdf (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

tódik. Megjegyzendő, hogy bár az olvasás önmagában nem minősül szerzői jogi értelemben felhasználásnak, itt valószínűleg a hozzáférés biztosítására utal.¹⁹¹

Hogy egy pozitív példát is említsünk, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ és az Elsevier B. V. között 2017-ben és 2018-ban a *Science Direct Complete Freedom On-line Adatbázishoz* való hozzáférésre irányuló előfizetési szerződés I. fejezetének II. pontja rendkívüli részletességgel szabályozza az engedélyezett felhasználási módokat és azok korlátait. Így például kimondja azt is, hogy az előfizető és a jogosult felhasználói kör: „... nyomtatott vagy elektronikus másolatot nyújthat az Előfizetett Termékek különálló elemeiről más Jogosult Felhasználók és a Megállapodás körén kívül eső kollégák részére azok tudományos munkájához vagy kutatásához...” A szerződés megfogalmazója gondolt a szerzői műveknek a közösségi médiumok felületein való megosztására is, amit indokolatlannak tart, így kifejezetten tilt.¹⁹² Másképp megfogalmazva, az Elsevier a szerzői műveknek a felhasználó általi célhoz kötött többszörözését, terjesztését és szűkebb szakmai körben történő hozzáférhetővé tételét is engedélyezi, ami megközelíti a hatékony tudományos kommunikáció által megkívánt mozgásteret. Igaz, erre semmi sem kötelezi az Elseviert, különösen rendkívüli piaci súlyára tekintettel. A hatékony tudományos kommunikáció feltételeinek biztosítása lényegében monopolhelyzetben lévő profitorientált óriásvállalatok „jóakarátára” van bízva jelenleg.

Az Szjt. 35. § (4) bekezdés szabályozza a magáncélú másolás egy sajátos, szélesebb körű jogosítványokat biztosító esetét, a kedvezményezett intézmények jövedelemszerzést és jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgáló másolatkészítési jogát. Kedvezményezett intézménynek számítanak a törvény alapján a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, az iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, a muzeális intézmények, a levéltárak, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok. A nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár fogalmával kapcsolatban megjegyzendő, hogy szó szerinti fordítással az Infosoc-irányelvből került át a magyar jogba, és egyelőre még nem rögzült a pontos tartalma, így nem teljesen világos, hogy miben különbözik a nyilvános könyvtárnak a *muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvényben* rögzített fogalmától. Ez utóbbi, a mindenki által használható és megközelíthető, könyvtári szakembert alkalmazó könyvtárt jelenti, amely rendelkezik kizárólag könyvtári szolgáltatás céljaira alkalmas helyiséggel, rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban nyitva tart, statisztikai adatokat szolgáltat, és ellátja a nyilvános könyvtári alapfeladatokat. A kultúráért felelős minisztérium a nyilvános könyvtárakról jegyzéket vezet.¹⁹³ Összességében elmondható, hogy a felsorolt intézmények kapcsán a hangsúly a tevékenységen van és nem a finanszírozási formán, ezért bizonyos magánintézményekre is

¹⁹¹ Legeza: i. m. (128), p. 107.

¹⁹² http://eisz.mtak.hu/images/szerzodesek/sciencedirect_2017-2018.pdf (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

¹⁹³ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 140.

vonatkozik a rendelkezés. A cél az, hogy ezekben az intézményekben a közérdekű feladatok ellátása érdekében lehetővé váljon másolatok készítése. Az Szjt. 35. § (4) bekezdés *a)–c)* pontja alapján így másolatok készíthetők nyilvános könyvtári ellátás (pl. könyvtárközi kölcsönzés, a könyvtár állományának és szolgáltatásainak elérhetővé tétele, helyben olvasásra rendelkezésre bocsátás stb.), intézményi helyi lehívásra hozzáférhetővé tétel, tudományos kutatás, archiválás, valamint megjelent mű kisebb részéről, újság- vagy folyóiratcikkekről belső intézményi felhasználás céljára.¹⁹⁴ A kedvezményezett intézmények szabad másolási joga, szemben a természetes személyek szabad másolási jogával, teljes művek analóg vagy digitális technikával történő másolására is kiterjed. Az Szjt. 40. § ugyanakkor nem biztosítja a terjesztés jogát, így az intézményi szabad másolási jog nyomán keletkezett példányok nem adhatók nyilvánosan haszonkölcsönbe, kizárólag intézményen belüli helyiségben tehetők hozzáférhetővé az Szjt. 38. § (5) bekezdése alapján, a 117/2004. (IV. 28.) kormányrendeletben meghatározott feltételek szerint, valamint a könyvtárközi kölcsönzés lehetséges.¹⁹⁵

Az oktatási célú szabad felhasználás leginkább releváns két esete az oktatási célú másolás, amelyet az Szjt. 35. § (5) bekezdése érint, valamint az oktatási-kutatási célú átvétel, amelyet a 34. § (2)–(3) bekezdése szabályoz. Az előbbi kérdés vonatkozásában mindössze annyi emelendő ki, hogy a törvény az oktatási célú többszörözés példányszámát illetően megengedőbb, mint az a 35. § (2) bekezdéséből egyébként következne, azaz nem csak jelentéktelen példányszámú másolat készíthető, hanem a szabad felhasználás az osztály vagy évfolyam létszámához igazodik.¹⁹⁶ Az átvétel kapcsán ezzel szemben egy más típusú felhasználásról van szó, bár a magáncélú másoláshoz hasonlóan az átvétel is a szerzői mű többszörözésének, illetve terjesztésének vagyoni jogát érinti. Az átvétel nem más, mint egy kisebb terjedelmű, esetleg nem megosztható mű egészének, vagy egy nagyobb terjedelmű mű részletének az idézést meghaladó, de legfeljebb a törvény által nevesített célok által indokolt terjedelemben történő felhasználása más műben.¹⁹⁷ Az Szjt. 34. § (2) bekezdése szerint az átvétel tárgya csak zenei, irodalmi mű, filmművészeti alkotás vagy ezek részlete, fotóművészeti alkotás, valamint képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe lehet. A művet torzításmentesen, a szerzőjét, forrását pontosan megjelölve lehet csak átvenni. Az átvevő mű kizárólag átvett művekből is állhat (pl. szöveggyűjtemény). Az átvétellel kizárólag iskolai oktatási, valamint tudományos kutatási célból, szemléltetés érdekében történhet. Ezek a célok csak szűken értelmezhetők, azaz az átvevő mű nem konkurrálhat az átvett művel.¹⁹⁸ Az Infosoc-irányelv implementációja nyomán az átvevő mű üzletszerű felhasználása tiltott, nem üzletszerű (ingyenes vagy előállítási költségi) többszörözése vagy terjesztése pedig csak akkor megengedett, ha az irányadó jogszabályoknak megfelelően

¹⁹⁴ Legeza: i. m. (128), p. 154–155.

¹⁹⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 140.

¹⁹⁶ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 250.

¹⁹⁷ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 136.

¹⁹⁸ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 249–250.

tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címoldalon az iskolai célt feltüntetik (a nyilvánossághoz közvetítés nem megengedett).¹⁹⁹

Végezetül a napjainkban elterjed digitális technológiákra tekintettel szólni kell még az eddig tárgyalt kivételeknek az úgynevezett hatásos műszaki intézkedésekhez való viszonyáról is, amit az Infosoc-irányelv nyomán az Szjt. 95/A. § (1) bekezdése szabályoz. A szabad felhasználás kedvezményezettje egyeztetéssel, illetve bírói úton kikényszerítheti a szabad felhasználáshoz szükséges példány, illetve a szabad felhasználás lehetőségének biztosítását a vagyoni jog jogosultjával szemben. Az Szjt. 95/A. § (1) bekezdése ezt a jogot a reprográfiaival történő magáncélú másolás [Szjt. 35. § (1) bek.], az oktatási és kutatási célú átvétel [Szjt. 34. § (2) bek.], a kedvezményezett intézményi többszörözés [Szjt. 35. § (4) bek.], a rádió-, televíziószervezet saját műsorának átmeneti és tartós rögzítése [Szjt. 34. § (7) bek.], valamint a fogyatékos személyek javára történő szabad felhasználás, illetve a bírósági és hatósági eljárás céljára fennálló szabad felhasználás [Szjt. 41. §] vonatkozásában biztosítja a szabad felhasználás jogosultjának, de csak akkor, ha a kedvezményezett jogszerűen fér hozzá a műhöz.²⁰⁰ Az itt fel nem sorolt szabad felhasználások esetében, mint például a nem reprográfiai magáncélú másolás esetében, nem biztosítja ezt a lehetőséget a törvény, ahogy a kalózmásolatok vonatkozásában sem. Az Infosoc-irányelv 6. cikk (4) bekezdése egyébként elvileg lehetővé tenné e rendelkezés kiterjesztését a nem reprográfiai úton történő magáncélú többszörözésre is, de a jogalkotó nem élt ezzel a lehetőséggel. A vagyoni jog műszaki intézkedést alkalmazó jogosultja nemcsak a műszaki intézkedés feloldásával, hanem műpéldány rendelkezésre bocsátásával is eleget tehet a követelésnek.²⁰¹ E szabályt megfelelően alkalmazni kell a kapcsolódó jogok közé tartozó *sui generis* adatbázis-védelem kedvezményezettjeire is. Maga a rendelkezés nem tűnik sikeresnek, mivel 2003-óta egy ilyen ügy sem volt.²⁰²

1.5. Igaza van-e tehát Alexandra Elbakyannak?

Lezárva a tudományos kommunikáció szempontjából releváns vagyoni jogok, valamint szabad felhasználások hazai szabályozásának, illetve e szabályozás nemzetközi jogi, alkotmányos és uniós jogi hátterének Alexandra Elbakyan kritikájából kiindult áttekintését, elmondható, hogy Elbakyanak szigorúan jogpozitivistá szemszögből nincs igaza, bár ennek az ellenkezőjét természetesen nem is lehetett várni. Figyelembe véve a tudomány szerepének átalakulásáról, valamint a tudományos kiadói ipar működéséről eddig írottakat ugyanakkor egy egészen más kép bontakozik ki előttünk. Azt látjuk, hogy az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatában* megfogalmazott, „a tudomány haladásában és az abból származó

¹⁹⁹ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 137.

²⁰⁰ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 150–151.

²⁰¹ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 631–632.

²⁰² Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (144), p. 151.

jótéteményekben való részvételhez való jog” csak igen csekély mértékben érvényesül, legalábbis akkor, ha szabad tudományos kommunikációhoz való jogként értelmezzük ezt a jogot. Az EJENY Elbakyan által idézett a 27. cikke, illetve a tulajdon védelméről szóló 17. cikk összeütközéséből rendre az utóbbi kerül ki győztesen, amit a hatályos magyar Szjt. felépítése is mutat. Miként Gyertyánfy és szerzőtársai kiemelik a szabad felhasználásokkal kapcsolatban: „Dogmatikailag az átfogó kizárólagos jogok alóli kivételekről van szó, s ez a jogértelmezés szempontjából is nagy jelentőségű: a „szabad felhasználások” a törvény által garantált jogokhoz képest nem mellérendelt, nem egyenrangú esetkörök.”²⁰³

Az Szjt. 16. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a szerzői mű bármilyen felhasználásához a szerző írásbeli engedélye szükséges, és a (4) bekezdés által felállított vélelem alapján pedig minden felhasználás díjköteles függetlenül attól, hogy haszonszerzésre irányul-e. A szabad felhasználás esetkörei e rendelkezések alól csak szűk körben, a jogszerűen megszerzett műpéldányok vonatkozásában jelentenek kivételt, azaz a gyakorlatban valójában csak annyit jelentenek, hogy a szerzői mű nem „minden egyes” felhasználása engedély- és díjköteles. A szabad felhasználás szabályai feltételezik, hogy történt már legalább egy engedélyezett felhasználás mielőtt a szabad felhasználás kérdése felmerül, és a kedvezményezett már birtokában van egy jogszerűen megszerzett műpéldánynak. Minthogy azonban a tudományos kalózkodás mindenekelőtt olyan tudományos művek megszerzésére irányul, amelyekhez a kutatónak vagy a hallgatónak nincs jogszerű hozzáférése (pl. az általa elérhető intézményben nem található meg, vagy csak nagyon nehézkesen érhető el, a folyóiratelőfizetés, az egyes cikkek megvásárlása pedig a magánszemélyek számára általában túl drága), a szabad felhasználás által adott lehetőségek a tudományos kommunikáció elősegítése szempontjából meglehetősen korlátozottak. A joggyakorlat ráadásul, mint azt az SZJSZT 17/2006 ügyszámú szakvéleménye is megmutatta, a törvény által biztosított eleve szűk mozgásteret még tovább szűkíti azzal, hogy megengedi a szabad felhasználások szűkítő értelmezését, miközben a törvény a szabad felhasználás szabályainak kiterjesztő értelmezését kifejezetten tiltja a 33. § (3) bekezdésben.

Megjegyzendő továbbá az is, hogy az Szjt. 16. § (1) és (4) bekezdése önmagában is komoly kihívások elé állítja a tudományos közösséget, ha mindig jogszerűen kívánnak eljárni, tekintettel arra, hogy világszinten 2010-ben (ha hinni lehet az Elsevier adatainak) a letöltések becsült száma az összes tudományos kiadóra vetítve 1 milliárd körüli volt.²⁰⁴ Az EISZ rendszereiből a hivatalos adatok szerint csak Magyarországon körülbelül 1,3 millió letöltés történt 2017 első félévében.²⁰⁵ Ez értelemszerűen világszinten évente 1 milliárd, Magyarorszá-

²⁰³ Gyertyánfy: i. m. (135), p. 242.

²⁰⁴ John Bohannon: Who's downloading pirated papers? Everyone. Science, 352. évf. 6285. sz., 2016. április 29.: doi:10.1126/science.aaf5664.

²⁰⁵ <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/statisztika/150-statisztika-2017-1.html> (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

gon pedig fél év alatt közel másfél millió elektronikus műpéldányt jelent, amelyre minden további felhasználás során alkalmazni kellene a szerzői jog rendkívül nehézkes szabályait.

A háromlépcsős teszt, mint a szabad felhasználás zsinórmértéke, mindenekelőtt a tudományos kiadói ipar működését érintő kifogások fényében vonható kritika alá. Érdeemes már ezen a ponton rámutatni, hogy a teszt elsősorban a szerző vagyoni jogainak sérelme nélkül kíván felhasználási lehetőségeket biztosítani (bármilyen csekély mértékű is legyen az a sérelem), ami a kiadói iparra vonatkoztatva a kizárólagos felhasználási jog messzemenő védelmét jelenti. Különösen a tudományos folyóiratkiadás kapcsán kérdéses ugyanakkor, hogy a digitális technológiák korában ezen kiadók tevékenysége nem áll-e közelebb az olyan adatbázis-előállítók tevékenységéhez, amelyek egyéb információs, keresési, adatkezelési szolgáltatásokat is nyújtanak, mint a klasszikus kiadói tevékenységhez. Azaz miért rendelkeznek egyáltalán kizárólagos felhasználási joggal, érdemesek-e ilyen szintű védelemre?

A szerzői művek nagyon sokféleképpen lehetnek, és a rájuk épülő iparágak, illetve a piacaik is nagyon sokféleképpen működhetnek, amit a szerzői jog nem vesz kellő mértékben figyelembe. Példának okáért, szemben a tágan értelmezett kiadói ipar más termékeivel (mint mondjuk a közönségfilmek), a tudományos publikációkat és különösen a tudományos folyóiratokat értelmetlen reklámozni. Valószínűtlen, hogy egy kutató a kiadók promóciós tevékenysége alapján tájékozódna a szakterületén, és általában rendkívül szűk a lehetséges olvasók köre is, akiket meg lehetne szólítani. Mindeközben az új számítógépes szövegszerkesztési technológiák, illetve az új nyomdaipari technológiák az előállítási költségeket csökkentették minimálisra. A tudományos publikációk általában nyomdakészen érkeznek a kiadókhoz, és a piac kis méretére tekintettel kis példányszámban vagy *on-demand* kerülnek kiadásra. A tudományos folyóiratok esetében a szerkesztők, bírálók többnyire önkéntes alapon, a szerzők pedig saját szakmai előmenetelük érdekében ugyan, de szintén ingyenesen végzik munkájukat. A tudományos kutatásokat nem a kiadók finanszírozzák, miközben a publikáció és a kizárólagos felhasználási jog megszerzése rendszerint nem visszterhesen történik, sőt, mint láttuk az arany Open Access modell kapcsán, gyakran maga a szerző fizet azért, hogy írása megjelenhessen. Joggal merül fel tehát az a kérdés, hogy mi az a hozzáadott érték, a nagy presztízsű folyóiratok felett gyakorolt monopólium kivételével, ami a tudományos kiadók mint szerzői jogi jogosultak jogainak védelmét a jelenlegi szinten indokoltá teszi.

A szabad felhasználás szabályainak értelmetlensége, túlzott szigora az egyes konkrét szabad felhasználási esetek kapcsán ütközik ki igazán. A magáncélú másolás szabad felhasználás szabályainak áttekintése során láthattuk, hogy a más személy által számítógépen vagy elektronikus adathordozóra készített másolatnak az Szjt. 35. § (3) bekezdésében rögzített tilalma mellett, tiltott a folyóiratoknak, könyveknek és napilapoknak a jelentéktelen terjedelmet meghaladó másolása is az Szjt. 35. § (2) bekezdésének kiterjesztő értelmezése következtében (minthogy itt a kiterjesztő értelmezés tilalomra vonatkozik, azaz valójában a

szabad felhasználást szűkítő értelmezésről van szó, így megengedett). Helyette a kézzel vagy gépirással történő másolás napjainkban már abszurd követelményét támasztja a jogalkotó. A kedvezményezett intézmények magáncélú másolása kapcsán továbbá nincs lehetőség nyilvánosságához közvetítésre olyan szoftveres környezetben sem, amely a másolást, mentést, nyomtatást nem teszi lehetővé. A digitális kommunikáció korában ez legalább annyira elavult és abszurd megoldás, mint kézi vagy írógéppel történő másolást elvárni. Végezetül, a hatásos műszaki intézkedéssel védett műpéldány igénylése kapcsán a magyar jogalkotó az uniós jog által biztosított lehetőségeknél is szűkebbre szabja a kedvezményezett lehetőségeit. Az egyedüli pozitív fejlemény, amiről szólni lehet az, hogy egyes kiadók a jelentős társadalmi nyomás hatására bizonyos engedményeket hajlandóak tenni, ami viszont önmagában a tudományos kommunikáció szabadságának biztosításához távolról sem elegendő.

A tudományos közösségnek és a tudományos kalózoknak a tudományos kiadói ipar működésével, a tudósok (szerzők) a tudományos kiadói iparnak való kiszolgáltatottságával kapcsolatos kritikájáról a következőkben röviden ejtünk szót, mivel ez a kérdés, hasonlóan a fogyasztási szokások megváltozásához, a tanulmány első két fejezetében már tárgyalt gazdasági, tudománySZOCIOLÓGIAI kérdéseket érinti elsősorban, közvetlen szerzői jogi vonatkozásai talán valamivel kevésbé hangsúlyosak.

2. A tudósok (szerzők) kiszolgáltatottsága a tudományos kiadói iparnak

A kiadók és a szerzők ellentmondásos viszonyának aspektusait legjobban talán a Timothy Gowers és társai foglalták össze az Elsevier kiadóvállalat bojkottjára szólító *The Cost of Knowledge* című kiáltványukban.²⁰⁶ Mint írják, a tudományos folyóiratkiadás elsődleges feladata mindig is a kutatási eredmények hozzáférhetővé tétele, terjesztése volt, amelyhez a kiadók a digitális kort megelőzően a szerkesztés, a szedés, a nyomtatás és a terjesztés akkórban távolról sem egyszerű vagy olcsó feladatainak ellátásával járultak hozzá. A szerkesztőbizottságok kezdettől az adott tudományos terület szakembereiből álltak, akik szerkesztői feladataikat tudományos tevékenységük részeként végezték. A fizetésüket a munkáltatójuktól, rendszerint valamelyik egyetemről, kutatóintézetektől, és nem a kiadóktól kapták, ahogy a cikkeiket publikálni kívánó tudósok, kutatók is tipikusan valamelyik egyetem vagy kutatóintézet alkalmazásában álltak. A szerkesztők választották ki a cikkek bírálóit. A bírálók szintén ingyenesen, szakmai megtiszteltetésként végezték a feladatukat. A szerkesztők fogadták el a tudományos cikkeket publikálásra a bírálók véleménye alapján, majd ők is rendezték folyóiratszámokba a cikkeket. A szerzők régtől fogva nem kaptak jogdíjat a cikkekért, bár általában kizárólagos felhasználási jogot szerzett a kiadó. Gowers és társai állítása szerint

²⁰⁶ <https://gowers.files.wordpress.com/2012/02/elsevierstatementfinal.pdf> (utolsó megtekintés: 2018. január 28.).

ennek a rendszernek azért volt értelme a digitalizációt megelőző időkben, mert a kiadók jelentős, a kutatók, tudósok által nehezen elvégezhető feladatokat láttak el. A digitalizációval a szolgáltatás és ellenszolgáltatás ezen egyensúlya azonban megbomlott. A szedést felváltotta a számítógépes szerkesztőprogramok és a digitális nyomtatás használata, így napjainkban ezt a korábban fontos kiadói feladatot már maguk a szerzők végzik. A nyomtatási költségek az új technológiáknak köszönhetően lecsökkentek, továbbá szinte az összes tudományos folyóirat elérhetővé vált elektronikusan is, ami megoldotta a terjesztés problémáját. Ez, ha nem is tette ingyenessé a folyóiratkiadást, a költségeket rendkívül lecsökkentette. A szerkesztők, bírálók ennek ellenére továbbra is önkéntes alapon, ingyenesen végzik tevékenységüket, ahogy a szerzők sem kapnak továbbra sem jogdíjat. Jutalmuk pusztán az a szakmai dicsőség, hogy egy profitorientált kiadványt elismert folyóiratának dolgozhatnak, abban publikálhatnak, miközben a folyóiratok ára folyamatosan növekszik a nagy kiadványt kiadókat profitjával egyetemben.

Felmerül tehát a kérdés, hogy a kutatók, szerkesztők, bírálók miért teszik továbbra is lehetővé, hogy így működjön a tudományos kiadói rendszer. Miért nem hagyják ott a kutatók az ilyen módon működő, profitorientált kiadókat? A válasz az, hogy a tekintélyes folyóiratokhoz jelentős presztízs is társul, és bár ezeket a folyóiratokat nem a kiadók, hanem az ingyenesen dolgozó kutatók, szerkesztők, bírálók építik fel és működtetik, az olvasók szemében sajátos, más hasonló profilú folyóiratoktól eltérő jellegük alakul ki, amely „brand”-et nehéz lenne ismét felépíteni. A tudóstársadalom rendkívül gyorsan növekszik, miközben az egy kutatóra jutó kutatás-fejlesztési támogatás folyamatosan csökken. A kutatóknak, pláne pályájuk kezdetén, nem nagyon van más választásuk, mint elfogadni a feltételeket, és az egyéb előnyök reményében működtetni a rendszert úgy, ahogy működik. Megjegyzendő az is, hogy a kiadók folyamatosan növekvő árai közvetlenül nem érintik a kutatókat, mivel nem az olvasók, azaz a kutatók, hallgatók, hanem a könyvtárak, egyetemek, kutatóintézetek állják az előfizetési díjakat, így ha a hozzáférés egyébként biztosított, olvasóként kevésbé motiváltak, hogy szembeszálljanak a kiadókkal. Ez egyúttal azt is megmagyarázza, hogy miért eredménytelenek rendszerint az Elsevier-bojkotthoz hasonló akciók. Az Elsevier-bojkott példának okáért 15 000 kutatót mozgató meg 2015-re (jelenleg 16 928 aláíróval tart), miközben 2014-ben 1,8 millió kutató szeretne volna az Elseviernél publikálni az írását, és rekordösszegű profitot termelt a kiadó.²⁰⁷

²⁰⁷ Robert Cookson: Elsevier leads the business the internet could not kill. The Financial Times, 2015. november 15.: <https://www.ft.com/content/93138f3e-87d6-11e5-90de-f44762bf9896> (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

V. MIT TEHETÜNK? NÉHÁNY MEGOLDÁSI JAVASLAT

Mit tehetünk tehát, hogy a tudás és a tudományos információ szabadon hozzáférhető legyen? Szükség van-e egyáltalán a tudományos kommunikációt szolgáló szerzői művek kapcsán a szerzői jogi vagyoni jogosultságok védelmére? A tudományos kiadói ipar működésének visszasságait és a szerzői jogi rezsim rugalmatlanságát figyelembe véve úgy tűnik, hogy nem feltétlenül. Miként arra többek közt Steven Shavell is rámutat a tudományos művek copyrightvédelmének szükségességét firtató tanulmányában, a vagyoni jogok védelme mellett szóló érvrendszer valójában azon a hamis premisszán alapul, hogy a tudósok publikációs tevékenységét ezen művek gazdasági hasznosítása, az esetlegesen befolyó jogdíj motiválja.²⁰⁸ Bár ez bizonyos szellemi alkotások (pl. az iparjogvédelem által védett tudományos, műszaki alkotások vagy a szerzői jog területén a szépirodalom, a tankönyv stb.) esetében nagy valószínűséggel valóban így van, a tudományos könyv- és folyóiratkiadás világában ebben már távolról sem lehetünk annyira bizonyosak. A tudósok mindenekelőtt állami, üzleti vagy egyéb magántámogatásból, egyetemek, kutatóintézetek alkalmazottaiként végzik munkájukat, tudományos eredményeik pedig nem a magányos génusz erőfeszítésének, hanem a tudományos közösség és a társadalom együttműködésének eredményei. Publikációs tevékenységüket elsősorban saját tudományos karrierjük előmozdítása, tudományos eredményeik közzlése érdekében, munkaköri kötelességként, és nem a tudományos művek kapcsán őket megillető jogdíj által motiválva folytatják. Sőt, mint azt láttuk Larivière és szerzőtársai tanulmánya,²⁰⁹ valamint Gowers és társai kiáltványa²¹⁰ kapcsán, a kutatók (szerzők) rendszerint ingyenesen vagy maximum jelképes összegért cserében biztosítják a kizárólagos felhasználási jogot a kiadók számára, illetve dolgoznak ingyenesen a publikációk kiadásán, bírálatain. Így minden bizonnyal akkor is publikálnának, ha a szerzői jog alapján a tudományos művek szerzőit nem illethetné meg azok a vagyoni jogok, amelyeket napjainkban profitorientált kiadóvállalatok monopolizálnak.

Egy igazságosabb kiadói rendszer kialakításának nehézsége elsősorban a különböző érdekek összeegyeztetésének bonyolultságából adódik. Szerzői oldalról a legkedvezőbb az lenne, ha a tudósok ingyen vagy legalábbis minél olcsóbban a lehető legszínvonalasabb tudományos folyóiratokban, könyvkiadóknál publikálhatnának úgy, hogy még a jogdíjából is részesülnének, publikációik pedig a lehető legszélesebb olvasóközönséget érnék el. Fogyasztói/olvasói oldalról ezzel szemben az lenne ideális, ha a tudományos művek lehető-

²⁰⁸ Steven Shavell: Should Copyright of Academic Works be Abolished? *Journal of Legal Analysis*, 2. évf. 1. sz., 2010. március: doi:10.1093/jla/2.1.301, p. 315–317.

²⁰⁹ Vincent Larivière, Stefanie Haustein, Philippe Mongeon: The oligopoly of academic publishers in the digital era. *PLOS ONE*: doi:10.1371/journal.pone.0127502, p. 11–12

²¹⁰ I. m. (2006).

leg ingyenesen, könnyen lennének hozzáférhetőek a világ bármely pontjáról, bármely időpontban, bárki számára. Kiadói oldalról mindeközben a profitmaximalizálás a fő szempont, azaz az, hogy a lehető legkisebb ráfordítással a lehető legnagyobb hasznot termelje a kiadó. Ez egyrészt ütközik a szerzők esetleges jogdíjigényével, másrészt a szerzőknek és az olvasóközönségnek a publikálási költségek elhárítására irányuló igényével, valamint a fizikai műpéldányok terjesztése esetén a jó hozzáférhetőség igényével is, mivel ez korunk kiadói tevékenységének egyik legköltségesebb eleme.²¹¹

Kiadói oldalról, tekintettel arra, hogy a kiadók a jelenlegi rendszer fő hasznélvezői, érthető módon viszonylag csekély igény mutatkozik a változtatásra, profitabilitásuk megőrzése pedig elemi érdekük, bár a vázolt problémákat valószínűleg a kiadói oldalon lehetne a legkönnyebben orvosolni. Mint arról az üzleti modellekről szóló fejezetben már volt szó, a társadalmi nyomás hatására a nagy profitorientált tudományos kiadók az utóbbi években nyitottnak mutatkoznak az úgynevezett arany Open Access modell alkalmazására, amely alapján fix díj ellenében kerül publikálásra az adott mű, és válik rendszerint CC-NC licenc alapján ingyenesen elérhetővé. Ezenkívül hibrid megoldás is elképzelhető, amikor bizonyos idő eltelte után, az olvasók számára fizetős periódust követően válik ingyenesen elérhetővé a mű. A kiadók számára ugyanakkor a hosszú távú jövedelemforrást biztosító „olvasó fizet” modell a legkedvezőbb, és ezen belül is elsősorban a nagyméretű folyóiratcsomagokra (pl. Science Direct), folyóirat-archívumokra (pl. JSTOR) történő előfizetések, amit a *pay-per-view* alapú vásárlások költségének tudatos magasan tartásával bátorítanak.

Szerzői oldalról a helyzet ellentmondásos, mivel egyrészt vonzó a szerzők számára a többségében „olvasó fizet” modell alapján működő régi, elismert folyóiratokban való publikációval együtt járó presztízs, miközben a fejlett államokban foglalkoztatott, a publikációk többségét termelő kutatókat a közvetlen költségek valójában nem terhelik. Az előfizetések ugyanis többnyire intézményi előfizetések (nem magánszemélyeknek szánt konstrukciók). Másrészt a fejlett világ kutatóit is súlyosan érinti az ingyenesen végzett szerkesztői, bírálói munka, a jogdíj hiánya, ahogy az is, hogy a lehetséges olvasóközönségnél jóval szűkebb körhöz jutnak csak el a publikációk, és ez negatív hatással van a tudományos karrierjükre. A „szerző fizet” modellek elvileg megoldanák ezt a problémát, azonban az Open Access folyóiratok többsége még viszonylag fiatal, így esetükben a „brand” még nem került kiépítésre úgy, mint a régebbi folyóiratok esetében, a publikációs költségek pedig a szerzőket vagy támogatóikat terhelik (a támogatást szintén a szerzőknek kell megszerezni). A sikeres Open Access folyóiratokat ráadásul szintén felvásárolják a tudományos óriáskiadók a hagyományos folyóiratokhoz hasonlóan, így nem jelentenek kitörést a nagy kiadóvállalatok

²¹¹ A terjesztés kérdésével kapcsolatban megjegyzendő, nem véletlen, hogy azt tapasztalhatjuk, hogy még a fontosabb hazai, eredendően profitorientált tudományos könyvkiadók is, a kisebb, kifejezetten támogatásokból megélni kívánó kiadókról nem is szólva, címlistájuk jelentős részét egyáltalán nem terjesztik bolti forgalomban, azok kizárólag a kiadók honlapjáról, postai rendelés útján érhetők el. Támogatásból finanszírozott művek esetén egy kiadó számára a terjesztés helyett gyakran jobban megéri, ha a műpéldányok egy raktár helyén szép lassan komposztálódnak.

befolyása alól. Mindeközben a szerzők által fizetendő publikációs díj komoly összegekre rúghat. Egy 2007-es, Shavell által hivatkozott kutatás szerint egy tudományos cikk kiadásának költsége a 400 USA dollártól 8000 USA dollárig terjedt úgy, hogy a cikkek többsége 1000 és 4000 USA dollár közötti összegbe került. A legnagyobb Open Access folyóiratok 2008-ban 1250-től 3000 USA dollárt kértek egy cikk publikálásáért. A könyvek esetében egy 300 oldalnál nem hosszabb könyv Open Access kiadása 10 000 USA dollárba került, egy 300 oldalnál hosszabb mű ezzel szemben akár 20 000 USA dollárba is kerülhetett.²¹² Ezeket a költségeket a szerzők értelemszerűen nem vállalják át örömmel az olvasóktól. Az Open Access modell éppen ezért elsősorban a jól finanszírozott tudományágak számára lehet vonzó. Megfelelő finanszírozás hiányában azzal a veszéllyel járhat, hogy a publikációk száma visszaesik. A kutatás ugyanakkor mindenképpen nagymértékben megdrágul, mivel a kutatási pénzek jelentős részét a kutatási eredmények publikációjára kell elkülöníteni. Nem meglepő tehát, hogy a már többször említett Elsevier-bojkotthoz hasonló, a hagyományos kiadói struktúrával szembeszegülő kezdeményezések gyorsan elhalnak, és rendszerint hatás nélkül maradnak.²¹³ A tudományos közösség egy rossz, de működő rendszer lebontásáért nem szívesen hoz áldozatokat, vállal konfliktusokat.

Végezetül szólni kell még a tudáshoz, a tudomány legfrissebb eredményeihez hozzáférni igyekvő olvasóközönségről is, amely a tudományos könyv- és folyóiratkiadás kapcsolatrendszerének három oldala közül talán a legkiszolgáltatottabb. Mint azt láthattuk az előző fejezetben, a tulajdonvédelemmel szemben egyelőre meglehetősen gyenge a kulturális jogok érvényesülése, ahogy az olvasóközönség gazdasági alkupozíciói is meglehetősen rosszak, mivel a tudományos publikációkat nem bojkottálhatják addig, amíg a kiadói rendszer térdre nem kényszerül. A kizárólagos felhasználási jogot szerző kiadókkal szemben nincsenek igazán hatékony eszközeik. Legerősebb fegyverük talán a tudományos kalózkodás, amelynek segítségével a tudományos könyv- és folyóiratkiadás körül megfigyelhető problémák kérdése a nyilvánosság előtt tartható. Összességében azonban még a legnagyobb kalózoldalak forgalma is elenyésző a legális forgalomhoz képest. A Sci-Hub globális forgalma például a legális forgalom 5%-át sem éri el.²¹⁴ Magyarországon az EISZ-en keresztül bonyolódó legális forgalomnak a Sci-Hub forgalma mindössze körülbelül a 8%-át teszi ki.²¹⁵

Milyen lehetőségek állnak tehát rendelkezésünkre a probléma orvoslására? Hasonlóan a tudományos könyv- és folyóiratkiadói ipar üzleti modelljeihez, a megoldási lehetőségek vonatkozásában is beszélhetünk a gyakorlatban körvonalazódó „olvasó fizet” és „szerző fizet” megoldásokról. Valószínűleg egyiket sem tarthatjuk önmagában üdvöztető megoldásnak, azonban mégis eligazíthatnak bennünket az esetleges reformtörekvések lehetséges irányai

²¹² Shavell: i. m. (208), p. 317–318.

²¹³ Shavell: i. m. (208), p. 332–333.

²¹⁴ Bohannon: i. m. (204).

²¹⁵ <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/statisztika/150-statisztika-2017-1.html> (utolsó megtekintés: 2018. január 31.).

tekintetében. A megoldást a kiadói monopóliumok megtörése és az egyes könyv-, illetve folyóiratkiadói termékekhez, azok fogyasztói köréhez és a megváltozott fogyasztói szokásokhoz igazodó üzleti modellek jelentenék. A jogi szabályozás oldaláról pedig alighanem a kulturális jogok súlyának növelése és a tudományos kommunikációt segítő szabad felhasználások kiterjesztése bírna kedvező hatással.

Az elmúlt évek szakirodalma, így a jelen dolgozatban áttekintett szakirodalom is egyértelműen az Open Access mozgalmat tekinti gyógyírnak a tudományos könyv- és folyóiratkiadás kapcsán felmerülő problémákra. Érdeemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a nagy kiadványállatok monopolizációs, profitmaximalizációs törekvései, a fogyasztóknak a digitális korban megváltozott igényeit figyelmen kívül hagyó üzleti modellek, valamint az erre való reakcióként megjelenő internetes szerzői jogi kalózkodás távolról sem csak a tudományos könyv- és folyóiratiparra jellemző problémák. Sőt, valójában nem is elsősorban a könyv- és folyóiratkiadást érintő (természetesen a tudományos könyv- és folyóiratkiadás kapcsán azt is), hanem sokkal inkább a tágran értelmezett média és kiadói ipar egészében, így például a filmiparban,²¹⁶ a szoftveriparban,²¹⁷ vagy akár a pornóiparban²¹⁸ jelentkező, akutnak nevezhető problémákról van szó. Szemben más szerzői jogi védelem alatt álló termékekkel, a könyvek, folyóiratok vonatkozásában kiterjedt könyvtári hálózat áll rendelkezésre, amely szinte az egész világot lefedi, így a könyv- és folyóiratkiadás termékeinek egy jelentős részéhez mindenki hozzáférése többé-kevésbé biztosítva van. Feltéve, hogy ennek a könyvtári hálózatnak nem olyan speciális igényeket kell kielégítenie, mint amilyen a tudományos kommunikáció. A könyv- és folyóiratkiadói ipar ágazatai közül jó néhány (mint amilyen például a szépirodalmi vagy az általános fogyasztói könyvkiadás is) ráadásul kockázatos, munkaigényes, intuíciót igénylő tevékenység, amely nem kedvez az óriásvállalatok szükségszerűen hierarchizált szervezeti felépítésének, rugalmatlan döntési mechanizmusainak, éppen ezért mindezekig többségében sikeresen ellenállt a monopolizációs törekvéseknek. Termékeik személyes jellegéből adódóan továbbá nagyrészt védettek a szerzői jogi kalózkodás ellen is. Aki szeretne egy példányt a Harry Potter sorozatból, az nagy valószínűséggel meg fogja vásárolni a könyveket, és nem fénymásolatot rak ki a könyvespolcra. Ugyanez a filmek, zeneszámok, szoftverek stb. esetében már távolról sem igaz.

A média- és kiadói ipar egyéb, a digitális átalakulás és a szerzői jogi kalózkodás által érintett területei természetesen – hasonlóan a tudományos könyv- és folyóiratkiadói iparhoz – kialakították a maguk válaszait a digitális kor és a szerzői jogi kalózkodás által jelentett kihívásokra. Megoldásaik azonban, tekintettel arra, hogy nem hivatkozhattak a közjó és a tudomány fejlődésének szolgálatára (szemben a tudományos kiadói iparral), általában pia-

²¹⁶ Sajó Dávid: Nyíltan világalomra tör a Disney: https://index.hu/kultur/media/2017/12/15/fox_disney_marvel/ (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

²¹⁷ Rich Stanton: The Steam machine: Valve's plan to dominate PC gaming: <https://www.theguardian.com/technology/2014/jan/16/the-steam-machine-valve-pc-gaming> (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

²¹⁸ Bolcsó Dániel: Már a pornóipar se a régi: https://index.hu/tech/2016/04/02/pornoipar_pornopiac_internet_mindegyik/ (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

ci alapú, a fogyasztói szokásokhoz alkalmazkodni kívánó megoldások. Törekvéseik sokkal inkább új innovatív és hatékony üzleti megoldások kidolgozására, mintsem a status quo fenntartására irányulnak. Egy részük mindazonáltal jól adaptálható a tudományos kiadói ipar viszonyaira is. Ilyen „olvasó fizet” alapú megoldás például az kölcsönzési rendszer, amellyel a 2010-ben indult DeepDyve²¹⁹ kísérletezik 2010 óta. Üzleti modellje rendkívül alacsony díj ellenében (1-2 USA dolláros) történő rövid idejű (pár napos) teljes szöveges folyóiratcikk-kölcsönzéseken alapul.²²⁰ A Valve üzleti modellje a játékszoftverek terén nagyon hasonló alapgondolaton nyugszik, mivel lényege, hogy a független fejlesztők által fejlesztett játékszoftvereket olcsónak számító, 4-5 eurós áron nagy tételben értékesíti Steam elnevezésű online felületén. Az elektronikus könyv- és folyóiratpiacnak komoly problémája a tudatosan, mesterségesen magasán tartott ár, amelynek eredményeként gyakran a fizikai műpéldány megvásárlása szállítási költséggel együtt is lényegesen olcsóbb, mint az elektronikus verzióé, holott az e-könyvek és elektronikus folyóiratcikkek olcsón, de nagy tételben történő értékesítése életképes üzleti modellnek bizonyulhatna. A Valve üzleti modellje tanulságos abból a szempontból is, hogy a játékszoftverek fejlesztői további, a játékelményt fokozó, a játék hosszát növelő letölthető tartalmakat, kiegészítőket is forgalomba hozhatnak a Steam felületen az alapjátékon felül 1-2 eurós áron, így ugyanannak a játéknak a továbbfejlesztése hosszú távon is jövedelemforrást biztosít. A német Paradox Entertainment például kifejezetten erre a Steam felületre épülő üzleti modellre specializálódott. Egyes játékszoftverei több év fejlesztést követően akár 300-400 euróba is kerülhetnek az összes letölthető tartalommal együtt, amelyeket fokozatosan több év alatt értékesít a felhasználóknak (akiknek így nem tűnik fel, hogy összességében mennyit is költöttek az adott szoftverre). Ilyen drága játékszoftverek hagyományos kiskereskedelmi forgalma életképes üzleti modellként elképzelhetetlen lenne. A tudományos kiadói ipar világában a szakkönyvek, a referenciaművek és a tankönyvek kapcsán fordul elő jelenleg az alapkönyvhöz rendelt, külön megvásárolható multimédiás tartalmak értékesítése, de ez az üzleti modell még gyerekcipőben jár.²²¹

A tudományos közösség igényeire megfelelően reagáló szolgáltatás esetén maga a tényleges alap szerzői mű nem a fő jövedelemforrás, így rendkívül olcsón vagy akár ingyenesen is hozzáférhetővé tehető. Éppen ezért megfontolandó lehet a tudományos munkát segítő keresési, szöveg- és adatbányászati szolgáltatásokra épülő üzleti modell is a szerzői művek ingyenes vagy rendkívül alacsony áron történő hozzáférhetővé tétele mellett. Az egyre növekvő mennyiségű tudományos publikációra tekintettel az ilyen jellegű szolgáltatások fejlesztésére mindenképpen szükség van, ahogy az is megjegyzendő, hogy már Magyarországon is létezik hasonló működő példa. A Wolters Kluwer Jogtár szolgáltatása ugyanis

²¹⁹ <https://www.deepdyve.com> (utolsó megtekintés: 2018. 02. 01.).

²²⁰ John S. Haynes: Development of journal publishing business models and finances. In Robert Campbell, Ed Pentz, Ian Borthwick (szerk.): Academic and Professional Publishing. Chandos Publishing, Oxford UK, 2012, p. 151.

²²¹ Frances Pinter, Laura White: Development of book publishing business models and finances. In Campbell, Pentz, Borthwick: i. m. (2020), p. 186–188.

lényegében ugyanezen az elven alapul. A jogszabályok nem védettek a szerzői jog által, és elvileg bárki számára hozzáférhetőek, azonban a szövegtörzs mérete, az egyes jogszabályok közti kapcsolatok bonyolultsága szükségessé teszi olyan szolgáltatások létét, amelyek segítenek a jogszabályanyagban történő keresésben, annak rendezésében, a változások követésében.

Az Open Access modellekről már többször ejtettünk szót, így ezekre csak röviden, összefoglaló jelleggel visszatérve, beszélhetünk úgynevezett arany és zöld Open Access modellekről. Mint arról volt szó, a tudományos kiadói ipar elsősorban az arany Open Accesset karolta fel, amelynek lényege abban áll, hogy a szerző vagy támogatója finanszírozza a kiadó által szabott publikációs díjat, cserébe azonban vagy egy bizonyos idő elteltét követően, vagy a publikációt követően azonnal ingyenesen, rendszerint CC-NC licenc alapján elérhetővé válik a mű bárki számára. A zöld Open Access modell ezzel szemben a tudományos művek „preprint” verzióinak bárki által elérhető online archívumokba való feltöltésén alapul. Nincs mögötte üzleti modell, és kérdéses, hogy az ilyen közzétételek egyáltalán publikációnak minősülnek-e a szó hagyományos értelmében (szerzői jogi értelemben természetesen nyilvánosságra hozatalként értelmezendő). Pozitívumaik ellenére valószínűtlen, hogy teljesen ki tudnák váltani az „olvasó fizet” modellt a tudományos könyv- és folyóiratkiadásban a fentiekben már részletesen tárgyalt okokból kifolyólag.

VI. ÖSSZEGZÉS

A tanulmány kiindulópontja az a gondolat volt, hogy az elmúlt évtizedekben az oktatás és a tudomány expanziója, valamint társadalmi, gazdasági súlyának rendkívüli megnövekedése átalakította a tudomány szerepét a társadalomban, megnövelve a tudományos kommunikáció akadálymentességének, a tudományos eredményekhez való hozzáférés szabadságának jelentőségét a társadalom széles rétegei számára. A tudomány megváltozott társadalmi szerepére, a fogyasztási szokások átalakulására azonban a tankönyv-, illetve a tudományos könyv- és folyóiratkiadói ipar nem volt képes, illetve vélt vagy valós gazdasági érdekeit szem előtt tartva nem volt hajlandó megfelelően reagálni. Ehelyett a status quo jogi eszközökkel történő védelmére, a történetileg kialakult, a tudományos közösség ingyenes munkáján alapuló tudományos kiadói modell fenntartására törekedett, ami különösen az alacsony jövedelmű országokban élők számára, de a fejlett államokban élők jelentős része számára is nehézkessé és rendkívül drágává tette a legfrissebb tudományos eredményekhez való hozzáférést, a tudomány vérkeringésébe, a tudományos kommunikációba való becsatlakozást. Ez a tankönyvekhez, illetve tudományos publikációkhoz való hozzáférés alternatív módzatainak kialakulását, azok fekete piacának létrejöttét segítette elő, amely helyzet valószínűleg elsősorban nem jogi represszióval, hanem a tudományos kiadói rendszer újragondolása, reformja révén orvosolható. A dolgozatban e hipotézis minden egyes elemét megvizsgáltuk

a rendelkezésre álló keretek között, a fenti álláspontot statisztikai adatokkal, jogi érvekkel és szakirodalmi hivatkozásokkal támasztva alá.

Statisztikai adatok és a vonatkozó szakirodalmi álláspontok ismertetésének segítségével tekintettük át a mára több millió kutatóból, illetve több száz millió hallgatóból, gyakorlati szakemberből álló globális tudományos közösség kialakulásának folyamatát, amely napjaink nemzetközi felsőoktatási tankönyv-, illetve tudományos könyv- és folyóiratkiadói iparának piacát jelenti. A tudomány finanszírozásában évtizedek óta egyre növekvő szerepet vállalnak a piaci szereplők, és ez arra is nagy hatással volt, ahogy ma a tudományos tudásra tekintünk. A tudás immár árucikk. Hozzáférhetővé tétele, valamint a tudományos kommunikáció csatornáinak biztosítása konzervatív becslések szerint is éves szinten több tízmilliárd dolláros, kiemelkedően profitábilis üzlet a mára nagyjából féltucat profitorientált óriási kiadó által uralt globális STEMS könyv- és folyóiratkiadói ipar számára. A folyamatosan emelkedő előfizetési díjakkal napjainkban már a könyvtárak, intézmények is gyakran csak konzorciumokba tömörülve tudnak megbirkózni. A tudományos ismereteket közvetítő médiumokkal kapcsolatban a fogyasztási szokások is megváltoztak. Eszerint a tudományos műveket korunkban jelentős részben nem egyéni-eredeti szerzői művekként, önálló irodalmi alkotásokként olvassák, hanem egyre bővülő adatfolyam részeként, inkább a főbb trendeket, mintsem a részleteket figyelve. A tudományos könyv- és folyóiratkiadás üzleti modelljeinek áttekintése kapcsán láthattuk, hogy a kiadók az elmúlt évtizedekben lezajlott változásokra reagálva igyekeznek a könyveket, folyóiratokat, tankönyveket és referenciaműveket minél kiterjedtebb elektronikus szolgáltatáshalmazzá átalakítani, miközben a folyamatos kritikák hatására számos területen teret nyernek a különböző Open Access modellek. Érintettük a nagy nemzetközi tudományos kiadóvállalatok, valamint a tudományos „kalózok”, illetve a tudományos kiadók üzleti magatartásával elégedetlen tudományos közösség között kialakult konfliktus néhány fontosabb mozgatórugóját is, mint például a regionális jövedelmi egyenlőtlenségeket, valamint a kalózkodóknak a legális alternatíváknál gyorsabb, kényelmesebb és szélesebb körű elérhetőségét is.

Szerműgyere vettük azokat a kritikákat, amelyek a tudományos kiadói ipart érték az elmúlt évtizedekben. E kritikák alapvetően háromirányúak. Egyrészt a különböző nemzetközi egyezményekben foglalt kulturális jogokra hivatkozva a társadalmi igazságosság, a tudáshoz való hozzáférés szabadságának fontosságára, valamint a rendelkezésre álló szabad felhasználások elégtelenségére hívják fel a figyelmet, másrészt szakmai oldalról a tudományos kiadói ipar működésének kizsákmányoló jellegét, a kiadók részéről hozzáadott érték hiányát támadják, harmadrészt pedig a kiadói ipar által alkalmazott technikai, másolásvédelmi megoldások, szerződési feltételek nehézségére, a tudományos kiadók üzleti modelljeinek elavultságára mutatnak rá. A kiadók eljárása, azt szigorúan jogpozitívista szemszögből szemlélve, vitathatatlanul jogszerű, figyelembe véve azonban a tudomány szerepének átalakulását és a tudományos kiadói ipar működését, lényegét tekintve mégis megalapozottnak tűnik. A szerzői jogi szabályozás nehézkesen alkalmazható korunk digitális világában (és

különösen a tudományos kommunikáció által megkövetelt volumenben), értelmezése pedig időnként még az Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlatában is ellentmondásos. A releváns nemzetközi emberi jogi egyezmények, a specializált nemzetközi és uniós szerzői jogi normák áttekintése során láthatjuk, hogy a tulajdonvédelem és a kulturális jogok összeütöztetéséből rendre az előbbi kerül ki győztesen, és ez tükröződik a hatályos magyar szabályozásban is. A hatályos magyar szerzői jogi törvényben a szerzőt megillető vagyoni jogokhoz képest a tudományos tevékenységet, a kultúrához való hozzáférést szolgáló szabad felhasználások meglepően erőteljesek, dogmatikai értelemben nem a vagyoni jogokkal egyenrangú esetkörök, hanem pusztán szűk körben alkalmazható, tartalmilag sem kielégítő kivételek. Figyelemre méltó például, hogy a magáncélú többszörözésnek mind a magánszemélyekre, mind a bizonyos kedvezményezett intézményekre vonatkozó változata olyan anakronisztikus technológiai korlátozások alá esik (kézzel, írógéppel való másolás, a hozzáférhetővé tétel lehetőségének kizárólag a kedvezményezett intézmény helyiségében lévő számítógépes terminálra való korlátozása), amelyek e szabad felhasználások kiterjedt alkalmazását meglehetősen valószínűtlenné teszik. A hatásos műszaki intézkedés feloldása, melyet az ilyen módon védett szerzői mű szabad felhasználására jogosult kedvezményezett kérhet a szerzői jogi jogosulttól, olyannyira nem találkozik a fogyasztói igényekkel, hogy kapcsolódó jogeset a jogi lehetőség 2003-as bevezetése óta nem fordult elő.

A tudományos kiadói ipar működésének visszasságaira, valamint a fogyasztási szokások megváltozására vonatkozó kritikákkal kapcsolatban szintén kijelenthető, hogy megállják a helyüket. A tudományos folyóiratok, könyvkiadók szerkesztői, bírálói, szerzői jórészt ingyenesen, önkéntes alapon, legfeljebb jelképes honoráriumért végzik munkájukat, miközben a technológiai fejlődés, a digitális átalakulás, az internet elterjedése a hagyományos kiadói feladatokat tette szinte bárki számára elvégezhetővé, ami felvetette a kérdést, hogy indokolt-e egyáltalán az a kiterjedt szerzői jogi védelem, amellyel a kizárólagos felhasználási jogot szerző kiadványtallatok napjainkban rendelkeznek.

Megvizsgálva a tudományos kommunikációban szerepet vállaló felek, a kiadók, a szerzők és a tágabb olvasóközönség pozícióit, valamint a kapcsolódó szakirodalmi álláspontokat, el kellett fogadni, hogy a kutatók, akiknek tevékenységét a társadalom vagy a piaci szereplők finanszírozzák, és akik munkaviszonyban, munkaköri köteletségként, karrierjük előbbre vitele céljából végzik publikációs tevékenységüket, akkor is publikálnának, ha a tudományos publikációkhoz kapcsolódó vagyoni jogaik nem lennének védve. A jelenlegi rendszerben is minimális ellentételezés fejében vagy ingyenesen biztosítják a kiadók számára műveik kizárólagos felhasználási jogát. A szerzői jog a tudományos kiadói piac sajátosságaival együtt hatva lehetővé tette, hogy mára néhány jelentős tudományos kiadó a tudományos kommunikáció egy jelentős része fölött oligopóliumot tudott kialakítani. A vagyoni jogok védelme megszüntetésének meglehetősen radikális javaslata mellett, amely a tudományos könyv- és folyóiratkiadás egészének Open Access modellre történő áttérését jelentené (vagy jogsza-

bályi változást igényelne), röviden szóltunk néhány ígéretes, az „olvasó fizet” modellhez kapcsolódó új modellről is.

Összességében tehát e sorok szerzője igazolva látja hipotézisét, amely szerint a szerzői jog napjainkban nem biztosítja a tudományos kommunikációnak, a tudáshoz, a kultúrához való hozzáférésnek azt a szabadságát, melyet a jogalkotó elvi szinten ígér, és ami a tudomány megfelelő működését, illetve a társadalom érdekeit szem előtt tartva, szükséges lenne. A probléma azonban nem kifejezetten szerzői jogi. Működőképes kiadói rendszer lenne kialakítható a tudományos, oktatási célú szabad felhasználások minimális kiterjesztése mellett is, ehhez azonban a kiadói oligopólium megtörésére és új, a felhasználói igényeknek jobban megfelelő üzleti modellekre lenne szükség. Szerencsénkre, ilyen új modellek kialakítására a tágan vett média- és kiadói iparban számos példa található, így a tudományos könyv- és folyóiratkiadás reformja nem jelentene ugrást az ismeretlenbe.

Dr. Palágyi Tivadar*

SZABADALMAK ÉRVÉNYESÍTÉSE AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁGBAN

Az angol bíróságok szabadalmi ügyekben hozott néhány döntéséről az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2018. februári számában megjelent cikkkel¹ kapcsolatban merült fel az a kérdés, hogy az Egyesült Királyságban engedélyezett szabadalmakat milyen bíróságokon és hogyan lehet érvényesíteni. Az alábbiakban erre a kérdésre adunk választ főleg az angol szabadalmi törvény,² valamint Penny Gilbert és Siddharth Kusumakar cikke³ és a Manual⁴ alapján.

a) Szabadalmi ügyekben választható bíróságok

Az Egyesült Királyságban a Szabadalmi Bíróság (Patents Court, PC) vagy a Szellemi Tulajdoni Vállalkozási Bíróság (IP Enterprise Court, EC) foglalkozik szabadalombitorlási és szabadalomérvényességi ügyekkel. A kisebb értékű és kevésbé bonyolult szellemi tulajdoni ügyek fóruma az EC, míg a PC a magasabb értékű és bonyolultabb szabadalmi ügyekkel foglalkozik.

Az EC előtti ügyekben a sikeres fél legfeljebb 500 000 GBP kártérítést és legfeljebb 50 000 GBP jogi költséget igényelhet. Az 500 000 GBP-t meghaladó kártérítést vagy bonyolult bizonyítást igénylő ügyeket rendszerint a PC hallgatja meg. Ha bármelyik fél egy PC vagy EC előtti ügyben megfelelőbb fórumnak gondolja a másikat, kérheti az ügy áthelyezését arra a fórumra, de ezt a kérését természetesen csak akkor teljesítik, ha a körülmények indokolják.

2005. október 1. óta az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatalának elnökétől véleményt lehet kérni azzal kapcsolatban, hogy egy cselekedet bitorló-e, vagy hogy egy szabadalom érvényes-e.

b) Tárgyalás előtti szakasz

A per megindítása után a kereset és a bitorlás részleteit kell ismertetni. Az alperes ellenkezeset nyújthat be a szabadalom megvonása iránti védekezésével együtt. A PC előtt ezek a

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

¹ Dr. Palágyi Tivadar: Az angol bíróságok szabadalmi ügyekben hozott néhány érdekes döntése 2016-ban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 13. (123.) évf. 1. sz., 2018. február, p. 83–103.

² Patents Act 1977 (as amended by the Copyright, Designs and Patents Act 1988, and as further amended).

³ Penny Gilbert, Siddharth Kusumakar: Patent enforcement through the courts in the United Kingdom: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=54486534-495f-4280-879d-71195633c5f0>.

⁴ Manual for the Handling of Applications for Patents, Designs and Trade Marks throughout the World, Vol. 7. Wolters Kluwer ed., United Kingdom, 2009, p. 21.

dokumentumok tömörek, az állításokat és a kereset alapját képező tényeket tartalmazzák. Az EC előtti eljárásban a feleknek részletesebben kell előadniuk ügyüket és érveiket.

A kereset benyújtása után a felek várnak egy ügyintéző megbeszélésre, ahol a bíróság kiadja a tárgyalásra vonatkozó utasításait, amelyek rendszerint a következőket írják elő:

- kinyilvánítás (vagyis feltárás), ahol
 - a PC általában korlátozni próbálja az ügyet arra, amit a helyzet igazságos és arányos intézése megkíván esetről esetre változó módon; és
 - egy állítólagos bitorló esetében csupán a termék vagy az eljárás eskü alatti leírására van szükség;
- kísérletek (ha ez indokolt);
- ténybizonyítékok és szakértői vélemény eskü alatti nyilatkozat formájában; és
- az ügyre vonatkozó álláspontok cseréje a felek között, az álláspontok kifejtése a vitatott kérdésekről.

Az EC előtt korlátozottabb a kísérleti bizonyítás, valamint a szakértőkön és a tényeken alapuló tanúskodás lehetősége keresztkérdések útján, és az utasítások a tárgyalásig megfelelően rövidebb menetrendet írnak elő.

Az Egyesült Királyság bíróságai kezdeményező módon közelítik meg az ügyintézést, amit ezért egy fél alapos okok nélkül nehezen tud késleltetni. A felek az utasításokkal és a tárgyalás időpontjával kapcsolatban az ügyintéző megbeszélésen (vagy az ezt követő beadványban) tehetnek javaslatokat, azonban – hacsak nincsenek különleges körülmények – valószínűtlen, hogy a bíróság eltér a rendes gyakorlattól.

Megvonási eljárást az EC vagy a PC előtt bárki bármikor indíthat. Intézkedés megkezdéséhez nincs szükség érdekeltség bizonyítására. Megvonási eljárásnak a szabadalmas gyakran tesz eleget bitorlási ellenkeresettel. Hasonlóképpen indíthat az alperes megvonási eljárást a szabadalmas által indított bitorlási per ellenkereseteként.

c) Tárgyalás

Az EC és a PC bírái magas fokú műszaki és szabadalmi szakértelemmel rendelkeznek. Mindkét bíróságon egyesbírók döntenek.

A szakértők jelentős szerepet játszanak a PC előtti eljárásokban. A felek rendszerint egy vagy két független szakértőt jelölnek ki, aki írásbeli szakvéleményt nyújt be a bíróságnak, és a tárgyaláson keresztkérdésekkel faggatható. Nem ritkán fordul elő, hogy egy szabadalmi ügyben folytatott tárgyaláson a bizonyítás szakvélemények formájában történik.

Az EC előtti eljárásokban a szakértők szerepe korlátozott mértékű, és a bíróság által előre meghatározott fő kérdésekre szorítkozik.

Az Egyesült Királyságban nem alkalmazzák az ekvivalensek tanát. A bíróságok azonban az igénypont-értelmezésnél nem szó szerinti, hanem célirányos megközelítést alkalmaznak.

d) Döntések

Az Egyesült Királyságban lehet kérni ideiglenes intézkedést, amelynek elrendelése a bíróság józan megítélésétől függ, figyelembe véve számos elvet, többek között azt, hogy

- komoly kérdést kell-e megítélni;
- az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó kérelem megadása vagy elutasítása valamelyik fél számára helyrehozhatatlan kárt okoz-e.

Az utóbbi években engedélyeztek ideiglenes intézkedést olyan generikusgyógyszer-gyártó cégek ellen, amelyek generikus terméküket a vonatkozó szabadalom oltalmi idejének lejárta előtt vitték piacra.

Amikor egy szabadalomtulajdonos javára ideiglenes intézkedést rendelnek el, általában elvárják, hogy biztosítékot helyezzen letétbe arra az esetre, ha az alperes kárt szenvedne, mert a szabadalmat később érvénytelennek vagy a tárgyaláson nem bitoroltnak minősítik.

Ha ugyanazon szabadalommal kapcsolatban bitorlási és megvonási eljárás is indul, a bíróságok a két ügyet rendszerint együtt folytatják le ugyanannak a pernek a részeként.

Az Egyesült Királyság bíróságai más bíróságok döntéseit általában figyelembe veszik, különösen, amikor azok hasonló jogi elvekre vagy az európai jog hatálya alá eső bejelentésekre vonatkoznak. Az Egyesült Királyság bíróságai különösen figyelembe veszik az Európai Szabadalmi Hivatal műszaki fellebbezési tanácsainak döntéseit.

e) Kártérítések és jogorvoslatok

A vesztes fél általában köteles megtéríteni a nyertes fél költségeinek jelentős részét, amit a bíróság esetenként határoz meg.

Az eredményes felperes számára jellemző módon megítélnék kártérítést, elrendelik a bitorló áruk megsemmisítését vagy kiszolgáltatását, valamint a bitorlásra vonatkozó hírlapi közlést. Az utóbbi években a PC hajlandó volt elfogadni átfogó nyilatkozatokat is (például, hogy egy vélt bitorló terméke kézenfekvő volt a szabadalom elsőbbségi időpontjában).

A nyertes fél a következő két változat között választhat:

- kártérítés (a bitorlásnak tulajdoníthatóan elszenvedett bármilyen veszteség megtérítésére); és
- haszon alapján (annak a haszonnak a visszaszerzésével, amelyre az alperes a bitorlás eredményeként tett szert).

Az Egyesült Királyságban a szabadalmi törvény nem tartalmaz szabadalombitorlás miatti büntetőrendelkezéseket. A kártérítés megfelelő szintjét gyakran úgy határozzák meg, hogy figyelembe veszik annak a royaltynak a mértékét, amelyet egy licencvevő royaltyként fizetett volna összehasonlítható feltételek mellett.

Rendes körülmények között a bíróságok tartós eltiltást rendelnek el a nyertes fél javára. Az eltiltást azonban gyakran leállítják függő fellebbezés miatt.

f) Időtényezők és költségek

A PC igyekszik az ügyeket gyorsan tárgyalásra vinni – ha lehetséges, 12 hónapon belül. Az ügy siettetése lehetséges, ha a bíróság azt indokoltnak tartja. A PC előtt pert indító fél azt várhatja, hogy legalább 500 000 GBP-t kell fizetnie, sőt gyakran lényegesen többet, amikor az ügy bonyolultabb. Az olyan ügyek, amelyek bitorlást és megvonást is magukban foglalnak, jellemzően egymillió GBP-t meghaladó bírósági díjak megfizetésével járnak. Ha a felperes eredményes, ezeknek a díjaknak egy jelentős hányadát visszakaphatja a másik féltől. Ha azonban sikertelen, valószínű, hogy a bíróság kötelezi a másik fél jogi költségei jelentős hányadának a megtérítésére.

Az EC előtt pereskedő felek arra számíthatnak, hogy lényegesen kevesebbet kell fizetniük, és költségeik rendszerint nem haladják az 50 000 GBP-t.

g) Fellebbezés

Az EC és a PC döntése elleni fellebbezésre vonatkozó engedélyt az elsőfokú bírótól vagy attól a bíróságtól kell kérni, amelyhez a fellebbezést küldik.

Mindkét bíróság döntései ellen a Fellebbezési Bíróságnál (Court of Appeal, CA) lehet fellebbezést benyújtani. Az EC döntései elleni fellebbezés a PC-nél is benyújtható.

A CA hármas tanácsban dönti el az ügyeket. A CA tanácsainak élén rendszerint szellemi tulajdoni ügyekre szakosodott bíró áll.

A CA arra törekszik, hogy az ügyeket 12 hónapon belül hallgassa meg, és megfelelő körülmények között elrendelhet tárgyalást.

Közérdekű ügyekben további fellebbezés lehetséges a Legfelsőbb Bírósághoz (Supreme Court); az ilyen fellebbezések azonban rendkívüliek.

Az Egyesült Királyságban szabadalmi ügyekben nincs esküdtbíráskodás.

h) Bíróságon kívüli lehetőségek

A felek általában szabadon kereshetnek alternatív megoldásokat a viták rendezésére, mint amilyen pl. a döntőbíráskodás. Az Egyesült Királyságban törvény szabályozza a döntőbíráskodási eljárást és annak érvényesítését. Az alternatív vitamegoldások azonban nem alkalmazhatók, amikor a szabadalmi törvény érdemi rendelkezéseit is figyelembe kell venni.

Dr. Baticz Csaba* – Péteri Attila**

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2018 MÁSODIK FELÉBEN

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

A korábbi évekhez hasonlóan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2018 második felében is ellátta Magyarország képviselőtét a WIPO bizottságainak és munkacsoportjainak ülésein, valamint egyéb rendezvényein.

Júliusban került megrendezésre a madridi rendszer jogi fejlesztésére létrehozott munkacsoport 16. ülése és a hozzá kapcsolódó kerekasztal-beszélgetés, a Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság 28. ülése, a hágai rendszer jogi fejlesztésére létrehozott munkacsoport 7. ülése, valamint a hágai rendszerről szóló szeminárium. Augusztusban tartották a Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (IGC) 37. ülését. Szeptemberben zajlott a Jogérvényesítési Tanácsadó Bizottság 13. ülése, a Program- és Költségvetési Bizottság 28. ülése, valamint a tagállamok közgyűléseinek 58. ülésorozata. Októberben került megrendezésre a WIPO Szabványok Bizottságának 6. ülése. Novemberben tartották az Új Növényfajták Oltalmára létrehozott Nemzetközi Unió üléseit, a nemzetközi szabadalmi osztályozás felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport 40. ülését, a Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság 40. ülését, valamint a Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának 37. ülését. Decemberben zajlott a Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság 29. ülése, valamint az IGC 38. ülése és az ehhez kapcsolódó szakértői csoport ülése.

A madridi rendszer jogi fejlesztésére létrehozott munkacsoport (Working Group on the Legal Development of the Madrid System) 16. ülése, Genf, július 2–4.

A hivatalt a Nemzetközi Védjegy Osztály védjegyelbírálója képviselte az ülésen, amelynek napirendjén a következő kérdések szerepeltek:

* Főosztályvezető, Jogi és Nemzetközi Főosztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

** Nemzetközi ügyintéző, Nemzetközi Együttműködési Osztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

A nemzeti vagy regionális lajstromozás helyébe lépő nemzetközi lajstromozás

A WIPO Titkárságának előkészítő anyaga a közös végrehajtási szabályzatra vonatkozóan az alábbi pontokat érintette:

- a helyébe lépés hatályáról szóló rendelkezés eltérő tagállami értelmezésének feloldása;
- a helyébe lépés kapcsán felmerülő díjakról szóló rendelkezések.

A titkárság előkészítő anyaga nem tartalmazott konkrét hatálybalépési időpontot vagy a díjakról szóló rendelkezések kapcsán konkrét díjtételt. Az előkészítő anyag tájékoztatást adott arról, hogy a Nemzetközi Iroda jelentős informatikai fejlesztéseket indított, amelyeknek központi eleme a *New Information Technology Platform*. A Nemzetközi Iroda megítélése szerint az új szabályozás hatálybalépését az informatikai fejlesztés befejezéséig, határozatlan időre el kell halasztani. A tagállamok többsége nem támogatta a Nemzetközi Iroda meglátását a hatálybalépés határozatlan idejű halasztásról, és kérte a titkárságot a 15. ülésen megbeszéltek alapján konkrét hatálybalépési időpont és díjjavaslat megtételére.

Átalakítás

A jogintézmény lényege, hogy a származási országnak az alapbejelentést vagy oltalmat érvénytelenítő intézkedése alapján megszűnő nemzetközi védjegybejelentés kérelem alapján nemzeti védjegybejelentéssé, illetve nemzeti védjeggyé alakítható. A titkárság megfogalmazta azokat a javaslatokat, amelyek elősegítenék az eljárás ügyfélbarátabbá tételét.

Új típusú védjegyek és új megjelenítési módok

A titkárság előkészítő anyagában tájékoztatta a szerződő feleket a hatályos jogszabályi háttérrel. A munkacsoport tagjai jelentős érdeklődést mutattak a téma iránt, és felkérték a titkárságot, hogy a következő ülésre készítsen előkészítő anyagot.

A nemzetközi védjegyek korlátozását érintő kérdőív megállapításai

A titkárság a 15. ülésen elhangzottaknak megfelelően a nemzetközi védjegyek korlátozása tárgyában kérdőívet készített elő, a tagállamok válaszát pedig a 16. ülésre összegezte. A kérdőívre adott válaszok rávilágítottak, hogy a szerződő felek gyakorlata és jogértelmezése jelentős eltérést mutat. Az ülés elnöke megállapította, hogy a jelen feltételek mellett a szerződő felek gyakorlata összeegyeztethetetlen, nincs kilátás harmonizációra, és javaslatot tett a korlátozás napirendről történő levételére.

A Madridi Jegyzőkönyvet érintő módosítási javaslat

A Nemzetközi Iroda célkitűzései között szerepel az inkluzív kommunikáció bevezetése mind jogszabályi szinten, mind külső és belső kommunikációs felületein. A titkárság bemutatott előadást tartott az inkluzív kommunikáció angol, francia és spanyol nyelvű megoldási

lehetőségeiről. Jelezte továbbá, hogy a többi munkanyelven is meg kívánják teremteni az inkluzív kommunikáció alapjait.

A titkárság tájékoztatást adott arról, hogy a vázolt elvek alapján előkészítette a Madridi Jegyzőkönyvet érintő módosítási javaslat angol nyelvű változatának az inkluzív kommunikációra tekintettel átszövegezett változatát. Jelezte, hogy a többi munkanyelven még nem fejeződtek be az átszövegezési munkálatok. Hangsúlyozta, hogy az angol nyelvű szövegnek az inkluzív kommunikáció elveire figyelemmel történő módosítása semmilyen módon nem változtatta meg a jogszabály szövegének tartalmát.

Kína és Oroszország delegációjának javaslata

A Kínai Népköztársaság és az Oroszországi Föderáció javaslatot nyújtott be a kínai és az orosz nyelvnek a madridi rendszer bejelentési nyelveként való elismertetésére. Az Európai Unió – a tagállamokkal történt egyeztetést követően – további mélyreható tanulmány előkészítését kérte ennek várható hatásairól. Magyarország aggodalmát fejezte ki, hogy az új eljárási nyelvek jelentősen megnövelnék a nemzetközi védjegybejelentés díját, ami negatív hatással lehet a magyar bejelentési számokra. A titkárság a 17. ülésre mélyreható és széles körű tanulmányt készít elő az új bejelentési nyelvek bevezetésének lehetséges hatásairól, várható előnyeiről és hátrányairól.

A Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Patents, SCP) 28. ülése, Genf, július 9–12.

Az ülésen az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője képviselte a hivatalt. A tárgyaló témakörök a következők voltak.

A nemzetközi szabadalmi rendszerről szóló jelentés

A titkárság frissítette a nemzeti és regionális szabadalmi jogszabályokat összegyűjtő elektronikus felületet a tagállamok által megosztott adatokkal. Több tagállam beszámolt a szabadalmi jogában bekövetkezett aktuális változásokról.

Kivételek és korlátozások

A titkárság bemutatta a forgalombahozatali engedélyezéshez szükséges cselekményekre vonatkozó kivételről szóló összefoglaló tanulmányt.

A B csoport, az EU és a CEBS csoport szerint a jelenlegi szellemi tulajdoni rendszer is megfelelően érvényre juttatja a közérdeket. Csak akkor járulnak hozzá a munka folytatásához, ha más kivételekről is szó esik, például az előhasználatról, valamint a szabadalmi oltalom hatályának kiterjedéséről az ország területén átmenő közlekedési és szállítási eszközökre.

Az Afrika Csoport, Argentína, Brazília, Chile, India, Indonézia, Irán, Oroszország és Szenegál ezzel ellentétesen úgy vélte, hogy nincs elég előrehaladás, hiszen még csak egy kivételtől készült tanulmány, ezért fenntartják, hogy a bizottság vizsgálja meg, hogy mely kivételek bevezetése támogatja leginkább egy ország fejlődését, és készüljenek újabb tanulmányok.

A szabadalmak minősége

A B csoport, az EU, a CEBS csoport, Portugália és Dél-Korea szerint a jó minőségű, erős szabadalmak megadása jelenti a szabadalmi rendszer alapját. A munkamegosztás különösen a kisebb vagy korlátozott erőforrásokkal rendelkező tagállami hivataloknak hasznos, mert lehetővé teszi, hogy más hivatalok munkájának eredményére támaszkodjanak az újdonságkutatás vagy az érdemi vizsgálat során.

Az Afrika Csoport, India, Kína, Brazília és Irán szerint a szabadalmak minőségét leginkább az javíthatja, ha van lehetőség az eljárásban felszólalásra (különösen a megadás előtti szakaszban). Globális tendenciának látják a szabadalmak minőségének csökkenését, amin önmagában a hivatalok közötti munkamegosztás nem tud változtatni, álláspontjuk szerint az érdemi vizsgálat minőségét kell javítani.

Szabadalmak és egészség

Az Afrika Csoport, Kína, Irán, Brazília és India hangsúlyozta, hogy a gyógyszerekhez való hozzáférés alapvető emberi jog, ezt a fenntartható fejlődési célok, a TRIPS-megállapodás és a WIPO *Development Agenda* is elismeri. A szabadalmak jelentette monopóliumokat hátrányosaknak tartják a közegészségügyre nézve, amelyek tovább növelik az országok közötti vagyoni különbségeket, különösen a gyakori, visszaélészerű jogérvényesítés miatt.

Az EU, a CEBS csoport és a B csoport az egészséghez való jog és a megfizethető gyógyszerekhez való hozzáférés jelentőségének elismerése mellett tagadták, hogy a hatékony szellemi tulajdon-védelmi rendszer akadályozná az innovációhoz való hozzáférést.

Az ügyfelek és szabadalmi képviselőik közötti kommunikáció bizalmassága

A B csoport, az EU, a CEBS csoport, Ausztrália, Dánia, Dél-Korea, Franciaország, Japán és Svájc, valamint a JPAA és az AIPPI számára az ügyfelek és szabadalmi képviselőik közötti kommunikáció bizalmasságának biztosítása – határon átnyúló helyzetekben is – kiemelt jelentőséggel bír. Hangsúlyozták, hogy a szabadalmi ügyvivők és ügyfelek közötti kommunikáció titkosságának biztosítása nem érinti a feltárási követelményt vagy a technika állásának körét, hanem csak arra szolgál, hogy a szabadalmi ügyvivők az ügyvédekhez hasonló helyzetbe kerüljenek a titoktartás tekintetében.

Irán, Marokkó, Kína, Dél-Afrika és Törökország korábbi álláspontjukkal egyezően úgy vélték, hogy erre a témára az SCP mandátuma nem terjed ki, hiszen nem szabadalmi, hanem polgári jogi kérdés, amely nemzeti hatáskörbe tartozik.

Technológiatranszfer

A Dominikai Köztársaság, Kína, India és Uganda a téma napirenden tartása mellett szólalt fel, tekintettel arra, hogy a műszaki tudás megosztásának a fejlődő országok számára nagy gazdasági jelentősége van.

A B csoport, a CEBS csoport és az EU is elismerte a technológiatranszfer jelentőségét a gazdasági fejlődés terén, de emlékeztettek, hogy a technológiatranszferrel kapcsolatos munka elsősorban a WIPO fejlesztéssel és szellemi tulajdonnal foglalkozó bizottságában (CDIP) folyik, amely alkalmasabb fórum konkrét projektek megvalósítására.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 37. ülése, Genf, augusztus 27–31.

Az ülésen a hivatalt az Iparjogvédelmi Jogi Osztály két jogi ügyintézője képviselte.

A WIPO Szellemi Tulajdonnal (IP), Genetikai Forrásokkal (GR), Hagyományos Tudással (TK) és Folklórral (TCEs) Foglalkozó Kormányközi Bizottságának (IGC) 2018/2019-re szóló mandátumához kapcsolódó munkaterv szerint az ülés napirendjén az alábbi kérdések szerepeltek:

1. egyes nem kormányzati szervezetek akkreditálása (WIPO/GRTKF/IC/37/2);
2. bennszülött és helyi közösségek részvétele:
 - az önkéntes alap működésével kapcsolatos tájékoztató (WIPO/GRTKF/IC/37/3, WIPO/GRTKF/IC/37/INF/4 és WIPO/GRTKF/IC/37/INF/6);
 - a tanácsadó testület kinevezése (WIPO/GRTKF/IC/37/3);
 - tájékoztató a bennszülött közösségek képviselőit megszólaltató előadás-sorozatról (WIPO/GRTKF/IC/37/INF/5);
3. hagyományos tudás (TK) és hagyományos kulturális kifejeződések (TCEs):
 - TK – Draft Articles (WIPO/GRTKF/IC/37/4);
 - TCEs – Draft Articles (WIPO/GRTKF/IC/37/5);
 - TK – eltéréselemzés frissített tervezete (WIPO/GRTKF/IC/37/6);
 - TCEs – eltéréselemzés frissített tervezete (WIPO/GRTKF/IC/37/7);
 - jelentések a genetikai forrásokra és a kapcsolódó hagyományos tudásra vonatkozó anyagok összeállításáról (WIPO/GRTKF/IC/37/8 Rev., WIPO/GRTKF/IC/37/9);
 - tanulmányjavaslat a hagyományos tudásról (WIPO/GRTKF/IC/37/10);
 - az EU tanulmányjavaslata a folklórról (WIPO/GRTKF/IC/37/11);
 - közös ajánlás a genetikai forrásokra és a kapcsolódó hagyományos tudásra vonatkozóan (WIPO/GRTKF/IC/37/12);
 - közös ajánlás az adatbázisok használatáról a genetikai források és a kapcsolódó hagyományos tudás defenzív védelme érdekében (WIPO/GRTKF/IC/37/13);

- tanulmányjavaslat a szabadalmak téves megadásának elkerülése érdekében tett intézkedésekről és a létező hozzáférési és haszonelosztási rendszereknek való megfelelésről (WIPO/GRTKF/IC/37/14);
 - a szabadalmak megadásának elhúzódása és a bizonytalanság gazdasági hatásai: az USA aggályai az új szabadalmi feltárási követelményekre vonatkozó javaslatokkal kapcsolatban (WIPO/GRTKF/IC/37/15);
 - kulcskifejezések összefoglalója (WIPO/GRTKF/IC/37/INF/7);
4. ad hoc szakértői csoport(ok) felállítása;
 5. lehetséges ajánlások a 2018. évi közgyűlésre;
 6. az IGC részvétele a fejlesztési menetrend (Development Agenda) végrehajtásában.

A tagállamok és a folyamatosan bővülő megfigyelői kör részéről egyaránt a bizottság esetében megszokott, nagyszámú képviselő részvételével lezajlott ülés a 2018. évi közgyűlés előtti utolsó ülés volt, ezért sor került ajánlások megfogalmazására a közgyűlés részére.

A plenáris ülésen megvitatott kérdések

Az ülés elnöke, Ian Goss (Ausztrália) vezetésével a napirendnek megfelelően haladt a bizottság a különböző napirendi pontok megvitatásával.

Az első ülésnap a különböző csoportok bevezető nyilatkozataival kezdődött. A fejlődő országok egybehangzóan kifejezték igényüket arra, hogy jogi kötőerővel rendelkező nemzetközi dokumentumokat fogadjon el a bizottság mind a hagyományos tudás, mind a folklór területén. Az EU kifejtette, hogy a több területet érintő horizontális kérdésekre kell hangsúlyt fektetni, valamint fontos az átlátható és bizonyítékokra épülő munkamódszer.

A panelbeszélgetés résztvevői a bennszülött közösségekről hallhattak előadásokat. *Patricia Adjei* (first nations arts and culture practice director, Council for the Arts, Ausztrália) a bennszülött művészet és kulturális szellemi tulajdon védelmét érintő ausztrál jogi szabályozást ismertette. Felhívta a figyelmet arra is, hogy ugyan a hagyományos tudás és a folklór jogi értelemben nem minősül újdonságnak, ami a szellemi tulajdon-jogok esetében releváns kritérium, azonban ennek ellenére nagyon fontos, hogy az ilyen jellegű szellemi termékek is védelemben részesülhessenek. Az Arctic University of Norway professzora, *Mattias Ahren* konkrét javaslatokat fogalmazott meg a tervezetek kapcsán. Kifejtette, hogy a szellemi tulajdon jogterületének célja, hogy egyensúlyt teremtsen az alkotói jogok és a nyilvánossághoz fűződő érdek között. Kiemelte, hogy a hagyományos tudás és folklór területén nem engedhető meg, hogy a jogosultak az alkotóközösségen kívül más személyek vagy adott esetben államok is lehessenek. *Lucy Mulenkei* (executive director, Indigenous Information Network, Kenya) a hagyományos tudás és a folklór természetét mutatta be szemléletes gyakorlati példákon keresztül. Elengedhetetlennek tartja a bennszülött közösségek képviselőinek részvételét az üléseken, és szorgalmazta az emberi jogi aspektusok figyelembevételét a szöveg elfogadása során.

Az ülésen többször is napirendre került a 2018. évi közgyűlésre javasolt ajánlások megfogalmazása. Indonézia az LMC (Like-Minded Countries) nevében támogatta, hogy a hagyományos tudásra és folklórra vonatkozó jelenlegi szöveget a diplomáciai értekezletre javasolja a bizottság. Ezt azonban a többi felszólaló (Irán, EU, CEBS) nem támogatta.

A szövegtervezetek kapcsán a plenáris ülésen is elhangzottak javaslatok, amelyek később jellemzően informális üléseken kerültek megvitatásra. A facilitátorok az elhangzott javaslatokat beépítették a szövegtervezetekbe (lásd *The Protection of Traditional Cultural Expressions: Draft Articles - REV. 2*; *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles - REV. 2*).

Döntések

1. Egyes nem kormányzati szervezetek akkreditálása

Az IGC egyhangúlag elfogadta az alábbi szervezetek ad hoc megfigyelőkénti akkreditálását: Cross River Biodiversity, Marine Protection and Conservation (CRBMPC); ILEX-Acción Jurídica; Indo-OIC Islamic Chamber of Commerce and Industry (IICCI); Inspiración Colombia; Red Mujeres Indígenas sobre Biodiversidad (RMIB); Regroupement des mamans de kamituga (REMAK); San Youth Network; University of Rosario; Union des peuples autochtones pour le réveil au développement (UPARED).

2. Bennszülött és helyi közösségek részvétele

Az IGC erőteljesen ösztönözte, és felhívta a tagokat, valamint minden érdekelt köz- és magánintézményt arra, hogy járuljanak hozzá a kimerült önkéntes alaphoz, hogy a bennszülött közösségek részvétele továbbra is biztosítható legyen az üléseken.

A tanácsadó testület az elnök javaslatára, közfelkiáltással történt megválasztás útján az alábbi 8 taggal alakult meg:

Patricia Adjei, Arts Law Centre, Australia;

Martin Devlin, Assistant Director, International Policy and Cooperation, IP Australia;

María del Pilar Escobar Bautista, Counsellor, Permanent Mission of Mexico, Geneva;

Frank Ettawageshik, Representative, Native American Rights Fund, United States of America;

Ashish Kumar, Senior Development Officer, Department of Industrial Policy and Promotion, Ministry of Commerce and Industry, India;

Evžen Martínek, Lawyer, International Department, Industrial Property Office, Czech Republic;

Lamine Ka Mbaye, First Secretary, Permanent Mission of Senegal, Geneva;

Manuel Orantes, Representative, CAPAJ, Peru.

A bizottság elnöke a bizottság alelnökét, *Faizal Chery Sidhartát* jelölte a tanácsadó testület elnökének.

3. *Hagyományos tudás (TK) és hagyományos kulturális kifejeződések (TCEs)*

Az IGC megvitatta a WIPO/GRTKF/IC/37/4 és WIPO/GRTKF/IC/37/5 számú dokumentum alapján az egyezmények újabb szövegtervezeteit (*The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2 és The Protection of Traditional Cultural Expressions: Draft Articles Rev. 2*).

A két szövegen – a számos szabályozási átfedésre tekintettel – párhuzamosan folyt a munka, de a rendezetlen koncepcionális kérdések miatt érdemi előrehaladást nem sikerült elérni. Az EU és a B csoport célja, hogy az egyezmények minél kevesebb normatív tartalommal rendelkezzenek, és elutasítják, hogy a szövegek az őshonos népcsoportok jogosultságaként feltételezzék a hagyományos tudás és a hagyományos kulturális kifejeződések felhasználásához való hozzájárulást. Végül az IGC a mandátumának megfelelően úgy döntött, hogy a szövegtervezetek az ülés lezárásakor állapottukban kerülnek majd a következő ülés napirendjére.

4. *Ad hoc szakértői csoport(ok) felállítása*

Az IGC a hagyományos tudással és a hagyományos kulturális kifejeződésekkel foglalkozó ad hoc szakértői csoport felállításáról döntött a tárgyalások elősegítése érdekében, amely a következő ülésnek tesz majd jelentést az elért eredményekről.

5. *Lehetséges ajánlások a 2018. évi közgyűlésre*

Az IGC az alábbi ajánlásokat fogalmazta meg a 2018. évi közgyűlés számára.

- a) Az IGC tagjai megerősítik elkötelezettségüket, hogy folytatják a bizottság munkáját, amelynek célja olyan nemzetközi egyezményekről való megállapodás elérése, amelyek kiegyensúlyozott és hatékony jogi védelmet nyújtanak a genetikai források, a hagyományos tudás és a hagyományos kulturális kifejeződések területén.
- b) Az IGC elismeri az előrehaladást, amelyet a 35. és 36. ülésen elért a genetikai források területén.
- c) Az IGC a genetikai forrásokkal legközelebb a 40. ülésen foglalkozik a *stocktaking* során. Az IGC ezen az ülésen fogja megvitatni, hogy javasolható-e diplomáciai értekezlet összehívása a három tervezet bármelyikének elfogadása érdekében, vagy folytatni kell a tárgyalásokat.
- d) Az IGC elismeri az előrehaladást, amelyet a 37. ülésen elért a hagyományos tudás és a hagyományos kulturális kifejeződések területén.
- e) Az IGC a 38., 39. és 40. ülésén folytatja majd a munkáját a hagyományos tudás és a hagyományos kulturális kifejeződések területén.
- f) Az IGC felismerte a bennszülött közösségek részvételének fontosságát a bizottság munkájában, és felhívja a figyelmet arra, hogy az e közösségek részvételét finanszírozó önkéntes alap kiürült. Az IGC arra kívánja ösztönözni a tagállamokat, hogy fontolják meg a hozzájárulást az alaphoz, vagy vegyenek számításba más alternatív finanszírozási lehetőségeket.

Alternatív finanszírozási lehetőségként felmerült, hogy a WIPO általános költségvetéséből kerüljön finanszírozásra a bennszülött közösségek részvétele, azonban ezt számos tagállam nem támogatta, így konszenzus hiányában csak az „alternatív finanszírozási lehetőségek” kifejezés került be az ajánlásba.

A Jogérvényesítési Tanácsadó Bizottság (Advisory Committee on Enforcement, ACE) 13. ülése, Genf, szeptember 3–5.

A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület titkára képviselte az SZTNH-t az ülésen. Az ülés főbb témáit a szellemi tulajdonnal kapcsolatos tudatosság növelése, a szellemitulajdon-védelem által biztosított lehetőségek hatékony és széles körű népszerűsítése és az ezt segítő eszközök áttekintése alkották. Emellett a hamis termékek csökkentését célzó, a hatékony és sikeres jogérvényesítést segítő projektek, intézkedések terén is tapasztalatot cserélhettek a résztvevők.

A delegációk felszólalását követően 30 prezentációt, valamint négy panelbeszélgetést hallgathattak végig a résztvevők.

A nemzeti tudatosságnövelő kampányok bemutatása keretében hat tagállam számolt be tapasztalatairól. Az ezt követő panelbeszélgetésen további hasznos információk cseréje folyt a jelenlévők kérdései alapján.

A jogérvényesítéssel kapcsolatos tapasztalatok megosztása során a következő témák kerültek szóba: szellemitulajdon-védelmi jogérvényesítés és versenyjog; szellemitulajdon-jog és trösztellenes jogszabályok Brazíliában; szellemi tulajdon és a tisztességtelen verseny, Peru.

A jogérvényesítés összehangolása témakörében nyolc tagállam tartott prezentációt, többek között a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos, a világítástechnikai ágazat kapcsán szerzett kínai tapasztalatokról, a jogszerű szoftverek szabályozási háttéréről, a szoftverhamisítás elleni fellépéssel kapcsolatos tapasztalatokról, a szerzői jog és a szomszédos jogok érvényesítésének fontosságáról és eszközeiről.

Az online jogsértések megelőzésére és orvoslására Izrael javasolt megoldásokat, ezt követte az Egyesült Királyság előadója, majd az Európai Bizottság összefoglalója a szellemi tulajdoni jogsértések visszaszorítására tett lépésekről.

A „Kiegyensúlyozott, holisztikus és hatékony IP vitarendezés” cím alatt szóba került a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ítélkezési gyakorlat, a szellemitulajdon-jogok megsértésével keletkezett vagyoni hátrány megállapítása, a kártérítés módja és mértéke, majd az Egyesült Királyság osztotta meg tapasztalatait a jogsértésekkel okozott károk mértékének megállapításáról.

A Program és Költségvetési Bizottság (Program and Budget Committee, PBC) 28. ülése, Genf, szeptember 10–14.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője vett részt az SZTNH részéről. A tagállamok elfogadták a független külső tanácsadó testület (Independent Advisory Oversight Committee, IAOC) eljárási szabályzatának (ToR), valamint a belső ellenőrzési szabályzat (Internal Oversight Charter) módosításait.

A pénzügyi eredmények kapcsán előterjesztett anyagokat a PBC elfogadta, nyugtázta, illetve a WIPO-közgyűléseknek elfogadásra ajánlotta.

Az IPSAS-korrekcióval (Nemzetközi Költségvetési Számviteli Standardok) számítva a WIPO a 2016–17. évben 63,5 millió CHF működési eredménnyel zárt, a teljes bevétel 782,3 millió, az összes kiadás pedig 718,8 millió CHF volt. A működési eredmény 42,7 millió CHF-fel volt több a tervezettnél, figyelemmel a díjbevételek nem várt növekedésére (34,1 millió többlet) és a kiadások túlervezésére (8,6 millióval). A többlet így 55,9 millió CHF volt. A teljes bevétel 92,9%-át a globális lajstromozási (PCT-, madridi, hágai) rendszerek bevételei adták, a PCT – szokásos módon – a teljes bevétel 75%-át, míg a madridi rendszer a teljes bevétel 17%-át generálta. 2017 végén a nettó eszközérték (ebben a tartalék és a forgótőke) 202,7 millió CHF volt. Az IPSAS 39 szabvány alkalmazása következtében a nettó eszközérték tartalmazza az aktuáriusi nyereséget, illetve veszteséget (+138,7 millió CHF).

A 2017. évet a WIPO 18,6 millió CHF többlettel zárta. Ez 50%-kal kevesebb, mint a 2016. évi. A teljes eszközérték 2017 végén 1021,47 millió CHF volt, a kötelezettségek 818,81 millió CHF-et tettek ki. A nettó eszközérték 53,25 millió CHF emelkedése alapvetően a 34,62 millió, 2017. évi aktuáriusi nyereség következménye, amelynek az alapja az ASHI-kötelezettség (After Service Health Insurance) kapcsán az IPSAS 39 szabvány alkalmazása.

A 2017. évi teljes bevétel 413,5 millió CHF, a teljes kiadás 394,9 millió CHF volt. A bevétel 2016-hoz képest 25,8 millióval nőtt. A madridi rendszer díjbevételei 104 millióval, a PCT-rendszer díjbevételei pedig 5,7 millióval növekedtek 2016-hoz képest.

Constitutional reform (1999, 2003) – az intézményi reform keretében elfogadott, 1999. évi módosítási javaslatok közül az egyik legfontosabb, hogy a főigazgató mandátuma két hatéves periódusban került maximalizálásra. A WIPO-egyezmény és a többi, a WIPO által adminisztrált nemzetközi szerződés 2003. évi módosításai

- (i) megszüntetnék a WIPO-konferenciát,
- (ii) hivatalossá tennék az egységes hozzájárulási rendszert (*unitary contribution system*) és a hozzájárulási osztályokat érintő változásokat, amelyek 1994 óta vannak gyakorlatban, és
- (iii) a WIPO általános közgyűlése és az uniók közgyűlései nem két évente, hanem évente tartanának rendes ülést. A módosítások egyelőre nem léptek hatályba a megfelelő számú ratifikáció hiányában. Az 1999-es csomag hatálybalépéséhez 129 ratifikáció szükséges (eddig 53 ország ratifikált), a 2003-as módosítások hatálybalépéséhez

pedig 135 (eddig 19 ratifikációra került sor). A titkárság időről időre információt kér arról, hogy áll a tagállamokban ez a folyamat.

Magyar szempontból is kiemelt kérdés volt a *Methodology for Allocation of Income and Expenditure by Union* napirendi pont. Az elmúlt években az USA támadta a lisszaboni rendszert – lényegében a Lisszaboni Megállapodás genfi szövegének elfogadása miatt – azon az alapon, hogy az veszteséget termel, a díjak nem fedezik az unió kiadásait (miközben a Lisszaboni Megállapodás az erre irányuló kötelezettséget előírja). Azt kívánják elérni, hogy a PCT-rendszer bevételeiből ne legyen finanszírozható a veszteséges Lisszaboni Unió. Az USA álláspontja szerint a bevételekből fenntartott unióknak bevételeik arányában kellene hozzájárulniuk az ún. indirekt kiadásokhoz is (a PCT ezek 88%-át fedezi jelenleg). Ennek a módszernek az alkalmazásával nyilvánvalóvá válhatna, hogy a PCT-n kívüli három lajstromozási rendszer jelentős veszteséget termel. Az USA javaslatát ellenző tagállamok (a lisszaboni rendszer tagja és Svájc) alapvetően a WIPO általános kötelezettségeire (szerződések adminisztrálása, a szellemi tulajdoni oltalmi formák promóciója stb.) és a *capacity to pay* elvére hivatkoznak. A keresztf finanszírozás megszüntetése esetén számos olyan tevékenység kerülhetne veszélybe, amit a PCT által generált többletbevételből tudnak finanszírozni.

Az USA az ülésen kérte, hogy már a következő költségvetés tervezésénél, tehát 2019-ben vegye figyelembe a titkárság az alternatív allokációs módszereket, ezt az ellentábor azonban nem támogatta, így konszenzus nem alakulhatott ki. Az informális egyeztetések (Svájc, Franciaország, Olaszország és az USA) után kialakult döntés értelmében csak szóbeli tájékoztatást nyújt majd a titkárság a költségvetés tervezésénél használt allokációs módszerrel. Mindez semmilyen kötelezettséggel nem jár, de a költségvetési vitában számítani lehet arra, hogy az USA határozottabban áll ki elképzelései mellett, és – ahogy arra már volt példa – a költségvetés elfogadásának blokkolását helyezi kilátásba.

Jelenleg az uniók költségvetési allokációjának fenntartása tűnik indokoltnak, a lisszaboni rendszer csak akkor lehet újra önfenntartó, amikor a genfi szöveg hatályba lép, és ezt követően a bejelentések számra megugrik. Addig feleslegesnek tűnik a tagállami hozzájárulási rendszer életbe léptetése, ami el is riaszthatja a fejlődő országokat a genfi szöveghez történő csatlakozástól. A lisszaboni rendszer tagjai jelentős mértékben járultak hozzá – szubvenció formájában – a 2016–2017. évi lisszaboni uniós deficit (kb. 1,5 millió CHF) lefaragásához. Ez csaknem teljes mértékben sikerült is. További szubvenciók kicsikarása az egyes kormányzatokból nem lehet reális megoldás. A Lisszaboni Unió költségvetése egyébként pedig elenyésző összeg a WIPO teljes költségvetéséhez képest. Hosszabb távon megfontolható a fenntartási díj bevezetése, de ezt nyilván széles körű szakmai egyeztetésnek kell megelőznie, és csak akkor, ha a genfi szöveg által megújított rendszer ismételten anyagi nehézségekkel küzd.

A WIPO-tagállamok közgyűléseinek 58. sorozata (58th Series of Meetings Assemblies of the Member States of WIPO), Genf, szeptember 24. – október 2.

A közgyűlések ülésein az elnök, a megbízott jogi elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte az SZTNH-t.

Az üléssorozatot, amelyre mintegy 1200 fő regisztrálta részvételét, a WIPO általános közgyűlésének elnöke, Vietnam genfi nagykövete, *Chi Dung Duong* nyitotta meg. (Az elnök a 2017. évi közgyűléssorozat lezárását követően kezdte meg mandátumát, és a 2019. évi közgyűléssorozat végéig tölti be a tisztséget.) Az egyes tisztségekre a következő személyeket választották meg:

- *WIPO Koordinációs Bizottság*
elnök: Esmaeil Baghaei Hamaneh (Irán)
alelnök: Agnieszka Hardej-Januszek (Lengyelország)
- *Párizsi Unió Végrehajtó Bizottság*
elnök: Nikoloz Gogilidze (Georgia)
- *Berni Unió Végrehajtó Bizottság*
elnök: Henning Envall (Svédország)

Francis Gurry főigazgató szóbeli összegzésében kiemelte a globális szellemi tulajdonvédelmi aktivitás volumenét: 3,1 millió szabadalmi, 7 millió védjegybejelentés, 960 ezer dizájnbejelentés. Az összes bejelentés 60%-a ázsiai eredetű. A WIPO a 2016–2017-es bienniumot 55,9 millió CHF többlettel zárta. Tovább nőtt a globális szellemi tulajdoni regisztrációs rendszerek tagjainak száma. Szólt azokról a kihívásokról, amelyekkel a szervezetnek a következő időszakban szembe kell néznie. Megemlítette a mesterséges intelligencia (AI) mint gyorsan fejlődő technológiai terület egyre fontosabb szerepét, amelyhez a szellemi tulajdonvédelmi rendszereknek is alkalmazkodniuk kell majd. Kérte a tagállamokat, járuljanak hozzá a nemzetközi jogalkotási folyamatok sikeres lezárásához. E körben kiemelte a Design Law Treaty és a műsorszolgáltató szervezetek jogait rendező nemzetközi szerződés ügyét. Fontos kérdésként említette a Koordinációs Bizottság és a Program- és Költségvetési Bizottság összetétele kapcsán elindult egyeztetési folyamatot, valamint a WIPO külső irodáinak kiválasztását. Megköszönte a tagállamok részvételét a WIPO által elindított programokban, az innovációs támogatóközpontok (TISCs) száma 642-re emelkedett (76 országban). Megemlített két fontos, az elmúlt egy évben indított projektet: Advanced Technologies Applications Center (ATAC) és WIPO Judges Forum.

Az általános hozzászólások napirendi pont alatt *Ukrajna* nyílt felhívást intézett Magyarországhoz a *CEBS csoporthoz történő csatlakozás* ügyében, kérte álláspontjának felülvizsgálatát. Ukrajna a 2017. évi üléssorozatot megelőzően kérte felvételét a CEBS csoportba, azonban ezt Magyarország – az ukrán oktatási törvény módosítására adott diplomáciai válaszlépések egyik elemeként – megvétózta. Akkor a kérdést illetően a magyar és az ukrán delegáció kétoldalú megbeszélést folytatott, amelynek keretében a felek biztosították egy-

mást arról, hogy a szellemi tulajdonnal kapcsolatos kérdésekben kapcsolatuk továbbra is az együttműködésen alapszik majd.

A közgyűléssorozat alatt a WIPO által adminisztrált *nemzetközi szerződésekhez több WIPO-tag is csatlakozott*. Így például az Európai Unió és Japán a Marrákési Szerződéshez, Elefántcsontpart pedig a Lisszaboni Megállapodás genfi szövegéhez csatlakozott. Az okmányok letétbe helyezésére ünnepélyes keretek között került sor.

A WIPO-tagállamok számos fontos kérdést tárgyaltak meg és hoztak bennük döntést, ezek közül az alábbiakat lehet kiemelni.

A *WIPO Koordinációs Bizottság összetétele*: a WIPO Koordinációs Bizottságának a következő államok a tagjai:

1. a Párizsi Unió Végrehajtó Bizottságának és a Berni Unió Végrehajtó Bizottságának rendes tagjai,
2. Svájc hivatalból, valamint
3. a WIPO-egyezményben részes azon államok egynegyede, amelyek a WIPO által igazgatott egyik uniónak sem tagjai.

Magyarország jelenleg – a 2017-es közgyűlési döntésnek köszönhetően – a Berni Unió Végrehajtó Bizottságának és így a Koordinációs Bizottságnak is tagja. Az Ázsiai Csoport (Asia Pacific Group, APG) javaslatot terjesztett elő a kiosztható helyek számának növelése céljából (A/58/9). Álláspontjuk szerint az Ázsiai Csoport, de különösen az Afrika Csoport és a CEBS is alulreprezentált a testületben, amelynek immár 88 tagja kellene, hogy legyen a jelenlegi 83 helyett, mivel a 2017. évi közgyűlés óta (amikor a titkárság jelezte, hogy 87 hely állna rendelkezésre a szabályok szerint) Afganisztán és Kiribati is csatlakozott a Párizsi és a Berni Unióhoz. Az APG javasolta a rendelkezésre álló öt szabad hely kiosztását, elsősorban a földrajzi egyensúly figyelembevételével, ráadásul mindez a Párizsi és a Berni Egyezmény előírásai alapján is kötelező lenne. A CEBS jelenleg hat tagállamot delegálhat a Koordinációs Bizottságba, az arányokat tekintve azonban alulreprezentált. Már 2016-ban felmerült, hogy a CEBS megkapja a 84. helyet, de az informális egyeztetések nem jártak sikerrel az Afrika Csoport ellenállása miatt.

A titkárság által az ülésorozatra előkészített irat még 87 taggal számolt. Az eredeti döntési javaslat értelmében a Párizsi Unió közgyűlésének 43 tagot kell beválasztania a Végrehajtó Bizottságba, legfeljebb 27 tag újraválasztásával; a Berni Unió közgyűlésének pedig 42 tagot, legfeljebb 26 tag újraválasztásával; végül a WIPO-konferenciának egy államot kell ad hoc tagként beválasztania a Koordinációs Bizottságba azok közül az államok közül, amelyek egyik uniónak sem tagjai. Svájc hivatalból tagja a bizottságnak.

Az informális egyeztetések nem jártak sikerrel, a döntés értelmében a WIPO GA elnöke a 2019. évi közgyűléssorozaton újból tárgyalásokat folytat a tagállamokkal a betölthető helyekről.

A *WIPO Program- és Költségvetési Bizottság összetétele*: a PBC jelenlegi tagjait a 2017. évi közgyűlésen választották meg. Az Ázsiai Csoport a PBC tekintetében is javasolta a tag-

ság bővítését a földrajzi eloszlás arányosságára hivatkozva. Az országcsoportok akkor nem támogatták, hogy érdemi döntés szülessen, tekintve, hogy meglehetősen későn került előterjesztésre a javaslat, és mélyebb elemzést igényelt volna. A kérdés most hivatalosan is felkerült a közgyűléssorozat napirendjére. A CEBS elfogadott pozíciója értelmében a földrajzi eloszlás csak egy faktor, figyelembe kell venni azt is, hogy egy tagállam hány WIPO által adminisztrált nemzetközi szerződés részese. A tagállamok informális egyeztetést folytattak, sikertelenül azonban, ezt követően pedig az a döntés született, hogy a 2019. évi közgyűlést megelőzően egyeztetéseket kell lefolytatni, a közgyűlésen pedig meg kell választani az új PBC-tagokat.

A tagállamok elfogadták az Independent Advisory Oversight Committee (IAOC), a külső könyvvizsgáló (external auditor), az Internal Oversight Division (IOD), valamint a PBC jelentéseit, jóváhagyták továbbá az IAOC eljárási szabályzata, valamint a belső felügyeleti szabályzat módosításait.

WIPO külső irodák: a 2017. évi közgyűlés döntött arról, hogy a 2018–2019-es bienniumban négy külső iroda megnyitásáról születhet döntés, köztük a Kolumbiába tervezett irodáról. Az utolsó pillanatban megszületett döntés lehetővé tette, hogy a 2016–17-es bienniumban megmaradt egy hely – két afrikai iroda (Algéria és Nigéria) megnyitásáról még 2016-ban született döntés – ne vesszen el, és a dél-amerikai régió is biztosítva érezze magát. A négy helyre a következő országok maradtak versenyben:

1. Azerbajdzsán
2. Kolumbia
3. India
4. Irán
5. Omán
6. Koreai Köztársaság
7. Románia
8. Szaúd-Arábia
9. Törökország
10. Egyesült Arab Emírátsok

A CEBS csoportból kandidáló Románia pályázatának sikere az ülés előtt továbbra is kérdéses volt, főleg úgy, hogy a kolumbiai irodát nem számítva a maradék három helyre további erős pályázók voltak, pl. Dél-Korea vagy India. A romániai iroda mellett szólhatott azonban az, hogy a közép-európai és balti régióban nincs WIPO-iroda. Magyar részről a román iroda megnyitását kifejezetten nem elleneztek korábban sem, de a kezdetektől határozottan elutasítottuk azt, hogy annak hatóköre kiterjedjen hazánkra is, mivel a WIPO-val való kapcsolattartást, a közös események szervezését közvetlenül, és nem egy külső irodán keresztül kívánjuk intézni.

Informális egyeztetéseken próbálták meg közelebb hozni az álláspontokat a tagállamok. Az egyeztetéseket a szudáni nagykövet vezette mint facilitator. A 2017-ben is elhangzott

érveken túl újabb ötletekkel állt elő Egyesült Arab Emírátságok, India és Dél-Korea, valamint Irán is (rotáció a régiók között néhány év elteltével). A tárgyalások sikertelenségét követően a facilitator két javaslatot állított össze, amelyet a plenáris ülésen prezentált. Az első javaslat szerint a közgyűlés dönt arról, hogy Kolumbia irodát nyithat, a fennmaradó három helyről pedig 2019-ben születik döntés. Egyes tagállamok ellenállása miatt egyik javaslat sem kapott egyöntetű támogatást, így végül a közgyűlés úgy döntött, hogy folytatni kell a tárgyalásokat annak érdekében, hogy a 2019. évi közgyűlésen döntés születhessen legfeljebb négy iroda, köztük a kolumbiai iroda megnyitásáról.

A WIPO-közgyűlés jóváhagyta az egyes bizottságok munkájáról szóló jelentéseket (SCCR, SCP, SCT, CDIP, IGC, ACE).

A műsorszolgáltató szervezetek jogairól szóló nemzetközi egyezmény kapcsán a közgyűlés felkérte az SCCR-t, hogy a következő két ülésen igyekezzen konszenzust kialakítani, és ezt követően 2019 őszén tegyen ajánlást a közgyűlésnek a diplomáciai értekezlet megrendezésére.

A *Design Law Treaty* kapcsán a lefolytatott informális egyeztetések ismét nem jártak sikerrel az Afrika Csoport ellenállása miatt, a tárgyaló felek nem tudtak megállapodni a feltárási követelmény szövegbe illesztése kérdésében. A tárgyalásokat folytatni kell azzal a céllal, hogy 2020 első felében összehívásra kerülhessen a diplomáciai értekezlet.

A tagállamok felkérték az IGC-t, hogy gyorsítsa fel munkáját a 2018–2019-re adott mandátum teljesítése érdekében.

Jóváhagyásra került a *PCT végrehajtási szabályzatának módosítása*. Ennek értelmében a nemzetközi előzetes vizsgálat hamarabb kezdődhet majd, ami több időt enged a bejelentő és az elbíráló közötti párbeszéd lefolytatására. A tagállamok elfogadták a PCT nemzetközi hatósági kijelölés iránti kérelem formanyomtatványát.

Jóváhagyásra kerültek a *Madridi Jegyzőkönyv* (amely immár a madridi rendszer egyetlen alkalmazandó nemzetközi szerződése) végrehajtási szabályzatának, valamint a *Hágai Megállapodás végrehajtási szabályzatának módosításai*.

A *Lisszaboni Unió* tagjai elfogadták a Lisszaboni Megállapodás és a megállapodás genfi szövege közös végrehajtási szabályzatában foglalt díjtáblázat módosítását, amelynek értelmében a legkevésbé fejlett országok esetében a nemzetközi lajstromozás, valamint a módosítás díja 50%-kal csökken a genfi szöveg hatálybalépését követő három év elteltével.

A vakok, látáskárosultak és olvasási képességükben korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítéséről szóló *Marrakesi Szerződés* 2016. szeptember 30-án lépett hatályba. Korábban 80 ország írta alá, és eddig 41 ország ratifikálta vagy csatlakozott hozzá. A WIPO Nemzetközi Irodája 2018 áprilisában létrehozott egy, a szerződés által előírt információs hozzáférési pontot (Information Access Point). A szerződés promóciója jelentősnek mondható, hiszen a WIPO 2017. szeptember óta tíz nemzeti, regionális vagy régiók közötti rendezvényt szervezett a szerződés népszerűsítése érdekében.

2017. szeptember 13-án az Európai Unió Hivatalos Lapjában kihirdetésre került a Marrákesi Szerződés Európai Unió általi ratifikációja érdekében megalkotott két uniós jogszabály, az Európai Unió tagállamait egymás közötti viszonyaikban érintő 2017/1564/EU irányelv, valamint az Európai Unió és harmadik országok viszonylatában alkalmazandó 2017/1563/EU rendelet. Ennek eredményeként Magyarországnak jogalkotási feladata keletkezett, amelynek végrehajtása érdekében szükségessé vált a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosítása, illetve ezzel kapcsolatosan egy új kormányrendelet megalkotása is. Az irányelv átültetésének határideje 2018. október 11., míg a rendelet alkalmazásának kezdő időpontja 2018. október 12. volt. Magyarország teljesítette implementációs kötelezettségét. (Lásd a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló 2018. évi LVI. törvényt.)

A közgyűléssorozat alatt az Európai Unió és Japán is csatlakozott a Marrákesi Szerződéshez, aminek révén 71-re emelkedett a szerződés rendelkezéseit alkalmazó országok száma.

A B+ országcsoport szabadalmi anyagi jogi harmonizációval foglalkozó alcsoportjának ülése, Genf, szeptember 26.

Az ülésen az SZTNH részéről az elnök, a megbízott jogi elnökhelyettes és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője vett részt.

Az ülés vezető elnöke felidézte, hogy az idei évben nem került sor plenáris ülésre az Industry Trilateral (IT3) javaslatának késedelmes elkészülte miatt. A végül elkészült dokumentum is azt mutatja, hogy lelassult az előrehaladás, sok olyan eleme van a javaslatnak, amelyekben nem tudtak a tagok között konszenzust elérni.

A szabadalmi harmonizáció előrehaladásáról szóló megbeszélés az IT3-mal

Az IT3 nevében a Japán Szellemitulajdon-védelmi Szövetség alelnöke mutatta be az ülés előtt írásban köröztetett javaslatcsomagjukat. Olyan koncepciót szeretnének kialakítani, amely kiegyensúlyozza a különböző prioritásokkal rendelkező jogosultak és a harmadik felek érdekeit, ennek érdekében megkerestek feltalálókat, kkv-kat és egyetemeket is.

Megerősítették az IT3 elkötelezettségét a projekt mellett, de a folytatáshoz szükségük van az alcsoport érdemi visszajelzésére, hogy egyáltalán jó irányban gondolkoznak-e. Eddig megfeszített tempóban dolgoztak, és most eljött az idő, hogy megálljanak, és összesítsék a tapasztalatokat a visszajelzések fényében.

Az IT3-mal folyó munka módszere

Az elnök kérdésére elmondták, hogy a további munkát illetően először visszajelzést szeretnének kapni a tagállami hivataloktól, de közben kiegészítik a tavaly elkészített *Elements Papert* a mostani összefoglaló táblázat tartalmával, így kiderül majd a preferált szabályozási opciók háttere. Elismerték, hogy vannak kritikus pontok, ahol nincs egyetértés az IT3-

on belül, és nincs határozott elképzelésük arról, hogy ezekkel hogyan haladjanak tovább. Mindemellett jelentősnek érzik az álláspont kidolgozásában megtestesülő elért eredményeket, ezért az érdemi munkát lelassítanák. Ragaszkodnak a csomagalapú megközelítéshez, nem külön-külön akarnak foglalkozni az egyes kérdésekkel.

A B+ alcsoportot és az IT3-at érintő következő lépések

Az elnök azt javasolta, hogy a javaslatcsomagra adott tagállami észrevételeket a titkárság összegyűjtve küldje meg az IT3 részére.

Az Európai Szabadalmi Hivatal szerint inkább közös választ kellene küldeni, mivel félő, hogy az összegyűjtött, de jó eséllyel különböző tagállami álláspontok csak bizonytalanságot keltenek. Ugyanazzal a módszerrel lehetne az észrevételeket egységes szerkezetbe foglalni, ahogy az IT3 tette, jelezve a tagállamok közötti nézetkülönbségeket. Felajánlották, hogy elkészítik az IT3-nak eljuttatható visszajelzés első tervezetét, amelyet az alcsoport tagjai természetesen véleményezhetnek.

A Szellemi Tulajdoni Ügyvivők Nemzetközi Szövetségének (FICPI) előadása

A FICPI részletesen bemutatta az ülést megelőzően köröztetett pozíciós papírját. Tagszervezeteik és tagjaik az érdekeltek széles körét és jelentős földrajzi területet fednek le, ez álláspontjuknak erős megalapozottságot ad. A harmonizációs csomagnak kiegyensúlyozottnak kell lennie, és a szabadalmi jog általánosan elfogadott elvein kell alapulnia.

A javaslatcsomagnak az ütköző bejelentések kapcsán hangsúlyos eleme a bejelentés teljes tartalmát az újdonság kapcsán figyelembe vevő megközelítés, valamint a türelmi időszak kapcsán a „notice of filing” (adatközlés) bevezetése.

Helyzetjelentés a szabadalmi képviselők és ügyfelek közötti, határon átnyúló kommunikáció bizalmasságát érintő munka előrehaladásáról

Svájc a Core Group vezetőjeként beszámolt a szabadalmi képviselők és ügyfelek közötti, határon átnyúló kommunikáció bizalmasságát szabályozó nemzetközi egyezménytervezet szövegezésének előrehaladásáról. Elmondta, hogy a nemzeti elbánás előírása nem jelentene megoldást, mert a belföldi képviselőket megillető mentesség tartalma országonként különböző, a cél azonban egy közös védelmi minimum elérése lenne. A frissített szöveg rögzíti a hivatásos szellemi tulajdoni képviselő, valamint a szakmai tanácsadás fogalmát. Az utóbbi tekintetében a konszenzus arra terjed ki, hogy csak a szabadalmi ügyben végzett tanácsadás tartozzon az egyezmény hatálya alá. Tovább dolgoznak a tanácsadás fogalmának tartalmi elemein, a B+ csoport 2019-es plenáris ülésére elkészül az új szöveg. Olyan megoldást szeretnének, hogy az egyezmény jóváhagyása esetén ne legyen feltétlenül szükség jogalkotásra, hanem értelmezési változtatásokkal is beépíthető legyen az a nemzeti jogokba.

*Az Új Növényfajták Oltalmára létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) ülései,
Genf, október 31. – november 2.*

A Szabadalmi Főosztály vezetője és helyetteses vezetője képviselte a hivatalt az üléseken.

Az Adminisztratív és Jogi Bizottság (CAJ) 75. ülése

A CAJ elfogadta a Műszaki Bizottság (TC) munkájáról szóló dokumentumot és ehhez kapcsolódóan elnökének beszámolóját a bizottság 2018. október 29–30. között megtartott üléséről.

Ezt követően a DUS-vizsgálatokkal kapcsolatos együttműködésre, módszertani útmutatókra és az egyéb technikai jellegű dokumentumok áttekintésére és esetleges apróbb revíziójára vonatkozó dokumentumok megvitatására került sor. A CAJ elfogadta a fenti dokumentumok felülvizsgálatáról szóló ütemtervet.

Az ülés résztvevői előadásokat hallgathattak meg a következő témákban: alapvetően származtatott fajták (EDV); a nemesítő jogainak feltételei és határai a szaporítóanyagok tekintetében; az átmeneti oltalom köre.

Előadás hangzott el a megkülönböztethetőség minimális követelményeivel kapcsolatos problémákról.

A CAJ meghallgatta a fajtaelnevezésekkel foglalkozó munkacsoport munkáját ismertető beszámolót, és elfogadta a munkacsoport által javasolt, különösen a PLUTO adatbázist érintő változtatásokat.

Az UPOV információs adatbázisai (PLUTO, GENIE) kapcsán a CAJ meghallgatta az UPOV képviselőjének előadását. Ezt követően a CAJ megtárgyalta és elfogadta a molekuláris technikákra vonatkozó dokumentumokat.

Az együttműködés nemzetközi rendszerével foglalkozó munkacsoport (WG-ISC) ülése

Az UPOV hivatala előkészítette azt a dokumentumot, amely az előző munkacsoporti üléseken elhangzottak alapján főleg a DUS-vizsgálatokkal kapcsolatos súlyponti kérdésekre fókuszál, és a megfelelő módosításokat tartalmazza.

Az Egyeztető Bizottság (CC) 95. ülése

A CC a tanács elé terjeszthetőnek és a tanácsnak elfogadásra ajánlotta a TC munkájáról szóló beszámolót, illetve a TC által felülvizsgált és előterjesztett dokumentumokat.

Ezt követően a CC a tanácsnak elfogadásra ajánlotta a 2017. évi költségvetési beszámolót. A CC a 2020–2021-re vonatkozó költségvetési tervezet kapcsán tudomásul vette annak főbb szempontjait. A beérkezett véleményeket figyelembe vevő költségvetés-tervezetet az UPOV-hivatal legkésőbb 2019. szeptember 1-ig elkészíti és megküldi a tagállamoknak, hogy a soron következő CC-ülésen elfogadásra kerülhessen.

A CC megvitatta és elfogadta a külső auditjelentést és a WIPO Független Felügyeleti Ajánlóbizottságának (IAOC) jelentéseit, valamint a külső auditor jelentését.

Az elektronikus bejelentési rendszer (UPOV PRISMA) kapcsán megvitatásra kerültek a végrehajtott fejlesztések, illetve a további verzióváltások tartalma és menetrendje.

A CC előző ülésén döntés született arról, hogy – Oroszország kérésére – az orosz is az UPOV munkanyelve legyen, és az ezzel járó többletköltségek fedezése érdekében Oroszország az éves tagdíját 0.5 egységről 2 egységre emelje.

A tanács 52. ülése

A tanács elfogadta a CC ajánlását Afganisztán növényfajta-oltalmi törvényjavaslatára vonatkozóan, és pozitív döntést hozott, ezzel megnyílt az UPOV-egyezményhez való csatlakozáshoz vezető út Afganisztán számára.

A tanács meghallgatta a főtitkárhelyettes beszámolóját a CC 95. ülésének munkájáról, és elfogadta az arról készült dokumentumot.

A CC ajánlásait tartalmazó dokumentum alapján a tanács elfogadta, hogy az UPOV PRISMA 2019-ben is ingyenes legyen a bejelentők számára.

A tanács elfogadta a 2017-es évre vonatkozó költségvetési beszámolót, illetve a külső auditor jelentését, valamint áttekintette a 2018-as tagállami befizetéseket és a 2016–2017-es pénzügyi jelentést.

A tanács meghallgatta a főtitkár beszámolóját az UPOV 2017-es, valamint a 2018-as év első 9 hónapjának tevékenységére vonatkozóan.

A tanács áttekintette a tagállamok adatszolgáltatásai alapján készült dokumentumokat, amelyek a 2013–2017 közötti időszak fajtaoltalmi bejelentéseire és az érvényben lévő oltalmakra vonatkoznak.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 40. ülése, Genf, november 12–16.

Az ülésen az SZTNH részéről a megbízott jogi elnökhelyettes és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője vett részt.

A WIPO 2018. évi őszi közgyűlésén nem született döntés a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakításait harmonizáló új egyezmény (a továbbiakban: DLT) tárgyában megtartandó diplomáciai értekezlet összehívásáról. Az SCT ezért érdemben nem tárgyalta a DLT tervezeteit, ugyanakkor a DLT – formálisan – továbbra is az SCT napirendjén marad.

A pl. mobil eszközön használt grafikus felhasználói felületek (GUI-k), ikonok és betűkészletek formatervezésiminta-oltalma tekintetében az SCT 39. ülésének résztvevői a további munka irányának meghatározására tettek javaslatokat. A munka a felhasználói felület és a fizikai termék közötti kapcsolatra mint oltalmazhatósági követelménynek a vizsgálatára és

az animált GUI-k ábrázolásának módszerére irányul majd először. A tagállamoknak 2018. augusztus 20-ig volt lehetőségük olyan részletes kérdések megküldésére a WIPO részére, melyeket az SCT-üléseken meg kívánnak vitatni. A beérkezett kérdések alapján az SCT 40. ülésén véglegesítésre került egy kérdőív, mely a tagállamok GUI-k oltalmazhatóságára vonatkozó gyakorlatát hivatott feltárni. A kérdőívet a titkárság köröztette, a tagállamoknak és a megfigyelői státusszal rendelkező nemzetközi szervezeteknek 2019. január 31-ig volt lehetőségük a válaszok megküldésére.

Az országnevek fokozott védelmére vonatkozó napirendi pont témájában az SCT 41. ülésén tovább folytatódik majd az egyeztetés az átdolgozott svájci és a napirenden szereplő jamaikai javaslatról. Az országnevek fokozott védelmére vonatkozó perui javaslat átdolgozásra kerül a következő ülésre.

A földrajzi árujelzők (a továbbiakban: GI) nemzeti és regionális rendszereinek működéséről, valamint a földrajzi árujelzők és az országnevek védelméről az internetes doménnevek témájában készült kérdőívek vonatkozásában a titkárság 2019. január 31-ig várta további válaszok beérkezését. A beérkezett válaszokat a titkárság felhasználóbarát, kereshető adatbázisba fogja rendezni. E napirendi pont vonatkozásában az USA javaslatának megfelelően a későbbi üléseken tájékoztató ülésekre kerül majd sor egy-egy, a kérdőívekben szereplő téma részletesebb megismerése érdekében. A titkárság a tagállamoktól és a megfigyelői státusszal rendelkező nemzetközi szervezetektől témajavaslatokat vár a tájékoztató ülések vonatkozásában.

A Szerzői és Szomszédos Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR) 37. ülése, Genf, november 26–30.

A Szerzői Jogi Főosztály vezetője és a Nemzetközi Szerzői Jogi Osztály jogi ügyintézője vett részt az ülésen az SZTNH részéről.

A műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló tárgyalások során közeledés történt a tagállamok álláspontjai között, aminek eredményeképpen elkészült egy elnöki dokumentum, amelyben a különböző javaslatok kerültek összefoglalásra. A tárgyalások középpontjában az Argentína által előterjesztett, a fogalmi egyszerűsítésre irányuló javaslat (ennek lényege, hogy a halasztott átvitel fogalmán belül két különböző jeltípus kerülne megkülönböztetésre: az egyenértékű halasztott átvitel, amelybe a catch-up szolgáltatások is beletartoznának, kötelező védelmet, míg az egyéb közvetítések opcionális védelmet élveznének) mellett az Egyesült Államok szövegjavaslata állt, amely biztosítaná a tagállamok részére, hogy eltérhessenek az egyezményben meghatározott nyújtandó védelem körétől, amennyiben más módon biztosítják a megfelelő és hatékony védelmet a jogosulatlan továbbközvetítéssel szemben.

A kivételek és korlátozások körében a titkárság beszámolt az akciótervek végrehajtásának előrehaladásáról, emellett pedig bemutatásra került a Crews-tanulmány és tipológia

a könyvtárakra vonatkozó kivételek tekintetében, míg a múzeumokat illető tanulmányról a Genfi Egyetem professzora számolt be. Mindkét napirendi pont a következő SCCR-ülés napirendjén is szerepelni fog.

Az egyéb napirendi pontok alatt a digitális zenei szolgáltatásokról és a színházi rendezők védelmének megerősítéséről szóló tanulmány további folytatásában állapodtak meg a tagállamok, a követő jog tekintetében pedig az illetékes munkacsoport 2018 decemberében kezdi meg munkáját.

Az ülés végén az SCCR nem fogadott el következtetéseket, az ülés elnökének összefoglalóját tudomásul vette.

A Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Patents, SCP) 29. ülése, Genf, december 3–6.

Az ülésen a Gyógyszer- és Agrárkémiái Osztály osztályvezető-helyettese és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

Általános hozzászólások

A B csoport, a CEBIS csoport és az Európai Unió továbbra is azt tekinti célnak, hogy a bizottság jogharmonizációt valósítson meg. A Quality of Patents és a szabadalmi képviselőkkel folytatott kommunikáció titkosságára vonatkozó szabályok harmonizálása (client attorney privilege) a legfontosabb téma számukra. A szabadalmi képviselői kommunikáció bizalmasága témájában úgy vélik, szükség lenne egy nemzetközi soft law instrumentum elfogadására. A szabadalmi oltalom alóli kivételek és korlátozások (exceptions and limitations), a szabadalmak és a közegészségügy (patents and health) és a technológiatranszfer (transfer of technology) kapcsán úgy vélik, hogy a szabadalmi rendszernek az innovációt kell elsősorban támogatnia, a közérdeket szem előtt tartó kivételek szerepe másodlagos.

Az Afrika Csoport, az Asia Pacific Group, Brazília, a GRULAC, India, Irán, Kína és Tunézia szerint a nemzetközi együttműködés ellenére a szabadalmi jog területiális jellegű, tiszteltetben kell tartani a tagállamok közötti gazdasági-társadalmi különbségeket, valamint a szabadalmasok érdekei és a közérdek közötti egyensúlyt. A szabadalmak minőségének témakörében különösen a felszólalási rendszerek összehasonlítása az érdeklődésükre számot tartó téma, a szabadalmi hivatalok közötti munkamegosztás (work sharing) és az anyagi jogi harmonizáció ellenében.

Report on the international patent system

A titkárság frissítette a nemzeti és regionális jogszabályokat összegyűjtő elektronikus felületet az Argentína, Japán, Marokkó, Moldova, Szingapúr és Uganda által megosztott adatokkal.

Több tagállam beszámolt a szabadalmi jogában bekövetkezett aktuális változásokról.

Japán – a türelmi idő hosszát (a bejelentési naptól számított) hat hónapról egy évre emelték.

Franciaország – a használati minták oltalmi idejét hat évről tíz évre emelték, felszólalási eljárást vezetnek be, a nemzeti hivatal a jövőben újdonság hiánya és hasznosítás hiánya alapján is elutasíthat bejelentéseket.

Argentína – módosították a feltalálói tevékenység fogalmát: akkor alapul feltalálói tevékenységen a találmány, ha nem vezethető le egyértelműen a szakember által a technika állásából.

Svájc – 2019. január 1-től bevezetik a szabadalmi és a kiegészítő oltalom gyermekgyógyászati kiterjesztését.

Exceptions and limitations to patent rights

A titkárság bemutatta a kutatási célú kivételről szóló összefoglaló tanulmányt. A dokumentum nem fogalmaz meg ajánlásokat, csak a kutatási célú kivételre vonatkozó nemzeti szabályok tényszerű összefoglalását tartalmazza, valamint azt, hogy egyes tagállamok milyen nehézségekkel néznek szembe a kivétel alkalmazása során.

Brazília szerint a szabadalmi rendszer egyensúlyának fenntartására az a legjobb módszer, ha a szabadalmasok jogos érdekeit védjük.

Oroszország több hasonló dokumentum elkészítését preferálná, elsőként a kényszerengedélyezésről.

A CEBS csoport és az EU nem tud a kutatási kivétel alkalmazása kapcsán különösebb nehézségekről beszámolni, nem látják szükségesnek a nemzetközi normatív munkát ebben a témában.

A B csoport, Japán és az Egyesült Államok szerint a kivételek túlzott hangsúlyozása helyett a szabadalmasok érdekei és a közérdek közötti egyensúlyt kell szem előtt tartani.

Chile szerint a kutatási kivétel legitimációt ad a szabadalmi rendszernek, mivel a megadott szabadalmak így képezhetik további fejlesztések alapját.

Kanada megkezdte új szellemi tulajdon-védelmi stratégiájának végrehajtását, amely a szabadalmi kivételekről is rendelkezik. A 2018 végén hatályba lépő új törvény definiálja a szabadalmi kivételeket, valamint kodifikálja a kutatási kivételt és az előhasználati jogot.

A DNDI (Drugs for Neglected Diseases Initiative) a piaci alapú gyógyszerfejlesztés helyett valamilyen alternatív módszert javasol a ritka betegségek elleni szerek kifejlesztése esetén. Ehhez nagyon hasznosak a szabadalmi kivételek.

Pardo elnök úgy összegezte az elhangzottakat, hogy maradjon nyitva ez a kérdés, amíg el nem készül a többi összefoglaló tanulmány.

Quality of patents, including opposition systems

A CEBS csoport, az EU és a B csoport egyetértett abban, hogy a jó minőségű, erős szabadalmak megadása jelenti a szabadalmi rendszer alapját. Támogatják az SCP/28/7 és az

SCP/28/8 javaslatot. A GRULAC számára is alapvetően fontos a szabadalmak minősége, támogatják a 28/8 javaslatot.

A TWN (Third World Network) szerint világszerte tendencia a szabadalmak minőségének csökkenése. Aggódik a work sharing miatt, amely burkolt anyagi jogi harmonizációhoz vezetne, és aláásná a szabadalmak territoriális jellegét.

A KEI (Knowledge Ecology International) szerint az amerikai szabadalmakat gyakran megvonja a bíróság, ezért több és jobb minőségű adatbázisra lenne szükség. A gyógyszerészeti területen az *evergreening* a legnagyobb probléma, főleg a sikeres gyógyszereknél (pl. Humira). Javasolta, hogy legyen koordináció az országok között a kényszerengedélyezés területén.

Sharing session

Az Egyesült Királyság Csehországgal, Kenyával, Mexikóval és Szingapúrral közös korábbi javaslatának megfelelően Szingapúr, az Egyesült Királyság, Japán, Csehország, Chile, Magyarország és az Egyesült Államok tartott rövid előadást a szabadalmi eljárás minőségének garantálására alkalmazott intézkedésekről. Magyar részről a kereszttellenőrzés gyakorlatáról és pozitív tapasztalatairól számoltunk be.

Az Egyesült Királyság, Szingapúr és Csehország szorgalmazta, hogy a javaslat második eleme, a szabadalmi eljárás minőségét garantáló eszközök összehasonlításáról szóló tanulmány is mielőbb készüljön el.

A TWN szerint kapacitásépítésre van szükség, enélkül ugyanis a tapasztalatcsere is burkolt jogharmonizációhoz vezet.

Half day conference on cooperation between patent offices

A munkamegosztás gyakorlatáról szóló félnapos kiegészítő rendezvényen a titkárság bemutatta a nemzetközi kutatási és vizsgálati együttműködési formáknak szentelt internetes oldalt, majd Kenya, El Salvador, az Egyesült Királyság, Brazília, az Egyesült Államok, Japán és Chile számolt be együttműködési és munkamegosztási tapasztalatairól.

Further study on inventive step

A feltalálói tevékenység témájában készült második tanulmány első része a szakember köteles tudásával, a kombinációkkal (szembeállítás és szinergikus hatások) és az utólagos éleslátás elkerülésével foglalkozott. Erre az ülésre a titkárság elkészítette a tanulmány második részét, amely az alábbi témákat dolgozza fel:

- a feltalálói tevékenység megítélésének másodlagos szempontjai (régóta fennálló nehézség megoldása, szakmai előítélet meghaladása, a technika állása eltanácsol a találmány szerinti megoldástó stb.);
- kiválasztási találmányok;

- problémaazonosító találmányok (olyan találmányok, amelyek egy korábban ismeretlen probléma azonosításával járulnak hozzá a technika állásához – a megoldás már lehet nyilvánvaló).

Javaslat egy új technológiák szabadalmi vonatkozásainak vizsgálatára

Spanyolország az előző ülésen azt javasolta, hogy a titkárság készítsen tanulmányt a mesterséges intelligencia alapú rendszerek, valamint a blokklánc- és a *big data*-technológiák lehetséges szabadalmi jogi vonatkozásairól.

Franciaország előterjesztőként csatlakozott a javaslatához. India szerint a feltalálói tevékenységgel és az új technológiák szabadalmazhatóságával kapcsolatos vizsgálatok is burkolt jogharmonizációhoz vezetnek, ezért inkább a felszólalási és megsemmisítési rendszerekről készítsen tanulmányt a titkárság. Irán számára fontos, hogy a tanulmány szabadalmi témákra korlátozódjon.

Patents and health

A CEBS csoport, az EU és a B csoport hangsúlyozta, hogy a szabadalmi rendszer a megoldás részét képezi a világméretű közegészségügyi problémákra, hiszen anélkül az új gyógyszerek kifejlesztése nem lenne lehetséges. Korábbi álláspontjukat fenntartva kizárólag a holisztikus megközelítést tartották elfogadhatónak, azaz a téma olyan vizsgálatát, amely a szabadalmi jogok hatásait nem izoláltan, más tényezőktől függetlenül próbálja meghatározni.

A GRULAC, Kína és India támogatja a szabadalmak és az egészségügyi termékekhez, technológiákhoz való hozzáférés összefüggéseiről készült kutatások rendszerezett összegyűjtésére vonatkozó kanadai-svájci javaslatot, valamint a szabadalmiadatbázis-kezelők rendszeres beszámolójára vonatkozó argentin-svájci javaslatot.

Továbbra is azt szeretnék, hogy a közérdek és a szabadalmi jogosultak magánérdekei kerüljenek egyensúlyba, ennek érdekében csak a valódi innovációt jelentő találmányok részesülhessenek szabadalmi oltalomban, és szorítsák vissza az *evergreening* gyakorlatokat. India megismételte, hogy a bizottság vegye napirendre az ENSZ magas szintű munkacsoporti jelentését a gyógyszerekhez való hozzáférésről.

Half day conference on publicly accessible databases on patent information status and data, on medicines and vaccines

A félnapos konferencián a korábbi üléseken bevezetett gyakorlat folytatásaként olyan adatbázisok képviselői szólaltak fel, amelyekből megállapítható, hogy néhány világszerte súlyos problémát okozó betegség kezelésére szolgáló gyógyszerek szabadalmi védettsége milyen státuszban van. Az adatbázisok létrehozására az érintett hatóanyagokat védő terjedelmes szabadalmi portfóliók átláthatatlansága miatt került sor.

A MedsPaL adatbázist 2011-ben a HIV elleni gyógyszerek adataival indították el, majd 2015-től a Hepatitis C és a tuberkulózis gyógyszereire is kiterjesztették.

A Pat-INFORMED adatbázis a WIPO, az International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations (IFPMA) és 20 globális gyógyszercég együttműködésével valósult meg, és az alábbi területekről szolgáltat információt: HIV/AIDS, kardiovaszkuláris betegségek, diabétesz, hepatitis C, onkológia, légzőszervi betegségek, továbbá a WHO ajánlása alapján bekerülő további betegségek.

Az adatbázisok használata a felszólaló szakértők szerint a *freedom-to-operate* kutatási munka 80%-ának elvégzését jelenti, de teljes mértékben nem helyettesíti.

A licenciaszerződések megkötése témájában tartottak előadást:

- a) Rosemary Wolson (Council for Scientific and Industrial Research, Pretoria),
- b) Oussama Ben Fadhek (Pasteur Intézet, Tunisz),
- c) Ernesto Cavelier (Posse Herrera Ruiz ügyvédi iroda, Bogotá),
- d) Dorian Immler (Bayer AG, Leverkusen),
- e) Richard Jefferson (Queensland University, Canberra),
- f) Charles Gore (Medicines Patent Pool, Genf).

Confidentiality of communications between clients and their patent advisors

A titkárság összefoglalót készített az ügyfelek és szabadalmi képviselőik közötti kommunikáció bizalmasságának biztosítására vonatkozó nemzetközi és nemzeti jogszabályokról és gyakorlatról, valamint a határon átnyúló helyzetekben jelentkező nehézségek lehetséges megoldásairól. Az anyagban 60 ország és régió szerepel.

A CEBs csoport, a B csoport, az EU, Kanada, Svájc, Japán, Dél-Korea, az Egyesült Államok, a JPAA, az ICC, a FICPI és az AIPPI számára kiemelt jelentőséggel bír az ügyfelek és szabadalmi képviselőik közötti kommunikáció bizalmasságának biztosítása határon átnyúló helyzetekben. Elérkezettnek látják az időt arra, hogy az SCP elfogadjon egy soft law intézkedéscsomagot.

Kína, India, Irán, az Afrika Csoport és a TWN szerint ezzel szemben még egy jogilag nem kötelező erejű instrumentumot is korai lenne elfogadni. Úgy vélik, tiszteletben kell tartani a nemzeti különbségeket, ez a kérdés pedig a tagállamok nemzeti jogára tartozik. Továbbra is tartanak attól, hogy a titoktartási szabályok kiterjesztése oda vezetne, hogy a bejelentők jogszerűen eltitkolhatnák a technika állásához tartozó dokumentumokat a szabadalmi hatóságok előtt.

Transfer of technology

A titkárság bemutatta a technológiatranszfert hatékonyan segítő nemzeti szabadalmi jogszabályokról szóló tanulmányt, amelyet az SCP 27. ülésének döntése alapján készített el. A tanulmány a megfelelő feltárás követelményét, a licenciadást ösztönző eszközöket, valamint a felsőoktatási intézményeket és kkv-kat megillető szabadalmidíj-kedvezményeket vizsgálta.

A CEBS csoport, az EU és a B csoport elismerte, hogy a hatékony technológiatranszfer hozzájárul a gazdasági fejlődéshez, ezért üdvözölte a témával kapcsolatos tudatosság-növelést, és támogatta, hogy a titkárság folytassa a weboldal naprakészen tartását. Arra is emlékeztettek, hogy a technológiatranszferrel kapcsolatos munka elsősorban egy másik WIPO-bizottságban, a CDIP-ben folyik, amely alkalmasabb fórum konkrét projektek megvalósítására, ezért el kellene kerülni a párhuzamos munkavégzést.

Kanada beszámolt arról, hogy a 2018 végén hatályba lépő új szabadalmi törvényük kifejezetten rendelkezik majd arról, hogy a szabványokhoz nélkülözhetetlen szabadalmak (standard essential patents, SEPs) átruházása esetén a jogelőd által elvállalt FRAND-licenciaadási kötelezettségek a jogutódot is terhelik.

India, Kína, Chile, Brazília és Irán szerint a fejlődő országok számára nagy gazdasági jelentősége van a műszaki tudás megosztásának, de ez gyakran nehézséget is okoz, ezért kéri, hogy a titkárság folytassa az ezzel kapcsolatos közvetítőmunkáját. A megfelelő technológiatranszfer minden országnak hasznos, és a WIPO Development Agenda ajánlásaiban is helyet kapott, ezért ösztönzik a tagállamokat, hogy minél több hasznos gyakorlatról számoljanak be. Nepál kérte, hogy a titkárság segítsen a nemzeti hivatalnak a kapacitásnövelésben.

A TWN szerint a szabadalmi jog által előírt feltárási követelmény az egyik legfontosabb, a technológiatranszfert segítő szabály, amelyre nincs nemzetközi mérce, ezért az SCP megfelelő fórum ennek a témának a megvitatására. Emellett fontos a szabadalmi hivatalok elkötelezettsége a technológiatranszfert támogató környezet iránt, valamint a kapacitásépítés, hogy a fejlődő országokban is minél többen legyenek képesek *freedom-to-operate* kutatást végezni.

Future work

A bizottság a következők szerint állapította meg munkaprogramját.

– Exceptions and limitations

A titkárság a bizottság 30. ülésére összefoglaló munkadokumentumot készít a szabadalmi kényszerengedélyezés nemzeti szabályairól, amelyhez a tagállamok hozzájárulását is kéri majd.

– Quality of patents

A titkárság elkészíti a feltalálói tevékenységről szóló tanulmány harmadik részét a Spanyolország SCP/24/3 számú javaslatában felvetett témákra fókuszálva.

A bizottság 30. ülésére munkadokumentumot készít a szabadalmak és az újonnan kibontakozó technológiák összefüggéseiről.

A delegációk folytatják a szabadalmi eljárás minőségének szavatolására alkalmazott intézkedésekkel kapcsolatos tapasztalatcserét annak érdekében, hogy a bizottság 31. ülésére elkészülhessen a témát összefoglaló tanulmány.

– *Patents and health*

A bizottság az SCP/28/10 Rev. javaslatnak megfelelően gondoskodik arról, hogy a gyógyszereket és oltóanyagokat tartalmazó, nyilvánosan hozzáférhető szabadalmi adatbázisok kezelői rendszeresen tájékoztatást adjanak a bizottságnak a kezelt adatok köréről.

A titkárság megkezdi a szabadalmak és az egészségügyi termékekhez, technológiákhoz való hozzáférés összefüggéseiről készült kutatási eredmények összegyűjtését, a munka eredményéről a bizottság 31. ülésén számol majd be.

A bizottság 30. ülésén a titkárság és egyes meghívott szervezetek beszámolnak a licenciaszerződések megkötésével kapcsolatos kapacitásnövelő tevékenységükről.

– *Confidentiality of communications between clients and their patent advisors*

A titkárság frissíti az erre rendszeresített weboldalt, amelyhez a tagállamok hozzájárulását is kéri majd.

– *Transfer of technology*

A titkárság folytatja azoknak a nemzeti jogszabályoknak és gyakorlatoknak az összegyűjtését, amelyek hatékonyan járulnak hozzá a technológiatranszferhez.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 38. ülése és ad hoc szakértői csoportjának ülése, Genf, december 8–14.

A hivatal részéről az Iparjogvédelmi Jogi Osztály jogi ügyintézője vett részt az ülésen.

Az IGC 38. ülése 2018. december 9-én kiegészült egy ad hoc szakértői csoport üléssel, amelyen az SZTNH jogi ügyintézője vett részt. Az ülés témája a hagyományos tudásról, valamint a hagyományos kulturális kifejezésekéről szóló dokumentumtervezetek tárgyának és hatályának meghatározása volt. Az ülés alapvető célja az volt, hogy feltárja az ebben a témában felmerülő problémákat, és a résztvevők megpróbáljanak ezek feloldására olyan javaslatokat tenni, amelyeket a döntéshozó plenáris ülés elé lehet tární.

Az ad hoc szakértői csoport megállapította, hogy nagyon pontos fogalommeghatározásokra, valamint a dokumentumok hatályának pontos megállapítására van szükség ahhoz, hogy az IGC által kitűzött célok nemzetközi dokumentumok formájában megvalósulhassanak. Az IGC-nek kizárólag a meglévő szellemi tulajdon-védelmi rendszerek réseire kell koncentrálnia, így a dokumentumokban fontos körülhatárolni azt a területet, aminek vonatkozásában a nemzetközi szabályozás indokolt lehet.

A szakértői csoport megvitatta a nemzetközi jogi védelem lehetséges szintjeit is, amelynek keretében a titkos és/vagy szakrális hagyományos tudás és hagyományos kulturális kifejezések magasabb szintű védelemben részesülnének. Ebben a témában érdekes lehet a közismertség vizsgálata is. A szakértői csoport feltárta annak lehetőségét is, hogy analógia alkalmazható a Nagojai Jegyzőkönyv alapján.

Az IGC 2018/2019-re szóló mandátumához kapcsolódó munkaterv szerint az ülés napirendjén – a napirend és az előző két ülésről készült jelentés elfogadásán túlmenően – az alábbi kérdések szerepeltek:

1. egyes nem kormányzati szervezetek akkreditálása (WIPO/GRTKF/IC/38/2 Rev.);
2. bennszülött és helyi közösségek részvétele:
 - az önkéntes alap működésével kapcsolatos tájékoztató (WIPO/GRTKF/IC/38/3 Rev., WIPO/GRTKF/IC/38/INF/4 és WIPO/GRTKF/IC/38/INF/6),
 - a tanácsadó testület kinevezése (WIPO/GRTKF/IC/38/3 Rev.),
 - tájékoztató a bennszülött közösségek képviselőit megszólaltató előadás-sorozatról (WIPO/GRTKF/IC/38/INF/5);
3. az ad hoc szakértői csoport jelentése a december 9-i ülésről;
4. hagyományos tudás (TK) és hagyományos kulturális kifejeződések (TCEs):
 - TK – Draft Articles (WIPO/GRTKF/IC/38/4),
 - TCEs – Draft Articles (WIPO/GRTKF/IC/38/5),
 - TK – eltéréselemzés frissített tervezete (WIPO/GRTKF/IC/38/6),
 - TCEs – eltéréselemzés frissített tervezete (WIPO/GRTKF/IC/38/7),
 - jelentések a genetikai forrásokra és a kapcsolódó hagyományos tudásra vonatkozó anyagok összeállításáról (WIPO/GRTKF/IC/38/8, WIPO/GRTKF/IC/38/9),
 - közös ajánlás a genetikai forrásokra és a kapcsolódó hagyományos tudásra vonatkozóan (WIPO/GRTKF/IC/38/10),
 - közös ajánlás az adatbázisok használatáról a genetikai források és a kapcsolódó hagyományos tudás defenzív védelme érdekében (WIPO/GRTKF/IC/38/11),
 - tanulmányjavaslat a szabadalmak téves megadásának elkerülése érdekében tett intézkedésekről és a létező hozzáférési és haszonelosztási rendszereknek való megfelelésről (WIPO/GRTKF/IC/38/12),
 - tanulmányjavaslat a WIPO-tagállamokban létező sui generis rendszerekről a hagyományos tudás védelme kapcsán (WIPO/GRTKF/IC/38/13),
 - a hagyományos tudás megjelenését szemléltető példák annak érdekében, hogy a nemzetközi dokumentum hatálya pontosan meghatározható legyen (WIPO/GRTKF/IC/38/14),
 - a szabadalmak megadásának elhúzódása és a bizonytalanság gazdasági hatásai: az USA aggályai az új szabadalmi feltárási követelményeire vonatkozó javaslatokkal kapcsolatban (WIPO/GRTKF/IC/38/15),
 - kulcskifejezések összefoglalója (WIPO/GRTKF/IC/38/INF/7).

Az ülés a tagállamok és a folyamatosan bővülő megfigyelői kör (elsősorban bennszülött közösségek) részéről egyaránt a bizottság esetében megszokott nagyszámú képviselő részvételével zajlott.

A plenáris ülésen megvitatott kérdések

Az ülés elnöke, Ian Goss (Ausztrália) vezetésével a napirendnek megfelelően haladt a bizottság a különböző napirendi pontok megvitatásával. Az első ülésnap a különböző csoportok bevezető nyilatkozataival kezdődött. Egyes országcsoportok kifejezték igényüket arra, hogy jogi kötőerővel rendelkező nemzetközi dokumentumokat fogadjon el a bizottság mind a hagyományos tudás, mind a folklór területén. Az EU kifejtette, hogy a több területet érintő horizontális kérdésekre kell hangsúlyt fektetni, valamint fontos az átlátható és bizonyítékokra épülő munkamódszer.

Az ülés vita nélkül elfogadta a napirendet, valamint a 36. és 37. IGC-ülésről készült jelentést. Az akkreditációra vonatkozó dokumentumban szereplő megfigyelők részvételét szintén vita nélkül fogadta el a plenáris ülés.

A szövegtervezetek kapcsán a plenáris ülésen is elhangzottak javaslatok, amelyek később jellemzően informális üléseken kerültek megvitatásra. A facilitátorok az elhangzott javaslatokat beépítették a szövegtervezetekbe (lásd *The Protection of Traditional Cultural Expressions: Draft Articles - REV. 2*; *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles - REV. 2*). A szövegek kapcsán továbbra is távol állnak egymástól a különböző álláspontok, azokban csak apró módosításokat sikerült elfogadni.

Döntések

1. Egyes nem kormányzati szervezetek akkreditálása

A bizottság egyhangúlag elfogadta a következő szervezetek ad hoc megfigyelőkénti akkreditálását: Association pour la défense des droits des malades mentaux (A.D.D.M.M.), Association pour la promotion des droits humains et le développement (APDHD) és Wakatū Incorporation.

2. Belsőszülött és helyi közösségek részvétele

A bizottság erőteljesen ösztönözte és felhívta a tagokat, valamint minden érdekelt köz- és magánintézményt arra, hogy járuljanak hozzá a kimerült önkéntes alaphoz, hogy a belsőszülött közösségek részvétele továbbra is biztosítható legyen az üléseken. Mivel nem érkezett önkéntes felajánlás egyik tagállamtól sem, a továbbfinanszírozásról a közgyűlés fog dönteni.

3. Hagományos tudás (TK) és hagyományos kulturális kifejeződések (TCEs)

Az ülésen a bizottság megvitatta a WIPO/GRTKF/IC/38/4 és a WIPO/GRTKF/IC/38/5 számú dokumentum alapján az ülést megelőzően elkészült újabb szövegtervezeteket (*The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2* és *The Protection of Traditional Cultural Expressions: Draft Articles Rev. 2*).

A két szövegen – a számos szabályozási átfedésre tekintettel – párhuzamosan folyt a munka, de a rendezetlen koncepcionális kérdések miatt érdemi előrehaladást nem sikerült elérni. Az EU és a B csoport azt szeretné, hogy az egyezmények minél kevesebb normatív tartalommal rendelkezzenek, és elutasítja, hogy a szövegek az őshonos nép-

csoportok jogosultságaként tételezzék a TK/TCE felhasználásához való hozzájárulást. Végül a bizottság a mandátumának megfelelően úgy döntött, hogy a szövegtervezetek az ülés lezárásakor elért állapotukban kerülnek majd a következő ülés napirendjére.

4. *Ad hoc szakértői csoport felállítása*

Az IGC megszavazta, hogy a mandátummal ellentétben a 40. ülés előtt felállítandó ad hoc szakértői csoport ülésére a 40. helyett a 39. ülésen kerüljön sor a 40. ülés *stocktaking* jellege miatt (érdemi munkára a 39. ülésen lesz még lehetőség).

További munka

Az IGC következő, 39. ülésére várhatóan 2019. március 18–22. között kerül sor Genfben, ismét a hagyományos tudás (TK) és a hagyományos kulturális kifejeződések (TCEs) tárgyában.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYEZMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezetben (ESZSZ) az SZTNH 2018 második felében is ellátta a magyar kormányzati képviseletet. Munkatársaink részt vettek az ESZSZ Igazgatótanácsa, a Fellebbezési Tanácsok Bizottsága, a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság ülésein, valamint különböző továbbképzéseken.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 157. ülése, München, október 10–11.

A Szabadalmi Főosztály vezetője és az Elnöki Titkárság vezetője képviselte az SZTNH-t az ülésen.

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elnökének tevékenységi jelentése

A napirendi ponthoz kapcsolódó dokumentumban az ESZH új elnöke, António Campinos egy közbenső tevékenységi jelentésben számolt be négy fő területet érintően (szabadalmi megadási statisztika, szociális párbeszéd, épületek, IT) a 2018. július 1-jei kinevezése óta eltelt időszakról.

A hozzászólásokat követően az ESZH elnöke hangsúlyozta, hogy a statisztikai adatok, mutatók, szervezeti jelentések új szerkezete még kialakulóban van, ezek továbbfejlesztése kapcsán a nemzeti hivatalokkal is konzultációt tervez.

A Fellebbezési Tanácsok Bizottsága (Boards of Appeal Committee, BOAC) elnökének jelentése
A BOAC elnöke rövid szóbeli tájékoztatást adott a bizottság legutóbbi üléséről, amelynek során a testület többek között tudomásul vette a fellebbezési tanácsok elnökének jelentését, megvitatta a bővített fellebbezési tanácsok tagjainak kinevezésére irányuló eljárást, valamint az igazgatótanács eljárási szabályzata 18. cikkének módosítására vonatkozó javaslatot.

A fellebbezési tanácsok elnökének tevékenységi jelentése

A fellebbezési tanácsok elnöke röviden összefoglalta a tanácsok tevékenységét 2018 első nyolc hónapjára vonatkozóan. Hangsúlyozta, hogy az ügghátralék folyamatosan nő, ennek csökkentése az egyik legfontosabb célkitűzés az elkövetkező öt évben. Fontos szempont, hogy a hatékonyság növelése ne a minőség kárára történjen.

Jogi és nemzetközi ügyek

Az osztrák delegáció az Európai Unió Tanácsának soros elnökeként röviden beszámolt a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványáról szóló 469/2009/EK rendelet módosításáról szóló rendelet elfogadására irányuló javaslatról, valamint az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos fejleményekről.

Montenegró csatlakozása az ESZE-hez

Montenegró külügyminisztere 2018. július 23-án kelt levelében kérte Montenegró csatlakozását az ESZE-hez. Az ESZH jogi elnökhelyettese ismertette az előzményeket és javasolta a döntés elfogadását. Az igazgatótanács egyhangúlag jóváhagyta a Montenegró meghívására vonatkozó döntés szövegtervezetét. Montenegró megköszönte a tagállamok támogatását, és hangsúlyozta, hogy prioritásként kezeli a minőség kérdését.

Az ESZSZ Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának (Budget and Finance Committee, BFC) 121. ülése, München, október 24.

Az ülésen a hivatal részéről a gazdasági főigazgató és a Gazdasági Főosztály kontrollermunkatársa vett részt.

A személyügyi és működésre vonatkozó napirendi pontok után a bizottság megtárgyalta a pénzügyi kérdéseket, a 2018. évi költségvetés végrehajtását és a 2019–2023. évi előrejelzéseket.

A szabadalmi fenntartási díjakkal kapcsolatban az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elnöke elmondta, hogy a 2013–2016 közötti időszakban felgyűlt, függőben lévő ügyek számát (238 286 ügy) sürgősen fel kell dolgozni.

Az ESZH és a tagállamok 2017-ben végzett tevékenységéről szóló éves összefoglalóból az ESZH elnöke a kulcsfontosságú eredmények közül a közzétett szabadalmak 10%-os növekedését emelte ki.

A 2018. évi költségvetés végrehajtásáról szóló negyedéves jelentéssel kapcsolatban a bizottság elnöke üdvözölte a hivatal 242 millió eurós működési eredményét, ami jóval a költségvetés és 3%-kal a 2017. második negyedéves eredmény felett alakult.

A 2019–2023. évi előrejelzésekkel kapcsolatban a felszólalásokból az derült ki, hogy a következő években az emberi tényező lesz a fő kérdés. Az ügyszámok tekintetében a bejelentések további 8-10%-os éves növekedése várható.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 158. ülése, München, december 12–13.

Az SZTNH-t az elnök, a Szabadalmi Főosztály vezetője és az Elnöki Titkárság vezetője képviselte az ülésen.

Az ESZH elnökének tevékenységi jelentése

António Campinos, az ESZH elnöke szóban összefoglalta az októberi írásos közbenső tevékenységi jelentése óta történt főbb fejleményeket (stratégiai terv, informatikai fejlesztések, szociális párbeszéd, szabadalmi statisztika alakulása, minőségbiztosítás). Elhangzott többek között, hogy a stratégiai terv kidolgozása folyamatban van: a tagállamokkal, valamint egyéb érdekelttel folytatandó konzultáció elindult, a válaszokat 2019. február 15-ig várják. A terv elfogadása az igazgatótanács 160. ülésén várható. Az ESZH új pénzügyi tanulmány elkészítését tervezi, várhatóan 2019 márciusára. A minőség kapcsán beszámoló hangzott el a felhasználók körében 2015 és 2018 között végzett átfogó felmérés eredményeiről.

Információcsera a nemzeti hivatalok és az ESZH tevékenységét érintő fejleményekről

A bemutatott dokumentum átfogó képet ad a nemzeti hivatalok 2017. és 2018. évi első féléves szabadalmi statisztikáiról.

Egységes hatályú európai szabadalom

Az osztrák delegáció az Európai Unió Tanácsának soros elnökeként röviden összefoglalta a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványáról szóló 469/2009/EK rendelet módosításáról szóló rendelet elfogadására irányuló javaslattal, valamint az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos fejleményeket. Az igazgatótanács az egységes hatályú európai szabadalomért felelős albizottságának elnöke jelezte, hogy nem tud előrelépésről beszámolni a témában, azonban jövőre esedékesé válik a testület elnökének és elnökhelyettesének újraválasztása.

A díjszabályzat 2. cikkének módosítása

Az ESZH jogi elnökhelyettese röviden összefoglalta a javaslat hátterét. Előadta, hogy az XML formátumú bejelentés műszaki bevezetésében késés következett be, és ezért az ESZH

nem tudta alkalmazni a karakterkódolású formátumok esetében az igazgatótanács által 2017. december 13-án jóváhagyott díjszabást. Emiatt technikai jellegű döntésre van szükség a díjszabályzat módosítását illetően, amelynek értelmében az érintett díjak az ESZH elnöke által meghatározandó időponttól válnak alkalmazandóvá. Szükségessé vált egyúttal a papíralapú bejelentések díjának emelése is.

Negyedéves pénzügyi jelentések

A napirendhez kapcsolódó két dokumentum tartalmazza a 2018. évi költségvetés végrehajtásáról szóló 2. és 3. negyedéves jelentést. A BFC legutóbbi ülésén a 2018. évi költségvetés végrehajtásáról szóló negyedéves jelentéssel kapcsolatban a bizottság elnöke üdvözölte a hivatal 242 millió eurós működési eredményét, ami jóval a költségvetés és 3%-kal a 2017 második negyedéves eredmény felett alakult (10,3).

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2018 második felében a következő külföldi szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- „EPOQUE Net kutatások”, Hága, szeptember 17–21.;
- „Alapos kutatások és informatív kutatási jelentések”, Bécs, szeptember 19–20.;
- „Innováció, újtechnológiák és szabadalmak”, Luxembourg, október 8.;
- „Bevezetés a szabadalmi statisztikákba és a PATSTAT termékvonalba”, Bécs, február 20–22.;
- „Elbírálói gyakorlat”, Bécs, október 9–11.;
- „Hatékony párbeszéd a szabadalmi elbírálók és az ügyvivők/bejelentők között”, Pozsony, október 16–18.;
- „Európai előrehaladási konferencia: az IP-ismeretek oktatása az európai egyetemeken”, Athén, október 18–19.;
- „Fellebbezési tanácsok és fontos döntések”, München, november 14–15.;
- „Zöld technológiák és megújuló energiák – innováció és szabadalmaztatás”, Oslo, november 20–23.;
- „Nem műszaki jellemzők a szabadalmaztathatóság értékelésénél”, München, november 27–28.;
- „Egység, elsőbbség és megosztások”, Párizs, december 4–5.

Egyéb, ESZSZ által szervezett rendezvények

- EPO–EUIPO IP Executive Week, München, július 9–12.;
- Az Európai Szabadalmi Hivatal Szabadalmi információs konferenciája, Brüsszel, november 12–13.;
- Espacenet EPN Workshop, Hága, november 16.;
- CoCoNet éves találkozó, Varsó, november 26–28.;
- 6. indoeurópai ICT-konferencia, München, november 29.;
- „Blockchain-szabadalmazás” c. konferencia, Hága, december 4.

**AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS
MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS
RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL**

Az SZTNH munkatársai továbbra is rendszeresen részt vettek a Brüsszelben tartott munkacsoporti és szakértői üléseken, konferenciákon. Téma szerinti és időrendi csoportosításban a következő ülésekre került sor 2018 második félévében:

- az EU Tanács szellemi tulajdonnal foglalkozó tanácsi munkacsoportjainak ülései: Brüsszel, július 5., július 26., szeptember 7., szeptember 13., október 12., november 5., november 7., november 15., december 11.;
- az iparjogvédelmi politikával foglalkozó szakértői csoport ülése, Brüsszel, szeptember 28.; november 5.;
- az iparjogvédelmi politikával foglalkozó csoport (GIPP) ülése, Brüsszel, október 17.

**AZ EURÓPAI UNIÓ SZELLEMI TULAJDONI HIVATALÁVAL (EUIPO)
FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI**

A Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontjának plenáris ülése, Alicante, szeptember 26–27.

Az ülésen a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület titkára képviselte a hivatalt.

A megfigyelőközpont jelenlegi hosszú távú tervének meghosszabbításán dolgozik annak érdekében, hogy a következő időszakot az EUIPO stratégiai tervéhez igazítsa.

A 2018-ban végzett tevékenység áttekintése

A megfigyelőközpont igazgatóhelyettese bemutatta a megfigyelőközpont 2018. évi munkáját: a politikai döntéshozókkal kiépített kapcsolatát; a nemzeti hatóságok közötti együttmű-

kódés előmozdítását; a szellemi tulajdon szerepének hangsúlyozását az oktatásban, a tudatosságnövelő kampányokat; az EU által finanszírozott projekteket harmadik országokban.

Aktuális információk az Európai Bizottságtól

A Bizottság képviselője hangsúlyozta a szellemi tulajdon-védelem nemzetközi dimenziójában végzett munka fontosságát. A Bizottság három szinten működik: többoldalú, kétoldalú és horizontális tevékenységet végez. A multilaterális dimenzió a WIPO TRIPS-tanácsával folytatott munka, a kétoldalú szint a kereskedelmi partnerekkel folytatott tárgyalások szabadkereskedelmi megállapodások megkötése érdekében. Megemlítette a Kínában és Latin-Amerikában szervezett négyéves technikai együttműködési programokat (2017–2021), amelyek képzést és tájékoztatást nyújtanak azzal a céllal, hogy támogassák a kereskedelmi tárgyalásokat és segítséget nyújtsanak az uniós vállalkozásoknak, amennyiben befektetnek az EU határain kívül.

A közvetítők felelősségére vonatkozó ítélkezési gyakorlat

Az előadó röviden ismertette az ítélkezési gyakorlat legújabb fejleményeit, és kitért az olyan témákra is, mint az online közvetítők felelősségének korlátozása, valamint az online jogsértésekre vonatkozó intézkedések és eljárások alkalmazása.

EU Blockathon 2018

A megfigyelőközpont beszámolt az EU Blockathon 2018-ról, amely június 22–25-én került megrendezésre Brüsszelben. Az eseményen a feladat a hamisítás elleni fellépés következő szintjének kifejlesztése volt a blockchain segítségével.

A hosszú távú terv

A megfigyelőközpont rövid összefoglalót adott a folyamatban lévő projektekről és a bevezetésre váró változásokról.

A tanulmányok továbbra is a megfigyelőközpont tevékenységének központi részét képezik annak érdekében, hogy a döntéshozók olyan objektív tényekhez jussanak, amelyek segítenek a szellemi tulajdonnal kapcsolatos irányok meghatározásában, valamint a jogérvényesítésben közreműködő hatóságok munkájában és a fogyasztók tudatosságának növelésében. Tervben van egy összefoglaló jelentés létrehozása (először 2018-ban jelent meg), amely a főbb tanulmányok legfrissebb eredményeit tömörített formában tartalmazza, és évente közzéteszik.

A jogérvényesítés támogatásával kapcsolatban továbbra is erősödik az Europol (különösen az IPC3) és az Eurojust közötti közös munka. Megerősítik az együttműködést más szervezetekkel és hatóságokkal, mint például az OLAF, a TAXUD főigazgatósága és az Interpol. Elindult továbbá egy virtuális képzési központ a CEPOL támogatásával.

A jogérvényesítés támogatása

Számos kezdeményezés született a jogérvényesítés támogatására, mint például az IPC3 megerősítése. Bemutattak egy táblázatot a kezdeményezésekről, az elért eredményekről, valamint a szükséges további lépésekről.

Az EUIPO 20. védjegy jogi kapcsolattartó ülése, Alicante, október 16–17.

Az SZTNH részéről a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály vezetője és a Nemzetközi Védjegy Osztály osztályvezetője vett részt az ülésen.

A résztvevők először a jogalkotási reform jelenlegi állásáról hallhattak beszámolót. Az előadó röviden ismertette a védjegyreform végrehajtásának fázisait. Előadta, hogy egy útmutatón, valamint a határozatok átalakításán dolgoznak. Eddig 300 dokumentum elemzésére került sor, amelyekben főleg terminológiai, valamint a jogszabályi hivatkozásokra történő utalásokkal kapcsolatos módosításokat kellett végrehajtani.

A CP3 projekttel kapcsolatban az előadó kifejtette, hogy a közös közlemény az EUIPO módszertani útmutatójának 2016-os módosításakor az abszolút kizáró okok rész tekintetében – példák alátámasztva – átvezetésre került, illetve ismertette a közös közleményben megállapításra került feltételrendszert, továbbá azt példákon keresztül illusztrálta a tagállami képviselőknek.

Bemutatásra került a CP8 és CP9 konvergenciaprojekt jelenlegi állása. Az előadó bemutatta, hogy milyen területek tartoznak a projekt hatálya alá.

A CP11 projekt kapcsán az előadó 2016-tól kezdődően mutatta be a projekt mentetét. Kiemelte, hogy a tagállami hivatalok számára az év során három hosszú kérdőívet küldtek ki, amelyek célja egy áttekintés a jelenlegi nemzeti gyakorlatokról, továbbá ez lesz az alapja a munkacsoport további munkájának.

Az ülésen a nemzeti hivatalok képviselői elfogadták a CP12 projekt (bizonyítékok a fellebbezési eljárásban: üzleti titkot tartalmazó bizonyítékok benyújtása, bemutatása és kezelése) elindítását, amelyet a novemberi igazgatótanácsi ülés elé terjesztenek elfogadásra.

Az országneveket tartalmazó védjegyek vizsgálata körében a panelbeszélgetésben részt vevő személyek rövid prezentációját követően a nemzeti hivatalok, valamint az ügyfélszervezetek képviselői folytattak beszélgetést a moderátor által feltett azon kérdésekről, amelyek az országnevet tartalmazó védjegyek vizsgálatára vonatkoznak.

Az EUIPO munkatársa bemutatta az elmúlt öt év időszakából a legjelentősebb – relatív kizáró okok körében született – európai bírósági jogeseteket, különösen az összetéveszthetőség és a jó hírnév értékelése tekintetében.

„Az új típusú védjegyek kezelése a madridi rendszerben” címmel megtartott átfogó előadásban elhangzott, hogy a madridi rendszer jogi tökéletesítését célzó WIPO-munkacsoport ülésein már több alkalommal napirenden volt az új típusú védjegyek megvitatásának kérdése, így 2016-ban és 2017-ben.

A 20. védjegyjogi és a 17. formatervezésiminta-oltalmi együttes kapcsolattartó ülés

A védjegy és a formatervezésiminta-oltalom tárgyában megtartott együttes ülésen először egy átfogó előadás hangzott el az öt európai együttműködési projekt (ECP1–ECP5) keretében elért eredményekről.

Az EUIPO munkatársai ismertették az adatminőségi kérdéseket a TMview és a DesignView tekintetében. Bemutatták a fenntartási költségek számításának új módszerét. A prezentáció körvonalazta a TMview és a DesignView adatainak minősége és elérhetősége terén elért eredményeket.

Ismertetésre került az új ECP5 alprojekt, az európai hitelesítési hálózat. E projekt révén a nemzeti hivatalok ösztönözhetik az európai városokat és vállalkozásokat, hogy proaktív módon vegyenek részt a hamisítás elleni küzdelemben, és hozzájáruljanak az „Authenticities” európai hálózatát.

Az ülésen a termék- és szolgáltatásminőség területén végzett legfrissebb tevékenységekről és projektekről, illetve a minőségellenőrzési rendszerekről kaphattak még áttekintést a résztvevők.

Az EUIPO 17. kapcsolattartó ülése formatervezésiminta-oltalom tárgyában, Alicante, október 17–18.

Az ülésen a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály vezetője és a Nemzetközi Védjegy Osztály vezetője vett részt az SZTNH részéről.

A CP6 európai kooperációs projekt (a formatervezési minták grafikai ábrázolása) eredményeinek áttekintése körében tartott előadásban az előadó ismertette a projekt célkitűzéseit, a közös közleményben lefektetett elveket, a közleményben szereplő példákat, továbbá említést tett arról is, hogy a projektet mely tagállamok implementálták.

A görög hivatal nemzeti szakértője mutatta be röviden a CP10 projektet, amely a formatervezési minták interneten történő közzétételének kritériumait vázolja fel. A CP10 projektet 2016 októberében javasolták a kapcsolattartó ülésen, 2016 decemberében kezdték meg az ezzel kapcsolatos konvergenciaanalízist. Ennek keretében egy kérdőívet küldtek ki a tagállamoknak, valamint a felhasználói szervezeteknek.

Az EUIPO munkatársa bemutatta az Európai Bíróság legutóbbi, formatervezésiminta-oltalommal kapcsolatos ítéleteit. Az előadó elsősorban a nyilvánosságra jutást és a CP10 projekt célját érintő ítéletekről tett említést.

Az EUIPO fellebbezési tanácsának (BoA) munkatársa beszámolt a BoA legfrissebb és legfontosabb döntéseiről, kiváltképp az elsőbbség és az egyéni jelleg tekintetében.

A francia és a román delegáció képviselője ismertette a legfrissebb, a formatervezésiminta-oltalom területén hozott döntéseket. A francia képviselő előadásában a kizáró okok, a

közzététel, valamint az újdonság és az egyéni jelleg kapcsán emelte ki a francia formatervezésiminta-törvényben foglalt jogszabályi rendelkezéseket, amelyeket példákkal támasztott alá.

A román delegáció bemutatta a vonatkozó nemzeti szabályozást, a formatervezésiminta-oltalom lajstromozhatóságának feltételeit és bemutatta a lajstromozási eljárás folyamatát. Ezt követően három érdekesebb ügyet ismertetett.

Az Európai Bizottság képviselője átfogó előadást tartott a formatervezésiminta-oltalomra vonatkozó uniós jogszabályok értékelésének jelenlegi állásáról. Álláspontja szerint mind a 6/2002 rendelet, mind a 98/71/EC irányelv megérett a felülvizsgálatra. Hangsúlyozta, hogy a múlt évi védjegyreform a Bizottságot is akadályozta a dizájnreform végrehajtásában. Az értékelés célja a dizájnrendszer mélyreható vizsgálata és annak részletes elemzése, hogy a jelenlegi rendszer mennyiben tudta teljesíteni az eredeti célkitűzéseket.

Az EUIPO Igazgatótanácsának (Management Board, MB) és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC) ülése, Alicante, november 20–22.

Az SZTNH-t a megbízott jogi elnökhelyettes, a gazdasági főigazgató, illetve a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte az üléseken.

A BC ülése

A 2018-as költségvetés végrehajtása

A költségvetés negyedéves helyzete és az előirányzatok átcsoportosítása kapcsán az EUIPO ügyvezető igazgatója, Christian Archambeau elmondta, hogy a harmadik negyedév végén a tervezettnél jobb eredményt sikerült elérni. A költségvetés végrehajtásának százalékos arányszámai magasabban állnak, mint tavaly. Mind a bevételeknél, mind pedig a kiadásoknál elmaradás tapasztalható, ami összességében az eredmény/egyenleg javulását eredményezi.

A munkaterv és a 2019-es költségvetés

Az ügyvezető igazgató bemutatta a hivatali munkaterv költségvetési vonatkozásait, a pénzügyi források tevékenységi sorok közötti felosztását, illetve a tevékenységi sorok kiadásainak negyedéves és jövő évre tervezett mértékének összevetését.

A 2019. évre vonatkozó költségvetés tervezetének bemutatása során ismertetésre került, hogy az ARIMA modellel készült tervezet mérsékelt bevételi és enyhe kiadási növekedéssel számol. A költségvetés főösszegei: 251,8 millió EUR bevétel (3,6%-os növekedés 2018-hoz képest) és 238,6 millió EUR kiadás, melyek együtt 13,2 millió EUR többletet eredményeznek. A tervezett pozitív eredmény 5,5 millió EUR növekedést jelent a 2018. év végére előrejelzett eredményhez képest.

A 2020–2023 közötti időszakra vonatkozó pénzügyi előretekintés bemutatása során elhangzott, hogy 2023-ra 314,5 millió EUR bevétellel, 246,4 millió EUR kiadással és 68,1 millió EUR egyenleggel számolnak; ismertetésre került a következő évek tevékenységi soros gazdálkodása, a költséghely szerinti lebontás, a hosszú távú pénzügyforgalmi terv (cash-flow), továbbá a prognosztizált általános és teljes önköltség is. Utóbbiak esetében 649, illetve 1193 EUR értéket valószínűsítene, ami 5,9%-os csökkenést jelent 2019-hez képest.

A hozzászólásokra adott válaszában az EUIPO ügyvezető igazgatója többek között elmondta, hogy a hatékonyság további javításának vannak alapjai, amelyek a támogató folyamatok javítására, az IT-eszközök fejlesztésére, javuló minőségű bejelentésekre támaszkodnak.

Az EUIPO kapcsolattartóinak találkozója, Alicante, november 29.

Az ülésen a Nemzetközi Együttműködési Osztály vezetője és a Gazdasági Főosztály kontrollermunkatársa vett részt a hivatal részéről.

Az ülésen értékelésre kerültek az európai együttműködési munkacsoportok, valamint a hivataloknál tett látogatások (ún. technical visitek) és a technical handover események eredményei. Beszámoltak a CP8 és a CP9 projekt aktuális státuszáról. Az EUIPO képviselői ismertették a 2019. évi munkaprogramot és a stratégiai terv ütemtervét. Bemutatásra került továbbá a tagállami hivatalok számára az új, 2019-ben induló CP12 és ECP5 projekt, amelyeket a kapcsolattartó ülést megelőző héten megtartott igazgatótanácsi ülésen már megerősítettek. Megosztották a résztvevőkkel az együttműködési megállapodások végrehajtásával, költségvetésével kapcsolatos statisztikákat.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Július 18-án az SZTNH sajtófőnöke tanulmányút keretében tett látogatást Londonban az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatalánál (UKIPO), ahol a UKIPO kommunikációs stratégiájával kapcsolatban tájékozódott.

Augusztus 1-jén a kínai Liaoning tartomány bírósági delegációja látogatott az SZTNH-ba. A vendégek a magyar szellemitulajdon-védelmi rendszerről, illetve az SZTNH feladat- és hatásköréről kaptak tájékoztatást.

Szeptember 10–11. között tartották a „Visegrádi országok és barátai” szellemi tulajdoni hivatalai vezetőinek találkozóját az ausztriai Rustban.

Szeptember 18-án az EUIPO munkatársai látogattak a hivatalba, hogy megvitassák a kétoldalú együttműködés kérdéseit.

Október 16-án került megrendezésre a Visegrádi Szabadalmi Intézet (VSZI) technikai szakértői munkacsoportjának ülése Varsóban.

November 28-án tartották Varsóban a VSZI Igazgatótanácsának ülését.

December 6-án a kínai Csiangszu tartomány bírósági delegációja tett látogatást az SZTNH-ban. A delegáció a magyar szellemitulajdon-védelmi rendszerről, a jogérvényesítésről és a jogorvoslati eljárásról kapott tájékoztatást.

December 13-án és 14-én az Eurázsiai Szabadalmi Hivatal szakértői az SZTNH-nál tett tanulmányút keretében kaptak széles körű tájékoztatást a Visegrádi Szabadalmi Intézet működéséről, szolgáltatásairól, valamint a nemzetközi kutatási és nemzetközi elővizsgálati területen szerzett tapasztalatairól.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai az év második felében is számos alkalommal képviselték a hivatalt különböző szakmai konferenciákon és üléseken. A jelentősebb rendezvények a következők voltak.

- Hamisítás és kalózkodás elleni nemzetközi konferencia, Batumi, július 12–13.;
- az „Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés” keretében megrendezett szellemitulajdon-védelmi konferencia, Peking, augusztus 28–29.;
- „Szellemi tulajdon az innováció ökörendszerében” című konferencia, Krakkó, szeptember 6–8.;
- az Európai Dizájn Szövetségek Szervezetének (BEDA) elnökségi ülése, Tallin, szeptember 12–15. és Brüsszel, november 19–22.;
- az Oroszország Szabadalmi Hivatala által rendezett nemzetközi konferencia, Moszkva, szeptember 19–20.;
- a WIPO és az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala által közösen megrendezett szerzői jogi szakértői találkozó, Washington, október 22–23.;
- a Lengyel Szabadalmi Hivatal fennállása 100. évfordulójának ünnepe, Varsó, november 26.;
- a DesignEuropa díjátadó ünnepe, Varsó, november 27.;
- „Szerzői jog a digitális korban” c. regionális konferencia, Pristina, december 5.

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az ügy 2014-ben kezdődött, amikor a *Wisconsin Madison Egyetem* szabadalmi ügyeit intéző *Wisconsin Alumni Research Foundation* (WARF) az *Apple Inc.* (Apple) ellen pert indított azt állítva, hogy az Apple bitorolja az egyetemen kidolgozott, A7 processzor gyűjtőnév alá tartozó több találmányt, amelyeket 1998-ban szabadalmaztatott. A WARF kártérítést igényelt, valamint ideiglenes intézkedést kért annak érdekében, hogy az Apple szüntesse meg az A7 processzort felhasználó termékeinek az eladását, amíg licencmegállapodást nem köt a szabadalmassal. Az A7 processzor régebbi iPhone-okat és iPadeket lát el energiával. A technológia meghosszabbítja az áramforrás élettartamát, és javítja a processzorok hatékonyságát.

2015-ben az esküdtszék megállapította, hogy az Apple szabadalom-bitorlást követett el, és elrendelte, hogy a WARF-nak fizessen 234 millió USD kártérítést. A WARF külön keresetet indított az Apple ellen chipjeinek használata miatt készülékeiben.

2017-ben a kerületi bíróság elutasította az Apple fellebbezését, és egyúttal 506 millió USD-re növelte a kártérítés összegét, mert az Apple nem hagyta abba a termékek árusítását, és a szabadalmat annak 2016. évi lejártáig használta.

Ezután az Apple a Szövetségi Fellebbezési Bíróságnál (Court of Appeal for the Federal Circuit, CAFC) nyújtott be fellebbezést, amely az Apple javára döntött, és megállapította, hogy a WARF által az esküdtszéki bíróságnak benyújtott bizonyíték nem volt elegendő a bitorlás megállapításához, jöllehet azt a szabadalom érvényben léte alatt könnyen szolgáltatni lehetett volna. Ezért az egyetem több mint 500 millió USD-t veszített.

B) Az Intellectual Property Owners Association 2018 októberében tartotta 46. évi összejövetelét, ahol az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) igazgatója, *Andrei Iancu* beszédében a szabadalmi eljárásokra helyezte a hangsúlyt. Kitért azonban a védjegyekre is, megerősítve, hogy a hivatal egy olyan új szabály bevezetését tervezi, amely „előírná, hogy a külföldi védjegybejelentők és -lajstromoztatók csak az Egyesült Államokban jogosítványt szerzett képviselők útján nyújthassanak be védjegydokumentumokat az USPTO-nál”. Ezt a tervet 2018 júliusában nyitott szakmai tanácskozáson vitatták meg, és a kérdés fölötti vita választ keresett arra a tényre, hogy a Kínából származó védjegybejelentések száma az elmúlt évben 1100%-kal nőtt, ami-

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

nek kapcsán fokozott problémákat okozott az Egyesült Államokon kívüli egyének részéről tapasztalt jogosulatlan joggyakorlat”. Iancu elnök azt is említette, hogy megfontolás tárgyát képezik egyéb lehetőségek is a védjegylajstrom rendezetlenségének megszüntetésére.

C) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2018. decemberi számának 106. oldalán rövid tájékoztatást adtunk az Apple v. Samsung-ügyről. Ezt egy újabb anyag alapján most kiegészítjük.

2018. május 24-én Kalifornia Északi Kerületi Bíróságának esküdszéke egy hétig tartó tárgyalás és négy napig tartó megfontolás után úgy döntött, hogy a *Samsung* 533 316 606 USD kártérítéssel tartozik az *Apple*-nek a D604305 sz., a D593087 sz. és a D618677 sz. mintaszabadalmak bitorlásáért. Az esküdszék azt is megállapította, hogy a Samsung 5 millió USD-nél nagyobb összeget köteles fizetni két hasznossági szabadalom bitorlásáért. A három mintaszabadalom okostelefonok díszítő jellemzőit, ideértve azok alakját és grafikus felhasználói felületét, védi.

Ez az ügy hét évnél hosszabb ideig volt függőben. Kezdetben az Apple 2011-ben perelte be a Samsungot, a fentebb említett három mintaszabadalom alapján számos hasznossági szabadalomra, továbbá az Apple iPhone és iPad készülékeinek megjelölésére vonatkozó védjegyeire hivatkozott.

A 2012. és 2014. évi esküdszéki tárgyalás után az Apple számára 399 millió USD kártérítést ítélt meg a mintaszabadalmak bitorlásáért – ami a Samsung által bitorolt okostelefonok alapján szerzett teljes profitnak felel meg.

E döntés ellen a Samsung a CAFC-nél nyújtott be fellebbezést, amely 2015-ben fenntartotta a mintaszabadalmak bitorlásán alapuló kártérítést. A Samsung ezután a legfelsőbb bíróságnál (Supreme Court, SC) fellebbezett, amely 2016-ban hatályon kívül helyezte a CAFC döntését, és az ügyet visszautalta a CAFC-nek, az pedig a kerületi bíróságnak. Az utóbbi 2018. május 14-től 18-ig tartott új tárgyalást az ügyben.

A mintaszabadalmak alapján megítélendő kártérítésre vonatkozó törvény úgy rendelkezik, hogy egy bitorló, aki a szabadalmazott mintát bármilyen „előállított gyártmányon” (article of manufacture) alkalmazza, a teljes haszonnak megfelelő mértékben felelős (szabadalmi törvény, 289. cikk). A kártérítésnek ez a számítása – a bitorló teljes hasznának a visszatérítése – különbözik a hasznossági szabadalmak esetén fizetendő kártérítéstől, amely a szabadalmas által elvesztett haszon alapulhat. Az SC 2016. évi döntése előtt a szövetségi kerületi törvény azt állapította meg, hogy a vonatkozó (előállított) gyártmány a 289. cikk alapján a fogyasztónak eladott teljes termék, amelyre a mintát alkalmazzák – még akkor is, ha a minta a terméknek csupán egyetlen komponensét fedi. A Samsung annak érdekében, hogy csökkentse azt az alapot, amelynek alapján a hasznot számították, azzal érvelt az SC előtt, hogy a gyártmányt a szabadalmazott mintát magában foglaló komponensre kell korlátozni. Az SC ezzel részben értett egyet, és megállapította, hogy a gyártmány lehet vagy a komponens, vagy pedig az egész termék, az eset sajátos tényezőitől függően.

Az SC azonban nem fejtette ki, hogy az adott perben melyik változatot kell alkalmazni, vagyis hogyan kell kiszámítani a termék egy komponense alapján a károkat. Megfontolva mind az Apple, mind a Samsung javaslatait, a kerületi bíróság egy olyan próbát fogadott el, amelyet az Egyesült Államok legfőbb államügyésze szövegezett meg az SC előtti eljárás alatt. Ennek megfelelően a kerületi bíróság arra utasította az esküdszéket, hogy a következő tényezőket vegye figyelembe:

- az igényelt minta oltalmi körét, ideértve a mintaszabadalom leírását és rajzait;
- a minta viszonylagos kiválóságát a bitorló mintán mint egészen belül;
- vajon a minta fogalmilag eltér-e a terméktől mint egésztől; és
- a fizikai kapcsolatot a szabadalmazott minta és a termék maradéka között, ideértve azt is, hogy vajon a minta egy fizikailag elkülöníthető, külön árusított vagy külön gyártott komponenshez tartozott-e.

A 2018. májusban tartott tárgyaláson az esküdszék a mintaszabadalmak alapján 533 millió USD kártérítést ítélt meg az Apple javára. Bár a döntés ezt az összeget a Samsung 16 bitorló okostelefonja között osztotta meg, nem derült ki, hogy az esküdszék pontosan mit határozott meg előállított gyártmányként. A megítélt összeg egyrészt összehasonlítható az azzal a korábban megítélt 399 millió USD összeggel, amelyet az összes termék értékén alapuló teljes haszon számítása alapján kaptak. Másrészt az esküdszék által megállapított összeg az Apple által kért teljes haszonnak megfelelő egy milliárd USD és a Samsung által indokoltan nyilvánított 28 millió USD között van.

D/a) A CAFC háromtagú tanácsa az *In re Brunetti*-ügyben 2017. december 15-én megállapította, hogy bár a FUCT védjegy erkölcstelen vagy felháborító dolgot tartalmaz, szövetségleileg mégis lajstromozható, mert a Lanham-törvény 2(a) cikkében foglalt tilalom az ilyen védjegyek lajstromozására a szabad beszéd alkotmányellenes korlátozása, és ezért sérti az alkotmány első módosítását.

Ez a döntés hasonló a legfelsőbb bíróság által 2017-ben a *Matal v. Tam*-ügyben hozott döntéshez, amely megállapította, hogy a becsmérő védjegyek lajstromozására vonatkozó, a 2(a) cikkben foglalt tilalom hasonlóképpen a szabad beszéd alkotmányellenes korlátozása volt. Csupán néhány hónappal korábban törölték a Lanham-törvény 2(a) cikkéből a botrányos, erkölcstelen és becsmérő védjegyek tilalmát.

A CAFC elutasította a kormánynak azt az érvét, hogy az erkölcstelen vagy botrányos védjegyek tilalma érvényes, mert a védjegylajstromozás vagy egy támogatott kormányprogram, vagy egy korlátozott nyilvános fórum, amely lehetővé teszi, hogy a kormány korlátozza a beszédet. A CAFC azonban megállapította, hogy ez a korlátozás nem élte túl a szigorú közbenső vizsgálatot, és ezért alkotmányellenes volt.

Egy támogató véleményben Dyk bíró azzal érvelt, hogy az erkölcstelen vagy botrányos védjegyek tilalma megvédhető, ha a tilalom körét csak a trágár védjegyekre korlátozzák. A többség (Moore és Stoll bíró) azonban mint észszerűtlent elutasította ezt a korlátozást:

„Nincs vita arról, hogy egy trágár védjegy botrányos vagy erkölcstelen lenne, azonban nem minden botrányos vagy erkölcstelen védjegy trágár. ... Nem állhatunk a jogalkotás cipőjében, és nem írhatunk újra egy törvényt.”

D/b) Közvetlenül a Nemzetközi Védjegy Egyesület (International Trademark Association, INTA) 140. Seattle-i évi összejövetele után a USPTO bejelentette, hogy továbbra is kitart a megbotránkoztató vagy erkölcstelen anyagot tartalmazó védjegybejelentések felfüggesztése mellett.

2017. decemberben a CAFC egy háromtagú tanácsa úgy ítélt, hogy a „megbotránkoztató vagy erkölcstelen” anyag lajstromozásának törvénytelen tilalma sérti a védjegybejelentők szabad beszédre vonatkozó jogát. A védjegy hivatal arra vár, hogy lássa: a szövetségi kormány fellebbez-e az SC-nél a *Brunetti*-döntés ellen.

Mínthogy 2018. áprilisban a CAFC megtagadta, hogy teljes tanácsban vegye újra fontolóra a háromtagú tanácsban hozott *Brunetti*-döntést, a kormánynak 2018. július 11-ig kellett kérnie az SC általi felülvizsgálatot. Nem várható ugyanis, hogy az Egyesült Államok kormánya hajlandó legyen hozzájárulni ahhoz, hogy „az Amerikai Egyesült Államok nevében” szövetségileg lajstromozzanak megbotránkoztató, szentségtörő és szexuálisan szókimondó védjegyeket.

E) A nem hagyományos védjegyeket, így az illatvédjegyeket közismerten nehéz lajstromoztatni. Ez annak tulajdonítható, hogy egy védjegynek világosan jeleznie kell a fogyasztók számára az áruk és szolgáltatások eredetét, ami könnyebben megoldható szó- vagy ábrás védjegyek esetén.

Az Egyesült Államokban sokan ismerik a *PLAY-DOH* jól megkülönböztethető illatát talán még gyermekkorukból vagy szülőként, de kérdés, hogy ez az illat eléggé megkülönböztethető-e ahhoz, hogy lajstromozható legyen. Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala igennel felelt erre a kérdésre, mert nemrég lajstromozta a *Hasbro* illatszergyár *PLAY-DOH* védjegyét, amelyet a bejelentő az alábbi módon írt le: „Édes, enyhén pézsmás, vanília illatszag, enyhe cseresznyefelhanggal, kombinálva szózott, búzaalapú tésztaillattal”. A bejelentő bejelentéséhez mellékelte bizonyítékként egy üveg *PLAY-DOH* illatszert arra vonatkozó alapvető bizonyítékkal, hogy az a hosszú ideje tartó használattal megkülönböztetőképeségre tett szert.

Az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO), az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) és a Német Szabadalmi Hivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) a fenti kérdésre valószínűleg nemleges választ adna, mert a dolgot szigorúbban közelítik meg, és az illatvédjegyek lajstromozása különösen nehéz annak a követelménynek a következtében, hogy a védjegynek „egyértelműnek, pontosnak, függetlennek, könnyen

hozzáférhetőnek, értelmesnek, tartósnak és tárgyilagosnak” kell lennie (a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal döntése a Sieckmann-ügyben).

Az illatvédjegynek mindig van egy szubjektívitéseleme, és ezért valószínű, hogy mindig elbukik ezen az akadályon. Ezért érdekes lenne látni, hogy vajon a Hasbro megkísérli-e a PLAY-DOH illat lajstromoztatását az EU-ban.

F) Az angol luxusruházati cikkeket gyártó *Barbour* egy New York-i kerületi bíróságon pert indított a farmeranyagokat és farmernadrágokat gyártó *Levi Strauss* óriásvállalat ellen, miután attól egy olyan levelet kapott, amely azt állította, hogy minden olyan ruházati cikke, amelyen szerepel a Barbour-zászló – egy kis címke a márkanévvel – bitorolja az ő védjegyét, és ezért a Barbournek 10 napon belül abba kell hagynia ezeknek a cikkeknek a gyártását. A Barbour a Levi Strauss felszólítását „alapvetően és reménytelenül elrontott” levélnek nevezte. Válaszában azzal érvelt, hogy majdnem 20 éve használja zászlócímkéjét, és „egy értelmes és okos fogyasztó soha nem hinné azt, hogy ezek a BARBOUR márkajelzésű termékek valamilyen módon kapcsolatban állnának vagy társulva lennének a Levi Strauss-szal, vagy általa lennének szponzorálva. A Barbour nem átalította válaszában az amerikai ruhaipari óriás levelét „egy saját képességeit messze túlbecsülő vállalat levelének klasszikus példajaként” minősíteni, „amely vállalat azzal a kétes hírnévvel rendelkezik, hogy egyike a világ legnagyobb védjegybuzizóinak”.

Az ügy jogi keretek között folytatódik, de a vitáról szóló tudósítás azt mutatja, hogy a média számára mennyire vonzó a „védjegybuzi” címke – függetlenül attól, hogy ez a valóságban megalapozott-e vagy sem

Ausztrália

A *GlaxoSmithKline Consumer Healthcare Investments (Ireland) Limited (GSK) v. Generic Partners Pty Limited* (Generic)-ügyben a Szövetségi Fellebbezési Bíróság teljes tanácsa alapította meg, hogy az igénypontokban használt kifejezések nem értelmezhetők köznapijelentésükön túl.

Az ügy háttere, hogy a GSK pert indított a 2001260212 sz. ('212-es) ausztrál szabadalom igénypontjainak előre látott bitorlása miatt az *Apotex Pty Ltd* (Apotex) és külön eljárásban hasonló ok miatt a Generic ellen. Az Apotex és a Generic ellenkeresetet indított a GSK ellen, kérve a '212-es szabadalom 1–6., 8–11., 13. és 14. igénypontjának megsemmisítését.

A '212-es szabadalom paracetamol gyógyászati készítményeire vonatkozik, ahol az 1. igénypont tárgya egy meghatározott oldódási profilú, kétrétegű tabletta, és az oldódást egy külön említett készülék használata határozza meg; az utóbbit „USP III. típusú forgókósa”-nak nevezik.

A GSK számára az jelentett problémát, hogy a '212-es szabadalom 1. igénypontja olyan készüléket határoz meg, amely nem volt az US Pharmacopeia-ban (USP; amerikai gyógy-

szerkönyv) említett készülék. Az USP III típusú készülék egy forgó *hengert*, és nem *kosarat* foglal magában. Azonban a szabadalomnak mind a vonatkozó leírása, mind egy példája az oldódást vizsgáló készüléket „USP III. típusú készülék (forgókosár)”-ként említi.

Az elsőfokú bíróság bírója, *Beach* bíró megállapította, hogy míg a „kosárra” való hivatkozást a szakember hibának értékelte volna, az igénypontot nem lehetett újraírni olyan szerkezet használatával, amelyben a „kosár” „hengert” jelent, mert:

- az igénypont egésze nem volt kétértelmű vagy bizonytalan;
- nem volt összeegyeztetlenség a leírás és az igénypont egésze között;
- a találmány akkor is működik, ha a „kosár” „kosarat” jelent;
- nem forgott fenn hibás feltevés egy olyan vonatkozó tudományos elméletéről, amelyen a találmány alapult;
- egy szabadalmat nem lehet megszővegezni mindazzal a tágassággal és kereskedelmi manipulálással, amely megengedhető egy kereskedelmi szerződésben; és
- nem alkalmazhatók olyan jóindulatú szerkesztési szabályok, amelyek a '212-es szabadalom igénypontjaival ellentétes szövegezést engednek meg. Nem fogadható el olyan szerkesztés, amely újraírja az igénypontot valójában olyanná, amilyennek lennie kellett volna ahelyett, amilyen valójában, és egy olyan szerkesztési mód sem fogadható el, amely a szabadalmasnak azt adja, amit szándékozott igényelni ahelyett, amit igényelt.

A *GSK v. Apotex*-ügyben a CAFC 2016. május 31-i döntésében megállapította, hogy a '212-es szabadalom érvényes, de nem bitorolták.

Fellebbezés folytán az ügy a CAFC teljes tanácsa elé került. Fellebbezési iratában a GSK azt állította, hogy az elsőfokú bírónak meg kellett volna állapítania, hogy a '212-es szabadalom 1. igénypontja egy USP III. típusú készülékre vonatkozik forgó hengerrel. A GSK előadta, hogy – miután megállapították, miszerint a „kosárra” való hivatkozást egy szakember hibásnak értékelte volna –, a bírónak figyelembe kellett volna vennie ezt a megállapítást, és az igénypontot ennek megfelelően kellett volna értelmeznie. A GSK szerint az elsőfokú bíró tévedett, amikor azon a véleményen volt, hogy „újra kellett volna írnia az 1. igénypontot” ahhoz, hogy azt a szakértő értelmezése szerint fogadja el.

Az *Apotex* és a *Generic* egy keresztfellebbezésben azt állította, hogy a '212-es szabadalom igénypontjai nem voltak kellően megalapozva, és hogy a találmány megvalósításának legjobb módját a leírásban nem nyilvánították ki.

Az igénypontszerkesztés vonatkozásában a CAFC teljes tanácsa megállapította, hogy azt a kérdést, miszerint „a bíróságnak is úgy kellett volna-e értelmeznie az igénypontot, hogy kijavítja a hibát, és ez az igénypont újraírását jelentené, vagy csupán a szakértő szemével való értelmezés lenne”, a *Kirin-Amgen Inc v. Hoechst Marion Roussel Ltd*-ügyben 2004-ben hozott döntés precedensként való elfogadásával kell megoldani.

A teljes tanács megállapította, hogy ahhoz, hogy az 1. igénypontot a GSK által javasolt módon, vagyis úgy kelljen értelmezni, hogy csupán egy USP III. típusú készülékre vonat-

kozik, nem kellett volna az igénypontban mást, mint „USP III. típusú készüléket” említeni. Továbbá a tanács kifejtette, hogy a szövegezéssel nem lett volna semmilyen probléma, mert a leírásban nem ismertettek semmi újat. Így megállapította, hogy „ez egy olyan ügy, amelyben ... az igénypont szövegezését úgy kell érteni, hogy azt jelenti, amit valójában mond”.

A megfelelő alap és a legjobb kiviteli mód vonatkozásában a teljes tanács megerősítette az elsőfokú bíróság megállapításait, nevezetesen hogy a '212-es szabadalom igénypontjai kellően meg voltak alapozva, és hogy a szabadalmas kielégítette a legjobb módszer kinyilvánításának kötelezettségét. A teljes tanács szerint „Egy hiánytalan leírás teljesen kinyilváníthatja a találmányt anélkül, hogy megmagyarázná, hogy a találmány miért működik. Elvégre a feltaláló, aki feltehetőleg hiszi, hogy a leírt találmány működik, nem feltétlenül érti ennek az okát. Ez azonban nem gátolja meg őt abban, hogy találmányára szabadalmi oltalmat kapjon”.

A teljes tanács döntése tehát rávilágít, hogy egy szabadalmi leírás teljesen kinyilváníthatja a találmányt anélkül, hogy megmagyarázná, miért működik a találmány. Az igénypontokban használt kifejezések azonban nem értelmezhetők köznap jelentésükön túl.

Ausztria

A legfelsőbb bíróság nemrég ismét megerősítette, hogy a védjegyjogok kimerülésének elve alóli mentességet szűken kell értelmezni.

A felperes parfümtermékekkel kereskedett egy allicenc alapján, és a DAVIDOFF európai szó- és ábrás védjegyet használva a parfümöket meghatalmazott kiskereskedőkön keresztül terjesztette gondosan kidolgozott elosztási rendszerben.

Az alperes egy csomagküldő vállalat volt, amely egy webüzletet is működtetett; bizonyos termékeket az alperes közvetlenül adott el, míg másokat szerződéses elosztópartnereken keresztül. Az alperes nem tartozott a felperes csoportjának szelektív elosztórendszeréhez. Az alperes elosztópartnerei közül az egyik az alperes webüzlete útján eredeti Davidoff-termékeket ajánlott eladásra, a DAVIDOFF védjegynek nem csupán a szó-, hanem az ábrás változatát is használva. Ez az elosztópartner a Davidoff-termékeket egy németországi meghatalmazott elosztótól vásárolta, de ő maga nem volt meghatalmazott forgalmazó.

A felperes a védjegytvényre és a tisztességtelen versenyt tiltó törvényre hivatkozva egy abbahagyásra és elállásra vonatkozó felszólítást küldött az alperesnek azzal érvelve, hogy:

- az ábrás DAVIDOFF védjegy szembeötlő használata azt a hamis benyomást keltette, hogy az alperes meghatalmazott forgalmazó volt; és
- az ábrás DAVIDOFF védjegy használata rontotta többek között a védjegy eredet-, valamint jóállási funkcióját.

Ezért a felperes szerint tisztességtelenül használták ki az ábrás DAVIDOFF védjegy hírnevét. A felperes továbbá kifejtette azt a nézetét, hogy igazolt oka volt kifogásolni az eredeti termékek alperes általi eladását.

Az elsőfokú eljárásban a felperes többek között azt állította, hogy létezik egy kereskedelmi szokás, amely szerint a külső kereskedők tartózkodnak attól, hogy ábrás védjegyeket egy futó szövegben szembetűnő módon használjanak – példaként az Amazont mint a legnagyobb online forgalmazót idézve.

Mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság elutasította a keresetet. A legfelsőbb bíróság elutasította a felperes által benyújtott rendkívüli fellebbezést is, megvilágítva, hogy a felperes nem kifogásolhatta a Davidoff-parfümök alperes általi eladását, hanem inkább a DAVIDOFF ábrás védjegy használatát. Az elsőfokú bíróságok által meghatározott tényekre támaszkodva – nevezetesen arra, hogy a termékeket az alperes kihívó módon mutatta be szakmai weboldalán, és a weboldal nem sugallta a szemlélőknek, hogy az alperes nem volt meghatalmazott forgalmazója a Davidoff-parfümöknek – a legfelsőbb bíróság megállapította, hogy:

- az alperes nem használta ki tisztességtelenül az ábrás védjegy hírnevét; és
- a védjegyjogok kimerültek.

Megerősítette a Bécsi Fellebbezési Bíróság nézetét, amely szerint egy ábrás védjegy szembetűnő módon való használata egy futó szövegben nem vonatkozik szükségszerűen meghatalmazott eladói viszony meglétére. Hangsúlyozta továbbá, hogy a védjegyjogok kimerülésének elve mindaddig érvényes, amíg a tulajdonos számára nincs törvényes ok arra, hogy kifogásolja az áruk további eladását – például ahol az áruk állapota megváltozik vagy romlik piacra vitelük után. Arra is rávilágított, hogy a védjegyjogok kimerülésének elve nem korlátozza egy védjegy szükséges mértékű használatát eredeti termékek esetén.

Bulgária

A Bolgár Szabadalmi Hivatal, együttműködve az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalával, bejelentette, hogy digitális szolgáltatási rendszerének egy új, javított változatát vezette be, amelyet a meglévő, a védjegyek és minták lajstromozására szolgáló elektronikus szolgáltatás „fontos műszaki korszerűsítéseként” ír le. A hivatal iktatója most hat új e-szolgáltatást kínál, amelyek a márkanevekre vonatkoznak, ideértve a védjegyképviselek és a levelezési címek megváltoztatásának képességét.

Egyesült Királyság

A) Az Egyesült Királyság kormánya 2018. március 13-án letétbe helyezte az ipari minták nemzetközi lajstromozására vonatkozó Hágai Egyezményhez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően az egyezmény az Egyesült Királyságban 2018. június 13-án lépett hatályba, és lehetővé teszi egy olyan nemzetközi minta bejelentését, amely az Egyesült Királyságot egyénileg (vagyis nem az EU megjelölésén keresztül) jelöli meg. Az Egyesült Királyság

az EU tagjaként korábban is tagja volt a Hágai Egyezménynek, az újabb csatlakozás azonban lehetővé teszi az Egyesült Királyság egyéni megjelölését

A nemzetközi mintabejelentésnek teljesítenie kell a megjelölt országok helyi követelményeit, ami annyit jelent, hogy a mintaábrázolások elkészítésekor a formai követelmények összes változatát ki kell elégíteni.

B) A Szellemi Tulajdoni Szövetség (IP Federation, IPF), amely szellemi tulajdoni ügyekben képviseli az Egyesült Királyság iparát, arról adott hírt, hogy elnöke, *James Horgan* írt az Egyesült Királyság szellemi tulajdoni miniszterének, *Sam Gyimah*nak. Levelében Horgan utalt azokra az előnyökre, amelyek az Egyesült Királyságnak az Egységes Szabadalmi Bíróságban (Unified Patent Court, UPC) és az egységes európai szabadalmi rendszerben (Unitary Patent System, UPS) való részvételével járnának, és hangsúlyozta, hogy az IPF tagjai erősen támogatják azt, hogy az Egyesült Királyság a lehető leghamarabb ratifikálja az UPC-egyezményt. Rámutatott, hogy ez lehetővé tenné olyan tárgyalások gyors elkezdését, amelyek jogi alapot biztosítanak ahhoz, hogy az Egyesült Királyság a brexit után is az UPC-egyezmény tagja maradjon.

Az Egyesült Királyság minden szükséges törvénykezési lépést megtett az UPC-egyezmény ratifikálására, a következő lépés az hogy az UKIPO ugyanerre kérje a Külügyi és Nemzetközi Hivatalt (Foreign and Commonwealth Office).

Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO)

A) Az ESZH fellebbezési tanácsai 2017-ben alapos átalakuláson mentek keresztül, aminek az egyik célja hatáskörük és ezáltal függetlenségük növelése volt, másrészt hatékonyságuk fokozása a szabadalmaztatók és a felszólalók érdekében. Egy ötéves célkitűzés szerint az ügyek 90%-ának 30 hónapon belüli elintézését, valamint a függő ügyek számának 7000 alá való csökkentését kívánják elérni. Ez nem kis feladat, minthogy 2017 végéig majdnem 9000 fellebbezés volt függőben.

Kérdés, hogy ez reális célnak tekinthető-e; egy másik kérdés, hogy a hatékonyságnak ez az erőltetése milyen hatást gyakorol a döntések minőségére.

2017-ben a műszaki fellebbezési tanácsoknál 2798 új fellebbezést nyújtottak be, ami 2016-hoz viszonyítva 1,8%-os és 2013-hoz viszonyítva 11%-os növekedésnek felel meg, és a benyújtott fellebbezések számának emelkedő irányzatára utal. A 2017-ben benyújtott fellebbezések közül 39% elővizsgálat utáni és 61% felszólalás utáni fellebbezés volt. A felszólalási fellebbezéseket valamivel gyorsabban lehet elintézni, mert azok átlagosan 35 hónapot vesznek igénybe, szemben az elővizsgálat utáni fellebbezések 42 hónapjával. Míg az ügyek többségének elintézéséhez kettőtől három évre van szükség, vannak már 2009-ben benyújtott fellebbezések, amelyek még döntésre várnak. Minthogy a fellebbezési eljárások jelentős hosszúságúak, nem meglepő, hogy 2017 végéig a függő felszólalási fellebbezések száma

5200-ra, míg az elővizsgálat utáni függő fellebbezések száma 3600 fölé nőtt. Továbbá, figyelembe véve a szabadalmi bejelentések ESZH általi vizsgálati sebességének látható növekedését, valószínűnek tűnik, hogy a benyújtott fellebbezések száma továbbra is emelkedni fog.

Így a tanácsok hogyan tervezik csökkenteni a hátrányt?

Elsősorban hatékonyságának nagyratörő, 32%-os növelésével. A cél az, hogy ezt a munkamódszerek javításával, minden egyes műszaki tanács sajátos célkitűzéseivel és a fellebbezési eljárás időbeli beosztása, a döntések szabványos szövegének elkészítése és a szóbeli tárgyalások megtervezése megjavításának kombinációjával ériék el.

Emellett felülvizsgálják a fellebbezési tanácsok eljárási szabályait annak érdekében, hogy növeljék a felek számára az eljárások hatékonyságát és előreláthatóságát. Ennek az évnek az elején az ESZH tanácskozást tartott a felülvizsgált szabályok tervezetéről. Ennek megfelelően a felek akkor kérhetnék az eljárás meggyorsítását, ha ezt bizonyítható okokkal tudják alátámasztani, míg a múltban arra volt szükség, hogy a gyorsítási kérelem törvényes érdekét tudják bizonyítani.

A javasolt módosított 12(2) szabály világossá teszi, hogy a fellebbezési eljárások célja a fellebbezés alatt álló döntés bírói felülvizsgálata, és megállapítja, hogy egy fél ügyét azokra az érvekre és bizonyítékokra kell irányítani, amelyeken az elsőfokú döntés alapult. A felülvizsgált szabályok egy új, „háromosztatú, szűkülő megközelítést” alkalmaznak, hogy korlátozzák a fellebbezési eljárásokban új érvek bevezetését. Első szinten a fellebbezés alapjaként bármilyen érvet figyelembe vesznek az ügy módosításához, amely túlterjed azokon a tényeken és bizonyítékokon, amelyeken az elsőfokú döntés alapult, és amelyeket a tanács belátása szerint engedélyez [12(4) szabály]. A második szint megszabja, hogy a kezdeti szakasz után bármilyen módosítást a félnek meg kell indokolnia (13(1) szabály). A harmadik szinten a szabályok előírják, hogy az eljárás előrehaladott szakaszában (például a szóbeli tárgyalás elrendelése után) egy fél ügyének semmilyen módosítása nem vehető figyelembe, kivéve kivételes körülményeket.

Ezeket a változásokat sok bejelentő, szabadalomtulajdonos és felszólaló valószínűleg örömmel üdvözli, akik a fellebbezési eljárás függése alatt jelenleg jogi és kereskedelmi bizonytalanságnak vannak kitéve. A változások azonban a fellebbezőkre is terhet rónak, mert kezdettől fogva teljes ügyet kell előterjeszteniük nem csupán a fellebbezés okai tekintetében, hanem az elsőfokú eljárásban is, mert a fellebbezés körének tágítása később még nehezebb lesz, ha a javasolt változtatások hatályba lépnek.

Míg a javasolt szabályváltoztatások és egyéb rendszabályok a tanácsok hatékonyságának megnövelésére pozitív lépéseknek tekinthetők, el kell ismerni, hogy a megnövelt hatékonyság önmagában nem lesz elegendő a függő ügyek hátralékának feldolgozásához, ha megtartják a döntések magas színvonalát. Jelenleg a fellebbezési tanácsok teljes létszáma 202 fő, ideértve 28 elnököt, 93 műszakilag és 27 jogilag képzett tagot. A tervezett változtatásokról szóló jelentés elismeri, hogy mind az állomány, mind a lehetőségek tekintetében jelentős további forrásokra van szükség az elkövetkező években ahhoz, hogy a fellebbezési rendszer

megfelelő működését lehessen biztosítani. Úgy tűnik azonban, hogy az állomány számát tekintve nem tűztek ki sajátos célokat, és rendkívül kicsi a tanácsokba újonnan belépők számára engedélyezett keret. Ezért némi időre van szükség ahhoz, hogy a fellebbezési eljárások gyorsaságában észrevehető növekedés legyen tapasztalható.

B) A vizsgálati irányelvek szokásos évi felülvizsgálata az ESZH elővizsgálói számára további irányelveket szolgáltatott a matematikai módszerekre, számítógépprogramokra és a mesterséges intelligenciára (MI) vonatkozó találmányok szabadalmazhatóságának megítéléséhez. Ez a 2018. évi korszerűsített irányelv különös fontossággal bír az MI gyorsan növekedő területét érintő találmányok vonatkozásában. Az alábbiakban összefoglalást nyújtunk az MI-találmányokra vonatkozó korszerűsített irányelvekről.

Háttérként említjük, hogy a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmazhatóságát hosszú idő óta szabályozta az az általános elv, hogy itt egy műszaki probléma nem kézenfekvő műszaki megoldására van szükség, miként ezt az ESZH fellebbezési tanácsa megállapította a T0641/00 (COMVIK-) döntésben.

Konkrétan az olyan jellemzők, amelyek az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 52(2) cikkében említett *szabadalmazásból kizárások* valamelyikére irányulnak, nem tekinthetők műszakinak, ha hiányzik egy társult műszaki hatás. Ilyen kizárást okoz, ha egy MI-találmány egyik jellemzője tisztán matematikai módszerre vonatkozik. A kitanítás közelebbi szemügyre vétele valószínűleg feltárja egy alapjában véve matematikai modell valamilyen alakját. Ezért lehetséges, hogy egy MI-találmány a szabadalmazásból kizártnak tekinthető azon az alapon, hogy egy matematikai módszerre mint olyanra irányul. Más szavakkal, egy MI-találmányt az ESZH egy szabadalmi elővizsgálója valószínűleg nem műszakinak tekint, és ezért azt az ESZH vizsgálati osztálya sem ítéli szabadalmazhatónak. Az elmúlt néhány év folyamán az osztály megkísérelte a gyakorlat harmonizálását annak meghatározásában, hogy mi tekinthető műszaki, illetve nem műszaki jellegűnek, újraírva az elővizsgálók irányelveit a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmazhatóságának megállapítása tekintetében. A vizsgálati irányelvek 2017. évi korszerűsítésekor a hangsúlyt az információátadásra és a felhasználói interfészekre helyezték. A korszerűsítéskor arra törekedtek, hogy további iránymutatást nyújtsanak azzal kapcsolatban, hogy az ESZH vizsgálati osztálya mit tekintsen valószínűleg műszakinak és nem műszakinak matematikai módszerek és MI-találmányok vonatkozásában.

Az ESZH „kétakadályos” megközelítést alkalmaz. Az első akadály szerint az igényelt tárgynak műszaki jellegűnek kell lennie. Ezt azonban a gyakorlatban könnyű teljesíteni például módosítva egy gépi algoritmustanítás elvégzésére vonatkozó módszert számítógéppel megvalósított módszerre. A második akadály nehezebb, és a feltalálói tevékenységhez való műszaki hozzájárulást kívánt. Az igénypontok azonban műszaki és nem műszaki jellemzők keverékét tartalmazhatják, és a műszaki jelleghez hozzájáruló valamennyi jellemzőt figyelembe lehet venni. Például egy matematikai módszer hozzájárulhat a feltalálói tevékenység-

hez, ha egy sajátos műszaki problémára, mondjuk képfeldolgozásra alkalmazzák. Egy másik példa szerint a szükséges műszaki jelleget ki lehet elégíteni azzal, ha egy eljárás megvalósításához sajátosan alkalmazott hardvert igényelnek.

Részletesebben tárgyalva az új irányelveket, azok két vonatkozó irányt szolgáltatnak ahhoz, hogy matematikai módszereket magukban foglaló találmányokat lehessen igényelni, elkerülve a szabadalmazásból való lehetséges kizárásokat. Az első irány szerint az igénypontokat úgy kell korlátozni, hogy azok sajátos műszaki célra vagy alkalmazásra vonatkozzanak. Ez az irány a T 1227/05 sz. (Infineon-) döntésen alapszik, amely műszaki jellegűnek talált egy sajátos eloszlás szerinti véletlen számok generálására vonatkozó matematikai módszert, ahol az igénypontot „l/f zajnak kitett áramkör numerikus szimulálására szolgáló, számítógéppel megvalósított eljárásra korlátozták”. Ebben az esetben a fellebbezési tanács úgy döntött, hogy egy „l/f zajtól függő áramkör numerikus szimulálása” olyan sajátos műszaki cél volt, amelynek eléréséhez hozzájárul az l/f zaj szerinti véletlen számokat generáló matematikai módszer.

Az irányelvek az MI-találmányok vonatkozásában az alábbi konkrét műszaki alkalmazási példákat adják meg:

- ideghálózat felhasználása szívszabályozó készülékben rendellenes szívdobogások kimutatására;
- képek, videók, audio- vagy beszédjelek osztályozása alacsony szintű jellemzők alapján, és az ilyen osztályozók betanítása, például:
 - a) személyek kimutatása digitális képen;
 - b) források elkülönítése beszédjelekben;
 - c) beszédfelismerés, például egy beszédinput elkülönítése egy szövegoutputtól.

Hangsúlyozottan említjük meg, hogy szövegdokumentumok osztályozása szövegtartalmuk vonatkozásában *nem tekinthető* műszaki, hanem csupán nyelvészeti célnak.

Az irányelvekben közölt műszaki célok általános példái közül az alábbiakat ismertetjük:

- Konkrét műszaki rendszer/eljárás ellenőrzése
 - a) egy komputeren kívül, például egy röntgenkészülékben vagy egy acélhűtő eljárásban;
 - b) egy komputeren belül, pl. forráskiutalás egy felosztott számítási rendszerben;
- audio-/kép-/videójavítás vagy -elemzés, pl.
 - a) digitális képek zajtalanítása;
 - b) átvitt digitális audiojelek minőségének becslése;
- adatdekódolás vagy -sűrités átvitelhez és/vagy tároláshoz;
- terheléelosztás optimalizálása számítógép-hálózatban;
- műszaki tételek vagy konkrét műszaki eljárások megfelelően meghatározott osztálya viselkedésének szimulálása műszakilag megfelelő feltételek mellett;
- sajátos műszaki rendszer/eljárás műszaki tervezése, ideértve az optimális műszaki paraméterek meghatározását.

Így valószínűleg műszakinak tekinthető egy olyan MI-találmány, amely a fenti példakategóriák valamelyikébe esik olyan igénypontokkal, amelyek erre a konkrét célra vannak korlátozva. Nem teljesen ismert azonban az a konkrét szint, amelyre az igénypontokat korlátozni kell, de biztos, hogy „egy műszaki rendszer ellenőrzéséhez” szövegű általános állítás az igénypontban nem tekinthető konkrét műszaki célra való korlátozásnak, és majdnem biztos, hogy kifogás alá esik.

Emellett a műszaki célt elsősorban a matematikai módszer által szolgáltatott eredmények közvetlen műszaki fontossága határozza meg, nem pedig az adatok inputjának jellege a matematikai módszerben.

A második irány egy olyan matematikai módszer sajátos műszaki megvalósításának az igénylését kívánja, amelyet sajátosan hozzáigazítottak egy konkrét hardverkonfigurációhoz, vagy az ESZH szavaival: „a matematikai módszer kivitelezését a számítógép belső működésének műszaki jellemzői motiválják”.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy valószínűleg nem műszakinak tekintik az olyan MI-algoritmusra vonatkozó igénypontot, amely egymagában egy matematikai vagy számítási modellen alapul. Egy alkalmazni kívánt mesterséges intelligencia típusának – amilyen egy semleges hálózat, egy támogató vektorgép vagy egy gondolkodó gép – egyszerű leírása az igénypontokban valószínűleg nem elegendő az ilyen kifogások leküzdéséhez. Az igénypont korlátozása azonban egy sajátos műszaki célra és/vagy egy sajátos műszaki kivitelezésre műszaki jelleget kölcsönözhet az MI-algoritmusnak, és így a találmány az ESZH által szabadalmazhatónak tekinthető.

Minthogy az MI egyre nagyobb mértékben játszik fontos szerepet társadalmunkban, biztosak lehetünk abban, hogy egyre több szabadalmi bejelentés vonatkozik majd MI-találmányokra. A korszerűsített vizsgálati irányelvek” további segítséget nyújtanak annak megítélésében, hogy az ESZH mit tekint szabadalmazhatónak.

Az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU)

A) A Mitsubishi Shoji Kaisha Ltd (Mitsubishi) v. Duma Forklifts (Duma)-ügyben az Európai Unió Bíróságának arról kellett döntenie, hogy védjegybitorlást képez-e importált eredeti árukról a védjegy eltávolítása és annak az importáló védjegyével való helyettesítése.

A felperes Mitsubishi tulajdonosa a MITSUBISHI benelux és európai védjegyeknek és a jól ismert hárompontos csillagmintának. Az alperesek, a Duma és annak egyik leányvállalata eredeti Mitsubishi emelővillás targoncákat vásároltak az Európai Gazdasági Közösségen (EGK) kívül, és azokat az Európai Gazdasági Közösségbe importálták. Ezek egy részét MITSUBISHI védjeggyel árusították. Egy másik részüket közraktári vámolási eljárásnak vetették alá, ahol eltávolították az összes MITSUBISHI védjegyet, elvégezték a szükséges alkalmazásokat, hogy megfeleljenek az EU-szabványoknak, és eltávolították a címkéket és a sorszámkat is. Ezután az alperes védjegyeit erősítették az emelővillás targoncákra, majd

kivonták azokat a közraktári vámeljárásból, és eladták az EU-ban és az Európai Gazdasági Közösség fennmaradó részében.

A Brüsszeli Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy az alperesek védjegybitorlást követtek el, mert a MITSUBISHI védjegyekkel ellátott eredeti árukat árusították. A fennmaradó ügyekben – amikor az eredeti védjegyeket eltávolították, és azok helyett új védjegyeket helyeztek fel – a bíróság az eljárást felfüggesztette, és a következő kérdéseket intézte az EU Bíróságához.

1. a) A 2008/95 sz. irányelv 5. cikke és a 207/2009 sz. tanácsi rendelet 9. cikke vonatkozik-e a védjegytulajdonosnak arra a jogára, hogy ellenezze egy harmadik fél olyan eljárását, ahol a védjegytulajdonos hozzájárulása nélkül eltávolítja a védjeggyel azonos valamennyi jelzést, amelyeket az árukon alkalmaztak (védjegytelenítés) olyan esetben, amikor a vonatkozó árukat korábban sohasem árusították az EGK-n belül, azokat áruként közraktári vámkezelésnek veti alá, ahol a harmadik fél általi védjegy-eltávolítás azzal a céllal történik, hogy ezeket az árukat az Európai Gazdasági Közösségen belül helyezték piacra vagy oda importálják?
- b) Befolyásolja-e a fenti a) kérdésre adott választ, ha ezeknek az áruknak az importálása vagy piacra vitele az Európai Gazdasági Közösségen belül harmadik fél által az általa felhelyezett saját megkülönböztető jelzésével (védjegytelenítéssel) történik?
2. Befolyásolja-e az első kérdésre adott választ az, ha az így importált vagy piacra helyezett árukat külső megjelenésük vagy mintájuk alapján a vonatkozó átlagos fogyasztók még mindig úgy azonosítják, mintha a védjegytulajdonostól származnának?

2018. április 28-án adott véleményében *M. Campos Sánchez-Bordona* főjelentéstevő azt javasolta, hogy a bíróság jusson arra a végkövetkeztetésre, hogy a védjegytelenítés és az azt követő, másik védjeggyel való ellátás nem képez védjegybitorlást. Minthogy az áruk még nincsenek szabad forgalomban a belső piacon, az ügyet ugyanolyan módon kell megítélni, mint olyan áruknak az importálását, amelyeknek a védjegyét külföldön távolították el. A védjegy-eltávolítást nem lehet olyan „használatnak” minősíteni, amely a védjegytulajdonos számára van fenntartva. A tagállamok azonban a tisztességes verseny oltalmának a szabályait alkalmazhatnák az ilyen gyakorlatra.

A CJEU mindkét kérdéssel együtt foglalkozott, és azokat az alábbi módon válaszolta meg:

„A 2008/95/EC irányelv 5. cikkét és a 207/2009 tanácsi rendelet 9. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azt jelentik, miszerint egy védjegy tulajdonosa jogosult szembehelyezkedni egy harmadik féllel, aki az ő hozzájárulása nélkül eltávolít minden ezzel a védjeggyel azonos jelzést, és a vámraktárban tárolt termékekre más jelzést erősít fel azzal a céllal, hogy azokat az EGK-ba importálja vagy ott eladja, ahol azokat még sohasem árusították”.

Érvelésének alátámasztására a bíróság jól ismert esetjogára támaszkodott a védjegyek funkcióival kapcsolatban (eredetfunkció, minőségfunkció, hirdetési funkció, beruházási funkció). Ezek a funkciók meggyengülnének, ha a védjegytulajdonos nem tartaná meg a jogát védjegyeinek használatához, amikor áruit először viszi a piacra. Emellett az alperesek cselekedetei nem egyeztethetők össze a védjegyoltalom azon céljával, hogy „zavartalan versenyt” biztosítson.

Ezután röviden összefoglaljuk a CJEU döntésének 44., 46. és 47. pontját.

44. Az eredetjelző funkcióval kapcsolatban a bíróság egy 2014. évi döntésére utalt, amelyben már megállapította, hogy egy harmadik fél minden olyan cselekedete, amely meggátolja egy lajstromozott védjegy tulajdonosát egy vagy több tagállamban abban, hogy ellenőrizhesse ezt a védjegyet viselő áruknak az első piacra vitelét az EGK-ban, aláaknázza a védjegy lényeges funkcióját.

46. A védjeggyel azonos jelzések eltávolítása és új jelzések felerősítése az árukra megakadályozza a védjegytulajdonost abban, hogy képes legyen fogyasztókat megtartani áruinak minőségével. ... Emellett az ilyen cselekedetek megfosztják a védjegytulajdonost annak lehetőségétől, hogy áruit az EGK-ban először helyezve piacra megkapja ezt a védjegyet viselő áruinak és beruházásának gazdasági értékét.

47. A védjegytulajdonos megfosztása attól a jogától, hogy ellenőrizze a védjeggyel ellátott áruk első piacra helyezését az EGK-ban és a védjegy funkcióinak káros befolyásolása a védjegy eltávolításával az árukról egy harmadik fél által, majd új jelzések felerősítése a védjegytulajdonos hozzájárulása nélkül azzal a céllal, hogy ezeket az árukat az EGK-ban piacra vigyék és így megkerüljék a tulajdonos jogát a védjegyet viselő áruk importálására: mindez ellenkezik a zavartalan verseny biztosításának céljával.

A végzés megállapítja, hogy a „használat” kifejezést tágan kell értelmezni. Ennek megfelelően az alperes cselekedetei az esetjog alapján gazdasági előnnyel járó kereskedelmi tevékenységnek minősülnek, és az esetjog értelmében a végzés 48. pontja szerint kereskedelmi használatnak tekinthetők.

Mellékes volt, hogy a védjegyek eltávolítását a vámraktárban végezték, mert az árukat az EGK-ban való szabad forgalmazás céljára szabadították fel.

A CJEU tehát kiterjesztette a védjegyoltalmat, mert megállapította, hogy az importeredetű áruk védjegytől való megfosztása és új jelzéssel való ellátása védjegybitorlásnak minősül.

B) A CJEU 2018. március 8-án hozott döntést abban a sokat vitatott kérdésben, hogy egy termék olyan megjelenése, amelyet csupán műszaki funkciója diktál, milyen körülmények között védhető lajstromozott közösségi mintaként.

A felperes azt állította, hogy bitorolják különböző európai uniós mintáit, amelyek különböző alakokban védtek hegesztésre szolgáló ún. központosító szögeket (lásd az alábbi ábrákat).

A felperes kifogásolta, hogy az alperes hasonló termékeket forgalmaz. Az alperes viszont azzal érvelt, hogy az állítólag bitorló minták kizárólag olyan jellemzőket mutatnak, amelyeket csak a tárgy műszaki funkciója diktál, és ezért a mintatörvény alapján azok nem védhetők. Ilyen okokra hivatkozva az alperes ellenkérelmet nyújtott be annak érdekében, hogy a felperes lajstromozott közösségi mintáit nyilvánítsák érvénytelennek.

Első fokon a Düsseldorf-i Kerületi Bíróság (Landgericht) egyetértett az alperes érveivel, és elutasította a felperes keresetét, aki e döntés ellen a Düsseldorf-i Kerületi Felsőbíróságnál (Oberlandesgericht) nyújtott be fellebbezést. Ez a bíróság rámutatott, hogy az esetjogban és a jogi irodalomban eltérő megközelítések találhatók, és arra kérte a CJEU-t, hogy közölje: milyen körülmények között kell kizárni a közösségi mintaoltalomból egy olyan mintát, amely kizárólag a műszaki funkció által diktált jellemzőkkel rendelkezik, és ezt a kérdést milyen szempontból kell vizsgálni. Mostanáig Európában nagyon ellentmondó volt az esetjog.

A kérdés vizsgálatánál a 6/2002 sz. tanácsi rendelet (a közösségi mintákról) 8. pontjából kell kiindulni. E rendelet szerint egy közösségi minta nem engedélyezhető egy termék olyan megjelenési jellemzőire, amelyeket csupán annak műszaki funkciója diktál. Azok a követelmények, amelyeket ennél a vizsgálatnál alkalmazni kell, számos ellentmondó vita tárgyat képezték. Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy egy termék alakját mikor diktálják csupán műszaki célok, Németországban, valamint számos egyéb EU-tagországban az uralkodó vélemény az volt, hogy a mintaoltalmat csak akkor kell kizárni, ha nem léteznek olyan alternatív minták, amelyek ugyanazt a műszaki funkciót töltik be („alakokféleség-elmélet”). Minthogy a legtöbb esetben valamilyen lehetőség van termékek eltérő kialakítására úgy, hogy azok azonos műszaki hatást eredményezzenek, ez a megközelítés csak nagyon ritka esetekben eredményezte a mintaoltalom kizárását. Ezzel szemben az ellentétes nézet elutasította a mintaoltalmat, ha a vizsgált jellemzőket csupán műszaki okok miatt választották anélkül, hogy súlyt helyeztek volna esztétikai szempontokra („esztétikai megfontolások nélküli próba”).

A CJEU döntésével egyértelműen elutasította az első megközelítést. A közösségi mintatalmat meg kell tagadni, ha a termék megjelenésének jellemzői kizárólag műszaki megfontolásból erednek olyan esztétikai okok nélkül, amelyek a termék vizuális megjelenésében játszanak szerepet. Azt a kérdést, hogy léteznek-e olyan alternatív minták, amelyek ugyanehhez a műszaki hatáshoz vezethetnek, a bíróság mellékesnek tekintette. Az ellentétes nézet lehetővé tenné egy bejelentő számára, hogy erre a termékre minden műszaki mintaalternatívát lajstromoztasson, és ilyen módon olyan oltalmi szintet nyerjen, amely azonos a szabadalmi oltalommal anélkül, hogy a szabadalmi törvény által előírt jogi követelményeket kielégítené.

Azt a kérdést, hogy egy jellemzőt csupán műszaki funkció diktál-e, nem lehet egy tárgyilagos megfigyelő szempontjából meghatározni. Minden vonatkozó tárgyilagos körülményt általánosan fel kell becsülni, különösen az objektív körülményeket azon okokkal kapcsolatban, amelyek a vonatkozó termék megjelenési vonásainak a kiválasztását diktálták, vagy pedig vizsgálni kell olyan alternatív minták létezését, amelyek ugyanazt a műszaki funkciót töltik be.

A CJEU döntése elősegíti a korábban Európában ezen a területen meglevő ütköző nézetek rendbetételét. Összehasonlítva a védjegy törvény fejlődésével, a döntés egyértelmű elhatárolást eredményez egy termék mintájának oltalma és azon műszaki jellemzők között, amelyeket oltalmazni lehet szabadalmi joggal. Továbbá ez a döntés nagy valószínűséggel számos megjelenési jellemző kizárásához vezet majd azok műszaki célja miatt, amelyek mostanáig számos európai országban elérhetők voltak mintaoitalom számára. Jogi bizonytalanság maradt fenn azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy egy termék megjelenését milyen körülmények között kell olyannak tekinteni, amely nem esztétikai megfontolásokból ered.

Az Európai Unió Törvényszéke (General Court, GC)

A *La Mafia Franchises SL* (La Mafia) v. *European Union Intellectual Property Office* (EUIPO)-perben a GC elutasított egy fellebbezést az ellen, hogy az olasz kormány kérésére az EUIPO megvonta a LA MAFIA SE SIENTA A LA MESA (A maffia asztalhoz ül) védjegyet (lásd az ábrát), amelynek az uralkodó eleme a „La Mafia” kifejezés. A védjegyet a 25. áruosztályban ruházati cikkekre és lábbelikre, a 35. áruosztályban üzleti szolgáltatásokra, ideértve franchise-szolgáltatásokat is, valamint étel- és italszolgáltatásokra lajstromozták.

A védjegyet az EUIPO közfelfogás-ellenesnek és az erkölcs elfogadott elveivel ellentétességnek találta, mert a „Mafia” szóelem egy bűnügyi szervezetre vonatkozik.

Fellebbezésében a spanyol *La Mafia* bejelentő azt állította, hogy a kifogásolt védjegyet, ha egészében tekintik (ideértve az utalást egy asztalhoz való leülésre), úgy lehetett volna felfogni, „mint egy paródiatípust vagy mint utalást a Godfather (Keresztapa) filmsorozatra”, nem pedig e bűnszövetkezetet segítő vagy támogató szándék kifejezésének. Konkrétabban, figyelembe véve az igényelt termékeket és szolgáltatásokat, a bejelentő fenntartotta azt a véleményét, hogy „a megtámadott védjegyet azért lajstromoztatták, hogy egy olyan étteremláncot jelöljenek meg, amelynek a témája nem egy bűnszövetkezetre, hanem a Keresztapa filmsorozatra vonatkozik, különösen az ezekben a filmekben ábrázolt családi és szövetségi értékekre”. A „Mafia” szót tartalmazó egyéb védjegyeket már engedélyezték és felhasználtak hasonló célokra.

A GC azonban elutasította ezeket az érveket. Elsősorban arra mutatott rá, hogy amikor a 207/2009 (most 1001/2016) sz. EU-rendelet 7(1)(f) cikke alapján történő elutasítást vizsgálják:

„... figyelembe kell venni azt a tényt, hogy az ilyen alapon elutasított jelzések nemcsak azt a közösséget botránkoztatják meg, amelynek a jelzés által megjelölt áruk és szolgáltatások száma vannak, hanem más személyeket is, akik mindennapi életükben fognak találkozni ezzel a jelzéssel.”

A bíróság azt is hangsúlyozta, hogy a 7(1)(f) cikkre tekintettel „figyelembe kell venni az EU valamennyi tagállamának és különösen az olyan egyéni tagállamoknak a körülményeit, amelyek valószínűleg befolyásolják ezekben az államokban a vonatkozó közönség felfogását” – nevezetesen Olaszországot, minthogy a szóban forgó bűnszövetkezet Szicíliából, Dél-Itáliából származik.

Ilyen okok miatt a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a „La Mafia” szóelem a megtámadott védjegyben egy olyan bűnszövetkezet nevére emlékezteti a vonatkozó közönséget, amely a közérdek különösen komoly megsértéséért felelős”, és hogy a szerelemre való utalás (a vörös rózsza) és a „közös étkezés eszméje” (a „se scienta a la mesa” szavak) „általánosan

pozitív képet adnak a maffia tevékenységéről, ezáltal bagatellizálva ennek a szervezetnek a bűnügyi tevékenységét”, ami nyilvánvalóan szemben áll a közérdekkel.

A GC elutasította azt a fellebbezési okot is, amely a védjegynek Olaszországban vagy más államokban való lajstromozására vonatkozik a „Mafia” szó felhasználásával. Ilyen vonatkozásban a GC hangsúlyozta, hogy „őt nem kötik más államokban hozott döntések – bár azokat figyelembe veheti –, még ha azokat EU-szinten harmonizált nemzeti törvények alapján hozták is”.

India

A) A Delhi Felsőbíróóság (Delhi High Court, DHC) 2018. április 11-én ítélezett a *Nuziveedu v. Monsanto*-ügyben, megállapítva, hogy érvénytelen a Monsanto egyik fontos szabadalma, amely közvetve az igen sikeres Bollgard II gyapotmagváltozatot védi. Maga a szabadalmi igénypont azonban egy sajátos baktérium kiválasztott szekvenciájára vonatkozik a növény genomjának egy sajátos helyén, aminek révén egy fúziós protein sajátos típusa keletkezik. A gyakorlatban ez a protein hátrányosan befolyásol olyan kártevőket, amelyek gyakran támadják meg a gyapotnövényt.

A DHC a szabadalmat a szabadalmi törvény 3(j) cikke alapján érvénytelennek nyilvánította. A 3(j) cikk szerint nem szabadalmazhatók „a növények és állatok vagy azok bármilyen része, kivéve a mikroorganizmusokat, de ideértve a magvakat, változatokat és fajtákat, valamint a növények és állatok előállítására vagy szaporítására szolgáló, lényegileg biológiai eljárásokat”. A bíróság megállapította, hogy a szabadalom által védett tárgy „lényegileg biológiai eljárás”, és ezért nem szabadalmazható.

Ez a bírósági döntés különösen fontos, mert általános gyakorlat volt az agrobiológiai iparban kulcsfontosságú genetikai anyagot úgy védeni, hogy azt a Monsanto által fentebb ismertetett megközelítéssel igényelték, megkerülve a 3(j) cikk rendelkezéseit. Ez a stratégia lehetővé tette a szabadalmi bejelentők számára, hogy hasonló helyzetekben azzal érveljenek: az igénypontok nem irányulnak növényekre és állatokra vagy azok bármilyen részére, ideértve a magvakat, változatokat és fajtákat, valamint lényegileg biológiai eljárásokat azok előállítására. Ehelyett az igénypontok mikroorganizmusokra irányulnak, amelyek nincsenek kizárva a szabadalmazható találmányok köréből. A jelen bírósági döntés fényében azonban ez a stratégia nem fog működni az agrobiotechnológiai ipar hasonló jellegű „találmányai” esetében.

A Monsanto az Indiai Legfelsőbb Bíróságnál nyújtott be fellebbezést a DHC döntése ellen.

B) A piros talpú cipőket először védjegyeztető *Christian Louboutin* védjegybitorlásért beperelte a Delhi Felsőbíróságnál az indiai *Abubaker & Ors.* (A&O) vállalatot, amely hasonló piros talpakkal árusított női cipőket. A DHC elutasította Louboutin keresetét, arra hivatkozva, hogy az indiai védjegy törvény tiltja egyetlen színnek a védjegyként való lajstromozását.

Itt megjegyezzük, hogy egy Louboutin által Hollandiában indított szabadalom bitorlási perben a Hágai Kerületi Bíróság előzetes döntést kért a CJEU-től. Az ügyben a CJEU főtanácsnoka, *Spunar* első véleményében, amelyet 2017. júniusban adott, arra következtetett, hogy a védjegyirányelv értelmezése alapján Louboutin piros cipőtálpát „alak”-nak lehet tekinteni, és így az nem szabadalmazható. Az ügyet azonban a nagytanács elé utalták, és a szóbeli tárgyalást újra megnyitották, ezért *Spunar*nak új véleményt kellett adnia. 2018. februárban, második véleményében *Spunar* fenntartotta korábbi nézetét, kifejtve, hogy Louboutin védjegye az áruk alakjából áll, és ennek az alaknak a vonatkozásában kér oltalmat, nem pedig önmagában egy színvédjegyre (lásd e folyóirat 2018. júniusi számának 80–81. oldalát).

Itt arra is hivatkozunk, hogy a DHC egy korábbi döntésében megállapította, hogy Louboutin „piros cipőtálpá” jól ismert védjegy.

A Louboutin által a DHC előtt indított újabb bitorlási perben a felperes keresetét az alábbi fő érvekkel támasztotta alá.

- Ő a tulajdonosa a RED SOLE (piros cipőtálp) védjegynek a 25., a 3. és a 14. áruosztályban.
- Annak ellenére, hogy az indiai védjegy törvény 9(1)(a) és 9(1)(b) cikke tiltja egyetlen színnek a védjegyként való lajstromozását, a 9(1) cikk kimondja, hogy a lajstromozást nem kell elutasítani, ha a védjegy használat következtében megkülönböztetőképességre tett szert.
- A védjegy törvény 31. cikke szerint megkülönböztetőképességre lehet szert tenni a védjegy használata révén akkor is, ha a lajstromozás időpontjában a védjegy még nem rendelkezett megkülönböztetőképességgel.
- Louboutin hivatkozott egy amerikai fellebbezés során hozott bírósági döntésre a *Qualitex Co. v. Jacobson Products Co.*-ügyben, valamint a DHC egyesbírójának a *Louboutin Sas v. Mr. Pawan Kumar Ors.*-ügyben 2016-ban hozott döntésére annak alátámasztása végett, hogy egyetlen szín is oltalmazható és elismerhető védjegyként.

A DHC, miután meghallgatta Louboutint, elutasította fellebbezését a következő fő indokok alapján:

- Az indiai védjegy törvény 2(m) cikke kategorikusan a „színek kombinációja” kifejezést használja. Így egyetlen szín nem minősülhet védjegynek.
- Az az érv, hogy a védjegy megérdemli az oltalmat, mert használat révén megkülönböztetőképességre tett szert, nem fogadható el, mert erre csak akkor lehetne hivatkozni, ha a felperes által saját kizárólagos tulajdonának mondott piros szín egyáltalán alkalmas lenne „jelzésként” és így „védjegyként” való használatra.

- Az alperesek cipő talpán alkalmazott piros színt nem védjegyként használják, és így a felperes nem jogosult az alperesek termékének ilyen jellege alapján keresetet indítani egyszerűen arra hivatkozva, hogy a felperes tulajdonosa az általa eladott női cipők talpán alkalmazott piros színre vonatkozó védjegynek.
- A felperes által említett *Qualitex Co.*-ügyben hozott ítélet az amerikai védjegy törvényen alapszik, amely nem tiltja egyetlen színnek a védjegyként való alkalmazását. A felperes által hivatkozott indiai ügy sem tekinthető a per tárgyát képező ügyben mérvadónak, mert az nem veszi figyelembe az indiai védjegy törvény 2(m) cikkét, és felülbírálja a védjegy törvény 30(2)(a) cikkét.

A fentiekre tekintettel a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy még ha a felperes panasztát helytállónak tekint is, nem jogosult védjegybitorlás alapján bírói intézkedést igényelni, mert egyrészt a per nem tartalmaz alapot jogi intézkedésre, másrészt egyetlen színnek a használata nem minősíthető védjegynek a törvény 2(m) és 2(zb) cikke szerint. Ezért a bíróság 2018. június 25-én elutasította a felperes keresetét.

C) A *Ferrero Spa* (Ferrero) bitorlási pert indított két indiai csokoládéimportőr ellen, akik olyan csokoládékat árusítottak, amelyek a FERRERO ROCHER védjegy csomagolási formáját használták.

Az egyik importőr bíróságon kívül megegyezett a Ferreróval, míg a másik folytatta a bitorló csokoládék árusítását.

Minthogy a FERRERO ROCHER védjegyet Indiában 2004-ben jól ismertnek nyilvánították, a bíróság úgy döntött, hogy a Ferrero komoly goodwill- és hírnévvesztést szenvedett, és ezért a bitorlót közel fél millió forintnak megfelelő kártérítés fizetésére kötelezte.

Irán

A *Ducati Motor Holding SpA.* (Ducati) 1996-ban lajstromoztatta Iránban a DUCATI védjegyet a 3., 9., 18., 25. és 28. áruosztályban.

A Ducati tudomására jutott, hogy *Abbas Shah-abadi* az Iráni Védjegy hivatalnál kérelmezte a DUCATI védjegy lajstromozását a 7., 9., 12. és 35. áruosztályban. A Ducati felszólalt a védjegybejelentés ellen a következő tényekre hivatkozva:

- a védjegyek közötti teljes hasonlóság;
- a DUCATI védjegy korábbi lajstromozása a 3., 9., 18., 25. és 28. áruosztályban; és
- az új DUCATI védjegy lajstromozása ellentmondana az iráni védjegy törvénynek és a nemzetközi egyezményeknek.

A védjegy hivatal a felszólalás tanulmányozása után a Ducati javára döntött, és a megtámadott védjegybejelentést törölte a lajstromból.

Izrael

A Takeda 145 996 sz. szabadalma a gyomorfekélygátló dextranoprazolra, e só különböző kristályos alakjaira, azokat tartalmazó gyógyászati készítményekre, valamint gyomorfekély-kezelési vagy -megelőzési módszerekre vonatkozik.

Miután sikeresen kapott forgalmazási engedélyt a DEXILANTTM-ra (dextranoprazol), amely R-enantiomere a lansoprazolnak, oltalmi idő-hosszabbítást kért az Izraeli Szabadalmi Hivatalnál, amelynek helyettes főelővizsgálója 2016. június 30-án elutasította a kérést azon az alapon, hogy a dextranoprazol nem az első jóváhagyott orvosi felhasználása a hatóanyag-nak Izraelben, mert ugyanennek a hatóanyagnak az orvosi felhasználását korábban már lajstromozták.

2016. augusztus 28-i válaszában a Takeda elismerte, hogy a racém elegyből álló lansoprazol magában foglalja a dextranoprazol R-enantiomerjét, azonban az R-enantiomert nem lehet elkülöníteni a racém elegyből, mert maguk a kristályok ugyanabban a rácsban tartalmazzák a jobbra és balra forgató enantiomereket egy új komplexet alkotva, amely különbözik a különálló enantiomerektől.

A Takeda előadta, hogy a korábban lajstromozott lansoprazol így nem egy racém elegy, hanem egy racém vegyület, aminek következtében a dextranoprazolkristályok lényegesen különböznek a lansoprazolkristályoktól, és ezért új gyógyszerként lajstromozhatók.

A Takeda különbséget tett a *racém elegyek* és a *racém vegyületek* között, utalva a Mitchell AG „*Racém gyógyszerek: racém elegy, racém vegyület vagy pszeudoracemát?*” c. cikkére, amely a *J. Pharm Pharmaceut Sci* c. folyóirat 1998. évi 1. számának 8–12. oldalán jelent meg.

A helyettes főelővizsgáló 2016. október 27-én úgy értékelte a Takeda érvelését, hogy az azt hangsúlyozza, miszerint az enantiomer hatásosabb, mint a racém elegy, és elutasította az oltalmi idő hosszabbítására irányuló kérelmet, idézve a hivatal előző igazgatójának, Meir Noamnak egy 2009. február 3-i döntését az *Unipharm v. Lundbeck*-ügyben, amely elutasított egy cipralexre vonatkozó oltalmi idő-hosszabbítási kérelmet, megállapítva, hogy az enantiomernek a racém elegyhez viszonyított nagyobb hatékonysága szabadalmazhatóságot eredményezett ugyan, de nem szolgáltatott új anyagot ahhoz, hogy egy alapszabadalmat alkalmassá tegyen oltalmi idő-hosszabbításra.

2016. november 24-én a Takeda a döntés ellen a szabadalmi igazgatónál nyújtott be fellebbezést, megismételve azokat az érveket, amelyeket már elutasítottak. Ezután Asa Kling igazgató elfogadta azt az érvet, hogy az enantiomer nem található meg a racém vegyületben, és 2017. február 12-én engedélyezte a szabadalom oltalmi idejének 959 nappal, 2023. január 30-ig történő meghosszabbítását.

Döntésének 24–26. bekezdésében Kling igazgató a következő megállapítást tette:

„Meggyőztek, hogy a lansoprazol az enantiomerek egy vegyülete, és nem lehetséges a dextralansoprazol elkülöníteni a racém vegyületből, ellentétben az Unipharm v. Lundbeck-ügybeli dolgok állásával, ahol a racém elegyet enantiomerekre lehetett elkülöníteni.

Ahol a viszonylagos hatékonyság eltérő, a Takeda állítása szerint a lansoprazol *nem* egy racém elegy, hanem az enantiomerek eloszlának a kristályszerkezetben, és az R-enantiomert nem lehet elkülöníteni.”

2017. május 25-én az Izraeli Iparosok Szövetsége felszólalt az *ex parte* döntés ellen az 1967. évi izraeli szabadalmi törvény 64b(a) cikke alapján, a következő okokra hivatkozva:

- A szabadalmi oltalmi idő-hosszabbítás alapját képező orvosi formulának a lajstromozása a hatóanyagnak nem az első lajstromozása volt, ellentétben a törvény 6d(3) cikkével.
- A Takeda jelentős tényeket eltitkolt a szabadalmi hivatal előtt. Így a szabadalmi oltalmi idő-hosszabbítási kérelem fertőzve volt tisztességtelen magatartással, ellentétben a törvény 64b(1) cikkével.

A felszólalókat Menachem Kaftori professzor 2017. május 24-én kelt szakvéleménye támasztotta alá. Ez a szakvélemény megállapítja, hogy egy racém vegyületet tartalmazó gyógyszer lajstromozása után az enantiomer nem minősíthető új vegyületnek. Továbbá az enantiomerek hatékonysága külön tekintve, vagy a racém elegy részeként nem mérvado annak a problémának a megválaszolásakor, hogy a kérdéses kérelem Izraelben az első gyógyászati alkalmazásra vonatkozik-e.

A Takeda megismételte a Kling igazgató előtt korábban elmondott érveit, és betérjesztett egy szakvéleményt, amelyet Avi Bino professzor 2017. szeptember 19-én készített. Az ügyet a hivatal új igazgatója, Ofir Alon vette át, aki mindkét felet és azok szakértőit is meghallgatta, és ezt követően döntött a felszólalók javára, mert egyértelmű megállapítást nyert, hogy egy enantiomer után egy racemát nem tekinthető új gyógyszernek, minthogy alapvetően benne foglaltatik az enantiomer.

A fentiek megtárgyalásának fényében Alon igazgató 2018. május 24-én helyt adott a felszólalásnak, és törölte a szabadalom oltalmi idejének meghosszabbítását. A Takedának 150 000 ILS költséget és 100 000 ILS jogi költséget kellett megfizetnie az Izraeli Iparosok Szövetségének.

Japán

A felperes tulajdonosa a 3 310 301 sz., „Közbenső termékek D-vitamin szintéziséhez és szteroidszármazékok, valamint eljárás azok előállítására” című japán szabadalomnak. A szabadalmazott eljárás alkalmas maxacalcitol előállítására. Ez a vegyület hatékony kompo-

nense a keratoma elleni gyógyszereknek. Az alperes importált és árusított olyan gyógyszereket, amelyek Japánban tartalmaztak maxacalcitolt (a vádolt termékek).

A maxacalcitolt előállító eljárás vádolt terméke kielégítette a szabadalom igénypontjaiban említett összes jellemzőt, kivéve a kiindulási anyagban és a közbenső anyagban levő D-vitamin szerkezetiizomer-típusát. A kiindulási anyag és a közbenső anyag a szabadalmazott eljárásban cisztípusú volt, míg ugyanezek a vádolt eljárásban transztípusúak voltak, és a vádolt eljárás a transzból cisszé való átalakítás kiegészítő lépését foglalja magában.

A szabadalom leírása nem tartalmaz ismertetést a transztípusú D-vitamin szerkezet kiindulási vagy közbenső anyagáról.

A felperes azt kérte, hogy az alperesek hagyják abba a vádolt termékek importálását, eladását és eladásra való felkínálását, és semmisítsék meg a vádolt termékek készleteit. A felperes az ekvivalensek tana alapján azt állította, hogy a vádolt eljárás ekvivalens a szabadalmazott eljárással, és így a szabadalmazott eljárás műszaki oltalmi köre alá esik.

A Tokiói Kerületi Bíróság helyt adott a felperes kérelmének, és a Szellemi Tulajdoni Felsőbíróság fenntartotta a kerületi bíróság döntését. Az alperesek (a fellebbezők) egy végső fellebbezést nyújtottak be a legfelsőbb bíróságnál.

A fellebbezők megerősítették, hogy a vádolt eljárás nem volt ekvivalens a szabadalmazott eljárással, mert van egy sajátos körülmény, nevezetesen az a tény, hogy a vádolt eljárás szándékosan ki volt zárva a szabadalmazási eljárásban a szabadalmazott eljárásból, vagyis nem teljesült az ekvivalensek tanának 5. követelménye (lásd alább). A fellebbezők azzal érveltek, hogy a szabadalmas, vagyis az első tárgyalás felperese könnyen felismerhette a vádolt eljárást a szabadalmazott eljárásra vonatkozó szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában, és így meg kell erősíteni, hogy fennforog egy sajátos körülmény.

A fő kérdés az, hogy van-e egy sajátos körülmény, nevezetesen az a tény, hogy a vádolt eljárás szándékosan ki volt zárva a szabadalmazási eljárásban a szabadalmazott eljárás igénypontjából. A legfelsőbb bíróság ugyanis 1998-ban meghatározta, hogy milyen követelmények mellett lehet bitorlást megállapítani az ekvivalencián alapján. Ezek a követelmények a következők:

1. A különbség nem lényeges része a szabadalmazott találmánynak.
2. Még ha van is különbség, a találmány célját el lehet érni, és ugyanazt a funkciót és hatást lehet megkapni.
3. Egy szakember a vádolt termék előállítása vagy a vádolt eljárás megvalósítása idején könnyen fel tudta ismerni az ilyen helyettesítést.
4. A vádolt termék/eljárás a szabadalmi bejelentés benyújtásának idején nem tartozott a technika állásához, és egy szakember a szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában nem tudta könnyen kigondolni a vádolt terméket/eljárást a technika állása alapján.
5. Nincs sajátos körülmény, például az a tény, hogy a vádolt termék/eljárás szándékosan ki volt zárva a szabadalom igénypontjából a szabadalmazási eljárásban.

A legfelsőbb bíróság elutasította a végső fellebbezést, és a kerületi bíróság szabadalmazásra kedvező döntése, amelyet a felsőbbíróság megerősített, véglegessé vált. Az indoklás a következő volt.

Tilos bitorlással érvelni az ekvivalensek tana alapján abban az esetben, ha van sajátos körülmény, például az a tény, hogy a vádolt eljárás szándékosan ki volt zárva a szabadalmazott eljárásból a szabadalmazási eljárásban. Ez azért van, mert a kizárási elv (estoppel principle) tiltja, hogy a szabadalmazott az általa korábban elkövetett tényeknek ellentmondó állítást tegyen.

Még ha egy szabadalmi bejelentő a szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában könnyen fel tudta is ismerni a különbséget a szabadalomban igényelt termék/eljárás és a vádolt termékek/eljárások között, de nem igényelt a vádolt termékek/eljárások eltérő jellemzőire vonatkozó igénypontot, egy ilyen tény önmagában nem bírhatott harmadik személyeket arra, hogy abban bízzanak, miszerint a bejelentő kizárta a vádolt termékeket/eljárásokat a szabadalom szerinti találmány műszaki oltalmi köréből. Továbbá, a bejelentői elv szerint nem tisztességes arra kényszeríteni szabadalmi bejelentőket, hogy igényeljenek egyes olyan jellemzőket vagy igényeljék az összes olyan jellemzőt, amelyet a bejelentés időpontjában bele lehetett gondolni az igénypontokba.

Ennek megfelelően, még ha a bejelentés időpontjában a bejelentő könnyen fel tudta volna is ismerni a különbséget a szabadalmi bejelentés igényelt terméke/eljárása és a vádolt termékek/eljárások között, de nem készített olyan igénypontot, amely védi az ilyen alkotást, nem elegendő megerősíteni a sajátos körülményt. Másrészt, a fenti tények mellett, ha megállapítják továbbá, hogy a bejelentő tisztában volt azzal, hogy a különbség helyettesíthetné az igényelt elemet, de szándékosan nem készített azt védő igénypontot, például ismertetve a leírásban a különbséget és a helyettesíthetőséget, akkor található egy sajátos körülmény.

A jelen esetben nincs bizonyíték arra, hogy a fellebbező (alperes) tárgyilagosan és *szemlátomást* kimutatta (vagy bemutatta), hogy a szabadalmazott tudatában volt annak, hogy a vádolt eljárásban a különbség helyettesítheti a szabadalmazott eljárás igényelt elemét. Így a bíróság nem talált sajátos körülményt, vagyis nem lehet szó ekvivalencia alapján történő bitorlásról, mert nem teljesült az ekvivalenciaelv érvényesülésének 5. feltétele.

Jordánia

A *Mavi Glyim Sanayi* (Mavi) 2000. júniusban 80212 számmal lajstromoztatta a Jordán Szabvány- és Mérésügyi Szervezetnél a MAVI JEANS védjegyet a 25. áruosztályban.

A szervezet – amely jogosult elrendelni a bitorlással gyanúsított termékek lefoglalását – lefoglalta egy hajó a *Mahmoud Elhaj Qasem Establishment* által Kínából importált szállítmányát, mert gyanítható volt, hogy az bitorolt termékeket tartalmaz. A Mavi megsemmisítette a 3720 lefoglalt termékekről készített fényképeket, és megerősítette, hogy a termékek valóban bitorló jellegűek. Ennek alapján a Mavi keresetet nyújtott be a bíróságnál annak érdekében,

hogy az rendelje el a vámhatósági vizsgálatot és a bitorló termékek vámhatóság általi lefoglalását. A bíróság több tárgyalás után a Mavi javára döntött, és elrendelte a bitorló termékek megsemmisítését, valamint 1000 JOD (1411 USD) bírság kifizetését.

Kanada

Kanada legnagyobb független sörgyára, a *Moosehead Breweries* (moosehead = jávorszarvasfej) 2017-ben pert indított egy sokkal kisebb rutlandi (Vermont) sörfőzde, a *Hop'n Moose Brewing Co.* (Hop'n) ellen arra hivatkozva, hogy az amerikai sörfőzde neve és logói megtéveszthetik a fogyasztókat, és kárt okozhatnak alábbi védjegye hírnevének.

Keresetében a Moosehead arra hivatkozott, hogy mint családi tulajdonban álló vállalat, mindenhol tiszteli és támogatja a kis üzletek tulajdonosainak erőfeszítéseit. „Ugyanakkor kötelességünk megvédeni üzleti érdekeinket, ideértve cégünk védjegyeit” – közölte egy e-mailben.

Bírósági beadványában arra is hivatkozott, hogy az Egyesült Államokban lajstromozott védjegyei vannak a „jávorszarvas”, a „jávorszarvasfej” és az „agancsos jávorszarvas” ábrára. Állítása szerint fő készítményeivel kapcsolatban 1970 óta használja ezeket a védjegyeket.

Ezzel szemben a Hop'n 2014-ben nyitotta meg sörfőzdéjét, és nemrég kezdte meg palackozni sörét, amelyet mintegy 15 közeli üzletben árusít. A Moosehead szerint a vermonti sörkocsmá az ő védjegyeit hirdetési anyagokon és fogyasztási termékeken is használja, mióta megnyitotta üzletét.

Keresetében a Moosehead leszögezte, hogy ismételt és számos levélben felkérte a Hop'n tulajdonosát, *Dale Patterson*-t, hogy szüntesse meg védjegyének használatát, de eredmény nélkül. „Ha védjegybitorlással szembesülünk, a peresedéshez mindig utolsó eszközként nyúlunk” – mondta a Moosehead. „Mindig megkíséreljük – miként a jelen esetben is –, hogy megegyezésre jussunk azokkal a sörfőzdékkel, amelyek sértik védjegyeinket.” A kanadai sörgyáros hozzátette: „Nyitottak maradunk a további tárgyalásra.”

A felperes nyilatkozata után Patterson kijelentette, hogy nem látta a Moosehead keresetét, de nem kívánja megváltoztatni logóját.

Kína

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal és a Kínai Szellemi Tulajdoni Adminisztráció (korábban: Kínai Szellemi Tulajdoni Hivatal) megállapodott a 2019. évi együttműködési programban. A megállapodást *António Campinos*, az ESZH elnöke és *Shen Changyu*, a kínai hivatal igazgatója írta alá Münchenben 2018. szeptember 18-án.

„A partnerkapcsolat Kínával rendkívüli fontosságú az ESZH számára” – mondta Campinos elnök. „Nagyon örülök, hogy első találkozásom alkalmával Shen elnökkel megbeszélhetjük, hogyan tudjuk tovább javítani a szabadalmi rendszert annak érdekében, hogy jobban szolgálja mindkét szerződő fél területén a felhasználókat. Folytatva együttműködésünket a kínai és az európai iparral, javítani kívánjuk szabadalomengedélyezési eljárásunk minőségét, ezáltal a globális szabadalmi rendszer hatékonyságát” – tette hozzá. „Hivatalaink erősíteni fogják az együttműködést az új technológiákra, így a mesterséges intelligenciára és a blokkláncra vonatkozó találmányokkal kapcsolatban. Ez kedvezően fogja érinteni felhasználóinkat, akik gyors és megbízható szolgáltatásokat várnak ezeken a területeken is.”

Az ESZH együttműködése a kínai szabadalmi hivatallal több mint 30 évre tekint vissza, mert a két hivatal 1985-ben írta alá az első alapegyezményt. Az együttműködés jelentős mértékben járult hozzá a kínai szabadalmi rendszer korszerűsítéséhez, valamint javításához nemzetközi szinten. Európa számára hozzáférhetővé tette a kínai szabadalmi adatok gyorsan növekvő mennyiségét, és elősegítette a szabadalmi oltalom megszerzését Kínában olyan európai vállalatok számára, amelyek üzletet kívántak kötni ebben az országban.

A kínai hivatal 2017-ben 1,3 milliónál több találmányi szabadalmi bejelentést kapott, és az utóbbi években erősen nőtt az ESZH-ban is a kínai bejelentések száma (2017-ben 17%-kal). Az elmúlt évben egy kínai vállalat, a *Huawei* vált az ESZH-nál a legtöbb bejelentést benyújtó vállalattá.

B) Bitorlási ügyekben a végső kártérítés megállapításakor a bíróságok hajlandóak figyelembe venni a felperes erőfeszítéseit a bitorlás mértékének bizonyítására, még akkor is, ha a megállapítások nem hivatalos számlákon alapulnak.

A kínai szabadalmi törvény 65.2 cikke a következő szövegű:

„Amikor nehéz meghatározni a jogtulajdonos által szenvedett károkat, a bitorló hasznát és a royaltyt, amelyet licencszerződés alapján kellene fizetnie a szabadalom használatáért, a népbíróság 10 000 CNY-nél nem kisebb és 1 000 000 CNY-t nem meghaladó kártérítést ítélhet meg bizonyos tényezők fényében, amilyenek a szabadalmi jog típusa, továbbá a bitorlási cselekmény jellege és körülményei.”

Kínában egy szabadalomtulajdonos számára nehéz:

- kiszámítani a bitorlási cselekedet által közvetlenül okozott károkat;
- bizonyítani egy alperes által törvénytelenül kapott nyereség nagyságát (amit ritkán árulnak el a bitorló termékre vonatkozó pénzügyi adatok vagy dokumentumok), kivéve, amikor a kereslet alacsony; és

- azonosítani egy szabadalom-royaltyre vonatkozó hivatkozást annak kiszámításához, hogy az alperesnek mennyit kellett volna fizetnie, ha licencmegállapodást kötöttek volna.

Továbbá, Kínában nincs az amerikaihoz hasonló tényfeltáró rendszer, amely segítené a felperest abban, hogy az alperestől bizonyítékokat kapjon. Ezért a kínai bíróságok gyakran folyamodnak a fent idézett törvényhely szerinti megoldáshoz, és a károkat az 1 000 000 CNY törvényes határon belül határozzák meg.

A Shenzheni Közbenső Bíróság 2017. november 22-i döntésével bizonyította, hogy ez a felső határ nem tekinthető rögzítettnek.

Az ügy előzménye, hogy a *Leatherman Tool Group, Inc* (Leatherman), egy amerikai vállalat, amely szabadban használható eszközöket, ruházati cikkeket és késeket tervez, gyárt és árusít, szabadalmi bejelentést nyújtott be egy különleges karperecére, amely különösen utazásoknál használható és méretre készíthető, majd forgalomba hozta a karperecet. 2017 elején felfedezte, hogy egy *Coteetci* nevű kínai vállalat saját márkanévvel forgalmazza az egyértelműen az ő termékéről másolt karpereceket. A Leatherman saját kutatás alapján előzetes bizonyítékot szerzett, majd az Shenzheni Közbenső Bíróságnál szabadalombitorlásért beperelte a Coteetci-t, a bíróságtól a bitorlás megszüntetésének elrendelését és kártérítés megítélését kérve.

Míg a szabadalombitorlást könnyen meg lehetett állapítani, nehéz volt bizonyítani a jelentős kártérítési igény megalapozottságát, minthogy:

- a Coteetci egy kisvállalat 10-nél nem több bejelentett alkalmazottal;
- viszonylag olcsón, megközelítőleg 60 USD-nek megfelelő áron árusította a karpereceket; és
- A Coteetci nem volt hajlandó elárulni, hogy hány karperecet adott el.

A Leatherman egy jegyző jelenlétében végzett vásárlás alkalmával az eladóval folytatott teljes beszélgetésről felvételt készített, amelynek során a Coteetci eladója elismerte, hogy közel 100 000 karperecet adtak el az elmúlt két hónap alatt. Ezen túlmenően a Leatherman a helyi adminisztratív hatóságokat felkérte, hogy rajtaütéssel szerezzenek tájékoztatást a Coteetci üzletében és gyárában az alperes által forgalmazott karkötő árukészletéről és az annak forgalmazásával szerzett jövedelemről.

A hatóság eleget tett a Leatherman kérésének. A bírósági tárgyaláson a Coteetci tagadta az állítólag bitorló termékek gyártását és eladását. Azzal is próbálkozott, hogy korábbi szabadalmak alapján kétségbe vonja a felperes szabadalmának újdonságát. A bíró ezt a védekezést elutasította, tekintettel a megjelölt szabadalmak és a felperes terméke közötti jelentős különbségekre.

Az audiofelvételeken és a rajtaütésről készített jegyzőkönyvön kívül a Leatherman kiegészítő bizonyítékokat is benyújtott arra vonatkozólag, hogy a Coteetci a bírósági eljárás alatt is folytatta bitorlótevékenységét.

A bíróság 2017. november 22-i döntése megállapította, hogy a Coteetci bűnös bitorlásban, és elrendelte, hogy az alperes fizessen 2 millió CNY kártérítést. A bíróság ezt az összeget, amely meghaladta a törvény által megállapított 1 millió CNY felső határt, azzal indokolta, hogy egyrészt bizonyítást nyert az alperes bitorlótevékenysége, másrészt ráadásul rosszhiszemű viselkedést is tanúsított.

Németország

A) 2018. június 5-én Münchenben az egységes európai szabadalomról és az Egységes Európai Bíróságról konferenciát tartottak, amelyen angol és német szabadalmi ügyvivők, egyéb szakemberek, bírók és az Európai Szabadalmi Hivatal szakemberei vettek részt. Számos előadó és hozzászóló nem csupán reményének, hanem várakozásának is hangot adott azzal kapcsolatban, hogy az egységes európai szabadalmak és az UPC rendszere működésbe fog lépni a botladozást okozó jelenlegi akadályok ellenére, és eredményes, vonzó fórummá fog válni mind az európai szabadalmi bejelentők, mind a pereskedő felek számára.

Bonyolultabb akadályt jelent az Egyesült Királyság 2019. márciusban bekövetkező kilépése az Európai Unióból. Egy angol ügyvéd, *Douglas Campbell* tájékoztatta a küldötteket erről a kérdésről, kifejezve személyes véleményét, amely szerint módot találnak majd arra, hogy végül az Egyesült Királyság részt vehessen az UPC-rendszerben, bár valószínűnek látszik, hogy ez a részvétel jogi akadályokba fog ütközni.

Az egységes európai szabadalmakkal kapcsolatban Campinos elnök kijelentette, hogy reménye szerint az első egységes európai szabadalmat „nagyon hamar” engedélyezni fogják, mert az ESZH készen áll egy ilyen lépés végrehajtására. Miként erről további részletekkel beszámolt az ESZH Különleges Bizottságának elnöke, *Jérôme Debrulle*, az ESZH kidolgozott egy önműködő bejelentési rendszert az egységes európai szabadalmak számára, és csupán a jogi okmányok ratifikálására vár. Az ESZH főigazgatója, *Margot Fröhlinger* asszony beszámolója szerint az ESZH a bejelentők szempontjából két kérdést tekint különösen fontosnak:

1. egységes hatályú európai szabadalmak engedélyezési lehetőségét mielőbb, hogy az még az UPC-rendszer életbelépése előtt megtörténjék; és
2. a bejelentők képesek lesznek-e elhalasztani szabadalmuk engedélyezését annak érdekében, hogy kihasználhassák az egységes európai rendszer előnyét.

Az elsővel kapcsolatban egy „napkelte-periódust” szándékszik bevezetni. A másodikkal kapcsolatban az ESZH még nem hozott végleges döntést, de időközben publikálta az egységes európai szabadalmi rendszerrel kapcsolatos felhasználói irányelvet, amely megtárgyalja a legalapvetőbb kérdéseket azzal kapcsolatban, hogyan lehet a függő európai szabadalmi bejelentéseket egységes európai szabadalmakként engedélyezni, amikor a rendszer életbe lép.

Ansgar Ohly és Pierre Véron professzor különböző forгатókönyveket és elméleteket tárgyalta meg a párhuzamos ítélezéssel kapcsolatban, amely az UPC és a nemzeti bíróságok között fog létrejönni, különösen az UPC működésének megindulását követő hét év átmeneti időszak alatt. Ebből a tárgyalásból kitűnt, hogy vannak bizonyos pontok, amelyekkel kapcsolatban a felszólalók nem értettek egyet, és szükség lesz alkotó vitafelekre, különösen az UPC működésének megkezdését követő kezdeti időszakban, amikor fel kell deríteni, hogy a bíróságok vonatkozó joggyakorlata mennyire felel meg saját céljainak.

A rendszer működési mechanizmusának megtárgyalása mellett ipari szakemberek egy csoportja a különböző felhasználók és felhasználói csoportok szempontjából tárgyalta meg az UPC-rendszerrel kapcsolatos véleményeket. A nagy iparvállalatok, így például a Bayer, a Valeo és az ASML képviselői megtárgyalták a jövőbeli rendszer megközelítését saját maguk vagy tagjaik által, rámutatva a különböző ipari szektorok céljainak eltéréseire.

Közvetlenül ezt a vitát követően az ESZH fő közgazdásza, *Yann Ménière* bemutatta az ESZH tanulmányát az UPC-rendszer gazdasági hasznáról, kifejtve azt a megállapítást, hogy a rendszer kedvezően befolyásolja az európai kereskedelmet és a közvetlen külföldi beruházásokat különösen a kisvállalatok számára annak ellenére, hogy egyszerűsödni fog az egyetlen technológiai piac.

A nap legérdekesebb része volt, amikor egy ideiglenes intézkedésre vonatkozó álmeghallgatást tartottak Belgium, az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország nemzeti bíróságainak bírái részvételével. A bírók megfontolásai az ítélelhozatal előtt azt mutatták, hogy egyrészt valódi különbségek vannak az ideiglenes intézkedésre vonatkozó nemzeti törvények között, másrészt azonban a bírók nem érezték magukat saját nemzeti törvényeik által megkötve, amikor az UPC-egyezményt és annak eljárási szabályait értelmezték és alkalmazták.

B) Az alább tárgyalta ügyben a Düsseldorf-i Kerületi Felsőbíróság részletekbe menően döntött abban a kérdésben, hogy a technika állásának tárgyilagosa hibás leírását kell-e figyelembe venni a vitatott szabadalomban, vagy pedig a technika állásának tárgyilagosa pontos elemzését kell mérvadónak tekinteni.

A tárgyalta ügyben a felperes tulajdonosa egy német szabadalomnak (vitatott szabadalom), amely közelségi kapcsolókra, konkrétan induktív közelségi kapcsolókra vonatkozik. A közelségi kapcsolók olyan érzékelők, amelyek közeledésre, vagyis közvetlen érintés nélkül reagálnak. A közelségi kapcsolókat többek között helyzetdetektorokban, valamint biztonsági rendszabályok kiváltóiként használják.

Az alperes a Német Szövetségi Köztársaságban induktív közelségi kapcsolókat (a támasztott kiviteli alak) árusított egyéb eszközök mellett online üzletében.

A felperes a Düsseldorf-i Kerületi Bíróságnál bitorlási pert indított, kérve az alperes eltiltását az eladásra felajánlástól, árusítástól, használatától és importtól, továbbá arra való kötelezését, hogy szolgáltatasson tájékoztatást szabadalombitorló termékeiről, számoljon el velük,

hívja vissza és semmisítse meg azokat, minthogy a perbeli szabadalmat szó szerint bitorolják. A kerületi bíróság teljes terjedelmében elutasította a keresetet.

A felperes e döntés ellen fellebbezést nyújtott be a Düsszeldorfi Kerületi Felsőbírósnál, megismételve ugyanazokat az igényeket, amelyek az első fokon eredménytelenek voltak. Az alperes a fellebbezés elutasítását kérte. A fellebbezést 2017. október 26-án a ez a bíróság is elutasította, mert azt állapította meg, hogy az alperes nem bitorolta a perbeli szabadalmat. A felek különösen az igénypontoszerkezettel foglalkoztak. A bíróság szűk igénypont-értelmezés mellett döntött. Érvelését a szabadalmi leírásban idézett technika állására alapozta.

A felperes – első ízben a fellebbezési eljárás szóbeli tárgyalása után – azzal érvelt, hogy a technika állása tárgyilagosan hibás volt, és így nem lehetett felhasználni a perbeli szabadalom védett tárgyának szűk értelmezési alapjaként. A Düsszeldorfi Kerületi Felsőbírósnál azonban a felperes elmulasztott hibát bizonyítani. Ehhez valójában nemcsak azt kellett volna bizonyítania, hogy a megállapított technika állása nem nyilvánította ki a perbeli szabadalom szerinti verziót, hanem – mindenekelőtt – azt is, hogy a fentebb említett technika állásának műszaki tanítása nem vezetett a perbeli szabadalom által feltárt megoldáshoz.

Döntésében a bíróság rámutatott, hogy másmilyen értelmezés nem lett volna megfelelő, feltételezve, hogy a szabadalom leírása tévedésből helytelen technika állását tartalmazott, mégpedig azért, mert a felperesnek mint szabadalomtulajdonosnak részletesen ismernie kell saját szabadalmát és annak tartalmát. A jogbiztonság elve szerint a technika állására vonatkozó téves információ, vagyis egy új tárgynak helytelenül ismertként való feltételezése is igénypont-korlátozó kellene, hogy legyen. Különösen a szabadalmi igénypontoknak nem adható ugyanolyan oltalmi kör, mint amit valójában akkor lehetne adni, ha nem állapították volna meg, hogy a bejelentésnek ilyen hibái vannak.

A bíróság rámutatott továbbá, hogy a perbeli szabadalomban a technika állásának téves értékelésétől csak akkor lehet eltekinteni, ha a szabadalmi leírást olvasó szakember nehézségek nélkül felfedezné és kijavítaná a hibát. Ebben a sajátos esetben a Düsszeldorfi Kerületi Felsőbírósnál feltételezte, hogy az igénypontok értelmezéséhez a tévesen idézett technika állását kell figyelembe venni. A perbeli szabadalmat olvasó szakember ugyanis valószínűleg nem javította volna ki a tévesen idézett technika állását, mert nem fedezte volna fel nehézségek nélkül a hibát.

Megállapította, hogy a felperes, jóllehet szakértő vállalat ezen a műszaki területen, a másodfok szóbeli tárgyalásának a végéig maga is azt feltételezte, hogy az idézett technika állása helyesen van leírva a perbeli szabadalomban. Továbbá a felperes állítólag felfedezett hibája nem egyértelműen azonosítható és kézenfekvő, aminek következtében a jogbiztonság elve harmadik személyek számára kizárja a helyesbítést a szabadalom értelmezésekor.

Oroszország

Oroszország és Dél-Korea szellemi tulajdoni hivatalának vezetői 2018. júliusban Moszkvában együttműködési megállapodást írtak alá. A megállapodás többek között kiterjed az innováció támogatására és a 4. ipari forradalom eredményeinek a szellemi tulajdon területén való felhasználására, a mesterséges intelligencia alkalmazására a szabadalmi adminisztrációban, a 3D mintabejelentések benyújtására és elbírálására, és a két ország jövőbeli együttműködésének megerősítésére a szellemi tulajdon területén.

A szellemi tulajdoni hivatalok vezetői véleményt cseréltek a szabadalmi elővizsgálatról, az információadás területén az együttműködési tervekről és a két ország közötti PPH-együttműködés kiterjesztéséről az eurázsiai szabadalmi rendszerre, aminek keretén belül a koreai vállalatok a Koreai Szellemi Tulajdoni Hivatal vizsgálati eredményeinek a felhasználásával gyorsabban tudnának szabadalmat szerezni az Eurázsiai Szabadalmi Szerződés nyolc tagországában.

Románia

A román kormány 2018. júniusban publikálta a 2018. májustól az év végéig tartó időszak törvényhozási programját. A dokumentum megállapítja, hogy az igazságügyi miniszter be fogja nyújtani a kormánynak az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezmény [Unified Patent Court (UPC) Agreement] és annak ratifikálására vonatkozó jegyzőkönyv (Protocol on Provisional Application, PPA) ratifikálását célzó törvénytervezetet. Románia ugyanis 2016. szeptemberben aláírta az UPC-egyezményt és a PPA-t, de még mindkét aláírást ratifikálni kell.

Az igazságügyi miniszter, együttműködve a Román Szabadalmi Hivatallal, már lépéseket tett a szükséges törvénytervezet előkészítésére. A minisztérium 2017. júniusban konzultáció céljára publikált egy ratifikációs törvénytervezetet egy magyarázó feljegyzéssel együtt. Az utóbbi szerint Románia nem tervezi az UPC helyi divíziójának felállítását, ami azt jelenti, hogy a központi divízió lesz felelős azokért az UPC-tevékenységekért, amelyeket különben Romániában lehetett volna elvégezni. Ha Románia a jövőben úgy dönt, hogy felállít egy helyi divíziót, alá kellene írnia és ratifikálnia kellene az UPC kiváltságokra és mentességekre vonatkozó jegyzőkönyvét (Protocol on Privileges and Immunities of the UPC) is.

Spanyolország

A) A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 5. sz. tanácsa 2017. december 12-én visszavonta azt az ideiglenes intézkedést, amelyet *ex parte* engedélyezett a *Merck Sharp & Dohme BV* (Merck) kérése alapján a *Laboratorios León Farma* (León) és az *Exeltis Healthcare* (Exeltis) ellen, azok állítólagos szabadalombitorlása miatt.

Ez az ügy azért jelentős, mert az alperesek termékét – amely az első versenytársa a Merck NUVARING fogamzásgátló gyűrűjének – Spanyolországban gyártják, és számos európai országban forgalmazzák, ahol párhuzamosan hasonló szabadalombitorlási eljárások vannak folyamatban.

A Merck a tulajdonosa a 0876815 sz. ('815-ös), „Gyógyszeradagoló rendszer két vagy több hatóanyag számára” című európai szabadalomnak, amely 2018. április 9-én járt le. Ez a szabadalom egy termoplasztikus polimerből készült hüvelygyűrűre vonatkozik, amely két hatóanyagot: 2-etonogesztrelt és etinilösztadiolt tartalmaz, ahol az etonogesztrel a gyűrű polimer magjában a telítési szint fölé oldódik.

A León az első kereskedelmi fogamzásgátló hüvelygyűrűt termoplasztikus poliuretán maggal fejlesztette ki, amely hatóanyagként etonogesztrelt és etinilösztadiolt tartalmaz (LF gyűrű). Az etonogesztrel az LF gyűrű poliuretán magjában a telítési szint alatt oldódik. Az LF gyűrűt a León gyártja és az *Exeltis* forgalmazza ORNIBEL védjeggyel.

a) Tények

A Merck 2017. június 27-én *ex parte* ellenőrzési eljárást kért annak érdekében, hogy bizonyítékot kapjanak arról, vajon az LF gyűrű a '815-ös európai szabadalom oltalmi körébe esik-e. A Merck sajátosan azt kérte, hogy kérjék fel a Spanyol Gyógyszerügynökséget arra, hogy szolgáltatson részletes műszaki tájékoztatást az LF gyűrűről.

A bíróság engedélyezte az ellenőrző vizsgálatot, továbbá kijelölt és utasított egy szakértőt, hogy az ügynökség által szolgáltatott dokumentáció alapján készítsen jelentést a '815-ös európai szabadalom esetleges bitorlásáról.

A bíróság által kijelölt szakértő megállapította, hogy nem tudja meghatározni, vajon az etonogesztrel az LF gyűrű magjában a telítési szint fölött oldódik-e, minthogy nem állt rendelkezésére elegendő tájékoztatás. Arra következtetett azonban, hogy lehetséges a szabadalombitorlás fennforgása.

2017. szeptember 11-én, az ellenőrző vizsgálattal kapcsolatos eredmények megtárgyalása előtt, a Merck *ex parte* ideiglenes intézkedést kért a León és az Exeltis ellen a '815-ös szabadalom bitorlása miatt, mert gyártották és forgalmazták az ORNIBEL védjegyű LF gyűrűt.

A Merck azzal érvelt, hogy az LF gyűrű a '815-ös európai szabadalom oltalmi körébe esik. Ennek az állításának az alátámasztására a Merck egy szakértői véleményt nyújtott be, amely azt a következtetést tartalmazta, hogy az etonogesztrel „nagy valószínűséggel” a telítési szint fölött oldódott az LF gyűrű magjában.

A Merck szakértői nem végeztek kísérleteket vagy elemzést az LF gyűrű vagy annak poliuretán magja mintáin. Ehelyett egy sor állítólagos mutatóra támaszkodtak, és valószínűségi alapon következtettek szabadalombitorlásra.

2017. szeptember 18-án a bíróság *ex parte* elrendelte az alperesek ideiglenes eltiltását.

A León és az Exeltis tiltakozott az ideiglenes eltiltás ellen, azt állítva, hogy nem bitorolták a '815-ös szabadalmat, mert az etonogesztrel az LF gyűrű magjában jelentősen a telítési

szint alatt oldódik, ami különbözik a '815-ös európai szabadalom igénypontjaiban foglaltaktól. Ilyen vonatkozásban az alperesek egy szakértői véleményt nyújtottak be a bíróságnak olyan kísérleti próbák alapján, amelyek az etonogesztrelnek az LF gyűrű gyártásánál használt poliuretánban mért telítési koncentrációjára vonatkoztak, ezáltal megerősítve, hogy az etonogesztrel az LF gyűrű magjában a telítési szint alatt oldódik.

b) A bíróság döntése

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság helyt adott a León és az Exeltis kifogásainak, és hatálytalanította az ideiglenes intézkedést.

A bíróság szemrehányást tett a bíróság által kijelölt szakértőnek, mert részben a Merck szakértőjeként járt el, ahelyett, hogy bírósági szakértőként tevékenykedett volna. A bíróság a Merck szakvéleményét is felülvizsgálta, és kifogásolta azt a tényt, hogy:

- az nem alapult semmiféle próbán vagy elemzésen; és
- a Merck szakértői arra a következtetésre jutottak, hogy a szabadalmat valószínűségi alapon bitorolták.

Emellett a bíróság kifogásolta a Merck magatartását, amiért *ex parte* ideiglenes intézkedést kért anélkül, hogy megvárta volna az általa kért ellenőrzési eljárás eredményét. A bíróság arra következtetett, hogy a Mercken volt a szabadalombitorlás bizonyításának a terhe, és hogy ezt elmulasztotta annak ellenére, hogy az ő birtokában volt a legnagyobb bizonyítási lehetőség.

A bíróság kedvezően ítélte meg a León és az Exeltis által benyújtott szakvéleményt, mert az kísérleti próbákon alapult, és közölte, hogy ez hozzájárult a bíróságnak ahhoz a következtetéséhez, hogy nem történt bitorlás.

A Merck fellebbezett a döntés ellen.

B) A Mundipharma a birtokosa az „Oxicodont és naloxont tartalmazó gyógyászati készítmény” című, 2 425 825 sz. ('825-ös) európai szabadalomnak, amelynek 1. igénypontja egy készletetett orális gyógyászati készítményre vonatkozik. Ez a készítmény (Targin) 1–150 mg oxicodon-hidrokloridot és 1–50 mg naloxon-hidrokloridot tartalmaz 2:1 tömegarányban.

A Barcelonai 1. sz. és a 4. sz. Kereskedelmi Bíróság a *Mundipharma* kérésére *ex parte* kiadott ideiglenes intézkedéseket a fájdalomcsillapító oxicodon/naloxon gyógyászati termékekre vonatkozó generikumok első spanyolországi forgalmazása ellen. Ezt követően a két kereskedelmi bíróság hatályon kívül helyezte az ideiglenes intézkedéseket, mert arra a következtetésre jutott, hogy a '825-ös szabadalom első látásra érvénytelen hozzáadott anyag miatt, miként ezt az alperesek állították. Így a 2017. július 18-án, illetve 19-én hozott döntésben a bírók figyelembe vették, hogy a '825-ös szabadalom eredeti bejelentése nem tartalmazta a szabadalomban végül igényelt jellemzők kombinációját, holott többszörös kiválasztásra lenne szükség ahhoz, hogy el lehessen jutni a jellemzők ilyen kombinációjához.

A Mundipharma ezutáni fellebbezésének fő okai a következők voltak.

- Minthogy a szabadalmat az Európai Szabadalmi Hivatal engedélyezte, az alpereseknek az ideiglenes intézkedésre vonatkozó eljárásban világos és kézenfekvő okokat kellett volna adniuk a szabadalom érvénytelenségére. A Mundipharma szerint ebben az ügyben nem tettek eleget ennek a kötelezettségüknek.
- Az alperesek által hozzáadott tárgyi érvek nem fogadhatók el, mert az EP '825-ben igényelt találmány közvetlenül és egyértelműen a benyújtott eredeti bejelentésből származott. Sajátságosan az igényelt összes jellemző előnyös jellemző volt a benyújtott eredeti bejelentésben, amelyek – a Mundipharma szerint – azok kombinációjára mutattak.

Az alperesek fellebbeztek a Mundipharma fellebbezése ellen, megerősítve, hogy a szabadalom nem csupán hozzáadott anyag miatt érvénytelen, hanem elégtelen kinyilvánítás, újdonsághiány és feltalálói tevékenység hiánya miatt is, miként az első fokon érveltek.

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság elutasította a Mundipharma fellebbezését, és megerősítette az ideiglenes intézkedések hatálytalanítását. Döntésében arra a következtetésre jutott, hogy az EP '825-ös szabadalom az alperesek érvelésének megfelelően első megtekintésre érvénytelen volt hozzáadott anyag miatt.

Megállapította, hogy az EP '825-ös szabadalom megengedhetetlen általánosítást tartalmaz az eredeti szabadalmi bejelentéshez viszonyítva. Ez annak tulajdonítható, hogy megadott igénypontjai lényeges elemeket hagytak el az eredetileg benyújtott bejelentésben kinyilvánított találmányból, amely mindenképpen megkívánta, hogy az igénypont szövege ne csupán a hatóanyagok elnyújtott felszabadulását, hanem változatlan és független felszabadulását is biztosítsa. Az engedélyezett szabadalom igénypontjai azonban nem kívánnak ilyen változatlan és független felszabadulást.

Erre a következtetésre jutva sürgősségnek tartotta, hogy tovább vizsgálja:

- az elsőfokú döntések okait (vagyis a jellemzők kiválasztásának és kombinálásának tulajdonítható hozzáadott anyagot); vagy
- az alperesek érvénytelenségre vonatkozó többi érvét (vagyis a nem kielégítő kinyilvánítást, az újdonsághiányt és a feltalálói tevékenység hiányát).

A bíróság döntései véglegesek, mert a Mundipharma nem nyújthat be további fellebbezést. Az érdemi főeljárások függőben vannak a 4. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróságnál. Az ESZH-nál fellebbezési eljárások is függőben vannak.

C) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2018. február 23-án elutasította hamisított cipők egy online eladójának fellebbezését a Barcelonai Büntetőbíróság 2017. október 9-i elítélő végzése ellen, és az ítéletet teljes egészében megerősítette. A büntetőbíróság az online eladót a büntető törvénykönyv 274. cikke alapján bűncselekmény elkövetése miatt ítélte el.

2009-től 2012-ig az alperes hamisított cipőket kínált eladásra Facebook-oldalán, és a fogyasztók magánüzeneteket küldtek megrendelésekkel. Ezt követően az alperes közölte velük

a fizetéshez szükséges bankszámláját, és arra kérte őket, hogy ne utaljanak arra a Facebook-azonosítóra, amelyen a hamisított termékeket eladásra ajánlotta.

Az alperes viszont a cipőket egy portugál weboldalról vásárolta, és később azokat szállította vevőinek azok kérésére.

Az alperes azt állította a büntetőbírósnak, hogy nem tudott a cipők hamisított jellegéről, és azt hitte, hogy eredeti cipőket vásárolt a portugál weboldalról. A bírósági tárgyaláson a fő kérdés az volt, hogy a bűnügyi vétség szubjektív eleme hiányzott-e az alperes cselekedetéből. A bíróság szerint a hamis védjegyek jól ismert jellege annyira nyilvánvaló volt, hogy az alperesnek tisztában kellett lennie az általa eladott áruk hamis jellegével.

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság elutasította ezt az érvet, döntő tényként hangsúlyozva, hogy mind a beszerzési, mind az eladási ár a szokásosnál sokkal alacsonyabb volt, így megállapította, hogy az alperesnek teljes mértékben tisztában kellett lennie a valódi cipők árával.

Mind a büntető-, mind a fellebbezési bíróság megállapította, hogy az alperes:

- megelőző rendszabályokat alkalmazott annak érdekében, hogy online tevékenységére ne derüljön fény; és
- tudta, hogy a védjegy utalás volt a bűnügyi szándék meglétére.

A büntetőbírósa elrendelte kártérítés fizetését, ideértve:

- annak a magán-detektívnek a költségeit, akit a magánvádló bízott meg annak felderítésével, hogy milyen személy rejtőzik a Facebook-azonosító mögött; és
- a bünt elkövetőnek fizetnie kell a védjegytulajdonos számára azért a licencért, amelyet törvényesen megadtak volna számára a védjegy használatáért.

A bíróság ugyanis azt a kártérítési tételt alkalmazta, amely a védjegy-törvény 43.2.b cikkében található, szemben a 43.2.a cikkben foglaltakkal, amelyeket általánosabban használnak bűnügyi esetekben, és amelyek szerint kártérítésként azt a hasznat kell fizetni, amelyre egy védjegytulajdonos tett volna szert, ha nem fordult volna elő hamisítási büntetés.

A 43.2.b cikk alkalmazásának ebben az esetben világos gazdasági utóhatása van a védjegytulajdonosra, mert csökkentett számú pár cipőt foglaltak le. Ugyanis a használati engedély követelményét volt inkább célszerű alkalmazni a hamisított cipők folyamatos eladása által okozott kár szempontjából.

A büntetőbírósa ilyen szempontból elfogadta a magánvádló kérését, figyelembe véve, hogy az alperes Facebook-azonosítója révén úgy viselkedett, mintha a termékek védjegytulajdonosának tényleges licencvevője lenne.

Svájc

A svájci *Magic X* (Magic) az amerikai *Warner Bros Entertainment Inc.*-kel (Warner) folytatott tízéves harc után, amelyet a HARRY POPPER óvszerekkel kapcsolatban folytatott, vesztésként hagyta el a küzdőteret.

A Magic egy szexüzlet, amely 10 éven keresztül árusított HARRY POPPER óvszereket, azonban az amerikai vállalat, amely birtokolja a HARRY POTTER védjegyet, 2008-ban Svájcban beperelte bitorlásért arra hivatkozva, hogy az óvszerárus tönkreteszi a hírnevét. „Aki látta az óvszerhirdetést, az önműködően összekapcsolja a varázslóiskolás fiúval” – mondta a Warner jogi képviselője. A Magic azonban azzal érvelt, hogy a HARRY POPPER védjegyet 2006-ban lajstromoztatta, és semmi köze nem volt a rendkívül népszerű könyvekhez és filmekhez.

2017-ben a svájci kantoni bíróság végül a Warner javára döntött, és felszólította a svájci szexüzletláncot, hogy fizessen 150 000 CHF kártérítést a Warnernek. Ezt az összeget a bíróság azt követően ítélte meg, hogy a Magic nem szolgáltatott adatokat az óvszerek eladásából származó hasznáról.

A Magic e döntés ellen a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amelyet azonban ez a bíróság is elutasított 2018. júniusban. Így a kantoni bíróság döntése jogerőre emelkedett.

Szaúd-Arábia

Egy török bejelentő 2017. február 25-én kérte a Szaúdi Védjegyhivatalnál a SAFYA védjegy (1. ábra) lajstromozását a 29. áruosztályban. A bejelentést a hivatal 2017. március 23-án publikálta a hivatalos közlönyben.

A BRF *Singapore Foods PTE, LTD* (BRF) felszólalt a védjegybejelentés ellen arra hivatkozva, hogy hasonló SADIA védjegye (2. ábra) korábban világszerte lajstromozva volt.

1. ábra

2. ábra

A SAFYA védjegy bejelentője ellennyilatkozatot nyújtott be az alábbi állításokkal.

- Hiányzik a védjegyek közötti hasonlóság a kivitelezésben és a kiejtésben.
- A SAFYA védjegyet nemzetközileg és otthon (Törökországban) 2006-ban lajstromozták.
- A SAFYA márkanevet bejelentője Szaúd-Arábiában korábban használta.
- A védjegyhivatal elővizsgálói nem utasították el a SAFYA védjegyet a korábban lajstromozott SADIA védjeggyel való hasonlóság miatt.

A védjegyhivatal helyt adott az ellennyilatkozatnak, és elutasította a BRF által benyújtott felszólalást; egyúttal engedélyezte a SAFYA védjegy lajstromozását.

Szingapúr

A vizsgált *Lee Tat Cheng v. Maka GPS Technologies Pte Ltd*-ügy egy gépkocsiba épített regisztráló rendszert védő szabadalomra vonatkozott, amely önműködően bekapcsol a gyújtás érzékelésekor, és önműködően kikapcsol egy meghatározott időköz után, illetve lassulás vagy ütközés érzékelésekor. Az elsőfokú döntés szerint az alperes nem bitorolt, ezért a felperes a Szingapúri Fellebbezési Bírósághoz fordult, és azzal érvelt, hogy Szingapúrban is alkalmazni kell az *Actavis UK Limited v. Eli Lilly and Company*-ügyben az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága (UK Supreme Court) által 2017-ben, az elsőfokú döntés után hozott ítéletet, amelyben az angol bíróság az ekvivalensek tanát alkalmazta. A Szingapúri Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal of Singapore, CA) több ok miatt is elutasította ezt az érvelést.

A fellebbezési bíróság elsősorban megállapította, hogy az Actavis-ügyben alkalmazott angol megközelítés nem egyeztethető össze a szingapúri szabadalmi törvénnyel, mert lehetővé teszi, hogy a szabadalom által nyújtott oltalmi kör meghaladja a szabadalom igénypontjainak céltudatosan megszüvegezett oltalmi körét. A bíróság megállapította, hogy bár a szingapúri szabadalmi törvény 113. cikke, amely egy szabadalom által nyújtott oltalom mértékét határozza meg, lényegileg hasonlít az Egyesült Királyság törvényének 125. szakaszához, ám az utóbbinak az értelmezését az Európai Szabadalmi Egyezmény 69. cikke szerinti jegyzőkönyv értelmezése befolyásolja. Szingapúr azonban az ESZE-től eltérő jogi keretek között működik.

Továbbá a bíróság leszögezte, hogy helyes, ha egy szabadalmast köt az a nyelvezet, amellyel szabadalmának igénypontjai meg vannak szövegezve. Elfogadott tény, hogy az igénypontok nyelvezete céltudatosan van megszerkesztve, nem pedig irodalmi módon. A bíróság figyelembe vette, hogy a felperes szerinti megközelítés felborítaná azt az egyensúlyt, amelynek célja, hogy tisztességes oltalmat nyújtson a szabadalmas számára, de egyúttal észszerű mértékű biztonságot szolgáltatson harmadik feleknek is. A bíróság azon a nézeten volt, hogy az Actavis kiterjeszti a szabadalom által nyújtott oltalmi kört igénypontjain túli területre, és az egyensúlyt túlságosan messze billenti, vagyis olyan módon, amely nem egyeztethető össze az uralkodó joggyakorlattal.

A bíróság azt is megállapította, hogy az Actavis bejelentése túlzott mértékű bizonytalanságot okozhat, és megjegyezte, hogy a céltudatos megközelítés célja annak meghatározása, amit – az igénypontok szövegezése alapján – a szabadalmas tárgyilagosan a szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában védett oltalmi körnek gondolt. Másrészt az ekvivalensek tana egy *ex post facto* elemzés elemét viszi be az elbírálásba, mert az állítólagos bitorlás időpontjában meglevő tudáson alapulhat. A céltudatos megközelítésről a bíróság azt gondolta, hogy az nagyobb biztonságot szolgáltat.

A fellebbezési bíróság döntésében megállapította, hogy egy másik joghatóság alatt alkalmazott ekvivalencián nem alkalmazható Szingapúrban.

A szingapúri bíróság döntése ebben az ügyben azért jelentős, mert megvilágítja Szingapúr álláspontját annak a megközelítésnek a vonatkozásában, amelyet egy szabadalom által nyújtott oltalmi kör meghatározásakor kell alkalmazni. Törvényi változások hiányában a próba a következő marad: „Mit mondanának a szabadalmi igénypontokban használt szavak az elméleti szakembernek a szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában?”

Tajvan

A) A Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala 2018. január 12-én megállapodást írt alá az együttműködésről a szellemi tulajdon-védelem területén. Ennek keretében támogatni fogják az együttműködést az információs eszközök integrációja, a személyes képzés és a hivatali gyakorlatok harmonizálása területén. Mindkét fél véleményt cserél majd nemzetközi szellemi tulajdoni kérdések, valamint a nemzeti szellemi tulajdoni törvények és gyakorlatok vonatkozásában, ezáltal erősítve a szellemi tulajdoni mechanizmusokat és szolgáltatásokat. Elő fogják segíteni a szakértők találkozását, és a két hivatal között erősíteni fogják a kapcsolatokat, hogy kedvezőbb környezetet hozzanak létre a szellemi tulajdon oltalmának területén, egyúttal a bejelentők számára jobb szolgáltatásokat tudjanak nyújtani.

Az Európai Unió hosszú idő óta fontos kereskedelmi partnere Tajvannak, amit bizonyít a tajvani, illetve az európai bejelentők által benyújtott szabadalmi és védjegybejelentések számának állandó növekedése. 2016-ban a tajvani bejelentők által az EUIPO-nál benyújtott védjegybejelentések száma 604 és a közösségi mintabejelentések száma 677 volt, míg ugyanebben az évben az Európai Unióból 3556 védjegybejelentést és 1149 mintabejelentést nyújtottak be a tajvani hivatalnál.

B) A Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal által kiadott *Védjegyek megkülönböztetőképességének vizsgálati irányelvei* szerint a fogyasztók egy szlogent rendszerint nem érzékelnek áruk vagy szolgáltatások azonosítójaként mindaddig, amíg a felhasználó részéről nem találkoznak következetes hirdetéssel vagy másmilyen gyakorlattal. Ezért általában a szlogeneket jelenleg a tajvani védjegygyakorlatban nem tekintik benne rejlően disztinktívnek, és így a bejelentőknek bizonyítaniuk kell, hogy a szlogen másodlagos jelentésre tett szert ahhoz, hogy lajstromozható legyen.

Az irányelvek azt is megállapítják, hogy egy szlogent, amely nagymértékben kreatív, vagy egy erősen disztinktív védjegyet tartalmaz, kivételes esetekben lehet benne rejlően disztinktívnek tekinteni. Ha azonban egy szlogen egészében még mindig csupán áruk vagy szolgáltatások leírása, nem tekintik disztinktívnek. Továbbra is fennmarad az a kérdés, hogy egy jól ismert védjegyet tartalmazó szlogent védjegyként disztinktívnek tekintenek-e.

Egy szlogen lajstromozhatóságára vonatkozó, 2018. évi ügyben a Szellemi Tulajdoni Bíróság megállapította, hogy jól ismert védjegyeket tartalmazó szlogenek nem rendelkeznek szükségszerűen bennük rejlő vagy szerzett megkülönböztetőképeséssel. A benne rejlő megkülönböztetőképeséssel kapcsolatban a bejelentő azt állította, hogy házi védjegye világszerte rendkívül jól ismert volt, ezért a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal nem tekinthet el híres házi védjegynek létezésétől, és a védjegyet szabályos szlogenként benyújtottnak kell tekintenie.

A Szellemi Tulajdoni Bíróság azonban azt állapította meg, hogy a benne rejlő megkülönböztetőképeséget a védjegy általános kinézése és érzékelése alapján kell meghatározni. Ebben az esetben a benyújtott védjegy az áruk előállítójának vagy tervezőjének csupán a leírása volt, és a vonatkozó fogyasztók nem kezelhették az áruk azonosítójaként.

A megszerzett megkülönböztetőképeséssel kapcsolatban a bejelentő azt állította, hogy:

- a szlogent már 2005. februárban elkezdte védjegyként használni; és
- a fogyasztók a szlogent védjegyként ismerik.

A bejelentő azt is állította, hogy a szlogent világszerte már számos országban lajstromozták védjegyként.

A bíróság azonban azon a nézeten volt, hogy a szerzett megkülönböztetőképeséget annak alapján kell meghatározni, hogy a tajvani fogyasztók a szlogent az áruk azonosítójaként fogják-e fel. A bizonyíték azt mutatta, hogy a fogyasztóknak még mindig arra volt szükségük, hogy a szlogent a bejelentő egyéb védjegyeivel kombinálva lássák ahhoz, hogy az áruk forrását meg tudják határozni.

Ebben az esetben a fő védjegyek – nem pedig a szlogen – voltak az áruk tényleges azonosítói. Ha a fő védjegyeket eltávolították a szlogen mellől, a megmaradt szlogen alapján a fogyasztók nem voltak képesek az áruk forrásának azonosítására.

C) Egy Wang nevű tajvani ügyvéd 2014 végén eredményesen lajstromoztatta a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál a GOTHAM szóvédjegyet könyvekre, folyóiratokra, magazinokra és forgatókönyvekre. Ez felkeltette a DC Comics (Comics) figyelmét, minthogy a lajstromozott védjegy nagyon hasonlít az ő GOTHAM és GOTHAM CITY védjegyére. Ezért a Comics felszólalt Wang védjegybejelentése ellen, amit a hivatal elutasított. Ez ellen a Comics adminisztratív fellebbezést nyújtott be a Gazdasági Ügyek Minisztériumánál, azonban ezt a fellebbezését is elutasították. Ezt követően a Comics adminisztratív eljárást indított a Szellemi Tulajdoni Bíróságnál.

A bíróság szerint a Batman képregénysorozatot a Comics szerzői jogi védelem alá helyezte az Egyesült Államokban, és GOTHAM CITY egy kitalált város a képregénykönyvekben. A „city” (város) egy szó a védjegyekhez szükséges megkülönböztetőképeség nélkül, míg a „Gotham” szó egy olyan kifejezés, amelyet a képregénykönyvekhez találtak ki, és így megkülönböztetőképeséssel rendelkezik.

Emellett a bíróság rámutatott, hogy a Comics felhatalmazta a Warnert, hogy az egész világon, így Tajvanon is forgalmazza a Batman-filmeket és -DVD-ket. A GOTHAM és a GOTHAM CITY védjegyet és a „Gotham” szót tartalmazó megjelöléseket védjegyeztették az Egyesült Államokban és Japánban a Batman képregénykönyvekben, filmekben és időszaki kiadványokban való felhasználásra, aminek következtében ezek a védjegyek jól ismertek. Emellett Wang GOTHAM védjegye nagyon hasonlít a Comics GOTHAM és GOTHAM CITY védjegyéhez; ez a hasonlóság viszont valószínűleg a fogyasztók megtévesztéséhez vezetne.

A fenti megfontolások alapján a Szellemi Tulajdoni Bíróság a Comics javára döntött, és elrendelte, hogy hatálytalanítani kell a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál benyújtott felszólalást és a Tajvani Gazdasági Ügyek Minisztériumának döntését, és a hivatalnak új döntést kell hoznia.

Thaiföld

A gépkocsi- és motoralkatrészeket fejlesztő, gyártó és árusító *Honda Access Corporation* (HAC) tudomást szerzett arról, hogy több thaiföldi vállalat gyárt és árusít az igen népszerű HONDA CITY 2014-es gépkocsimodellhez tartozó és általa négy mintaszabadalommal védett légtérelőket (szpojlereket).

A HAC először figyelmeztető levelet küldött a bitorlóknak, de minthogy ez eredménytelen maradt, polgári pert indított ellenük a thaiföldi Központi Szellemi Tulajdoni és Nemzetközi Kereskedelmi Bíróságnál. A bíróság helyt adott a keresetnek, és elrendelte a bitorlás megszüntetését. A bírósági végzés végrehajtásának ellenőrzése és elősegítése mellett a HAC egy szakértői csoportot hozott létre abból a célból is, hogy állapítsák meg, hol állítják elő a bitorló szpojlereket, és melyik áruház árusítja azokat. Így sikerült felderíteni, hogy egy áruházban 1280 bitorló gépkocsialkatrész található, amelyeket a bíróság lefoglalt. Később az a vállalat, amely beismerte, hogy az ő tulajdonát képezik a lefoglalt termékek, beadványban kérte a bíróságot, hogy beavatkozásként csatlakozhasson a perhez. A HAC elérte, hogy sikerült megszüntetni a bitorlók tevékenységét anélkül, hogy meg kellett volna várnia az időt rabló peres eljárás befejezését.

Ugyanakkor a HAC polgári pert indított a szellemi tulajdoni bíróságnál, kérve a kártérítés megállapítását, ideértve jogi és egyéb költségeit. A tanúk meghallgatása után a HAC megállapította, hogy az alperesek még mindig árusítják a bitorló termékeket Thaiföldön egy másik vállalaton keresztül. Ennek alapján a bíróság ideiglenes intézkedéssel eltiltotta a bitorlókat a gyártási és elosztási tevékenységtől. A bíróság 2017 novemberében a felperes javára 68,65 millió THB (körülbelül 2,11 millió USD) kártérítést ítélt meg, és 2016. szeptembertől kezdve 7,5% kamat megfizetésére kötelezte az alpereseket és a beavatkozót, akiknek ezenfölül még 500 000 THB (kb. 15 400 USD) ügyvédi költséget is meg kellett fizetniük a HAC számára.

A bíróság ezenkívül elrendelte, hogy az alperesek és a beavatkozó birtokában levő valamennyi bitorló alkatrészt le kell foglalni és meg kell semmisíteni a bitorlók költségén. A megítélt kártérítés a legmagasabb, amit thaiföldi bíróság mintabitorlási ügyben valaha megítélt.

Ez az ügy képezi egyikét azoknak a nagyon ritka eseteknek thai bírósági eljárásokban, amikor a bíróság hivatalnokai kiszálltak a bitorló hivatali helyiségeibe, hogy saját maguk ellenőrizték a lefoglalt termékeket.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

ÉPÍTÉSZETI TERV ENGEDÉLY NÉLKÜLI FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-03/2017

I. Bevezető

Az eljáró tanács a kirendelő végzésben összefoglalt tényállás alapján, a csatolt peres iratokat áttanulmányozva alakította ki véleményét.

1. Az épületről az eljáró tanács rendelkezésére álló információk alapján megállapítható, hogy egy pesti építész tervei alapján épült, a 19. században avatták fel a templomépület-hez kapcsolódó, kétemeletes iskolával együtt. Az építész, az eredeti tervek szerzője 1893-ban elhunyt, így a védelmi idő az eredeti tervekre nézve már lejárt. *„1927-ben bővítették az épületet, amely 1960 óta részben üresen állt: míg az iskolai szárnyban főiskola kapott helyet, illetve jelenleg is itt működik az imaterem. Azonban az épület használaton kívül maradt, így állapota fokozatosan romlott. Az épület 1968-ban állami, 1993-ban városi tulajdonba került.”*¹
2. Habár erre irányuló kérdést a törvényszék nem tett fel, az eljáró tanács megjegyzi, hogy a jogosulti láncot teljes körűen csak úgy lehetne vizsgálni, hogy megállapítjuk, hogy történt-e 1927-ben engedélyköteles átdolgozás, és ha igen, az átdolgozott művön (a terveken és az épületen) más szerző (az átdolgozás alapjául szolgáló terv tervezője) szerzői jogai fennállnak-e. Tekintettel arra, hogy az épületet 1926–27 során átépítették, nem lehet kizárni, hogy az abban az évben – feltételezhetően megfelelően engedélyezett – végzett átalakítások alapjául szolgáló tervek védelmi ideje még nem járt le.² Ennek következtében az átdolgozott műre irányadó védelmi időn belül minden átdolgozás engedélyköteles, vagy az lett volna.
3. A felperes a kirendelő végzéséhez csatolt iratokon felül az eljáró tanács rendelkezésére bocsátotta a következő iratokat:
 - „Tegnap, ma, holnap” című tanulmányterv (1993);
 - „Az épület tetőfelújítása és szerkezetmegerősítése” című CD-lemez;
 - „Az épület felújítása 1997–1998 ill. 2005–2006 elkészült állapot képei” című CD-lemez;

¹ Forrás: Wikipédia.

² A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 31. § (1) A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

- „Az Európai Unió támogatásával helyreállított műemlékek Magyarországon” című kiadvány;
- kivonat a Kisalföld című újságból az ügyben született korábbi ítéletek kapcsán;
- a Magyar Építőipar című folyóirat 1998. évi, az épülettel kapcsolatos kivonata;
- „Az épület utcai homlokzatának felújítása” című leporelló;
- fotódokumentáció az épületről.
- A. című leporelló, mely homlokzati terveket mutat be (dátum nélküli).

Az iratokat az eljáró tanács megtekintette. Figyelemmel azonban arra, hogy az eljáró tanács a törvényszék kirendelése alapján jár el, és nincs tudomása arról, hogy a felperes által az eljáró tanácsnak eljuttatott iratok a törvényszék és az alperesek rendelkezésére állnak-e, véleményét kizárólag a kirendeléshez csatolt iratok alapján alakította ki.

4. Az építészeti tervek a tervkonceptióktól, tanulmánytervektől a részletekre lebontott kiviteli tervekig különböző tervfázisokat fognak át. Ezek közül bizonyos tervek jogszabályban előírt tartalmú tervdokumentáció kötelező tartalmat is magában foglaló részei, mások önmagukban is megállnak. Különböző tervfázisba tartozó tervek szerzői jogi szempontú összehasonlítása – esetről esetre eldönthetően – vagy nem lehetséges, vagy nem valós eredményre vezet. A különböző tervfázisba tartozó tervek ugyanis más szempontból, más módon és más mélységben fejtik ki, öntik formába a tervező gondolatait, ötleteit, koncepcióit. Az ügyben érintett különböző korszakokban készített tervműveknek a folyamatosan változó, rendszerint külső tényezőkhez (pl. pénzügyi forrás) is értelemszerűen alkalmazkodó megrendelői igényekhez is kellett igazodniuk, amelyek olyan épülethasznosítási funkciók meghatározásához vezettek, amelyek meghatározták, illetve behatárolták a tervező mozgásterét (pl. az oldalszárny hasznosítása).
5. Az irodalom, művészet vagy tudomány területén létrehozott teljesítmények szerzői jogi védelme fennállásának pozitív feltételét, az egyéni, eredeti jelleg követelményét az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdése határozza meg: *„A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg.”* A Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlata alapján (pl. az SZJSZT-38/2003 számú szakértői vélemény) a mű: *„Olyan szellemi alkotás, amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.”* Az eljáró tanács feladata a jelen ügyben funkcionális művek szerzői jogi védelmének a vizsgálata. A funkcionális művek esetében alacsonyabb az egyéni, eredeti jelleg követelményén belül az egyéni vonás „küszöbe”, ugyanis az ilyen típusú művek esetén a funkció megelőzi, illetve meg is határozza bizonyos fokig a formát, így eleve kevesebb mozgástere van a szerzőnek a fent említett egyéni kifejezés mód megválasztására. Az alkotói mozgástér megléte mindazonáltal szükséges az egyéni jelleg megállapításához. Amennyiben a kialakítás kizárólag a műszaki feladat ellátására szolgál, nagy valószínűséggel nem érhető benne tetten egyé-

ni, eredeti jelleg. Az olyan műszaki megoldások, amelyek az egyéni jelleget nélkülöző módon kizárólag műszaki funkciót töltenek be, szerzői jogi szempontból védelmet nem élvezhetnek.

Természetesen a funkcionális művekre is igaz, hogy az eredeti jelleg megléte csak abban az esetben eredményez szerzői jogi védelmet, ha az a szerző saját szellemi tevékenységéből fakad, és nem egy másik mű szolgai másolásának az eredménye. Ugyanakkor nem minősül szolgai másolásnak egy egyéni jelleggel az alkotói játéktér hiánya vagy ki nem használása miatt eleve sem rendelkező mű/terv részlet „átvétele”.

6. Az ügy sajátossága az is, hogy rekonstrukció, restaurálás a célja a vizsgált termékeknek, amelyeknek kulturálisörökség-védelmi (műemlékvédelmi) szempontoknak és követelményeknek is meg kell felelniük. Az eljáró tanács megállapítja, hogy e korlát nem akadályozza meg a szerzői jogi védelem fennállásának a vizsgálatát. Egy épület rekonstrukciója, restaurálása abban az esetben is szerzői jogi védelem alá eshető tervek megalkotásával, illetve épület megépítésével jár, ha az eredeti állapotot a lehető leghívebben próbálják visszaállítani. Egyrészt az eredeti tervek rendszerint nem állnak teljes körűen rendelkezésre. Ha azonban rendelkezésre is állnak, az idő múlása és a megépített épület elkerülhetetlen állagromlása olyan ötletek, megoldások, koncepciók alkotó formába öntését igényli, amely kizárja azt az állítást, hogy a rekonstrukció/restaurálás fogalmilag minden esetben szolgai másolást eredményez. Azt természetesen esetről esetre kell megvizsgálni, hogy melyek az adott terv(mű) esetében megállapítható, egyéni-eredeti jelleget eredményező alkotások.
7. A szerzői jog csak az egyéni-eredeti formába öntött tartalmat védi. Az ötlet, koncepció, elv, elmélet „algorithmus”, „műszaki, tervezési megoldás” lényege, belső tartalma nem áll védelem alatt [Szt. 1. § (6) bekezdés]. Ha azonban az ötletet, koncepciót stb. formába öntő, szerzői jogi védelem alá eső terv (tervrészlet) szolgai másolása, átvétele útján történik meg az ötlet, koncepció stb. „elsajátítása”, az szerzői jogi jogsértést valósít meg.

II. Az eljáró tanács elvi válaszai

A válasz megadásához szükséges a kérdés kontextusba helyezése, mert ez vezethet el az ügyben felmerült szakkérdések kellően mély megválaszolásához.

Egy adott település történetében egykor fontos szerepet betöltő, ám hosszú ideje használaton kívül álló műemléképület romlásának látványa, pusztulásának tudata a település lakói számára korántsem csak műemlékvédelmi okokból okoz rossz érzést. Jelen esetben ráadásul zsinagógáról van szó, amely azért áll használaton kívül, mert szörnyű történelmi okok miatt elveszítette gyülekezetének nagy részét. A település fontosnak tartja az épület felújítását, ám sokáig nem történt semmi érdemi fejlemény.

Ezek után 1993-ban született egy komplex anyag (a „Tegnap, ma, holnap”), amelynek jelentősége sokkal nagyobb, mint pusztán „egy terv-változat a sok közül”.

Az épületre vonatkozólag egy új időszámítás kezdete, az épület újjászületésének reményét hordozza. A remény persze megfoghatatlan egy jogvitában, önmagában nem lehetne hivatkozási alap – a dokumentáció azonban hiteles háttérrel ad a reménynek: nagyon komoly, komplex szemléletű munka: „úttörő” jellegű.

A munkában szereplő tervvázlatok pedig – ismerte az építészeti projektek realitását – nem konkrét megoldásoknak tekinthetők (hiszen nem konkrét befektetői igény által megfogalmazott, pontos hasznosítási program, rendelkezésre álló beruházási összeg alapján születtek) – csupán alkotó formába öntött megoldási javaslatok, megoldási lehetőségek, amelyek az épület újjászületéséhez szükséges források felkutatásának építészeti háttéranyagai. E célnak minden szempontból meg is felelnek.

Az „építészeti projektek realitásai” körében később az épület újjászületésének lehetősége, reménye konkrét megfogalmazást nyert (ennek ad alapot az úttörő munkának minősülő „Tegnap, ma, holnap”), de az átfogó felújítás nem kezdődött el. Az idő múlásával újabb hasznosítási elképzelések, újabb befektetői források „megtámadási lehetőségei” merültek fel. Ezekhez persze magától értetődően új tervek kellenek.

Önmagában az a kijelentés, hogy „e tervek mások, mint a 93-as tervek”, csak részben igaz. Mások annyiban, hogy más igények alapján születtek; ugyanakkor nem áll meg az az állítás, hogy nem merítenek az úttörő munkából!

Az összehasonlítható tervek – olyan korlátok mellett, hogy egy meglévő épület tervváltozatai, tehát számos adottság nyilvánvalóan minden esetben figyelembe veendő – „egy téma variációi”. Ha egy későbbi terven egy-egy részlet alkotó módon módosul – abban a szellemi alkotások egymásra épülésének „törvénye” alapján mindig benne van az is, hogy mihez képest módosult.

Ez a lényeges sajátosság kitűnik az alperes testület felé feltett kérdéseiből felfejthető álláspontból.

Az alperes egyrészt olyan kérdéseket tesz fel, amelyekből kitűnik, hogy azt állítja: „az alperesi tervek önálló tervek, hiszen különböznek a felperesi tervektől.” Más kérdésekből kitűnik, hogy az is az álláspont része, hogy az alperes tervei kidolgozottabb tervek, részletesebbek, mint a felperes tervei. Ez az álláspont pedig az ellentartott tervek egymásra épülését igazolja.

Amikor az alperes tervező önállóan tervezett (és alkotott akár önálló szerzői műnek minősülő új terveket), bizonyos mértékben mindvégig támaszkodott a felperes terveinek tartalmára – akár azzal is, hogy éppen elvetette az abban szereplő egyes megoldásokat –, de a felperesi tervek adtak kiindulópontot ahhoz, hogy mit kell elvetni abból a célból, hogy új, alkotó megoldást keressen.

Ennek a kettősségnek az oka az az alaphelyzet, hogy az alperesi tervek alkotója az eredeti, 1993-as tervkészítésben részt vett. A tervezői műhelymunka műfajából adódik ugyanis, hogy az 1993-as eredeti anyagban szereplő két terv megalkotása során a tervezői team bizonyos, hogy számos tervezői elképzelést vetett fel és vetett el, amíg összeállt a két, végül

dokumentált változat (a jelen kérdés szerinti összehasonlítás alapja). Ez azt jelenti, hogy a tervezők részletesen végigelemezték az épülettel kapcsolatos problémafelvetéseket, alternatívákat.

Az alperes tehát mindenképpen birtokába került azoknak az ismereteknek, amelyeket ennek a tervezőmunkának a során elkerülhetetlenül elsajátított, és ebbe beletartozik a rekonstruálandó épület teljes elemzése is.

Arra nézve azonban van vélelemmel alátámasztott bizonyíték, hogy az eredeti terv alkotó formába öntött megoldásai nem az alperes tervezőhöz kapcsolódnak. Soha nem vitatta ugyanis alperes tervező az 1993-as tervdokumentáció felperes tervezői szerzőséget megalapozó névfeltüntetését.

Az is biztos emellett, hogy az alperes tervező az 1993-as eredeti terv készítése során kifejlesztett, leszűrt ismereteket, az akkor megszületett komplex elemzést „fejben” vitte magával.

A bevezetőt azzal foglalja össze az eljáró tanács, hogy a felperesi „Tegnap, ma, holnap” c. anyag az épület újjászületési terveinek vonatkozásában nagy jelentőségű, úttörő munka.

E munka alkotó eredményei az alperes tervező valamennyi tervében bizonyos fokig fel-lelhetők. Ugyanakkor alperesi oldalon a rákövetkező évek terveiben olyan megoldásokat dolgoztak ki, amire aktuális igény/lehetőség volt. Ha megrendelői oldalon új funkciót rendeltek meg, akkor ehhez igazodott a terv, és mindig a funkció vonja maga után, hogy más építészeti megoldásokat kell alkalmazni.

Ha megrendelői oldalon részletesebb köelem-kidolgozást kértek, e megrendelésnek is eleget tett az alperes tervező. Ha éppen a homlokzat folytatására volt igény, akkor ennek a kidolgozása következett, értelemszerűen a régi, kidolgozott homlokzati tervre építve az alkotást.

Azonban az alperesi tervek nem pusztán a felperesi terv szolgai másolásai. Komoly teljesítmények, sok önálló gondolat alkotó formába öntésével: azaz szerzői művek.

III. Válaszok a törvényszék által feltett kérdésekre

A törvényszék által feltett kérdések

- *A felperes „Tegnap, ma, holnap” című művében (1993) szereplő építészeti tanulmányterv összehasonlítása az épület átalakítása, megvalósítási tanulmány (1999) című másodrendű alperesi tervanyaggal*

Válasz a kérdésre

Szerzői jogi szempontból a mű felhasználásának minősül a mű átdolgozása, azaz a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más

mű jön létre.³ Ennek megfelelően az alperesi mű egyéni, eredeti jellege, tehát a szolgai másolás hiánya nem zárja ki azt, hogy ne történhetett volna meg az eredeti felperesi mű engedély nélküli felhasználása (azaz: átdolgozása) az alperes részéről.

A két tervanyag tekintetében nehezíti az összehasonlítást az a tény, hogy a körülmények és a megrendelői igények megváltoztak.

Az alperesi terv a felperesi terv (az abban szereplő két alternatíva) ismeretében jött létre. Kifejezett célja, hogy ahhoz képest kevesebb funkciót kínál, kisebb beruházást eredményező legyen. Elhagyja a felperesi tervben szereplő oldalszárny-hasznosítási alternatívákat (főiskolai hasznosítás, illetve szálloda kialakítása). Elhagyja a felperesi tervben szereplő pincszint-hasznosítást (süllyesztett színpad, illetve gépészet).

A jelen esetben egyértelműen megállapítható, hogy a másodrendű alperes megtartja viszont az 1993-as terv(ek) kulcsfontosságú elemét: az épület főbejárati feltárását, amely meghatározza az alaprajz kialakítását. Erre az 1993-as terv az épület térszervezése szempontjából alapvetően újszerű megoldást alkalmazott: ÉK-i bejáratot. Az alperes 1999-es terve pontosan ugyanezt a megoldást alkalmazza terve kulcselemeként.

Ugyanakkor az ennek a bejáratnak a környezetében tervezett két új torony az alperes tervén egyéni, eredeti megfogalmazású, önálló elem. Ez a tervrészlet szerzői mű.

Nem a „Tegnap, ma holnap” (1993) című építészeti tanulmányterv szolgai másolása útján jött létre az épület átalakítása, megvalósítási tanulmány (1999) című tervanyag. A 1999-es tervanyag származékos mű, e körben egyéni, eredeti jelleggel rendelkező alkotásnak, ezáltal szerzői jogi védelem alatt állónak tekinthető. Összességében megállapítható, hogy szolgai másolás nem történt, az Szjt. 29. §-a szerinti átdolgozás azonban igen, amelyre engedélyt kellett volna kérnie az alperesnek a felperestől.

Az összehasonlítandó tervanyagok részének tekinthető szöveges részek közül az első átfogó jellegű, magas színvonalú mű, a második tényszerű szakirodalmi anyag. Mindkét mű szakirodalmi műként egyéni, eredeti alkotásnak minősül. Habár funkciójában hasonló a két szöveg, azok átvételt megvalósító egyezéseket nem tartalmaznak, így a szöveges részek (szakirodalmi mű) tekintetében sem szolgai másolás, sem átdolgozás nem történt.

- *A felperesi építési engedélyezési tervdokumentáció (1994) összehasonlítása a másodrendű alperes által készítettett, „Az épület kulturális célú hasznosítása, építési engedélyterv módosítása + tenderterv” (2004) című tervanyaggal*

A két tervanyag tekintetében is nehezíti az összehasonlítást az a tény, hogy a körülmények és a megrendelői igények megváltoztak. Megállapítható azonban, hogy két teljesen különböző tervről van szó, így az alperes itt vegytisztán önálló szerzői művet alkotott.

³ Szjt. 29. §.

A felperes terve az 1993-as „Tegnap, ma, holnap” című terv gondosan kidolgozott továbbfejlesztése. Legfontosabb motívuma, hogy megtartotta az épület (általában javasolt) ÉK-i feltárását, s a közönségforgalmi tereket és kiszolgáló helyiségeket erre a megközelítésre szervezi. A pincszinten gépészeti és kiszolgáló tereket alakított ki.

Az alperes 2004-es tervében viszont elvetette az 1993-as felperesi tervben és a saját 1999-es tervében szereplő ÉK-i épületfeltárást, s az épület átellenes, DNy-i oldalán alakította ki a főbejáratot, aminek következtében természetesen az épület térszervezése is alapvetően megváltozott. A pincszinten is jelentős változás történt a tervben, új kialakítású, nagyvonalú aulát tervezett (és emellett gépészeti és kiszolgáló tereket is, de az új tervhez igazodó elrendezésben).

Az alperesi tervek a jelen esetben olyan mértékben távolodtak el a felperesi tervektől, hogy az „átdolgozásnak” szerzői jogi, engedélykérshez és díjfizetéshez vezető relevanciája nincs. Ennek az az oka, hogy az alperesi tervekben ugyan felhasználták a felperesi tervek azonos vagy hasonló formai vagy tartalmi elemét, azonban az alperesi terveknek ez már nem lényeges alkotórésze. Emiatt az eredmény, az alperesi terv az alkotójának személyiségi elemeit hordozó, új szellemi tartalmú, eredeti mű. Az alkotás ihlető forrásaként a már meglévő művek is szabadon használhatók, mégpedig nemcsak az Szjt. 1. § (6) bekezdése értelmében („gondolat, elv nem védhető”), de a stílus, a formai megoldások egy-egy eleme átvétele értelmében is.

Összességében tehát megállapítjuk, hogy „Az épület kulturális célú hasznosítása, építési engedélyterv módosítása + tenderterv” (2004) új terv, teljesen eltér mind a felperes, s mind saját 1999-es tervétől.

A felperesi homlokzatzelújítási tervdokumentáció (1997) összehasonlítása a másod- és harmadrendű alperesi kiviteli terv (2005) hasonló munkarészeivel

A gyakorlatban elképzelhetetlen, csak elméletileg lehetséges, hogy a homlokzatzelújítási tervdokumentáció esetében ne lenne a szerzőnek alkotói mozgástere.

Ahogy a bevezető 6. pontjában az eljáró tanács kifejtette, a restaurációs, ezáltal a műemlékvédelmi cél önmagában még nem zárja ki az egyéni, eredeti jelleg meglétét. Így nincs lehetőség a restaurációs célú, szerzői jogi védelem alá eső tervek engedélykérs és jogdíjfizetés nélküli felhasználására. A felperesi tervek alapjául szolgáló eredeti homlokzat ad ugyan alapot az alkotáshoz, és az alkotótevékenységet korlátozza is pl. egy új homlokzat kialakíthatóságához képest, azonban szükségszerű az alkotó jellegű tevékenység a restaurációs célú felhasználáshoz: új anyagok és az épület új funkciója lép ugyanis be az alkotói folyamatba. Emiatt a tervezőnek ki kell találnia, át kell gondolnia, és formába öntés útján *meg kell alkotnia* az új művet, a jelen esetben a homlokzatzelújítási tervdokumentáció tervrészét.

A szerzőnek az új technológiák alkalmazása miatt szükségszerűen van mozgástere az alkotásra. Így például lehet mindkét esetben cél a madarak homlokzattól való távoltartása,

azonban ennek különböző eszközei és alkotó jellegű megvalósítási módjai lehetnek. Ha a későbbi terveket készítő építész ugyanazt a megoldást választja, mint a korábbi szerző, akkor feltehetően az első mű szolgai másolásáról van szó ennek az elemnek a tekintetében.

Mindkét tervdokumentáció jelentős munkával elkészített, komoly anyag. Összehasonlítva az 1:50-es egyező nézetet tartalmazó homlokzati tervlapokat, még az is megállapítható, hogy alperes nem lemásolta a felperes tervét, hanem újrarajzoltatta a homlokzatokat.

Az alperes tehát jelentős alkotói teljesítményt mutatott fel abból a célból, hogy újra kidolgozzon egy olyan teljesítményt, ami egyszer már elkészült, sőt, a terveket továbbfejlesztette, a részlettervei gondosabbak.

Az alperes a felperesi terveket a műemlékvédelmi tervtárból vette ki, ezt igazolja az a tény, hogy a külön tervlapokon fel van tüntetve, hogy „Az alkalmazott homlokzati anyagok és alapszínek a Sz. S. korábbi tervei alapján megvalósult oldalt követik.”

A homlokzatfelújítási tervdokumentáció nem az eredeti mű (amelynek a felújítását végzik) szolgai másolása. A felperesi tervek szükség szerint szerzői művek, ugyanis az épület homlokzatának eredeti állapota annyira rossz volt, hogy szükséges volt egyéni, eredeti jelleggel alkotnia a tervezőnek ahhoz, hogy létrejöhessen a rekonstrukció. Az alperesi tervek a felperesi tervek átdolgozásai, és emellett felmutatnak olyan tervrészeket, amelyek az alperes önálló szerzői alkotásainak minősülnek.

A felperes által megfogalmazott kérdések

1. *A felperesi felmérés tervdokumentáció (1993) és a „Tegnap, ma, holnap” című mű szerzői jogi védelemben részesülő műveknek minősülnek-e, vagy sem?*

A felperesi felmérési tervdokumentáció 1993-ban készült, ebben az időszakban viszont még nem állt a felmérési terv készítőjének rendelkezésére a mai modern technológia (pl. lézermérő), így manuális eszközökkel kellett elvégezni a felmérést. Ezenkívül nehezítette a felmérési terv készítőjének a munkáját az is, hogy az ügy tárgyat képező épületet abban az időszakban építették (1860-as évek), amikor a mértékegységek még nem a méterrendszeren alapultak.⁴ A felmérési terv elkészítéséhez mindenképpen szellemi tevékenységre és a rajz törvényeinek ismeretére van szükség. Nem lehet tehát elvitatni az első feltáró felmérési terv fontosságát, azonban a felmérési terv funkciója az, hogy a lehető legpontosabban mutassa meg azt a terv eszközeivel, amit a felmérő lát.

A „Tegnap, ma, holnap” című, rendkívül részletesen kidolgozott építészeti tenderterv szöveges része már önmagában szakirodalmi műnek⁵ tekinthető. A tervek egyéni, eredeti

⁴ Magyarország 1875-ben, még az Osztrák–Magyar Monarchia tagjaként vált a méteregegyzmény részesévé.

⁵ Sztj. 1. § (2) bek. a) „Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű ...”

jellegét többek között megalapozza a funkcióváltáshoz igazodás, amely az épület rekonstrukciójának hozadéka volt. Az épület eredeti funkciója (vallási intézmény) eltér az épület rekonstrukció utáni funkciójától (kulturális intézmény). A megváltozott funkciók esetén szükségszerűen másképp gondolkodik egy építész az épületről, emiatt az eredeti tervektől szükségképpen különböznek a rekonstrukció során létrejött tervek. Ez történt a „Tegnap, ma, holnap” esetében is, amely lényeges tartalmi eltéréseket mutat az épületnek a felmérési terven rekonstruált eredeti állapotához képest.

Az eljáró tanács válasza a kérdés első felére

A felmérési terv nem tekinthető szerzői műnek, ugyanis fogalmilag nem rendelkezhet egyéni, eredeti jelleggel. A felmérési terv gyakorlatilag a felmérés alapjául szolgáló épület rajzi leképezése, annak többszörözése.⁶ Így a felmérési terv elkészítője szerzői jogi szempontból nem minősül szerzőnek.

Az eljáró tanács válasza a kérdés második felére

A „Tegnap, ma, holnap” című alkotás minden feltételnek eleget tesz ahhoz, hogy szerzői műnek minősülhessen. Értékes és nagyon részletesen, gondos munkával kidolgozott és szakirodalmi művel kiegészített tervdokumentáció, melynek egyéni, eredeti jellege van.

2. *A felperesi tervdokumentáció (1993), illetőleg a felperes tetőfelújítási és szerkezetmegerősítési tervdokumentációja (1993) felhasználásra került-e valamelyik alperesi tervben, ha igen, milyen mértékben?*

A tetőfelújítás, szerkezetmegerősítés vonatkozásában: lásd a D/1. választ is.

Technológiai tervek szerzői jogi megítélhetősége kérdéses, évtizedes átfutással különösen az. A folyamatos technológiai fejlődés okán folyamatosan megújulnak az alkalmazott eljárások, anyagok, részletmegoldások. Egy húsz évvel ezelőtt született technológiai terv egy későbbi fázisban bizonyosan más eszközök alkalmazását igényli, és nem azért, mert hibás, hanem azért, mert elkerülhetetlenül elavul.

Az eljáró tanács válasza a kérdés első felére

A felperesi tervdokumentáció felhasználásra került, a „Tegnap, ma, holnap” című felperesi műben (1993) szereplő építészeti tanulmányterv átdolgozása az épület átalakítása, megvalósítási tanulmány (1999) című, másodrendű alperesi tervanyag. A felhasználás módjára és

⁶ Szjt. 18. § (1) a) „Többszörözés a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen ...”

mértékére nézve az eljáró tanács a bíróság által feltett első kérdésre adott válaszában adott magyarázatot.

Az eljáró tanács válasza a kérdés második felére

A kérdés második felére nem tud az eljáró tanács egyértelmű választ adni. A technológiai terveket a szerzői jogi átvétel (átdolgozás) az eredetitől eltávolodott önálló mű mércéjével nem lehet összehasonlítani. Ennek az az oka, hogy nem határozható meg pontosan, hogy az újabb tervek mely részei szolgai másolás eredményei, mely részei adódnak átvételből úgy, hogy csak a technológiailag korszerűbb eszközök alkalmazása miatt mutatkoznak eltérések, és mely részei minősülnek új tervnek.

3. *A fenti kérdés megválaszolásának függvényében nyilatkozzon arról, hogy milyen összegű kártérítést tart reálisnak a 100%-ban felhasznált és az alperesi tervekbe teljes egészükben beépült felperesi tervdokumentációk esetében, illetve milyen összegű kártérítést tart reálisnak az egyéb két felperesi terv vonatkozásában?*

Szükségesnek tartjuk tájékoztatni a törvényszéket a testületnek a vagyoni hátrány tekintetében szakértői véleményeiben megjelenő töretlen gyakorlatáról, amely szerint:

„Miután a díjak megállapítása a felek szabad megállapodásán múlik, s csak szűkebb körben állnak rendelkezésre jóváhagyott vagy legalábbis közzétett tarifák, az eljáró tanácsok csak hozzávetőleges tételek megállapítására vagy a díj-, illetve kárösszeg-megállapításnál alkalmazandó ismérvek megjelölésére tudnak vállalkozni.”⁷ Mindezek alapján egy mű esetében általában felhasználási díjról nehéz beszélni.

A jelen ügyben ilyen adatok nem állnak rendelkezésre, ezért az eljáró tanács nem tud becslést adni.

A másodrendű alperes – polgármesteri hivatal – által megfogalmazott általános jellegű kérdések

1. *A felperes által az épület felújítása kapcsán készített tervek (rekonstrukciós tervek: a meglévő, már korábban megtervezett épület eredeti állapotban történő helyreállítása) az eredeti 19. századi műhöz – ideértve az 1926–27. évi átépítést is – (a továbbiakban: eredeti tervek) képest milyen lényeges változtatásokat, egyéni, eredeti elképzeléseket tartalmaznak?*

A kérdést az eljáró tanács a következő (2.) kérdéssel összevonva válaszolja meg.

⁷ Ficsor Mihály (szerk.): A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010.

2. *Amennyiben egyéni, eredeti jegyek felfedezhetők a felperes tervein az eredeti tervekhez képest, azok a szerzői alkotás szintjét elérik-e?*

Habár a felperesi tervek elkészítésének oka alapvetően a rekonstrukciós cél volt, ahogyan az eljáró tanács a bevezetőben is kifejtette, a rekonstrukciós cél egyáltalán nem zárja ki azt, hogy egyéni, eredeti jelleggel rendelkezessen egy alkotás, és így szerzői jogi védelem alatt álljon. Egy épület rekonstrukciója, restaurálása abban az esetben is esetlegesen szerzői jogi védelem alá eső tervek megalkotásával, illetve épület megépítésével jár, ha az eredeti állapotot a lehető leghívebben próbálják visszaállítani. Egyrészt az eredeti tervek rendszerint nem állnak teljes körűen rendelkezésre. Ha azonban rendelkezésre is állnak, az idő múlása és a megépített épület elkerülhetetlen állagromlása olyan ötletek, megoldások, koncepciók alkotó formába öntését igényli, amelyek kizárják azt az állítást, hogy a rekonstrukció/restaurálás fogalmilag minden esetben szolgai másolást eredményez. Azt természetesen esetről esetre kell megvizsgálni, hogy melyek az adott terv(mű) esetében megállapítható, egyéni-eredeti jellegű eredményező alkotások.

A tervek egyéni, eredeti jellegét többek között alapvetően meghatározza a funkcióváltás, amely az épület rekonstrukciójának hozadéka volt. Az épület eredeti funkciója (vallási intézmény) eltér az épület rekonstrukció utáni funkciójától (kulturális intézmény). A megváltozott funkciók esetén szükségszerűen másképp gondolkodik egy építész az épületről, emiatt az eredeti tervektől különbözőek lehetnek a rekonstrukció során létrejött tervek. Ez történt a felperesi terv esetében is, amely lényeges tartalmi eltéréseket mutat az épületnek a felmérési terven rekonstruált eredeti állapotához képest.

Az eltérő funkcionális felhasználás ebből fakadóan eltérő alaprajzi kialakítást igényel, amely az épület feltárása, közönségforgalma, közösségi és kiszolgáló helyiségeinek kialakítása tekintetében egyéni, eredeti tervet eredményezett. A terv pozitívuma továbbá, hogy ugyanakkor az épület tömegformálása, homlokzatképzése tekintetében viszont tiszteletben tartotta a műemléképület eredeti értékeit.

Jelen esetben egyéni, eredeti jellegű alkotások jöttek létre. A felperesi „Tegnap, ma, holnap” (1993) című alkotás és a felperesi építési engedélyezési tervdokumentáció (1994) egyéni, eredeti jelleggel rendelkező szerzői jogi műv, építészeti terv.

3. *Amennyiben felperes tervein az eredeti tervekhez képest az alkotás szintjét elérő, lényeges változtatások, eredeti, egyéni elképzelések megfigyelhetők, azoknak szolgai másolása egyértelműen megállapítható-e Cs. Gy.-nek az épület felújításához kapcsolódó tervein?*

Cs. Gy. terve nem tekinthetők szolgai másolásnak. Az indokolást lásd a bíróság 1. kérdésére adott, és alább, a 4. kérdésre adott válaszban.

4. *Amennyiben a felperes tervein az eredeti tervekhez képest az alkotás szintjét elérő, lényeges változtatások, eredeti, egyéni elképzelések megfigyelhetők, azoknak részbeni átvétele egyértelműen megállapítható-e Cs. Gy.-nek az épület felújításához kapcsolódó tervein, és ez a szerzői jogilag releváns felhasználás megállapítását megalapozza-e?*

A tervek részbeni átvétele is szerzői jogi felhasználást alapoz meg. Átvételen szerzői jogi szempontból többszörözést (másolást) kell érteni. (Van a szerzői jogban az átvétel fogalmának a szabad felhasználás körébe eső tartalma is, idetartozik az idézés és az oktatási célú átvétel, ezek azonban ebben az ügyben nem relevánsak.) Emellett az Szjt.-ben a felhasználási módok felsorolása exemplifikatív módon történik.⁸ Ennek megfelelően tehát a mű mindenfajta felhasználása minősülhet „szerzői jogilag releváns” felhasználásnak. A felhasználás akkor állapítható meg, ha az a mű azonosítható részére nézve történik meg. Jelen esetben mind a mű átdolgozása, mind pedig az „átvétele” (=többszörözése, más szóval szolgai másolása) felmerülhet felhasználási módként. Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.⁹ Az átdolgozás során létrejött művön az eredeti szerző szerzői jogai is fennállnak, így az átdolgozás során létrejött mű többszörözéséhez szintén szükséges az eredeti szerző engedélye. Engedély híján a szerzői jogi felhasználás jogsértő a szabad felhasználás jól körülhatárolt eseteit kivéve.¹⁰

Az eljáró tanács a bíróság által feltett első kérdésre adott válaszában kitért arra, hogy Cs. Gy. elkerülhetetlenül megismerte a Sz. S.-féle terv mindazon alkotó megoldásait, amelyek a funkcióváltás ellenére felhasználhatók voltak, és az azokat az alkotó megoldásokat, amelyeket a funkcióváltás miatt vagy egyéb okból – például tudatosan más alkotó megoldás választása – el kellett vetnie.

Emiatt megállapítható, hogy az Szjt. 29. §-a szerinti átdolgozás történt, amelyre engedélyt kellett volna kérnie az alperesnek a felperestől. Az alperesnek saját önálló szerzői műnek minősíthető teljesítményei is vannak az összehasonlított tervek között.

5. *Szükségszerűen meg kell-e egyezniük a terveknek (eredeti, J. K., Sz. S., Cs. Gy.), mert ugyanarról az épületről van szó korlátozott mérnöki megoldásokkal? Ha nem, miben lehet eltérés? (Vö. szakvélemény: felperesi tervek, Cs. Gy.-tervek, J. K.-féle tanácsai tervezői tervek összevetése.)*

Az épület eredeti funkciója (vallási intézmény) eltér az épület rekonstrukció utáni funkciójától (kulturális intézmény), a megváltozott funkciók esetén pedig szükségszerűen másképp gondolkodik az építés az épületről, emiatt a tervek is különbözőek lehetnek. A rekonstruk-

⁸ Szjt. 17. § A mű felhasználásának minősül különösen ...

⁹ Szjt. 29. § második mondata.

¹⁰ Szjt. 18. § (2) utolsó mondata: „Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

ciós célú felhasználás soha nem jelenthet automatikusan szolgai másolást (lásd a bevezető 6. pontját).

Noha ugyanarról az épületről van szó, ez nem eredményez korlátozott mérnöki megoldásokat. Az eltérés lényege: a funkcionális eltérés. Valamennyi terv az adott funkciónak megfelelően eltérő alaprajzi kialakítású, ami az épület feltárása, közönségforgalma, közösségi és kiszolgáló helyiségeinek kialakítása tekintetében egyéni, eredeti terveket eredményezett. Valamennyi terv pozitívuma továbbá, hogy ugyanakkor az épület tömegformálása, homlokzatképzése tekintetében viszont tiszteletben tartották a műemléképület eredeti értékeit.

A terveknek nem kell szükségképpen megegyezniük, mert annak ellenére, hogy rekonstrukciós célú alkotófolyamatról van szó, a szerzőknek lehetett mozgásterük az alkotás elkészítése során.

A másodrendű alperes által megfogalmazott kérdések a per tárgyát képező egy-egy terv kapcsán

A) A felperesi tanulmányterv (1993) összehasonlítása az épület átalakítása megvalósíthatósági tanulmány (1999) című anyaggal

1. Tekintettel arra, hogy Cs. Gy. neve a „Tegnap, ma, holnap” című műnek az elején feltüntetésre került, szerzőtársnak, illetve társszerzőnek minősül-e? Elkülöníthető-e, hogy Cs. Gy., illetve Sz. S. esetében a „Tegnap, ma, holnap...” című alkotás tekintetében ki melyik résznek a szerzője?

Az eljáró tanács fontosnak tartja megállapítani, hogy az építészeti gyakorlatban általános, hogy a vezető tervező határozza meg a tervek koncepcióját, és az azt tükröző főbb formai megoldásokat. A koncepció maga nem áll szerzői jogi védelem alatt. A szerzői jog csak az egyéni-eredeti formába öntött tartalmat védi. Az ötlet, koncepció, elv, elmélet, „algoritmus”, műszaki, tervezési megoldás” lényege, belső tartalma nem védett [Szt. 1. § (6) bekezdés].

A „Tegnap, ma, holnap” című műben található megjelölések szerint a tanulmány szöveges részét Sz. S. építésmérnök készítette, az anyagban található építészeti tervek körében pedig az 1. számú tervvázlat esetében Cs. Gy., míg az 1–2. számú tervvázlatok esetében Sz. S. van megjelölve szerzőként. A belső oldalakon, azaz magukon a terveken semmilyen névfeltüntetés nem történt.

Ennek megfelelően a „Tegnap, ma, holnap” című műben található 1. számú tervvázlatokat közös műnek kell tekintenünk, méghozzá oly módon, hogy az egyes részek nem választhatók el egymástól. Ennek megfelelően az 1. számú tervvázlat az Szt. 5. §-ának (1) bekezdése alapján minősülhet: „Több szerző közös művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat; a szerzői jog megsértése ellen azonban bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.”

A „Tegnap, ma, holnap” című alkotás 1. számú tervvázlatát tekintve azonban a szerzői vagyoni jogok szempontjából a tervek áttanulmányozása után az eljáró tanács úgy látja, hogy Cs. Gy. csak olyan mértékében tekinthető a mű szerzőjének, amennyiben Sz. S. őt a közös munkába bevonta. Az irányító tervező Sz. S. volt. Ezt a megállapítást támasztja alá az a tény is, hogy az 1994-es engedélyezési tervdokumentációt kizárólag Sz. S. jegyezte, és ezt Cs. Gy. nem vitatta. A felperes szerzőségét a felperesi tervekre nézve az alperesek egyike sem vitatta.

Mindemellett az eljáró tanács a szerzőségi kérdés vagyoni elemeinek vizsgálata körében nem tekinthet el a következő megjegyzéstől. A felperes és a szerzők között fenn kellett állnia egy olyan jogviszonynak, ami alapján vagyoni jogokat szerzett a felperes, ez lehet a jogalapja annak, hogy a „Tegnap, ma, holnap” című alkotás szerzői jogosultjának a felperest lehessen tekinteni. E jogalapot a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályok alkalmazása adhatja. Az Sztj. 30. §-ának (1) bekezdése szerint *„eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége”*. A munkaviszonyban alkotott mű szabályainak alkalmazásához meg kell jegyezni, hogy az eredeti terveken a W. társaság szerepel, így a felperes csak abban az esetben tekinthető szerzői jogi jogosultnak, amennyiben a jogutódlás a szerzői vagyoni jogok tekintetében is megtörtént a két gazdasági társaság között. [Ha a természetes személy szerzők nem álltak munkaviszonyban a W. társasággal, akkor csak úgy kerülhetett sor jogszerűen a felperes „szerzői jogosulti” – helyesen további felhasználási engedély adására feljogosított felhasználói – minőségének a feltüntetésére, ha megfelelő tartalmú, kellően széles terjedelmű, átruházható felhasználási jogot szerzett az említett társaság a természetes személy szerzőktől. Ez megtörténhetett társasági jogi jogcímen (apport) vagy külön kötött felhasználási szerződéssel.]

Az eljáró tanács csak azt állapíthatja meg teljes bizonyossággal az Sztj. szerinti szerzőségi vélelem alapján,¹¹ hogy Sz. S. irányító tervezői teljesítménye kiemelésével a tanulmány szöveges részének és a 2. számú tervvázlatnak Sz. S. a szerzője, míg az 1. számú tervvázlaton nem lehet pontosan megállapítani a szerzőségi arányokat, a szerzőség Sz. S. és Cs. Gy. között oszlik meg.

2. *Amennyiben szerzői jogi védelemben részesülő műnek minősül a felperesi tanulmányterv, abban az esetben a Cs. Gy.-féle tanulmányterv (az épület átalakítása megvalósíthatósági tanulmány) tartalmazza-e a „Tegnap, ma, holnap” című mű általa alkotott részét, vagy abban az Sz. S.-féle rész esetleges szolgai másolása, átvétele van?*

A „Tegnap, ma, holnap” című alkotás esetében az 1. számú tervváltozaton nem lehet pontosan megállapítani a szerzőségi arányokat, a szerzőség Sz. S. és Cs. Gy. között oszlik meg (egyéb meghatározás híján fejenként egyenlő eszmei hányad szerint), a tanulmány szöveges

¹¹ Sztj. 94/B. § (1) Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

részének és a 2. számú tervváltozatnak Sz. S. a szerzője. Azt az eljáró tanács nem tudja megállapítani, hogy melyik szerző milyen részeket alkotott az 1. számú tervvázlat adott részében, ugyanis a szerzőség nincs természetben megosztva (lásd előző kérdés). Itt is jelentősége van azonban annak, hogy a vagyoni jogok gyakorlása körében a W. társaságot kell szerzői jogosultnak tekinteni (lásd az e választ közvetlenül megelőző, 1. kérdésre adott választ).

A „Tegnap, ma, holnap” c. felperesi műben nem definiálható (nem különíthető el) a Cs. Gy. által alkotott rész, ugyanakkor a Cs. Gy.-féle terv nem szolgai másolása a felperesi tervnek.

3. *Átvett-e ötletet a Sz. S.-féle részből a Cs. Gy.-féle tanulmányterv, és ez utóbbi szerzői műnek minősül-e?*

Ahogy arra a Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-03/2009 számú szakvéleményében a reklámművekkel kapcsolatban is rámutatott, „a szerzői jogi védelem tárgya minden esetben a gondolatok egyéni-eredeti formába öntése, nem maga az annak alapjául szolgáló tartalom”. Ennek az oka, hogy az Szjt. 1. §-ának (6) bekezdése¹² alapján az ötlet nem állhat szerzői jogi védelem alatt. A szerzői jog alapvetően a formát védi, és nem a tartalmat, szükség van a mű valamilyen szintű kidolgozottságára annak érdekében, hogy szerzői jogi védelem alatt állhasson.

A kérdésnek önmagában szerzői jogi relevanciája nincs. Az ötlet nem áll szerzői jogi védelem alatt [Szjt. 1. § (6) bekezdés]. A kérdés úgy érthető, hogy a Cs. Gy.-féle tanulmányterv átvett-e a „Sz. S.-féle részből” ötletet megvalósító, formába öntött tervet vagy tervrészletet.

A Cs. Gy.-féle tanulmányterv szerzői műnek minősül, ugyanis építészeti műként a művészet területéről származó alkotás, mely rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel. Jelen esetben szolgai másolásról nincs szó, azonban felhasználásról, nevesítve pedig az Szjt. 29. §-a szerinti átdolgozásról beszélhetünk, ennek alátámasztását az eljáró tanács az 1. kérdésre adott válaszában részletesen kifejtette.

4. *Ha felfedezhető a másolás/egyéb felhasználás, ki annak az alanya?*

A feltett kérdés nem pontos abban a tekintetben, hogy a szerzői jog viszonyrendszerében mind a szerző, mind a felhasználó lehet alany (fél). Amennyiben a szerzőségbeli alanyra vonatkozik a kérdés, úgy a másodrendű alperes által feltett 1. kérdésre adott válaszra utalunk vissza, azaz a szerzői vagyoni jogok alanya (jogosultja) feltehetőleg a W. (illetve ennek jogutódja), míg a szerzői személyhez fűződő jogok az „Sz. S.-féle részre” Sz. S.-t illetik.

Megismétli az eljáró tanács, hogy Cs. Gy. az Sz. S. által jegyzett, az épület újjászületésére vonatkozó komplex terv, s az ehhez végigelemzett komplex építészeti tervezési program (ami egy tervnek – a tervező által alkotott – szerves része) birtokában volt tervei készítésekor.

¹² Szjt. 1. § (6) „Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.”

Minden olyan személy, aki a tervek szerzői jogi értelemben vett felhasználását végzi, „alany”, az azokat engedély nélkül átdolgozó személy, és az átdolgozás során létrejött új műveket engedély nélküli többszöröző személy is.¹³ Amennyiben szerzői jogi értelemben vett releváns felhasználás történt, annak az átdolgozó személy mindenképpen alanya.

B) Felperesi felmérési terv (1993) – nincs összehasonlítás

1. *Az épület felmérése csak egyetlen megoldással képzelhető el? Ha nem, miben térhet el a 2. tényállapot-rögzítés?*

Nem, mindenképpen többféle megoldás lehetséges, ez természetszerű. A felmérés technikai vonatkozásaiban lehet többféle, ám a végeredménye, maga a felmérési dokumentáció az eredeti épület minél pontosabb leképezése.

2. *A felmérési terv szerzői műnek tekinthető-e? Tartalmaz-e eredeti, egyéni jelleget, hiszen egy meglévő épület, már meglévő szellemi alkotás visszafejtése tervi szintre, az épület rajzi másolata?*

A felmérési terv nem tekinthető szerzői műnek, ugyanis ez nem tartalmazhat egyéni, eredeti jelleget megalapozó elemet. A felmérési terv gyakorlatilag a felmérés alapjául szolgáló épület rajzi leképezése, annak többszörözése.¹⁴ Így a felmérési terv elkészítője szerzői jogi szempontból nem alkotó (lásd a felperes által feltett 1. kérdésre adott választ). A felmérési tervnek azok a részletei lehetnek szerzői művek, amelyek az eredeti épületbelsőből (pl. lépcsőkorlát) vagy épületkülsőről (pl. tetődísz) már hiányoznak, ekkor az épület karakteréhez igazodó új elem tervezése szerzői mű.

3. *A felperesi felmérési terv „megépítése” kitűnik-e az iratok között fellelhető bármely alperesi tervből, másképpen: az 1:100 léptékű építési engedélyezési tervek és a tendertervek jóval elnagyoltabb felbontásúak, mint a felmérési és kiviteli tervek, kitűnik-e belőlük, hogy azok alapjául milyen részletes felmérési terv szolgált?*

A felmérési terv részletessége fontos adalék volt a kulcsfontosságú, „az épület újjászületésére vonatkozó komplex terv, s az ehhez végigelemezett komplex építészeti tervezési program” kidolgozásához, így valamennyi tervnek végső soron része.

¹³ Sztj. 18. § (2) utolsó mondata: „Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

¹⁴ Sztj. 18. § (1) a) „Többszörözés a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen ...”

Egy felmérési tervet nem lehet megépíteni. A kérdésnek az ügy megítélése szempontjából nincs jogi jelentősége, mert a felmérési tervet nem tekintjük szerzői műnek (lásd a felperes által feltett 1. kérdésre adott választ).

4. *Igaz-e az az állítás, hogy csupán a kiviteli tervek készítésekor váltak feltétlenül szükségessé a felperesi tervek, az engedélyes és tendertervek elkészítéséhez nem, mert ezek nem voltak részletesek?*

Nem. Az engedélyezési és tendertervek esetén is elképzelhető, hogy a felperesi felmérési tervekre támaszkodtak, azonban az eljáró tanács a felmérési terveket nem tekinti szerzői műnek (lásd az 1. kérdésre adott választ).

- C) *A felperesi építési engedélyezési tervdokumentáció (1994) összevetése az épület kulturális célú hasznosítása, építési engedély terv módosítása + tendertervvel (2004)*

1. *Igaz-e, hogy a felperes által készített Bt-01/94 munkaszámú engedélyezési tervdokumentációból kitűnik, hogy a hasznosítási koncepció teljesen eltér a megvalósult felújítástól (lásd az építészeti műszaki leírást, 2. és 5. oldal) – amennyiben az épület alapincézését, valamint a belváros felőli megközelítéshez egy üvegszerkezetű „előépítményt” tervezett. A volt iskolaszárnyaknak új funkciókat tervezett-e (lásd 9. oldal, szállodai szárny, illetve irodák, zenésztöltözők)?*

A megvalósult felújításra nézve az eljáró tanács nem kapott anyagokat, ezért a hasznosítási koncepció és a megvalósult felújítás összevetésére nincs módja.

2. *Lehetnek-e a szakági tervek önálló szerzői alkotások az építészeti terv viszonylatában? Mennyiben determinálja az építészeti terv a szakági terveket? Enged-e önállóságot, egyéni eredeti jelleget, illetve az elkészült terv eléri-e az alkotás szintjét?*

Nem kizárt a szakági terv egyéni, eredeti jellege, de egyéni, eredeti művet alkotni csak szakági viszonylatban lehet. Az építési engedélyezési tervdokumentáció viszonylatában a szakági tervnek (gépészeti tervnek) ki kell szolgálnia az építészeti alkotást, a tervművet.

A fentieknek megfelelően az eljáró tanács az építési engedélyezési tervdokumentációnak a viszonylatában vizsgálta meg a kérdést, és megállapította, hogy a szakági tervek az építészeti terv viszonylatában nem tekinthetők egyéni, eredeti alkotásnak, ennél fogva szerzői jogi védelemben sem részesülhetnek.

Önmagában egy szakági tervnek a szerzői jogi védelme nem kizárt, de ha azt az építési engedélyezési tervdokumentáció viszonylatában vizsgáljuk, akkor nem beszélhetünk egyéni, eredeti jelleg megvalósulására rendelkezésre álló alkotói mozgástérrel, mert túlságosan kor-

látozott az alkotás folyamata (az építésztervező tervművéhez kell igazodnia a szakági tervezőnek).

D) A felperes tetőfelújítási és szerkezetmegerősítési tervdokumentációja (1993) – nincs mivel összehasonlítani

- 1. Az 1994–95-ben megvalósult tetőfelújítás és szerkezetmegerősítés, valamint hozzá kapcsolódóan az épület főpárkányának környékén lévő és az épület állóképességét alapvetően meghatározó szerkezeti mezők megerősítésével kapcsolatos felperesi terv mely alperesi tervben jelenik meg?*

A technológiai tervek szerzői jogi megítélhetősége kérdéses, évtizedes átfutással különösen az. A folyamatos technológiai fejlődés miatt folyamatosan megújulnak az alkalmazott eljárások, anyagok, részletmegoldások. Egy húsz évvel ezelőtt született technológiai terv egy későbbi fázisban bizonyosan más eszközök alkalmazását igényli.

Az eljáró tanács nem tud válaszolni a kérdésre. A megvalósult tetőfelújítás és szerkezetmegerősítés értelemszerűen nem lehet része későbbi tervfázisoknak (az ettől eltérő kérdés, ha át kívánják építeni a tetőt, illetve a szerkezetet).

E) A felperes homlokzatfelújítási kiviteli tervanyagának (1997) összevetése a harmadrendű alperes kiviteli terv homlokzatfelújításra vonatkozó munkarészeivel (2005)

- 1. Szükségszerű volt-e ugyanolyan módon (formákat és színt is beleértve) folytatni a rekonstrukciót, különös tekintettel arra, hogy műemléki épület eredeti állapothoz hű felújítása a feladat?*

Természetesen, ha a homlokzat egyik része már elkészült, akkor magától értetődő, hogy a már elkészült részhez alkalmazkodni kell a további tervezés során is. Az Sztj. nem tartalmaz olyan szabad felhasználási módot, amely lehetővé tenné a művek engedélykérési kötelezettség nélküli felhasználását rekonstrukciós célból. Mindemellett lett volna lehetőség a rekonstrukció folytatása során arra, hogy a korábban elkészült homlokzatrészlet tervezőjétől (szerzőjétől) engedélyt kérjenek a felhasználásra. Az építészeti szempontból kifogástalan érv, hogy a tervező egységes homlokzatkialakításra törekedett, ez azonban nem teszi jogszerűvé az esetleges átvételt.

A már elkészült részhez alkalmazkodni kell a további tervezés során is. Ez azonban szerzői jogi szempontból nem bír jelentőséggel, a korábbi tervek engedély nélküli felhasználása jogsértő.

2. *Tekintettel arra, hogy nem volt teljes körű a felperesi dokumentum, az alapján megállapítható-e, hogy csak a mindenkori kivitelezéskor – esetleg állványról – a helyszínen vett minta alapján lehet ezeket elkészíteni, kvázi előre nem lett pontosan felmérve és dokumentálva mint gyártmányterv? Ezt alátámasztják a „H-5 KÖMEGRENDELÉSI TERV”-ben szereplő kvázi sematikus rajzok is?*

A kömegrendelési terv maga nem szerzői mű, azonban az abban található rajzok lehetnek művek. Az alperes kérdés szerinti kömegrendelési tervében kétségkívül vannak egyéni, eredeti elemek, annak rajzi elemei egyéni, eredeti jellegük következtében szerzői jogi védelemben részesülnek. Erre a következők adnak okot.

A felperes homlokzatzfelújítási tervanyagára is igaz az, hogy egy homlokzatzfelújítási kiviteli tervanyag soha nem lehet olyan részletes, hogy azt ne lehetne további, egyéni-eredeti jellegű felmutató részletmegoldásokkal gazdagítani. A korábbi tervet lehet bővíteni, finomítani, gazdagítani – ez történetesen jelen esetben is, ugyanis az alperesi anyag egyértelműen jóval kidolgozottabb, mint a felperesi. Ez azonban nem jelent szerzői jogi minősítést, tehát nem jelenti azt, hogy ne történetesen volna meg az eredeti tervek szerzői jogi értelemben vett felhasználása. A kérdés arra vonatkozik, hogy egy bizonyos módon készülhettek-e a tervek, és nem a tervek összehasonlítása a kérdés tárgya.

Az eljáró tanács válasza: nem állapítható meg, hogy csak a mindenkori kivitelezéskor – esetleg állványról – a helyszínen vett minta alapján lehet ezeket elkészíteni, ugyanis a tervek alapján nem lehet megállapítani, hogy azok hogyan készültek.

Dr. Faludi Gábor, a tanács elnöke

Dr. Takács Nóra Emese, a tanács előadó tagja

Eleőd Ákos, a tanács szavazó tagja

* * *

HÍRÜGYNÖKSÉGI FOTÓK, HÍREK, TUDÓSÍTÁSOK ÁTVÉTELE

SZJSZT-19/2017

Elöljáróban az eljáró tanács utal a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI.3.) Korm. rendelet alábbi bekezdésére:

„8. § (1) A Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást, nem tart helyszíni szemlét, és nem idézhető. Szükség esetén azonban további adatok szolgáltatását kérheti a megkereső bíróságtól vagy hatóságtól, illetve a megbízótól.”

Az eljáró tanács válasza a megbízó járásbíróság által feltett kérdésekre

1. Alapvetés

Az eljáró tanács válaszait elkülönítve adja meg a 35 db hírügynökségi fotó, valamint hírügynökségi hírek (jelentések) vonatkozásában, ugyanakkor a megbízó 1–2. kérdését e két műtípus tekintetében egy egységben válaszolja meg.

2. Hírügynökségi fotók

2.1. A szerzői jogi oltalom kérdése

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szt.) az alábbiak szerint rendelkezik:

„1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

... i) a fotóművészeti alkotás,

...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

Az eljáró tanács megítélése szerint valamennyi, a 101. számú mellékletben részletezett, 35 db fotó a fenti rendelkezések alapján szerzői jogi védelem alá tartozik.

Megjegyzi ugyanakkor az eljáró tanács, hogy a 101. számú mellékletben szereplő fotók között vannak olyanok, amelyek ismétlődnek (pl. a 2. és a 13. kép megegyezik, továbbá pl. a 22., 32. és 34. kép is megegyezik).

2.2. A jogsértés kérdése

Az Szt. szerint:

16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerzhető.

...

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

...

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

...

17. § A mű felhasználásának minősül különösen:

- a) a többszörözés (18. § és 19. §),
- b) a terjesztés (23. §),
- c) a nyilvános előadás (24. § és 25. §),
- d) a nyilvánossághoz közvetítés sugárással vagy másként (26. § és 27. §),
- e) a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése (28. §),
- f) az átdolgozás (29. §),
- g) a kiállítás (69. §).

A fentiek alapján, amennyiben bizonyításra kerül, hogy a 101. számú mellékletben részletezett 35 db fotó engedély nélkül közzétételre került (online nyilvánossághoz közvetítés útján vagy más, fent felsorolt felhasználási módon), az Szjt. fenti rendelkezései alapján a jogsértés megvalósult. Értelemszerűen amennyiben ez csak egyes, meghatározott fotók tekintetében kerül bizonyításra, úgy a jogsértés csak ezen meghatározott fotók tekintetében állapítható meg. (A feltett kérdésekkel összhangban az eljáró tanács vizsgálata nem terjedt ki arra, hogy az egyes fotók felhasználásra kerültek-e, és ha igen, az a hírügynökség engedélyével történt-e.)

2.3. A vagyoni hátrány és a jogosultság kérdései

A Szerzői Jogi Szakértő Testület következetes gyakorlata szerint a vagyoni hátrány tekintetében összegszerű megállapítást nem tesz, hanem csak szempontokra hívja fel a figyelmet.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a hírügynökségnek a releváns időszakban irányadó általános szerződési feltételei, díjszabása alkalmazandó a vagyoni hátrány tekintetében.

Ugyanakkor ennek a vonatkozó kérdései (különösen: mi volt az irányadó díjszabás a releváns időszakban, online ténylegesen elérhetőek voltak-e a sérelmezett képek vagy azoknak egy része a sértett által megjelölt időszakban, mi volt a releváns időszak pontosan stb.) bi-

zonyítási, és nem szakértői kérdések. Továbbá a fentiekkel szoros összefüggésben az eljáró tanács utal az alábbi szempontokra.

Az Szt. szerint:

„4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).

...

9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

... (3) A vagyoni jogok – a (4)–(6) bekezdésekben foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet.

...

(6) A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.

....

30. § (1) Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége.”

Tekintettel arra, hogy az Szt. 4. §-ának (1) bekezdése alapján a szerzői jogi eredeti jogosult kizárólag természetes személy lehet, valamint arra, hogy a vagyoni jogok élők között csak kivételesen ruházhatóak át, illetve szállhatnak át (különösen munkaviszony esetén), a hírügynökség a szerzői vagyoni jogokat akkor szerzi meg a természetes személy fotósoktól, amennyiben az Szt. 30. § (1) bekezdésében foglalt feltételek fennállnak (különösen: munkaviszony, illetve munkaviszonyból folyó kötelesség). Ennek jelentősége értelemszerűen abban áll, hogy a szerzői vagyoni jogok megszerzése esetén a hírügynökség jogosult harmadik személyeknek a felhasználást díjazás ellenében engedélyezni, és ez esetben a fotó harmadik személy által történő felhasználására irányadó lehet a hírügynökség díjszabása, továbbá a hírügynökséget érhetne vagyoni hátrány. Amennyiben a természetes személy fotós nem áll a hírügynökséggel munkaviszonyban, úgy a hírügynökség legfeljebb felhasználási jogokat szerezhet felhasználási szerződéssel a természetes személy fotóstól. Amennyiben a hírügynökség és a fotós között létezik felhasználási szerződés, és ezen felhasználási szerződés alapján a hírügynökség jogosult harmadik személynek felhasználási engedélyt adni (ennek különösen feltétele, hogy a szerződésben kikötésre kerüljön, hogy a felhasználási engedély harmadik személyre átruházható, illetve átengedhető), úgy abban az esetben a hírügynökség szintén jogosult harmadik személyeknek a felhasználást díjazás ellenében engedélyezni, a fotó harmadik személy által történő felhasználására szintén irányadó lehet a hírügynökség díjszabása, továbbá ez esetben szintén érhetne a hírügynökséget vagyoni hátrány. Ha a fent

írt átruházással vagy a felhasználási engedély megadása útján nem szerzett a hírügynökség felhasználási jogosultságot, úgy értelemszerűen a hírügynökség harmadik személynek a felhasználást nem jogosult engedélyezni, a hírügynökség díjszabása nem alkalmazható, továbbá a hírügynökséget vagyoni hátrány nem érte.

3. A hírügynökségi hírek (jelentések)

3.1. A hírek szerzői jogi oltalmának kérdése

Az Szjt. az alábbiak szerint rendelkezik:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,

...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktételestől.

...

(5) A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre.

...”

A Szerzői Jogi Szakértő Testület 25/2000, valamint 19/2003 számú szakvéleményében részletesen foglalkozott a „hírek” szerzői jogi kérdéseivel, amelyekre az eljáró tanács különösen az alábbiak szerint utal:

„... annak tisztázása is szükséges, hogy mi a szerzői jogi státusza annak, amit 'hírnek' neveznek, hogy mi a viszonya a 'hírnek' (mint információnak) és a hírt mint információt feldolgozó sajtóközleménynek, és hogy milyen ismérvek alapján állapítható meg, vajon az ilyen közlemények szerzői védelmet érdemlő műnek minősülnek-e.

Ebből a szempontból különbséget kell tennünk a 'hír' szó két jelentése között. A szó egyik jelentése valamely esemény megtörténte, valamely fejlemény bekövetkezésére vonatkozó információt takarja, amiről általában különböző módon lehet tájékoztatást adni, s amit jobbra eltérő módon lehet megfogalmazni, kö-

zölni, továbbítani akár a sajtó és a média útján, akár a hétköznapi érintkezés során. A szó második jelentése éppen a megfogalmazott információ. S ebben a jelentésében a szó leggyakrabban a hírügynökségek, a sajtó és az elektronikus média által megfogalmazott és továbbított információra utal.

...

A szerzői jog egyik alapelve az, hogy nem védi a pusztá információt. A tények, adatok megismerésére és közlésére senkinek sincs kizárólagos joga. Amit a szerzői jog véd, az az információ egyéni, eredeti módon való megfogalmazása. Erre, mint ahogy arra fent utalt az eljáró tanács, a hír pusztá megfogalmazása esetén általában csak a komplexitásnak egy bizonyos minimális szintjét elérő információ esetén van mód. Az azonban más kérdés, hogy egyéni, eredeti megfogalmazásra minden esetben lehetőség nyílik, ha nem csupán egy rövid hír (információ) közléséről van szó, hanem kommentárt is fűznek hozzá, rámutatnak jelentőségére, bizonyos más tényekkel, fejleményekkel való összefüggésére, előzményeire, várható következményeire stb.

A pusztá tények leírása maga is ölthet, s általában ölt, egyéni, eredeti formát abban az esetben, ha nem csupán egy rövid hírről van szó, hanem valamilyen komplexebb esemény vagy fejlemény ismertetéséről. A mondatok sorrendje, a használt szavak és kifejezések megválasztása, a szöveg így kialakuló struktúrája egyénivé, eredetivé teheti és így a szerzői jogi alkotás szintjére emelheti a közleményt.”

A fentiek tükrében az eljáró tanács megvizsgálta a nyomozati iratok 191–230. oldalán „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (eredeti)” megjelöléssel ellátott híreket, és megállapította, hogy azok – azzal a kivétellel, amit az alábbi táblázatban jelölt az eljáró tanács – túlmutatnak az Szjt. 1. § (5) bekezdésében foglalt pusztá hír fogalmán, és egyéni-eredeti alkotásnak minősülnek, tehát szerzői jogi védelme alatt állnak az eljáró tanács megítélése szerint. Értelemszerűen az bizonyítási kérdés, hogy ezek a cikkek valóban a hírügynökség cikkei-e, illetve hogy azok tekintetében a hírügynökség a szerzői vagyoni jogokat vagy a felhasználási jogokat megszerezte-e, valamint hogy azok az állított jogsértés időpontja előtt nyilvánosságra kerültek-e.

3.2. A jogsértés, illetve az esetleges szabad felhasználás kérdése

3.2.1.

Előrebocsátja az eljáró tanács, hogy e tekintetben is értelemszerűen bizonyítási kérdés az, hogy a nyomozati iratok 135–190. oldalán található „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (honlapról)” megjelölés alatt csatolt cikkek valóban online közzétételre kerültek-e a weboldalon a sérelmezett tartalommal.

Amennyiben ez bizonyított, úgy a jogsértés kérdése tekintetében az Szjt. 16–17. §-a alapján a fenti 2.2. pontban foglaltak értelemszerűen irányadóak e körben is, ugyanakkor e körben vizsgálni szükséges az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglalt szabad felhasználás lehetőségét is, tekintettel arra, hogy a szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges.

Az Szjt. releváns rendelkezései az alábbiak:

„33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

...

36. § (2) Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánossághoz közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni.

...

106. § (1) Ahol e törvény szerzőt említ, azon megfelelően érteni kell a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is.”

3.2.2.

Az Szjt. „Nagykommentárjának” megfogalmazásában az Szjt. 36. § (2) bekezdése révén „a sajtó számára egyrészt nagyon széles szabad felhasználási esetkör áll rendelkezésre (teljes cikkek átvételére kerülhet sor, akár internetes on-demand felhasználásra is), másrészt viszont erősen korlátozott lehet e kivétel érvényesülése, mivel a szerző egyoldalú nyilatkozattal kizárhatja ezt a felhasználást.”¹⁵

Az eljáró tanács megítélése szerint a fentiek alapján elsődlegesen vizsgálandó, bizonyítási kérdésnek minősül az, hogy a szerző tett-e felhasználást megtiltó nyilatkozatot a felhasználás megkezdése előtt. E tekintetben az eljáró tanács arra is rámutat az Szjt. 106. § (1) bekezdése és a fenti 2.3. pontban a jogosultsággal kapcsolatban kifejtett szempontok alapján, hogy

¹⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 260.

megítélése szerint a hírügynökség abban az esetben tehetett felhasználást megtiltó nyilatkozatot, amennyiben a hírt (jelentést) elkészítő természetes személy(ek) munkaviszonyban állt(ak) a hírügynökséggel, ugyanis csak ebben az esetben minősül a hírügynökség a szerző jogutódjának, illetve a szerzői jog más jogosultjának.

Amennyiben nem tett a szerző, a szerző jogutódja, illetve a szerzői jog más jogosultja felhasználást megtiltó nyilatkozatot, úgy az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglalt szabad felhasználási lehetőség fennállásának további kérdései vizsgálandóak az alábbiak szerint. (Az eljáró tanács nem vizsgálta, hogy a szerző tett-e ilyen nyilatkozatot.)

Vizsgálandó, hogy a weboldal az Szjt. 36. § (2) bekezdésben foglalt sajtónak minősül-e. Az eljáró tanács valószínűsíti, hogy a weboldal a 2010. évi CLXXXV. törvény 203. § 60. pontja szerinti internetes újság, illetve hírportál, ugyanakkor az ezen jogszabályhelyben rögzített egyes további feltételek vizsgálata nem szerzői jogi szakértői kompetenciába tartozó kérdés.

Az eljáró tanács megvizsgálta a nyomozati iratokban a 137–190. oldalon szereplő, „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (honlapról)” cikkeket, és álláspontja szerint azok „Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek”-nek minősülnek.

Az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglalt, „a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni” feltétel tekintetében a szakmai gyakorlattal összhangban az eljáró tanács elégségesnek tartja a „(hírügynökség)” megjelölés feltüntetését arra is tekintettel, hogy a hírügynökség által eredetiként csatolt cikkeken sem szerepel a természetes személy szerző neve. „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (honlapról)” cikkek végén az első cikk kivételével a „(hírügynökség)” megjelölés szerepel.

3.2.3.

A fenti 3.2.2. pontban írtak következtében az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglaltak alkalmazása szempontjából az eljáró tanács végül azt tartotta kiemelkedően fontosnak vizsgálni, hogy a sérelmezett cikkek valóban az eredeti hírügynökségi jelentésként megjelölt cikkek átvételét, illetve többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését valósították-e meg, vagy sem.

A sérelmezett cikkek egyesével, a fentieknek megfelelő besorolásával készült a következő táblázat.

„A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (honlapról)” megjelölés alatt sérelmezett cikkek címe és oldalszáma	Az összevetés alapjául szolgáló, „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (eredeti)” megjelölés alatti cikkek címe és oldalszáma	Az eljáró tanács megállapítása a jogsértéssel kapcsolatban
137–144. o.	211–214. o.	A hírügynökségtől átvett szerzői jogi oltalom alatt álló tartalom nem került felhasználásra, jogsértés nincs
145–152. o.	209–210. o.	A hírügynökségi tudósítás rövid, nem lép túl az Szjt. 1. § (5) bek. szerint oltalom alatt nem álló napi tény, hír terjedelmén, így felhasználása nem engedélyköteles, jogsértés nincs
153–160. o.	205–208. o.	Az Szjt. 36. § (2) bek. alapján szabad felhasználás, nincs jogsértés.*
161–164. o.	227–230. o.	A cikk átvétele önmagában az Szjt. 36. § (2) értelmében szabad felhasználás lenne, de mivel az átvétel során egyes tények, mondatok, nyilatkozatok kimaradnak, az egyébként a hírügynökségnek tulajdonított, hírügynökség megjelöléssel publikált cikk ilyen megváltoztatása a szerzőnek az Szjt. 13. § szerinti, a mű integritásához fűződő, személyhez fűződő jogát sérti, ezért indokolatlanul károsítja a szerző jogos érdekeit [Szjt. 33. § (2)], emiatt nem szabad felhasználás, azaz engedély hiányában jogsértő.
165–166. o.	197–200. o.	A hírügynökséggel egyező részletek átvétele az Szjt. 1. § (5) bek. szerint szabad felhasználás, így nem engedélyköteles, jogsértés nincs.*
167–170. o.	201–204. o.	A cikk átvétele az Szjt. 36. § (2) értelmében szabad felhasználás, az átvétel során egyes közzismert tények maradtak csak ki, melyek az átvett cikk lényegét nem érintik, jogsértés nincs.*

„A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (honlapról)” megjelölés alatt sérelmezett cikkek címe és oldalszáma	Az összevetés alapjául szolgáló, „A weboldal által jogosulatlanul átvett hírügynökségi jelentések (eredeti)” megjelölés alatti cikkek címe és oldalszáma	Az eljáró tanács megállapítása a jogsértéssel kapcsolatban
171–174. o.	215–218. o.	A hírügynökség tudósítását olyan módon használja fel, hogy abból lényeges részeket kihagy, saját tartalommal keveri, a semleges tudósításnak saját, érzelmileg elkötelezett új címet ad (illetve szintén érzelmek kiváltására alkalmas illusztrációval látja el), a felhasználás engedély hiányában jogsértő.
175–178. o.	223–226. o.	A hírügynökség tudósítását olyan módon használja fel, hogy abból lényeges részeket kihagy, saját tartalommal keveri, a semleges tudósításnak saját, új címet ad, a felhasználás engedély hiányában jogsértő.
179–182. o.	193–196. o.	A cikk átvétele önmagában az Szjt. 36. § (2) értelmében szabad felhasználás, bár a cím nem jelentős mértékben eltér és egy helyen jelzett, betoldott kommentár is szerepel, de ezek az eljáró tanács megítélése szerint nem sértik még a műintegritás jogát, azaz jogsértés nincs.*
183–190. o.	219–222. o.	A cikk átvétele önmagában az Szjt. 36. § (2) értelmében szabad felhasználás, bár a cím tartalmilag azonos, de eltérő megfogalmazású, illetve apró, lényegtelen, fogalmazásbeli eltérések vannak a két cikk között, de ezek az eljáró tanács megítélése szerint nem sértik még a műintegritás jogát, azaz jogsértés nincs.*

* Az eljáró tanács megítélése szerint ezen cikkek esetében az Szjt. 36. § (2) bekezdése alapján szabad felhasználásról, tehát jogsértés hiányáról beszélhetünk, *feltéve*, hogy a szerző vagy munkaviszonyban álló szerző esetén a hírügynökség nem tett a felhasználást megtiltó nyilatkozatot, valamint *feltéve*, hogy a weboldal sajtóterméknek minősül.

3.3. A vagyoni hátrány kérdése

A fenti, nem jogsértő cikkek esetén értelemszerűen vagyoni hátrány nem merül fel. Ugyanakkor a fenti, az eljáró tanács álláspontja szerint jogsértést megvalósító cikkek esetében felmerül a vagyoni hátrány kérdése.

E tekintetben az eljáró tanács rámutat arra, hogy a sértett jogi képviselője a megbízó által kiemelten kezelt 101. sorszámú nyilatkozatában azt fejtette ki, hogy nem áll módjában a cikkek tekintetében a vagyoni hátrány mértékét kidolgozni.

Erre tekintettel a vagyoni hátrány kérdésében az eljáró tanács nem tud megállapítást tenni.

4. Egyéb észrevételek

Az eljáró tanácsnak egyéb észrevétele nincs.

Dr. Szinger András, a tanács elnöke
Dr. Lukácsi Péter, a tanács előadó tagja
Eifert János, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Andrej Savin: EU Internet Law, Second Edition. Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, GB, 2017; ISBN 9781784717957

Az *EU Internet Law* második, bővített kiadása az Edward Elgar kiadó Elgar European Law sorozatának része. Az első, 2013-ban megjelent kiadáshoz képest számos változás történt a kötet tartalmában.

Ez a kiadvány – ahogyan a címe is mutatja – az Európai Unió internetszabályozásával foglalkozik. A könyvet a koppenhágai üzleti egyetem (Copenhagen Business School) egyetemi docense, Andrej Savin jegyezte. Az ő nevéhez fűződik az első kiadás is, míg 2018-pedig *EU Telecommunications Law* címmel jelent meg újabb kötete az Elgar European Law sorozatában.

Az *EU Internet Law* az elmúlt két évtized európai uniós szerzői jogi szabályozásait vizsgálja, különös tekintettel ezeknek a háttérére és szükségességére. Az elmúlt években folyamatosan változtak az EU szerzői jogi törvényei, ajánlásai, ezeket pedig rendkívül részletesen foglalja össze a kötet. A második kiadás aktualitását bizonyítja, hogy 2013 és 2018 között számos változás történt, többek között az új Európai Általános Adatvédelmi Rendelet, a GDPR¹ is életbe lépett. Ebben az időszakban az Európai Unió Bírósága több, korábban homályos kérdést is tisztázott a szerzői jog, a fogyasztóvédelem, illetve a nemzetközi magánjog területén. Kisebbségi változtatások más területeken is voltak. A kötet érintőlegesen foglalkozik az új távközlési keretrendszerrel, illetve az azóta óriási visszhangot kiváltó, a digitális egységes piacra vonatkozó szerzői jogi európai uniós irányelvvel is.

A könyv 11 fejezetből épül fel, az első előtt számozatlan bevezetés mutatja be a tartalmat, míg az utolsó egy rövid konklúziót foglal magában. Az összefoglaló előtti 10 fejezet az alábbi tárgykörökkel foglalkozik:

1. internetes szabályozás az Európai Unióban;
2. elektronikus kereskedelem (e-kereskedelem);
3. nemzetközi joghatóság és alkalmazandó jog;
4. beszéd- és tartalomszabályozás;
5. a (tartalom)közvetítők felelőssége;
6. szellemi tulajdon;
7. a fogyasztóvédelem és a marketing kapcsolata;
8. adatvédelem és a magánélet védelme;
9. digitális identitás és az elektronikus fizetési lehetőségek;
10. kiberbűnözés (számítógépes bűnözés).

¹ General Data Protection Regulation.

Az első fejezetből kiderül, hogy az internet megjelenését követő kezdeti időszakban még indokolatlannak gondolták annak szabályozását, mivel el sem tudták képzelni, hogy ezt hogyan tehetnék meg. Ahogyan egyre szélesebb körben elérhető lett az internet, egyre több lehetőséget is kínált, viszont így egyre több ember érdeke szorult védelemre az online közegben. Az 1990-es évekre megjelentek azok a törekvések, amelyek később eredményre is vezettek, de az Európai Unióban ekkor még gyerekcipőben járt ez a kérdés, máshol viszont sokkal előrébb tartott a szabályozás megvalósulása.

Az Egyesült Államokban 1998-ban megfogalmaztak egy törvényt,² ami az internetes bűnözéssel foglalkozott, amit ugyan sokáig vitattak, mivel az egyéni érdek egy ideig a közjó elé került, de végül konszenzus született róla. Végül az Európai Unióban is létrejött egy internetes szabályozás, aminek óriási jelentősége lett, mivel a tagállamaiban is irányt mutatott: a közös szabályozás a tagállamok közötti gazdasági tevékenységek online fellendülését is elősegítette azáltal, hogy az egyes országokra ugyanolyan jogok vonatkoztak, ami egyedülálló az egész világon.

A második fejezet az e-kereskedelem szabályozásának a kérdéskörével foglalkozik. Az Európai Unióban már 1998-ban megfogalmazták az elektronikus kereskedelemről szóló ajánlást,³ amely végül 2000-ben lépett életbe. Ezzel nemcsak ezen a területen született meg egy direktíva, de a későbbi törekvések számára is teremtett egy keretrendszert. Ennek a szükségességét jól mutatja, hogy ebben az évben az e-kereskedelemben forgó pénzösszeg 10 milliárd euró volt, 2003-ban már 70 milliárd euró, míg a könyv írásakor a 2018-as összeget 233 milliárd euróra becsülték. Jelen pillanatban az összes eladás 40%-a elektronikusan történik, és várhatóan tovább növekszik ez az arány.

Természetesen ez sem tökéletes megoldás, több irányból is korlátozt ez az e-kereskedelmi szabályozás. Úgy tervezték, hogy a tagállamok között megkönnyítse a kereskedelem ezen formáját, amiből következik, hogy egy tetszőleges tagállam, illetve egy tagsággal nem rendelkező ország között nem teszi egyszerűbbé az üzletelést. A túlzott szabályozás ráadásul kontraproduktív is lehet, minél több szabályt kell követni, annál kisebb az esélye annak, hogy egy üzlet megszülessen.

A harmadik fejezet a nemzetközi joghatóság és az alkalmazandó jog kérdésköreit vizsgálja. Az hamar kiderült, hogy az internetes cselekvéseket nehéz ugyanolyan elbírálás alatt megítélni, mint a hagyományos jogeseteket, a gyakorlatban viszont nincs nagy különbség a két környezet között, mivel a jogsértés az ugyanúgy jogsértés. Az alátámasztható igény volt, hogy szükséges néhány specifikus cikkelyt létrehozni, kiváltképp az elektronikus kommunikációs lehetőségek terén. Korábban a nemzetközi jogi esetekről az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény rendelkezett, ami csak kisebb módosításokon ment keresztül 2001-ben, amikor szabályozás lett belőle. A valódi áttörést a 2012-es reform jelentette, amely 2015-ben lépett érvénybe.

² Digital Millennium Copyright Act.

³ E-Commerce Directive.

Az új szabályozás külön foglalkozik az elektronikusan megkötött szerződésekkel is, tisztázza az ilyen módon létrejött megegyezések hátterét, hatályosságát. Szintén külön pontban foglalkozik az internetes károkozás jelenségével is, egyértelművé teszi, hogy mi esik ezen belül. Az Európai Unió Bírósága arra is jogot kapott, hogy egyes esetekben olyan ítéleteket hajtson végre, amelyeket valamelyik tagállamban hoztak meg, illetve kereteket kapott az is, hogy miként lehet alkalmazni az alternatív vitarendezést. Ennek célja, hogy az egyébként kötelezően választottbíróság elé kerülő nemzeti fogyasztóvédelmi ügyekről egységes alapú döntések születhessenek.

Az internetes beszéd- és tartalomszabályozás különösen érzékeny pont, mivel az internet széles körű elterjedésekor népszerű eszme volt, hogy ez a virtuális közeg eltörli a nemzeti határokat. Ez illúzió maradt, ezért ennek a szabályozása is elengedhetetlenné vált, ennek a folyamatát foglalja össze a negyedik fejezet. A tartalmi szabályozás kifejezetten azzal foglalkozik, hogy mit közvetít az üzenet, és nem azzal, hogy ennek milyen technikai jellemzői vannak. (Vagyis ez a pont nem az elkövető személyével, tartózkodási helyével foglalkozik, hanem inkább egyfajta erkölcsi szabályozás.)

A szabályozás nehézségét az okozza, hogy olyan kereteket kell szabni, amelyek nem gátolják a szólásszabadságot, a szabad véleménynyilvánítás jogát. Ezzel szemben állnak az olyan illegális és káros tartalmak, amelyekről nem nehéz ezt eldönteni: gyermekpornográfia, hamisítás, kalózkodás. Ezen a ponton válik érdekessé, hogy ki az elkövető, aminek a meghatározása nem mindig egyszerű. Gyakran előfordul, hogy más osztja meg ezeket a tartalmakat, mint akinek a szerverén ezek tárolódnak. Ilyen esetekben könnyedén alaptalan rágalmozások születhetnek, amely jelenség egyébként egy másik súlyos probléma az internetes közegben.

A szellemi tulajdon védelmének az oldaláról a szerzői jogok megsértésének az eshetőségei az igazán érdekesek ennél a pontnál. Az újrafeltöltés esete egyértelmű, de a karikatúrák és a paródiák megítélése sokkal nehezebb. Ezek esetében tovább bonyolíthatja a helyzetet, ha a nemzeti törvények sokkal szigorúbbak, mint az Európai Unió ajánlása, ráadásul a közeljövőben ez is megváltozhat, rendkívül érzékeny ez a terület. Sokkal könnyebb megítélni, hogy mi számít gyűlöletbeszédnek, legalábbis ezt lehetne feltételezni, de a kötet rámutat, hogy ez is országonként eltérő lehet.

A különböző problémás tartalmak kiszűrésében nagy felelősségük van a tartalomközvetítőknek is, az ezzel kapcsolatos jogállásról szól az ötödik fejezet. Fontos tudnivaló, hogy a szabályozás még akkor is megkülönbözteti a tartalom létrehozóját, megosztóját a tartalom alanyától, ha a két személy ugyanaz. A közvetítők különleges helyzetben vannak, mivel felelősséggel tartoznak azért, hogy megőrizték a felhasználók identitását, adott esetben anonimitását. Szintén a közvetítők azok, akik a megosztott tartalmat eljuttatják másokhoz, de fontos leszögezni, hogy a jelenlegi jogállás szerint őket nem lehet illetni a „közreadó” jelzővel, ilyen módon őket felelősség sem terheli.

Az európai uniós szabályozás – ahogyan más esetben is – ezúttal is az Egyesült Államok törvénykezése után jött létre, és nagyban hasonlít is ahhoz. Ezért a szabályozás a legtöbb potenciális problémát tárgyalja, azzal viszont nem tud mit kezdeni, hogy a nemzeti jogszabályok merőben eltérnek ettől. A fő problémát Az Emberi Jogok Európai Egyezménye,⁴ illetve az elektronikus kereskedelemről szóló ajánlás együttes értelmezése jelenti. Az egyelőre tisztázatlan, hogy az ellentéteket hogyan lehetne minden kétséget kizáróan feloldani, az Európai Unió következő szerzői jogi reformja sem biztos, hogy egyértelmű megoldást kínál majd erre.

A szellemi tulajdon jogállásával a hatodik fejezet foglalkozik részletesebben. A 2001-es európai uniós ajánlás a megjelenése idejében nagyon széles spektrumot lefedett, de a technológia fejlődése, illetve a tartalomfogyasztási szokások folyamatos változása miatt rendszeresen bővíteni kellett az általa lefedett területet. Erre a 2014-ben kezdődött szerzői jogi reformmozgalmak nagy hatással voltak, és Julia Reda 2015-ös jelentése is rendkívül jelentősnek bizonyult. A 2015-ös Európai Egységes Piaci Stratégia⁵ úgyszintén fontos mérföldkő volt az európai szabályzásban.

2015-ben jelent meg a „Fehér könyv a szerzői jogról”,⁶ amely négy cél megvalósítását tűzte ki maga elé: szélesebb körű hozzáférés biztosítása; a kivételek egységesítése; jobb elosztás; jobb végrehajtás. Mindezek együttes hatására készült el az a javaslat 2016 szeptemberére, amely azóta az Európai Unió új szerzői jogi ajánlásaként vált ismertté. A legtöbb vitát ennek a 11. és 13. cikkelye generálta. Az előbbi a szerzők jogait kívánja védeni azáltal, hogy megakadályozza a publikációk újabb megosztását, míg az utóbbi mások szellemi tulajdonának az újbóli felhasználását gátolhatja meg. (Az utóbbit ezért „mémtörvény”-nek is szokás hívni, mivel hatására számos mém eltűnhet.)

A hetedik fejezet a fogyasztóvédelemmel, illetve a marketinggel foglalkozik. A jelen társadalma több és több mindenre használja az internetet. Bárki megteheti, hogy létrehoz egy honlapot, szinte mindenki használja kommunikációra, sokan így néznek filmeket, sorozatokat, s a vásárlást is ezen keresztül oldják meg. Ezek mind – ahogyan egy kattintás egy tetőszöveges honlapra is – fogyasztói tevékenységek, és ezek alapján egyéni profil készül minden felhasználóról. Az így kinyert adatokat könnyen fel lehet használni irányított marketingre, az algoritmusok gyakran már előbb tudják a fogyasztó igényeit, mint ő maga.

2011-ben jött létre az az irányelv, ami az internetes fogyasztókat védi, vagy legalábbis mankót nyújt ehhez. Ennek az egyik különleges része, hogy földrajzi alapú korlátok állítását is lehetővé teszi, ezért az is előfordulhat, hogy egy bizonyos országban nincs lehetőség arra, hogy egy bizonyos másik országból tartalomhoz vagy fogyasztói cikkekhez juthasson valaki. Ha ez nem akadály, még akkor is fennállhat annak a veszélye, hogy a direktmarketing

⁴ The European Convention on Human Rights.

⁵ Digital Single Market Strategy for Europe 2015.

⁶ 2015 White Paper on Copyright.

keretében egy nem létező vagy nem olyan állapotban létező termék megvásárlására hívja fel a figyelmet egy reklám. Ezek teljes kiszűrése még megoldatlan.

Amennyiben sikerül olyan felületet találni, amely valós tartalmat/árut kínál, felmerül a következő kérdés: ezeken az oldalakon biztonságban vannak a felhasználók személyes adatai? Nem feltétlenül, és ennek a kifejtését tartalmazza a nyolcadik fejezet. Minden internetes lehetőség használatával a felhasználó kiszolgáltató több-kevesebb adatot magáról, ezek védelme pedig a fogadó fél felelőssége is. A felhasználó felelőssége odáig terjed, hogy opcionálisan megadható adatai közül melyeket osztja meg, míg a fogadó oldaltól az az elvárt, hogy ezeket a megfelelő körülményekkel őrizze. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye ezt részben garantálná is.

Az új Európai Általános Adatvédelmi Rendelet, vagyis a GDPR a fennálló adatkezelési problémák orvoslására lépett hatályba 2016-ban, s alkalmazzák 2018 május 25-e óta. Az új rendelet az 1995-ös irányelvre épít, de új elemeket is személyes adatként kezel már. A személyazonosító szám, a tárolási hely, valamint az internetes azonosításra alkalmas adatok is ebbe a kategóriába esnek, illetve az adatok továbbításának a lehetőségei is szigorúbb szabályokat kaptak. Ez elviekben pozitív elmozdulás, de a gyakorlatban leginkább csak az látszódik, hogy ez mennyi új adminisztratív munkát generált.

A kilencedik fejezet a digitális identitás és az elektronikus fizetési lehetőségek kérdéseivel foglalkozik kiemelten. Az online szolgáltatások használatának a velejárója, hogy a felhasználóknak a banki adataikat is meg kell adniuk. A fizetés történhet közvetlenül vagy egy köztes alkalmazás (például PayPal) igénybevételevel is. Általában a pénzügyi adataikat szeretik megadni legkevésbé az emberek, mivel attól tartanak, hogy valamilyen módon megkározzák őket, ezért indokolt az internetes fizetéshez kapcsolódó adatok kezelésének szigorú szabályozása.

Az Európai Unióban hamar arra az álláspontra jutottak, hogy a legbiztonságosabb megoldás egy virtuális valuta bevezetése lenne, amire át lehetne váltani a „valódi” pénzüsszeget. Ez egy 2009-es irányelvben is megfogalmazódott,⁷ s az ilyen jellegű szolgáltatások közül a PayPal lett a legelterjedtebb. Más okokból a Bitcoin is népszerűvé vált, de nagyon sok felhasználó alkalmazza az okostelefonos alternatívákat (Apple Pay, Google Wallet) is. Ezek a szolgáltatók mind titoktartási és integritásvédelmi kötelezettséggel rendelkeznek.

A tizedik fejezet a kiberbűnözés jelenlétét tárgyalja az Európai Unióban. Az internetes felhasználókat számos veszély fenyegetheti, például ellophatják az integritásukat, a személyes adataikat. Szintén ebbe a kategóriába tartozik az uszítás és a gyermekpornográfia terjesztése is. A számítógépes bűnözésről szóló egyezményt⁸ 2001-ben írták alá, majd 2004-ben lépett életbe. A kiberbűnözés megelőzése és felszámolása érdekében 2013-ban megkezdte működését az EUROPOL alá tartozó Európai Kiberbűnözési Központ.⁹

⁷ Electronic Money Directive 2009.

⁸ The Convention on Cybercrime.

⁹ The European Cybercrime Centre.

Nagy veszélyt jelenthetnek a támadások az információs rendszerek ellen. Az erről szóló 2005-ös irányelv egyfajta keretrendszert próbál adni, ami minél több esetet lefed. Kimondott célja, hogy összehangolja az információs rendszerekhez kapcsolódóan elkövetett bűnesetek megítélését az Európai Unióban. 2013-ban létrejött a hálózatok és az információs rendszerek védelmére egy új irányelv azzal a kimondott céllal, hogy elősegítse a tagállamok együttműködését.

A tizenegyedik, utolsó fejezet a kötet rövid összefoglalása, pontosabban néhány lezáró megjegyzést tartalmaz. Emiatt némi kritikával lehet illetni az *EU Internet Law* második kiadását, egy részletesebb összegzés hasznos lenne. Szintén felróható, hogy a felhasznált forrásokról nincs teljes körű jegyzék, csak az említett törvényeket, ajánlásokat gyűjti egybe. Az ezekről készült – és felhasznált – értelmezésekről sincs külön lista, ezek csak lapalji hivatkozás formájában jelennek meg. Ebben mindössze annyi a pozitívum, hogy nem a fejezetvégi hivatkozásjegyzéket alkalmazza a könyv.

Nagy erőssége a kötetnek, hogy precedenseken keresztül mutatja be az egyes jogi problémák gyakorlati kezelését, és ezek abban is segítenek, hogy az eljárások menete érthetőbbé váljon az egyes alterületeken. Szintén pozitívum, hogy részletes index is tartozik a kötethez, ami nagyban megkönnyíti az egyes témákra való keresést. Ez azért is szükséges, mert egy-egy téma több fejezetben is előfordulhat. Ebből nem következik az, hogy ne lenne logikus a könyv felépítése, sőt, végig megvan az ismertetés íve.

Egyetlen nagyobb következtetés róható fel, egyes fejezetek végén van összefoglaló, míg más fejezetek nem kaptak rövid összegzést. Ettől függetlenül is könnyen kinyerhető belőle a keresett információ. Összességében is hasznosnak bizonyul ez a könyv, nagy segítséget nyújt az Európai Unió internetes törvénykezéseinek a megértéséhez, továbbá kiváló áttekintést ad arról, hogy ezek hogyan alakultak ki. Arról viszont nem szabad megfeledkezni, hogy ezek a törvények, ajánlások időről időre változnak.

Agárdi László Lehel

* * *

Yukon Huang: A Kína-talány megfejtése. Miért nem helytálló a konvencionális gazdasági bölcsesség? Pallas Athéné Books, 2018; ISBN 9786155884030

„Nem számít, hogy a macska fehér vagy fekete, amíg megfogja az egeret.”

Teng Hsziao-ping egyik leggyakrabban hangoztatott mondata. (Minden idézet a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Kína jelene és jövője – utóbbi még inkább – mai világunk egyik legfontosabb kulcskérdése. A globális gazdaság mind fontosabb szereplője, s erőteljesen igyekszik növelni súlyát a geopolitikában is. A gyakorlatilag már teljes mértékben átjárhatóvá vált globális gazdasági és geostratégiai térben nem maradtak olyan fontosabb folyamatok, jelenlegi helyzetek és alakuló (át)rendeződések, amelyekre ne lenne számottevő hatása tevékenységének és törekvéseinek. A külföldi terjeszkedés igen figyelemre méltó módját alkalmazza a gazdasági nyomulással, betelepüléssel. Amerikai közgazdászok, politológusok körében már felütötte fejét a kérdés, kell-e tartania az USA-nak attól, hogy pár évtized alatt Kína átveheti a vezető szerepet, hogyan lehet felmérni ennek esélyeit, s tenni ellene.

Kína valóságának megfelelő megértése ezért minden érdekelt számára létfontosságú, ugyanakkor felettébb nehéz is, ha „a konvencionális gazdasági bölcsesség” alapján, annak elvei és mércéi szerint próbálják megérteni és megítélni. Erről szól, ehhez ad a mainstream mércékkel és ítéletekkel gyakran vitatkozó megközelítéseket és következtetéseket a szerző.

„Kevés olyan ország akad a világon, amelyre a közvélemény akkora figyelme irányul, mint Kínára. Csekély a száma azoknak is, amelyek gazdasági és politikai jövőjéről ennyire eltérő nézetek születnek. *A könyvben bepillantást nyerhetünk abba, hogy mi okozza ezeket a különbségeket, és miért nem helytálló sok esetben a konvencionális bölcsesség.*” Huang könyvének egyik legfontosabb mondanója, mennyire lehet – vagy épp nem lehet – Kínát „a konvencionális gazdasági bölcsesség” alapján megítélni ahhoz, hogy helytálló képet kapjunk róla. *Meghatározó jegye*, amely azt a szerző széles körű és mélyreható tárgyi tudásával ötvöződve különösen értékkessé teszi, hogy *Huang mer kritizálni, mer cáfolni sok Kínáról terjesztett, meghatározó jelentőségű tételt.* Alapvető ebben, hogy jól megalapozottan kifejti, mennyire hamis képet ad, ha egy országot eleve diktált értékrend alapján ítélnék meg, amely arra nem – vagy csak rosszul – illeszkedik.

Szakmai bemutatkozásából: „Szemléletmódomat nagyban meghatározták a Yale és a Princeton Egyetemeken szerzett közgazdasági ismereteim. Hosszú időn át dolgoztam a Világbank képviselőjében, különféle országokban, többek között Malajziában, Tanzániában, Burmában, Bangladesben, Oroszországban, majd Kínában is tevékenykedtem. Gondolatiságot egészen néhány évvel ezelőttig Washington-centrikus szemléletmód jellemezte. Azt a fajta hozzáállást képviseltem én is, amely általában a nemzetközi szervezeteknél, például a Világbanknál vagy a Nemzetközi Valutaalpnál dolgozókra jellemző.” A továbbiakban elmondja, miként és mitől változott meg gyökeresen a hozzáállása Kína megítéléséhez.

Kína megértésének és megítélésének kulcsa az erre szolgáló mérce minősége. „Az egymásnak ellentmondó vélemények sokaságából arra lehet következtetni, hogy a legtöbb Kína-vita pont azt hagyja figyelmen kívül, hogy ki mi alapján elemzi az ország gazdasági és politikai átalakulását.” S ami döntő jelentőségű: „Nincs egy olyan elemzési keret, amelyben értékelni lehetne Kína egyedülálló átalakulásának folyamatát, ahogy a tervgazdálkodásból kilépve egy piacorientáltabb rendszer felé mozdult el, miközben a fő szerepet továbbra is az állam töltötte be.” És „az egymásnak ellentmondó vélemények sokaságából arra lehet következtetni, hogy a legtöbb Kína-vita pont azt hagyja figyelmen kívül, hogy ki mi alapján elemzi az ország gazdasági és politikai átalakulását.”

Érdekek, elfogultságok, torzítások: „Mivel Kína kontinentális gazdaság (az eredetiben is ez a jelző szerepel, s feltehetően Kína szinte kontinensnyi méretére, összetettségére és bonyolultságára utal – Osman P.), olyan regionális és területi jellemzők formálják fejlődését, amelyek a hagyományos makroökonómiai indikátorokkal nem határozhatók meg egykönnyen. Ebből kifolyólag a megfigyelők körében egyfajta egyszerűsítő tendencia alakult ki, holott praktikusabb lenne a holisztikus megközelítés. (Valójában csak a holisztikus megközelítés adhat megbízható képet egy országról – kivéve, ha annak csak speciális vetületeit vizsgálják, amelyekből viszont így nem lehet, s ezért nem is szabad általános következtetéseket levonni – Osman P.) Ráadásul a Nyugat és Kína ideológiája és kultúrája közötti különbségekből eredő érzelmi töltet nagyban befolyásolja a vélemények milyenségét. Ezért van az, hogy Kína növekedési folyamatát és szerkezeti átalakulását gyakran félremagyarázzák, ami helytelen politikai álláspontokat eredményez.

A gazdasági trendek gyakran pénzügyi intézmények vagy tudományos szakértők érdekeire szorítkoznak. (Az eredeti szöveg jelentősen eltér: 'A gazdasági trendek általában pénzügyi intézmények vagy tudományos szakértők számára fontosak.' Valójában viszont az említetteken túlmenően a gazdaság és a politika sok más szereplője számára is – Osman P.) Kína esetében már olyan rutin bejelentések is, mint az előző negyedévi ipari termelés, az importban bekövetkező hanyatlás, vagy egy szerény, 2% árfolyam-módosítás – ahogy az 2015 augusztusában történt – az újságok címdalán köthetnek ki, vagy épp jöhetnek kapóra az Egyesült Államok elnökválasztási kampánya idején.”

„Még ha Kína közelít is ahhoz, hogy 'átlagosabb' piacgazdasággá váljon, a nyugati országok értékrendjét tükröző nemzetközi porondon nem tekintik felelősségteljes résztvevőnek. Ez a kettősség még inkább kiéleződik a politikai fejlődésének irányával és ütemével kapcsolatos aggályokban.” – Nyilvánvaló, mi a „politikai fejlődésének irányával és ütemével kapcsolatos aggályok” oka, viszont ezekkel kapcsolatban is felmerül a „konvencionális bölcsesség” problematikája.

Huang megközelítése: „E könyv kritikus szemmel, megannyi álláspontot figyelembe véve vizsgálja Kína gazdaságát. ... Az elemzés egy közgazdász tollából fakad, ám a témák egyaránt taglalnak technikai kérdéseket, valamint azoknak az embereknek az aggályait, akik érdeklőd-

ve figyelik Kína felbukkanását a globális szintén. Nem szándékozom teljességre törekedni, sokkal inkább a Kínáról alkotott felfogást alapjaiban meghatározó fő vonalakat szeretném kiemelni.

„A gond nem az, hogy valaki negatív vagy pozitív véleménnyel bír Kína gazdaságáról, valamint politikai és külpolitikai hatásairól. Sokkal inkább az, hogy *Kínát egy olyan keretbe kellene helyezni, amely hű képet ad a valóságról. Számos szakértő helytelenül alkalmazza a más országokkal kapcsolatban tapasztaltakat Kína fejlődésének értékelése során. Ebből születnek a téves következtetések.*” Huang leszögezi: sokan úgy vélik, Kína nem ugyanazokat a gazdasági és pénzügyi alapelveket követi, amelyeket mások alkalmaztak, azonban *ha ezek az alapelvek helyesek is, a reájuk alapozott feltevések nem húzhatók rá Kína vegyes gazdaságára.* Ez szépen felveti az elvek értelmezési tartományának kritikus kérdését.

Meghatározó tény, hogy a makrogazdaság működésének nincsenek olyan egzakt, helytől és környezettől független, általános érvényű szabályai, mint amilyenekkel a természettudományokban találkozunk. Ilyen szabályok híján viszont egzakt, objektív megítélés sem lehetséges, hiszen az lényegében mindig viszonyítás: a megítélendő viszonyítása a szabályoknak megfelelően, optimálisan működőhöz. Egy karakteres példa: „A politikai stratégiák manapság azon tanakodnak, hogyan is kellene kezelni az egyre bátrabb gazdasággal bíró, egyre határozottabbá váló Kínát. *Aggályait tovább mélyíti az az erős hiedelem, mely szerint egy tekintélyuralmi rendszerben nem lehet megbízni.*” Ha azonban merészkednek olyan paradigmabeli halálugrásra, mint amilyenek új világokat nyitottak a matematikában vagy épp a természettudományokban a 20. század első felében, talán az ilyen hiedelmek is finomodnának.

A Kínával szembeni aggályok, kritikák egyik éles része: „Kína növekedési modellje azért egyensúlytalan, mert a gazdaság méretéhez és az aránytalanul magas beruházási rátához képest túlzottan alacsony a lakossági fogyasztás hányada. Ezt tekintették a fő oknak, amiért Kína hatalmas kereskedelmi többletet halmozott fel, hosszú távú növekedési kilátásait kockáztatva ezzel. Számos szakértő és intézmény jutott arra a következtetésre, hogy Kína csak úgy kerülheti el az úgynevezett közepes jövedelmi csapdát, ha a növekedési folyamatában emeli a fogyasztás hányadát.” A pusztán gazdaságelméleti megközelítésen túl ebben bizony erős érdekek is hangot kaphatnak. Egyebek közt, a kínai lakossági fogyasztás növekedése két úton is piacnyeréshez és azzal járó bevételekhez juttathatja az exportjuk növelésére törekvő országokat és cégeket. Huang magyarázata pedig: „Ez a nézet azonban téves. *Az egyensúlytalan növekedés nem gyengeségre utal. Sokkal inkább az urbanizáció és a regionális egyenlőtlenségek által vezérelt sikeres növekedési folyamat következménye* – még akkor is, ha ezek az egyensúlybeli különbségek az elmúlt években jelentősen nőttek. Mindemellett Kína kereskedelmi többlete a várokozás ellenére mérséklődött, még úgy is, hogy a fogyasztási és a beruházási hányad közötti egyensúlyhiány tovább fokozódott (lásd Negyedik fejezet).” S Kína sokdimenziós, nagyon egyedi valóságában egy további vetülete mindennek a Kína adósságdilemmája c. fejezetből: „Kína bankjai magas likviditással bírnak, és nem különösen sebezhetőek az Egyesült Államokra jellemző bankközihitelpiac-befagyasztással szemben. A

hitel–betét–mutató nem magas, és a nagyobb bankok minimális mértékben függnek intézményi számláktól. Sőt, *számíthatnak a nagyszámú lakosság háztartási megtakarításaira.*”

Kína a közelmúlt évtizedeiben megmutatta, hogy képes átugrani saját hosszú árnyékát. Huang világossá teszi: *helytálló megítéléséhez elengedhetetlen, hogy „ideológiailag semleges módon közelítsék meg az adott témát”,* ami a gazdaság és a társadalom minden kulcskérdésére áll.

Kardinális különbség: „A tipikus fejlődő országok esetében a cégmagatartás és a makrogazdasági aggregátumok elemzésénél alkalmazott piacvezérelt alapelvek többsége Kínára vetítve nem érvényes. Mivel az ázsiai ország pénzügyi, fiskális, kereskedelmi és szociális jóléti rendszerei szorosabban összefüggnek egymással, mint ahogy az a piacvezérelt gazdaságokban tapasztalható, azt is nehéz meghatározni, mely pontokon merülhetnek fel problémák. ... A nyugati tankönyvekben az áll, hogy a verseny dinamikáját a vállalatok határozzák meg. Kína esetében azonban a tartományok és a helyi közigazgatási egységek is kivételes szerepet töltenek be a változás ösztönzésében. Ez a jelenség más fejlődő gazdaságokban vagy Kelet-Európa történelme során nem volt tapasztalható.”

„Mindenfajta vizsgálódás ellenére is megállapítható, hogy *Kína abnormális gazdasági hatalom, amelynek felemelkedése szinte mindenkit zavarba ejtett.* Az évek során a kínai birodalomról pont annyiszor lehetett azt olvasni, hogy uralja a nemzetközi gazdaságot, mint ahányszor azt jóskolták róla, hogy az összeomlás szélén áll. Parancsuralmi rendszere sokak szerint az ország Achilles-sarka, míg mások úgy vélik, lenyűgöző sikereit nagymértékben ennek köszönheti.” – Huang szava az abnormális. Talán egyedülállóan öntörvényűt ért ezen, talán csak az amerikai elemző számára abnormális minőségi különbséget a nyugati normáktól.

„*Kína feltörekvő és átlagosnak nem nevezhető nagyhatalomként dacol a hagyományokkal,* és ez nagyban hozzájárul a külpolitikai szándékait és gazdasági kilátásait érintő vélemények sokszínű palettájához.” – Különösen pikáns Kína esetében hagyományokra hivatkozni. Milyen hagyományokkal? Jól ismert, hogy a jelenlegi felemelkedéséhez vezető, a 20 században megjárt, s a kulturális forradalom mélységein is átvezető, rögzös útján gyakran épp a több évezredes hagyományai segítették.

„A Kínáról a Világbank által megközelítőleg tízévente készített fontosabb hosszú távú gazdasági értékeléseket megvizsgálva láthatjuk, hogy a ténylegesen elért eredmények jobbak lettek, mint az előre jelzettek. A magyarázat abban a tendenciában rejlik, amellyel alulértékelik a reformokkal vagy a kollektív fellépésekkel elért potenciális termelékenységi hasznokat.

A fő kormányzati különbség Kína és a többi ország között – a föderalista rendszereket is ideértve – az, hogy Kína regionálisan decentralizált közigazgatási rendszerben működik, amelynek komoly következményei vannak az ország politikai és gazdasági működésére nézve. Ez a rendszer nemcsak azt biztosítja, hogy a régiók politikailag összhangban állnak a kínai kom-

munista párt törekvéseivel, hanem az állam által vezérelt versenynyomás forrását is, amely az ország lenyűgöző gazdasági sikereit hozta az elmúlt három évtizedben.”

Huang vázolja: Kína nem produkálja az elemzők által várt válságtüneteket, ennek oka pedig abban van, hogy *az ország a maga egyedi módján működik, egészen másként, mint ahogy a megítélés alapjául vett nyugati gazdaságok.* Meglehetősen világosan rámutat arra is, milyen hamis eredményeket ad, ha Kína gazdasági, politikai és társadalmi fejlődését a mainstream nyugati kritériumokkal, mércékkel próbálják megítélni. Egy fontos részlet:

„A Kína-figyelők a pénzügyi világválság óta nem tudnak túllépni az ország GDP-arányos adósságának emelkedésén és az ingatlanpiac válságán. A részvényárak 2014 és 2015 közötti megduplázódása, majd egy 40 százalékos bedőlés csak tetézte az addigi aggályokat. A szakértők figyelmeztettek: azok a gazdaságok, amelyek hasonló adósságválságba kerültek, pénzügyi krízissel néztek szembe. Miért lenne ez másként Kínában? Kína azonban más helyzetben van, nem csupán azért mert immúnis a pénzügyi nyomásokra, hanem mert gazdasági rendszerének szerkezete és belföldi interakciói eltérnek a többiekétől. Kína adósságának nagy része állami, nem pedig magánadósság, forrásai belföldről, és nem külföldről származnak.” – Rendkívül fontos tényező, hogy az államadósság forrása kül- vagy belföldről származik-e. Az utóbbi az állam és gazdasága működésére sokkal kedvezőbb, különösen mert az adósságszolgálat így nem jár forráskivonással, ott marad a belső hitelezők kezén.

Kína felemelkedésének mai útja: „Kimagasló gazdasági teljesítménye egy sor pragmatikus reform eredménye, amely még nagyobb versenyre ösztönzött, kihasználta az ország előnyeit, emellett összhangban állt az intézményi adottságok fejlődési fokával és a piaci lehetőségekkel. Gazdasága három jelentős átalakuláson ment keresztül e reformok során: a mezőgazdaságtól eltávolodva az iparra és a szolgáltatásokra épülő gazdaság felé, a zárt gazdaságtól a viszonylag nyitott felé haladt, valamint a kizárólagos állami irányításról egy vegyes tulajdonú gazdasági működésre váltott. Eltérés abban jelentkezett (más országokhoz képest – Osman P.), hogy Kína inkább a gazdaságát, mintsem a gazdaságpolitikáját reformálta meg.” – Történelmi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a gazdaságpolitika reformálását pusztán hatalommal is meg lehet tenni – más kérdés, az mire vezet –, a gazdaság megreformálása viszont csak rengeteg hozzáértéssel és bölcsességgel valósítható meg. Kína felemelkedése az utóbbi két-száz év kirablásaiból, rombolásaiból, s különösen mostani látványos sikerei megmutatják, hogy rendelkezik a szükséges immateriális alapokkal is. Ebben alighanem nagy szerepe van annak, hogy több ezer éves hagyományokra és velük igen fejlett állambölcsületre építkező ország, ahol – egybeként – már ezer éve is mindenki számára nyitva álló versenyvizsgákon választották ki az állami tisztviselőket.

„A reformok csak nagyvonalakban követték a piac liberalizálására, a tulajdoni szerkezet diverzifikációjára, és stabil makroökonómiai feltételek létrehozására vonatkozó konvencionális recepteket. [Azokat] fokozatosan – sokszor a ’második legjobb megoldás’ gyakorlat alkalmazásával –, kísérleti úton hajtották végre. A helyi kormányzatok felé ösztönzőket nyújt-

tottak, és a vezetés a fejlődés minden egyes fokán képes volt működőképes átmeneti intézményeket kialakítani. E reformoknak köszönhetően a kínai cégek be tudtak szállni a nemzetközi versenybe anélkül, hogy tömeges privatizációnak vetették volna magukat alá, ahogy az a korábbi Szovjetunióban történt. Kína azért is tudott gyors ütemben fejlődni, mert a tőkekontroll és a befektetési döntések feletti rendelkezések miatt sikerült részlegesen elszigetelődni a nemzetközi gazdasági ciklusok kilengéseitől.

Napjaink kritikus kérdése: „Kína gazdasági jövőjének megítélése az utóbbi időben pesszimistább vonalat követ, és ez politikai fejlődéséről szóló aggályokat is maga után von. A piac azt is megkérdőjelezi, hogy Kína túl tudja-e élni az adósságproblémáját és ingatlanpiacának válságát.” Tudjuk azonban, hogy a közreadott megítélések korántsem semlegesek. Egyrészt, mert ebben a műfajban olyan nincs is, hiszen minden megítélés valamilyen eszmerendszer, abból eredő értékrend szerint mér. Jellemző erre „hogy az ország diszkriminatív kereskedelme, beruházási gyakorlatai és a nemzetközi médiával szembeni korlátozásai kiváló táptalajt teremtenek a szurkálódó kritikák számára” – amely kritikák nyilvánvalóan maguk is egy helyesnek ítélt – vagy bizonyos okokból/érdekekből helyesként erőltetett értékrendhez viszonyítanak, az attól való eltérést kifogásolják. Ugyanígy a „hogy ki minek tekinti Kína gazdaságának megannyi torzulását”, hiszen erősen kérdéses, tényleg „torzulás”-e, Kínára káros-e, ami nem a megítélők normái szerint van. Hasonlóképp „[a] Kína-vita rendszerint téves olvasatát adja az állam gazdasági döntéseket befolyásoló szerepének. A nyugati koncepció értelmében a gazdaság a szabad piacokon zajló cégek közötti versengésen alapul. Kínában, egyedülálló módon, a helyi kormányzatok is részesei a versenyen alapuló gazdasági környezetnek. Peking széles skálán állít fel paramétereket, politikájára a hagyományos gondolkodásmóddal dacoló hozzáállás jellemző. Kínában a versenyhelyzet nem csak a piac és a cégek által generált nyomás eredménye – a helyi kormányzati szervek is befolyással bírnak felette. Ha ezeket a tényezőket nem vesszük figyelembe az elemzés során, félrevezető eredményekre jutunk azzal kapcsolatban, mi zajlik Kínában.”

A kérdéskör kritikus része, hogy az ilyesfajta meg- és olykor elítélések többnyire korántsem pusztán elméleti jelentőségűek – ellenkezőleg. Kirívó példaként hozható fel, mennyire befolyásolhatnak olyan életbevágó gazdasági döntéseket, mint a befektetések az adott ország állampapírjaiba, cégei részvényeibe, vagy épp az ottani működőtőke-beruházásokba. Ezért is szolgálhatnak a kritikák nemritkán érdekvezérelt állításként, amelyek önbeteljesítővé válhatnak, ha elérik befolyásolási céljukat.

Mi mennyi? „A könyv arról szól, hogy Kína fordulóponthoz ért: sorsfordító, kétszámjegyű növekedéséből egy lassúbb tempójú haladásra vált, amelynek irányát még szükséges meghatározni.” – A valóságban a lassulás önmagában még nem jelent minőségi változást. A fejlődéssel értelemszerűen nő a bázis, így ésszerű keretek közt a lassulás inkább csak holmi „optikai csalódás”. Kicsit később Huang is leírja: „Az országokon átívelő tapasztalatok szerint

a gazdaság beérésével együtt a fejlődés üteme lassul. Ez történt az elmúlt fél évszázadban más, sikeresen fejlődő ország esetében is.” És „[e]gy ország sem képes azonban örökké megtartani a kétszámjegyű növekedést – a kérdés nem az, hogy mérséklődik-e az ütem, hanem, hogy mennyire?” Bizonyos határokon túl ez nem is lehet másként. Az évről-évre növekedés mértékének fenntartása exponenciális növekedést jelent, az pedig a véges erőforrások korlátai között csak ideig-óráig tartható fent. Alapvető innovációk, paradigmaváltások kitolhatják a korlátokat, de ez a lényegen nem változtat. E tekintetben maga a globalizáció is paradigmaváltás: a növekedés fenntartásához szükséges piacok biztosítása.

Kína nagyon más a „konvencionális bölcsességgel” szemben „Más országokkal ellentétben, Kínában a korrupció inkább nagyban támogatta, semmint visszafogta a gazdasági fejlődést (lásd Hatodik fejezet). A nagyütemű fejlődés ráadásul nem a korrupció várt hanyatláshoz vezetett, hanem mélyebbre fonta szálait a politikai és a gazdasági rendszerben. ... Más országokban a korrupció hátráltatja a növekedést, mivel elfojtja a befektetéseket. Kína azonban más. Decentralizált rendszere nemhogy kisebb arányú beruházásra ösztönzött, hanem még fokozta is azok számát. Egységes célt támogatott; annak ellenére, hogy a korrupció széles körben elterjedt, a közreműködő felek arra törekedtek, hogy a növekedés legyen tetteik vezérelve.”

Ha nem tudod legyőzni, használd ki az együttműködést!: „A Kínáról alkotott nemzetközi vélemény egyre ellenségesebb arcot ölt, mivel politikai és gazdasági kezdeményezései az uralkodó nagyhatalmak pozícióját fenyegetik (lásd Hetedik, Nyolcadik és Kilencedik fejezet). Ezek az aggályok Európában és máshol is felütötték a fejüket, mivel Kína társadalmi értékei és politikai hagyományai merőben különböznek a nyugatétól. Gyakran tartják Kína külpolitikai törekvéseit is összeférhetetlennek azokkal az alapelvekkel, amelyekre a fennálló nemzetközi rend épült. Ezek a törések azonban mindkét félben bizonytalanságérzetet keltenek. ... Az együttműködő oldalt képviselő Joseph Stiglitz Nobel-díjas közgazdász intő szavai így hangzanak: 'Jelenleg Kína a világ első számú gazdasági vezetője. Aggódunk kellene emiatt? Egyrésztől tulajdonképpen nem. A világ gazdaság nem egy zéró összegű játék, ahol Kína növekedése mindenképpen a mi kontónkra megy. Valójában az ő növekedésük a miénk kiegészítése ... Ha Kína nyereségére úgy tekintünk, hogy az a mi veszteségünk, arra fogjuk az erőnket elhasználni, hogy ellene küzdjünk. ... Ez végül hiábavalónak fog bizonyulni, ugyanakkor aláássa az USA-ba vetett bizalmat, és annak vezető pozícióját is is ... Kína nem lesz képes elfogadni a globális rendszert olyan egyszerűnek, mint ahogyan azt a nyugati hatalmak saját érdekeik szerint megalkották (Nem is hajlandó erre, miért is tenné? – Osman P.) ... Együttműködésre lesz szükség, akár tetszik, akár nem – ezt kell tennünk.”

S már csak egy kurta áttekintés a tartalomról:

„A második fejezetben a kínai gazdaságról alkotott nemzetközi véleményeket, valamint gazdasági és politikai megfontolások által ihletett, egymásnak ellentmondó nézeteket ismer-

hetünk meg. A harmadik fejezet bemutatja, miként nyitotta meg Teng Hsziao-ping a kínai gazdaságot több mint három évtizeddel ezelőtt, és fektette le az ország fejlődési modelljének, amely manapság a gazdasági nehézségekről szóló viták forrása. A negyedik és az ötödik fejezet Kína növekedési folyamatának elemzésébe mélyed, hangsúlyt fektetve egyensúlytalan természetére, valamint az adósságállományával és ingatlanpiaci problémáival kapcsolatos aggályokra. A hatodik fejezet azokat a társadalmi és politikai konfliktusokat fejt ki részletesebben, amelyekkel Kínának szembe kell néznie, továbbá a gazdasági vívmányokhoz fűződő viszonyát mutatja be. A hetedik fejezettől kezdve egészen a kilencedik fejezetig arról olvashatunk, miként hat Kína kereskedelme, tőkeáramlása és külpolitikája a világgazdaságra, kiváltképp az Egyesült Államokra és Európára. A tizedik fejezet Kína jelenlegi gazdasági kilátásainak áttekintéséül szolgál, és segítséget nyújt az olvasónak rájönni a Kína-talány megfejtésére.”

Dr. Osman Péter

* * *

Martos Gábor: „Ilyet én is tudok”. Sokmillió művek kalapács alatt. Typotex, 2018; ISBN 9789634930013

*„A műtárgy-kereskedelem nagyon furcsa piac ..., mert egyszerre szól a szerelmesekhez, a sznobokhoz és a befektetőkhöz.” – Lajtai Péter (1949) képzőművész”
(a könyvből)*

*„Egy árucikk értéke nem annak igazi természetétől, hanem az emberek véleményétől függ, még akkor is, ha ez a vélemény teljességgel téves.”
Antonio de Covarrubias y Leyva (1514/24–1602) spanyol jogtudós”
Martos Gábor Műkereskedelem – Egy Cápa ára c. könyvből*

*... az a művészet, amit az ember gondol
És ha nem gondol semmit, az is művészet –
És ha csak érez valamit, az is művészet*

...

*És ha neked ez nem képez művészetet
Kedves Ernő: hát akkor nem művészet
Karinthy Frigyes (1887–1938): Nihil (a könyvből)*

„Modern vagy kortárs, elsősorban absztrakt, nonfiguratív műveket bemutató képzőművészeti kiállításokon rendszeresen hallható a megjegyzés: 'Ilyet én is tudok...' Amikor pedig

egy ekként minősített alkotás dollár- vagy fontmilliókért cserél gazdát, joggal érkezik a kérdés: 'Ki az a #*@, aki ennyi pénzt ad ezért?' Márpedig *a világ legdrágábbban elkeltő műtárgyai között ma a legtöbb sztártétel az úgynevezett post-war vagy a kortárs művek közül kerül ki. A könyv ezekből a topleütésekből válogat, bemutatva a művek szerzőit, az alkotások történetét, illetve megpróbál szakmabeli elemzések segítségével magyarázatot találni a sokszor irracionálisnak tűnő árakra.* (Topleütés: kiemelkedő árverési eladási ár – Osman P.)

Martos Gábor 2000 óta foglalkozik intenzíven a műkereskedelem elméleti kérdéseivel. Miután több száz cikket írt ezekkel kapcsolatban hazai és külföldi lapokban, a témából 2011-ben – Magyarországon elsőként – az ELTE Filozófiatudományi Doktori Iskolájában PhD-fokozatot szerzett.

Ez a kötet a kiadónknál korábban megjelent Műkereskedelem — Egy cápa ára című könyvének ikerdarabja.” (L. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/4. sz.) – a Typotex ajánlójából. (Kiemelések mindenütt, a recenzió szerzőjétől.) Tegyük hozzá: Martos itt nagyon alapos, elmélyült elemzéseket kínál, kiváló szakmai felkészítésként annak, aki jobban akarja érteni, mi és miért történik e piacon, s hogyan vált annak a képzőművészet olyan szereplőjévé, amilyennek látjuk. A hozzáértő pedig tanulságos párhuzamba állíthatja mindezt az immateriális vagyon értékének és árának kérdéskörével.

Előhang # 1: Ha végigtekintünk az alkotások során, a willendorfi vénusztól és az ősi barlangrajzoktól a legújabb műremekekig, jó kérdés, vajon mi is a művészet. Persze bölcs gondolkodók hosszú sora adott már erre válaszokat, kifinomultabbakat és mélyenszántóbbakat, mint amilyet „bölcselemünk álmodni képes”, ám mégis javasolható: mielőtt valaki elmerül e kitűnő könyv olvasásába, próbálja magának végiggondolni: mi is a művészet. Számít-e az alkotó célja? Vajon az ősi alkotásoknál gyönyörködtetni akart-e létrehozójuk, így osztani meg a társaival a gondolatait, megidézni életük fontos elemeit – nő, vadászat –, vagy, amint azt a hozzáértők gyakran feltételezik, többnyire kultikus erőt akart megidézni? Mennyire igaz a manapság gyakran hangoztatott tétel, hogy a kor művészetének meg kell teremtenie a maga nyelvezetét, hangvételt, s így – amint ma mondják – a 21. század művészete sem szólalhat meg az elődei módján? S vajon napjainkban hol válik el a művészet a mesterségtől? Meddig művészet és mettől mesterség pl. az ábrázolás, és – már bocsánat a profán felvetésért! – mettől válik az a mesterségen túllépő művészetté, hogy valaki mi mindent képes műalkotásként eladni?

Előhang # 2: Vajon a tömegkommunikáció „demokratizálódásának” mai korában, amikor a technika fejlettségének köszönhetően szinte mindenki hozzá tudja tenni a magáét a társadalmat és gazdaságot elöntő legkülönbözőbb üzenetek harsogó fehérzajához, az eredeti hangvétel a kifejezőmódban eszköz vagy cél? Eszköz, hogy vele az üzenet észrevételtesse magát, s így az üzenőnek esélye legyen mondandójára vonni a figyelmet, vagy maga a cél, hogy általa az üzenő különlegesnek tűnjék, és ezzel a célközönsége őt felértékelje?

Előhang # 3: A bizánci művészet nagyhatású innovációja volt, hogy művelői és még inkább mecénásai a képzőművészeti alkotásokat kifejezetten tömegkommunikációs eszközként használták az egyház tanításainak terjesztésében. Sínai Szent Nilosz szavaival arra törekedtek, hogy „...az írástudatlanok a festményeket tanulmányozva megismerhessék azokat az emberi cselekedeteket, amelyek valóban Istent szolgálták.” (A művészet története: Bizánc Ø Az iszlám – Magyar Könyvklub, 2000). Bizánc a művészetek tömegkommunikációs célú alkalmazásának más területén is kiemelkedő előrelépést ért el: nem a bizánciak találták fel a személyi kultuszt – erről már lekéstek –, viszont minden addigit messze felülmúló tökélyre fejlesztették terjesztésének vizuális eszköztárát, a művészet ilyen célú felhasználását. Ha a megjelenítés technikája változott is, a hatalom emberei, valamint az őket szolgáló művészek és PR-technikusok azóta is, ma is, nagyon sokat felhasználnak annak koncepciójából.

Mellőznünk kell a további stációk – barokk, rokokó stb. – fejtegetését, így az ezerszer áldott és elátkozott 20. századnak az utolsó nagy stílus, a szecesszió és a vele sokban összefonódott art deco utáni művészetére ugrunk. Építészetében nyilvánvaló és a korábbiaknál semmivel sem kevésbé markáns a tömegkommunikációs szerep, csak most a pénznek, a gazdasági hatalomnak építi a katedrálisait. Ám ha megkockáztatjuk a feltevést, hogy a képzőművészet is megjelenít ilyen céllal üzeneteket és értékeket, mit is sugallnak, s ezzel kiket szolgálnak azok? Markáns irányzat, hogy e század modern embere megkérdőjelez mindent, hogy így szabadítsa meg gondolkodását a béklyóktól, a korábbi értékrend korlátaitól, fékjeitől, és így teremtsen meg a maga e korhoz illő értékeit. Lyndon B. Johnson hajdani elnök szavai akár mottóul is szolgálhatnának ehhez: „Nem probléma helyesen cselekedni – tudni mi a helyes, az a probléma.” Ezt követi, jeleníti meg a modern művészet sok vad, kusza, kócos vagy épp nagyon is kimódolt irányzata és alkotója, műveikkel, azoknak mind a tartalmával, mind a választott kifejezőeszközeivel azt vésve az agyakba és lelkekbe, hogy a korábban biztosnak vélt értékek és biztosnak remélt kapaszkodók érvénye végleg lejárt, azokat el kell vetni, és újat keresni helyettük, hogy „gyönyörű képességünk” ma már nem a rend, hanem a bizonytalanság merész kiterjesztése és meglovagolása. Arra pedig, hogy miként szólnak a célközönségükhöz, csak a nagyon rosszmájúak mondják, hogy „A Föld IQ szintje állandó, csak egyre többen vagyunk hozzá.”

Hogy világosabban lássuk: Martos e könyvében sok idézettel mutatja, hogyan kezelik, értelmezik, magyarázzák a szakértők e témát. Egy részlet, amely a dolgok lényegébe ad bepillantást:

„...a modern művek esetében – ahogyan Edward Lucie-Smith angol író, költő, művészetkritikus fogalmaz –: 'a műalkotást nem annyira tárgynak kell tekintenünk, melyet megfoghatunk és birtokolhatunk, hanem egyfajta mechanizmusnak, mely különleges élményeket hordoz, vagy élmények sorozatát hozza létre. A kérdés többé nem az ..., hogy »mi is ez?«, hanem az, hogy »miként reagálhatok én erre?«' Természetesen mindez azzal is jár, hogy »a modern művészetben ... nagyon felerősödik a szubjektív befogadói aktus teremtő, konstruktív tartalma. ... A mű-

vészi alkotás és a műalkotások befogadása egyaránt szubjektivizálódik. Az individuum szerepe mindkét esetben megnő. A művész éppoly egyedül áll az alkotás folyamatában, ahogy a befogadó a műalkotás elsajátításának folyamatában. Ez a befogadás történetileg szükségszerű módon szubjektív, sőt önkényes, hiszen *megszűntek azok az általánosan érvényesnek tartott szempontok, melyek lehetővé tették a homogén kultúra működését s a műalkotások kollektív befogadását.* ... Ebből következik az is, hogy a modern műalkotás mint autonóm struktúra semmiképpen nem »érinthetetlen«; azaz *minden befogadás és minden interpretáció magát a műalkotást formálja újjá.* Ez az 'újjáformáló' interpretáció pedig úgy jöhet létre, vagyis »a modern műalkotás autonóm valóságában testet öltő jelentésstruktúra ... akkor válik szemléletessé és felfoghatóvá, amikor a befogadóban történelmileg kialakult, individuális totalitásképzet szembesül a műalkotásban megfogalmazott sajátos totalitásképzettel.' És '[m]inden esetben megmarad valamilyen talányos és kimeríthetetlen »egyedi gazdagság«, ami csakis a konkrét, egyedi műalkotás élményszerűségéből fakad. Minden befogadói aktus öntudatra ébreszti magát a befogadót, amikor »beszéltetni« kezdi a műalkotást. S minden befogadói aktus megeleveníti, új életre kelti a műalkotást is, amikor a befogadó rekonstruálja és konstruálja a mű jelentésstruktúráját.' Ehhez azonban, hangsúlyozzuk ismét, a befogadónak is tennie kell: elfogadni az új típusú műveket és megpróbálni megérteni az azok mögött lévő, azokat létrehozó művészi szándékot."

A piac nagyságáról: „A tavaly kiadott The Art Market 2017 című elemzés szerint – amely tehát értelemszerűen az előző év adatait tartalmazza – 2016-ban a világ műtárgypiacának összesített forgalma 56,6 Md dollár volt. ... Az 56,6 Md dollár 81%-át három ország, az Egyesült Államok (a teljes forgalom 40%-a), az Egyesült Királyság (21%) és Kína (20%) 'termelte meg'; a koncentrációra jellemző, hogy a negyedik helyen Franciaország már csak hét, az ötödiken és a hatodikon Németország és Svájc már csak két-két %-kal szerepel, és a világ összes többi része osztozik a maradék nyolc %-on. Egy másik kimutatás szerint viszont *ma mindössze a társadalom legvagyonosabb négy százaléka gyűjt egyáltalán műtárgyat, vagyis ezen a piacon ők költik el ezt a rengeteg pénzt.*”

Erről szól a könyv: „Ez a könyv arra vállalkozik, hogy bemutasson egy csokorra valót olyan modern, illetve kortárs, elsősorban absztrakt/nonfiguratív műalkotásokból, amelyek láttán jó eséllyel hallhatjuk azt bizonyos nézőiktől, hogy 'ilyet én is tudok', ám amelyek – fittyet hányva erre a hetyke állításra, illetve az eladásuk utáni, esetenkénti 'ki az a...?' típusú értetlenkedő csodálkozásra, az elmúlt években nagyon magas, konkrétan 30 millió dollárt (ez 2017–2018 fordulóján nagyjából olyan 7,654 milliárd forint volt) is meghaladó áron kerültek új tulajdonoshoz. Az összeállításban egyformán figyelembe veszem a nyilvános árveréseken, illetve a bármilyen formában nyilvánosságot kapott magánüzletekben létrejött adásvételeket; igyekszem röviden bemutatni a piacon legfontosabb/legsikeresebb 'sztárművek' alkotóit, valamint ezeknek a műveknek a történetét, illetve különböző szakértők – művészettörténé-

szek, kritikusok, esztéták – véleményét idézve megpróbálom felvázolni, hogy az adott esetben a nagyközönség bizonyos tagjainak a szemében nemcsak semmitmondó, de egyúttal semmit sem érő műtárgyak a velük alaposabban foglalkozók számára miért is jelentenek legtöbbször mégis komoly, művészettörténeti szempontból is értékelendő szellemi produktumokat.”

„Csakis és kizárólag tényeket, illetve bizonyos személyek által a tényekben szereplő alkotók munkásságához vagy éppen bizonyos konkrét műveikhez fűzött gondolatokat fogok felsorakoztatni ezeken az oldalakon – a ’tanulságok’ levonását pedig kinek-kinek a maga véleményére, annak megváltoztathatatlanságára vagy akár elmozdulására bízom.”

Ezekről a kategóriákról szól: „Arról is kell néhány szót szólnom előljáróban, hogy miért is koncentrálok a továbbiakban elsősorban – az ábrázoló-figuratív képzőművészeti alkotásokkal szemben – az absztrakt-nonfiguratív, vagy ahogyan sokszor nevezik a legkülönbébb típusú ilyen műveket, a tárgy nélküli, konkrét, geometrikus, monokróm, esetleg az informel, absztrakt expresszionista, lírai absztrakt, l’Art autre (másfajta művészet), tasista, akciófestészet neveivel illetett alkotásokra. (Bocsáttassék meg, de az új ’műfajok’ e burjánzása óhatatlanul egy másfajta művészetet is idéz: a marketinget. Minek is keresletért tüledkedni, vergődni a bevett műfajok piacain, ha képesek vagyunk elfogadtatni, hogy új műfaj remekét kínáljuk. A marketing egyik klasszikus stratégiája új keresletet ébresztetni, és azt másokat megelőzve kielégíteni, de legalábbis lefölözni, s – mert a marketing mindenkori tudás- és eszközanyagának is megvan a maga marketingje – ezt jelenti a már máskor is említett ’kék óceán stratégia’ is, lásd [L. W. Chan Kim & Renée Mauborgne: Kék óceán stratégia – A verseny nélküli piaci tér, Park Könyvkiadó, 2008. – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008/4. sz. – Osman P.) Nos, természetesen azért, mert szinte kivétel nélkül az ilyen munkák azok, amelyek kiváltják a nézők egy részéből az ’ilyet én is tudok’ vagy az áraikkal kapcsolatban a ’ki az, aki ezért ennyi pénzt ad?’ típusú megjegyzéseket.”

Bizony, előbb „meg kell csinálni” a nevet, a márkát: „Be kell valljam, hogy én bizony azt azért szívesen mondanám egy-egy ilyen ’ilyet én is tudok’ hallatán, hogy akkor tessék, rajta, csináld! Mert lehet ugyan, hogy tudsz húzni három vonalat – nota bene, meggyőződésemm, hogy esztétikai értelemben ’olyat’ azért az esetek legnagyobb részében nem tudsz – vagy néhány színes pacát kenni egy vászonra, de hogy soha a büdös életben nem fogsz értük sok millió dollárt kapni, az holtbiztos. És ez bizony nem csak azért van így, mert – ahogyan ezt is hallhatjuk időről időre egyesektől – ’a sznobok csak »neveket« vásárolnak’, hiszen ha ez valóban ilyen egyszerű lenne, akkor a világ műkereskedelmi toplistájának az élmezőnyében nyilván a világon a legismertebb ’nagy’ (tehát a gyűjtők számára is a legvonzóbb) klasszikus művésznevek – az egyetlen valóban itt található Leonardo mellett Giotto, Michelangelo, Raffaello, Tiziano vagy éppen Vermeer – sorakoznának, nem pedig De Kooning, Pollock, Bacon, Basquiat, Rothko, Warhol és ’modern’ társaik. Másrészt pedig azt se feledjük el, hogy ha ez mégiscsak így van, mármint hogy a sznobok a ’neveket’ vásárolják (hiszen tudjuk, hogy részben azért tényleg így van), azért azt a ’nevet’ előbb csak meg kellett ’csinálnia’ valakinek, mire viselője eljutott oda, hogy a műveiért – még ha azokon éppen csak három vonal és

néhány színes paca van is – valakik dollármilliókat legyenek hajlandók kifizetni. És ha valaki, ezt felismerve, nem automatikusan, mondhatni, 'zsigerből' az elutasítást választja egy-egy ilyen mű láttán, hanem mondjuk vesz legalább annyi fáradságot, hogy megpróbálja felfedezni ezeknek az alkotásoknak az értékeit (a továbbiakban ehhez megpróbálok majd minél több segítséget adni), akkor hátha azon is el tudunk majd gondolkozni, hogy vajon mi is a különbség a te három vonalad meg a sokmillió dolláros három vonal között, ahelyett, hogy csak értetlenkednénk meg 'ilyeténistudokoznánk'.

Mi is a különbség? E piacon a vevők két kategóriába tartozhatnak, gyakran mindkettőbe: ezek a műgyűjtők és a befektetők. A befektető célja egyértelmű: olyan dolgot kapni a pénzért, amelyet később őt kielégítő haszonnal el tud adni. Ebben a tekintetben mindegy a számára, hogy középkori tajtékpipákat vásárol, részvényeket vagy képzőművészeti alkotásokat. Bármilyen befektetési eszközként szolgálhat, amiről a kellő valószínűséggel feltételezhető, hogy a jövőben lesz rá fizetőképessé kereslet, méghozzá akkora, amely számottevően meghaladja a kínálatot. (A befektetők persze általában szakosodnak, de ezt itt nem szükséges részletezni.) Ha mi „húzzunk három vonalat”, és nem élvezünk olyan közismertséget, amely értékkel tesz – vagy tehet a jövőben – bármit, ami hozzánk kötődik, vajon miért venné azt meg bárki is? Gyűjtő biztosan nem, miért is tenné, hacsak a vonalaink meg nem pendítenek benne egy húrt. Befektető sem, mert semmi sem valószínűsíti, hogy a jövőben lesz kereslet e műremekünkre. Ezért van az, hogy sok „műalkotás” legértékesebb része a szignó, mert a többi részéhez hasonlót a szomszédék Juliskája/Pistikéje is szokott „alkotni”.

A befektető ugyanakkor tudja azt is, hogy ezen a piacon is él a befektetés kockázatának, másrészt az abból elérhető nyereség mértékének az összefüggése – azaz ha nagyot akar nyerni, olyan eszközbe kell fektetni, amely iránt a piaci értékítélet, és vele a kereslet, a jövőben erőteljesen és az ő javára változhat. Műalkotásoknál, a már végleg megállapodott, elfogadott „nagy nevek” ez kevésbé várható. Más kérdés, hogy ha növekszik a piacon a sok pénzzel ellátott befektetők száma, ők elindíthatnak olyan árversenyeket, amelyek ezen a területen is erőteljes áremelkedést hoznak. A „nagy nevek” ugyanakkor már eleve igen magasról indulnak, így ebbe a játszmába csak a befektetők leggazdagabbjai szállhatnak be.

Mennyi is az annyi? „Egyértelmű, hogy egy műalkotás értékét soha nem tudhatjuk teljesen objektíven, egzakt módon megállapítani. (Erről, illetve az egyes műtárgyak különbözőféleképpen mérhető értékeiről’ részletesen írtam Műkereskedelem – Egy cápa ára című könyvem Mi mennyi?, avagy mitől értékes egy 'értékes' festmény című fejezetében, így itt és most erre nem térek ki bővebben.) Ugyanakkor azt mégiscsak el kell fogadnunk, hogy ezen a bizonytalan értékképzésű és -meghatározású területen éppen a műtárgypiac és azon belül is elsősorban a nyilvános árverések dokumentálható, visszakereshető adatokat tartalmazó, konkrét összegekben kifejeződő eredményei azok, amelyek végeredményben 'beárazzák', összehasonlíthatóvá és így mégiscsak egyfajta értékmérővel meghatározhatóvá teszik az egyes műalkotásokat.” – Tökéletes párhuzamot találunk „hazai pályánkon”, a gazdasági tevékenységekben hasznosítható egyedi szellemi alkotások tekintetében: azok értékét ugyan-

úgy nem lehet objektív és egzakt módon megállapítani. Ezeket illetően nincs a kínálatnak olyan számossága, amely a kereslet-kínálat egyensúlyi pontja szerinti ármegállapítást lehetővé tenné. Vannak ugyan számítási módszerek, amelyek a hasznosítás tényleges vagy várt hozamából hoznának ki valamiféle megalapozottnak tekintendő árat – műalkotásnál ilyen természetesen nincs –, ám a hasznosítás hozama olyannyira függvénye az épp érvényesülő külső és belső feltételeknek, hogy az ilyen számítások megbízhatósága finoman szólva alacsony. Ami pedig a Martos által itt felhozott „beárazást” illeti, ezek az árak többnyire jóval kevésbé kötődnek a kérdéses műtárgyak valamiféle belső értékéhez, mint a piac épp akkor érvényesülő tényezőihez, így rendszerint ez utóbbiak határozzák meg azokat. Kitűnő példákkal szolgál erre az Egy cápa ára. Martosnak a következő bekezdésben idézett „diagnózis” pedig valóban tökéletes.

Annyi, de meddig, ám mégis: „Ha van valaki, aki a képerért adott esetben egy árverésen megadja mondjuk az 50 millió dollárt, akkor nincs mese, az a kép abban a pillanatban, azon a piacon, abban az árverési csarnokban annyit ért. És aztán lehet persze, hogy a ma 50 millió leütött művet két nap múlva nem lehet majd eladni már ötmillióért sem, de ez a mai 50 millió nem változtat: *ez az összeg fog bekerülni a műtárgypiaci annalesekbe, ehhez fogják viszonyítani a következő adásvételek során elért árat, ez az összeg fogja meghatározni, de legalábbis erősen befolyásolni alkotója bármelyik másik munkájának másnapi piaci szereplését.* És azt sem szabad elfelejteni, hogy az ilyen – *józan fejjel nézve sokszor akár tényleg érthetetlen* – *kiemelkedően magas ár soha nem egyetlen ember sznobizmusán vagy uram bocsá, súlyos agyi defektusán múlik*, hiszen egy árverésen minimum két egymással versengő licitáló kell ahhoz, hogy bármilyen tétel ára ilyen magasra szökjön. Aztán hogy emögött, a hétköznapi ember szemében sokszor akár valóban irracionálisnak is tűnő versengés mögött mi van, sznob magamutogatás-e – lát az illető a műben valamit, ami miatt úgy érzi, hogy mindenképpen együtt akar élni vele?, netán azt reméli, hogy a ma 50 millióért megvett tárgyat pár év múlva majd már százért fogja tudni továbbadni? –, az tulajdonképpen részletkérdés. Mint ahogyan *soha senki nem fogja tudni megmondani azt sem, hogy mikor mi fogja egy árverésen az adott mű árát befolyásolni.* Lehet persze trendeket, divatokat látni, kimutatni, elemezni, de hogy egy árverésre bekerülve egy konkrét műtárgy ára miért megy fel pont addig az összegig, amelyen leütik, azt soha senki nem fogja tudni teljes racionalitással megmagyarázni. Mint ahogyan legtöbbször ennek a fordítottját, vagyis azt sem, hogy az miért történik, hogy egy másik műtárgyra, amely az árverés ’csúcsműveként’ van beharangozva, nem licitál senki. Nem véletlen, hogy Andy Warhol azt mondta egyszer: *ha valakinek van 200 000 dollárja, akkor azt tanácsolja neki, hogy ne képet vegyen rajta, hanem magát a 200 000 dollárnyi bankót szögelve fel a falára, mert akkor, ha bárki bemegy hozzá, az látni fogja, hogy van ennyi pénze, míg ellenkező esetben csak lóg a falán egy kép, és az emberek többségének fogalma sem lesz arról, hogy az tulajdonképpen mennyit is ér.*” – Ám ha valaki meg többszörözni akarja eme 200 000 dollárját, nem követheti Warhol tanácsát. A felszögezett

pénz vásárlóereje a továbbiakban is a legjobb esetben ugyanannyi marad, egy még olcsón kapható „mázolmány” piaci értéke viszont sok szerencsével az egekig szárnyalhat.

„Ha van valaki” – ezt a befektetői logikát ismerjük a spekulatív befektetések más piacairól is, s arra a feltevésre támaszkodik, hogy lesz ismét valaki, lesz majd újabb vevő, akinek ez kell, és még többet ad érte. Ezzel tehát az eddigiek folytatódását vetíti ki a jövőre, a tőzsdei árfolyamok technikai elemzéséhez hasonlóan. S mivel a piaci árat nem támasztja alá valódi belső érték – valójában ez az ár pusztán „konjunktúratermék” –, a befektető úgy járhat, mint azok, akik kezén a becslések szerint 8 ezer milliárd USD névleges piaci érték füstölt el a 2000 körüli ún. internetbuborék összeomlásában.

Mélységes mély a különbségek kútja (bocsánat, Thomas Mann!): „Vajon miért csak pont a képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatban merülnek fel ezek a vélemények? Hallotta-e valaha bárki Arnold Schönberg vagy Igor Sztravinszkij zenéjével kapcsolatban valakitől, hogy 'ilyet ő is tudná?'” – Talán visszatartó erő, hogy az ember feltételezi, a modern zenének is megvannak a maga belső törvényei, amelyek megkülönböztetik a nyers kakofóniától. Ámde nézzük tovább! „John Cage, az avantgárd zene egyik legnagyobb alakja 1952-ben bármilyen hangszerre vagy hangszercsoportra, zenekarra 'komponált' 4'33” – Négy perc harminchárom másodperc – című darabja pontosan ennyi ideig tartó tökéletes, néma csendből áll. Márpedig 'olyat' ugyan miért is ne tudna 'komponálni' bárki; sőt, ennél akár még jóval hosszabbat is?” (Talán azért nem teszi senki, mert jól tudja, úgysem lenne rá „vevőközsége” még a szó átvitt értelme szerint sem? S a legtöbb ember közösségekben él, így nem tudja/meri függetleníteni magát mások ítéletétől, így felülemelkedni sem a „Pomádé király új ruhája”-effektuson. Alighanem ez vezérli igen sokak tetszésnyilvánítását olyan művekkel szembeesülvén, amelyeket ugyan nem ért, ám tart attól, hogy műveletlennek bélyegeznék, ha ezt ki is mondaná. A nagy kérdés, vajon található-e olyan határ, s hogyan, amelynek a túloldalán már joggal mondható, hogy az ész megáll és egy helyben zokog, amiért épeszű ember még ezt az ízet is elfogadja műalkotásként. Az pedig roppant érdekes kérdés, vajon miért is nincs spekulációs kereskedés a „hangművészeti” vagy akár a hasonló „irodalmi” alkotások szerzői jogaival.

„Érdekes, hogy akik egy-egy geometrikus absztrakt képet (vagy főleg adott esetben annak az egy adásvétel során elért, szerintük megmagyarázhatatlanul magas árát) látva rendre kifejezik az értetlenségüket, azok ugyanezeket a típusú műveket a modern építészetben muráliaként, egy épületfalon kőből kifaragott reliefként, egy aluljáró vagy metróállomás falán nagy méretű zománcdekorációként látva minden gond nélkül el tudják fogadni.” – Valószínűleg többnyire nem a művek önmagukban, inkább a magas eladási árak keltik a méltatlankodást. Ami pedig az építészeti megvalósításokat illeti, feltehetően két tényező is táplálja azok eltérő megítélését. Az egyik, s talán meghatározóbb, hogy többnyire fogalmunk sincs, mennyit kapott az, aki a remeklést „odaszoborta”, így az irigység nem is ösztönöz felháborodásra. A másik, hogy az ilyen, kemény anyagokba formált-öltöztetett alkotá-

sokról valahogy úgy érződik, hogy kemény munka kellett a létrehozásukhoz, s a művész így jobban megdolgozott értük, nem csupán „odarittyentett” „pár pacnit, vonalat”.

„Feltűnő, hogy például Picasso összevissza álló szemű-szájú, sokorrú-sokfűlű kubista portréi láttán – pedig aztán azokon ’semmi nincs a helyén,’ tehát ’olyat’ még akár különösebb rajztudás nélkül is tudhatna éppen valaki – nemigen szoktak ilyesmiket mondani. Talán azért, mert ott a néző mégiscsak érzi, nézzen is ki bárhogyan egy-egy ilyen portré, vagyis Picasso bármennyire is lázadjon ... az anatómiai vagy perspektivikus hagyományok vagy látásmódok ellen, mégis a mediterrán emberközpontúság hagyományainak jegyében áll, új válaszokat próbálgat az elsőként Giotto révén megfogalmazott kérdésekre: milyen viszonyban vannak az őket körülvevő térrel a testek, és hogyan lehet ezeket a viszonyokat a kép síkján szemléletessé tenni.” – Vajon a laikusok mekkora hányada érezhet ilyet, egyáltalán eszükbe jut-e bármilyen ésszerű(sító) magyarázat, s mekkora hányaduk véli ezt a fajta magyarázatot, már ha egyáltalán találkozik ilyennel, mesterként belemagyarázásnak, még ha valójában a hozzáértők számára nem is az?

Az első ilyen merészsége számít! „Bizonyos – elsősorban geometrikus absztrakt – munkák esetében persze még el is lehetne fogadni, hogy valaki tényleg tud ’olyat’, mondjuk, Malevics Fehér alapon fekete négyzetét (lesz még róla szó a későbbiekben bőven) valóban bárki meg tudhatja festeni egy pontosan ugyanakkora, ugyanolyan szövésű vászonra, pontosan ugyanakkora méretben, pontosan ugyanolyan fekete festékkel (bár itt már azért biztosan lenne különbség az akkori és a mai matériák között; arról nem is beszélve, hogy az eredeti festményhez ma már a készítése óta eltelt időben rajta kialakult nagyon finom repedésháló is hozzátartozik), de hát ugyan mit érne vele? Hiszen ebben az esetben pont hogy az az akkori, az első ilyen vad, bátor, a festészeti redukció legszélsőségebb pontjáig elmenő ötlet volt a zseniális, amit már csak másolni lehet – de azt meg minek? Hiszen azzal az ’olyat tudó’ semmilyen új, eredeti művészi produktumot nem hoz létre! Márpedig Malevics annak idején nagyon is azt tette.” – Ezek szerint tehát úgy értelmezhető, hogy amikor Malevics kihajózott ennek az új képi világnak a kék óceánjára, tettének nagysága abban állt, művének értéke abból született, hogy kockáztatott: lesznek-e, akik alkotását megértik, értékelik, és – ami nagyon nem mindegy! – még meg is veszik.

Folyamatos fejlődés következménye: „Azoknak a különleges, furcsa, semmit nem ’ábrázoló’ és emiatt sokak által sokszor nehezen értelmezhető alkotásoknak a megjelenése a művészet történetében, amelyeknek a láttán leginkább fel szokott merülni egyes nézőkben az ’ilyet én is tudok’-gondolat, egyáltalán nem előzmény nélküli, egyik pillanatról a másikra történt valamiféle ’megvadulás’ vagy a művészek elméjének kollektív elborulásának az eredménye, hanem a képzőművészet folyamatos – és tegyük hozzá: alapvetően logikus – fejlődésének (egyik) következménye.” – Megkockáztatható: a képzőművészet „fejlődésében” a társadalom és annak gondolkodásmódjának, értékrendjének „fejlődése” – bármit jelentsen is ez – képeződik le. Hajdan az uralkodó gondolkodásmód és értékrend azt a feladatot róta a képzőművészetre, hogy szolgáljon biztos kapaszkodókkal, terjesszen ilyen ideákat azoknak,

akik ilyet keresnek, s volt vala a román stílus, a gótika, és általában az egyházi művészet. A reneszánsz is kapaszkodókkal és ideákkal irányította a közgondolkodást – az akkori felső rétegek igénye szerint –, és továbbra is szép, rendezett, érthető elbeszélésekkel szolgáló alkotások születtek. A barokknál már a dús gazdagság és pompa „propagandája” mellett betört a valóság kevésbé kecses oldalainak megmutatása is, de a kapaszkodókat nem vette el, amint a rokokó, a klasszicizmus és a romantika sem. Amikor viszont a társadalomban hatalomra tört az addigi (érték)rend letaszításának a tendenciája, természetesen szintén érdekütközésektől hajtva, a művészetek ezt is leképezték. A 20. században pedig belépett mindehhez még a szép új világ új nagyhatalma: a marketing, amely egy felettebb erő, s nem feltétlenül üdvös tényezőt hozott be a műalkotások genezisébe: az eladhatóságot.

A modern művész feladata: Herbert Readtől (1893–1968, brit művészettörténész, kritikus, filozófus), akinek műveit – A modern festészet, A modern szobrászat – valaha szorgosan olvastuk – idézi Martos: „*A modern művész feladata mindvégig a létezés titkainak fűrkészése*, akkor is, ha az érzéki tapasztalás körét tágítja, akkor is, ha benső érzéseit vetíti ki. *Felszabadította a látványt a pusztá reprodukálás (a reneszánsz átkos [!] örökségéhez való rögeszmés ragaszkodás) terhe alól, és merészkedett alkotóvá válni, vagyis túl merészelt tekinteni a létezés megszokott szintjén.*” – Jó kérdés, vajon ez tényleg csak a „modern művész” feladata lenne? Az elődeié nem? S ha így lenne, vajon mikortól jelenik meg ez a fajta művészet a színen, s főként mikor vesztette el vagy rázta le magáról a művészet azt a feladatát, hogy legalább valamelyest kapcsolatban maradjon azokkal, akiknek művei készülnek, másként szólva legalább valamennyi esélyt adjon ez utóbbiaknak arra, hogy megértsék a művek mondandóját, s ne csak rejtvényt kapjanak bennük? „A létezés titkainak fűrkészése” mindig is a tudósok és kutatók legfőbb hajtóereje volt, ma is az, mutatis mutandis szintúgy a fejlesztőké, feltalálóké, ám számukra teljesen magától értetődő, hogy amit így létrehoznak, azt mások érteni és használni tudják. Hol és hogyan szakadtak el ettől az ismérvtől és követelménytől a művészetek, s ez hová vezet?

Kérdezni: Sebők Zoltán művészettörténész, egyetemi tanártól idézi: „*A művészet és a filozófia már azzal is feladata magaslatán állhat, ha jól kérdez, ha ravaszul, eredetien, keményen, kíméletlenül, szokatlanul kérdez rá a lehető legtágabb értelemben vett valóságra.* (Ez vitathatatlanul igaz – ám nagy valószínűséggel csak akkor, ha itt nem állnak meg, hanem feladatuk magaslatán a gondolkodást és lehetőleg szintúgy az ismereteket előbbre vivő válaszokkal, vagy legalább válaszkezdeményekkel is szolgálnak. Sebők viszont az itt következőkkel mást mond – Osman P.) *Úgy is fogalmazhatunk, a művészet és a filozófia nem annyira kérdésekre válaszol, inkább válaszokra kérdez – a helyesnek, igaznak hitt válaszokat homályosítja el, teszi őket kérdésessé.*” – Ezzel boldoguljon szegény laikus! S jön az ítélet is. „Vagyis az ilyen típusú gondolkodásmód nyomán létrejött, sokszor érthetetlennek, értelmezhetetlennek tartott modern képzőművészeti műalkotások mindössze attól tűnhetnek ilyennek, hogy nézőik nem képesek – vagy sok esetben egyáltalán nem is hajlandóak – megérteni az újfajta kérdésfelte-

véseket vagy egyáltalán elfogadni azok létjogosultságát a régi, már jól ismert és megnyugtató, kellemes 'langymelet' biztosító válaszokat eredményező kérdések helyett." – A lusta jószágok! S bizony, Martos idéz elmélyült elemzésekből, melyekről sokan úgy érezhetik, inkább összezavarnak, mintsem közelebb hoznak a megértéshez – amint sok ilyen műalkotás is. A tanulság talán egyszerű, s ha így van, akkor megnyugtató és ezzel felettebb hasznos: talán az, hogy élvezzük – ha tudjuk – ezeket az alkotásokat, s ne akarjuk megérteni! Végül is, már Kiss József megírta: „A csókot gyakorold s ne magyarázd.” (A csók)

Pillantás a neoavantgárdra: „A kísérletező irodalom [és, mint mondtam, nyugodtan hozzátehetjük: képzőművészet] a megmerevedett normákat, a dolgok magától értetődőségét, az irracionális szabályokat, a rozsdás gondolati és érzékelési modelleket áttörve az olvasót előbb öntevékennyé, az alkotóval együtt továbbalkotó szerzőtárrá, aztán lassan önmagát is mélyrétegeiben is megismerő, s így: szabad emberé teszi.” – Vajon minden alap nélkül való, ha valaki ebben „a múltat végképp eltörölni” javallatot véli felfedezni, egyben arra is gondolva, hogy „aki a múltat nem ismeri, arra ítéltetett, hogy mindent előlről kezdve tanuljon meg, s fizesse az összes ezzel járó tanulópénzt”? S vajon ez már maga is a múlté, vagy ma is itt munkál körülöttünk?

A befogadó megpróbáltatásairól idéz Karátson Endrétől (1956 óta Párizsban élő író, kritikus, irodalomtörténész, egyetemi tanár): „A személyes ízlésen és műveltségi szinten túl meghatározó a művészettörténeti nevelés, amiben az egyén részesült, a művészettörténetben akkor éppen uralkodó divatok, a műélvezés módjáról alkotott felfogás (hogy ízlést juttatunk érvényre vagy elemzést, hogy az elemzésben elismerjük-e az ízlés szerepét vagy sem, szóval hogy lihegünk vagy gondolkodunk, és hogy lihegésünk mennyire irányítja gondolkodásunkat; hogy a magányos élvezetet a társas fölé helyezzük-e, hogy tudunk-e lihegni egyedül is, és gondolkodni közösségben), a művészet társadalmi szerepéről alkotott nézetek (hogy tanít-e vagy gyönyörködtet, hogy tud-e tanítani, ha gyönyörködtet, és mire tanít a hatalom seggét nyaló műalkotás, miközben gyönyörködtet, és hogy ebben mi az idő szerepe, például egy régi segg, mondjuk egy 17. századi királyé kevésbé zavarja-e a befogadást, mint egy új segg, mondjuk egy kortárs diktátoré vagy vezérigazgatóé), a művészet társadalmi értékének ösztönzése (mennyire tudunk, mennyire vagyunk hajlandók fontosnak tartani egy alkotást, amelynek nem ismerjük az árát, tudunk-e kritizálni egy művet, amelyről tudjuk, hogy milliárdokat ér; miféle rögeszmék, előítéletek, elvárások alapján nevezünk egy művet nagynak, nagyon nagynak, legnagyobbnak), az ideológia erőszakossága (hogy mennyire látunk át a múzeumigazgató, a tárlatrendező szándékos vagy kényszerű cenzúráján, vagy a közönséget manipuláló hátsó gondolatán)...” – A tényezők sora még folytatódik.

Kreatív, mint maga az alkotás: „Ezt a már eddig is sokféle lehetőséget ráadásul még tovább bonyolítja, hogy adott esetben – ahogy Hegyi Lóránd írja – 'a befogadó sem támaszkodhat a hagyományozott, stabil értékrend és konvencionális világszemlélet »külső determinációjára«. A befogadás során ki kell alakítania a maga individuális értékszemléletét, amit egybevet a

műalkotásban megtestesülő értékszemlélettel. A modern művészet egyik általánosnak tekinthető »feladata« éppen ez a ráébresztő, tudatosító, szembenézésre kényszerítő gesztus, ami a befogadót arra ösztönzi – vagy akár »provokálja« –, hogy a műalkotás elsajátítása, »lefordítása« közben a maga pozícióját tudatosítsa. Éppen ezért a befogadás éppoly kreatív folyamattá válik, mint az alkotás.» – Itt egy nagy kérdés tolakszik előtérbe: mennyire „elitista” az ilyen művészet, s mennyire mond le ezzel eleve az emberek nagy hányadának meghódításáról, horribile dictu szellemi gazdagításáról? A szellemi elit legjavának a művészetek iránt is érdeklődő része olykor bizonyára szívesen beszáll az ilyen „A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni” (Kosztolányi Dezső: Akarsz-e játszani) játékba, de mi van a többiekkel? Az alkotás, a „ráébredés”, „szembenézés”, valljuk be, olykor izgalmas játék, ám talán gyakrabban keserves küzdelem, s a közönség nem túl nagy hányada szereti, ha erre kényszerítik, s keres ezért magának inkább olcsóbb örömeket.

Mindezeknél belép egy igencsak érdekes tényező: a művész hírneve, amely arra a feltevésre indít, hogy a műnek minden bizonnyal van értelme, mondandója (még ha ez nem is látszik rajta), így érdemes próbálkoznunk annak megfejtésével. Szellemileg igényesebbeknél ez akár kifejezett kihívásként is jelentkezhet: ha fene fenét eszik, akkor is rájövök, mi a szilvakék búbánatot jelent ez az ízé, és mi teszi műalkotássá!

Egy magyarázat, amely laikusként magunktól nemigen jutna eszünkbe: „Arnulf Rainer 1956–57-es Vörös-sárga kereszt című festménye semmiféle ábrázoló-leképező motívumot nem tartalmaz, ugyanakkor a kereszt szimbolikus jelentése – az önfeláldozás, a másokért való szenvedés, a megváltás mozzanata – és a festői felület drámai hatása a vékonyabb és vastagabb vörös festékfoltok zaklatott, megsebzett, roncsolt faktúrája, valamint a csorgatásos festékfelvitel vérré asszociáló, a középkori verisztikus Krisztus-ábrázolásokat idéző jelentéstelítettsége egyértelműen a modern ember haláltudatának, egy 20. századi ’keresztre feszítés’ tragikumának kifejezőjévé avatja a művet. Gesztusszerű az önkifejezés mozzanata, hiszen egyetlen állapot íródik ki a festői folyamatban: a kiszolgáltatottság, a pusztulás, az áldozattá válás szubjektív felérzése, Énre vonatkoztatott, intenzív átélése.”

Ó torzók torza, bőrző Dunakorzó (Karinthy Frigyes: Így írtok ti – Babits Mihály: FUTURUM EXACTUM): Marcel Duchamp Fountain (Forrás) c. remekléséről, amely „nem [volt] más, mint az 1828-ban alapított New York-i J. L. Mott Iron Works nevű szanitercégnak az 1910-es évek második felében gyártott Bedfordshire típusú fali férfi vizeldecskéje, vagyis piszoárja, ’hanyatt’, azaz a szabályos használat esetén a falra kerülő síkjára fektetve, felső szélével, az ott lévő vízbefolyó-csatlakozónylással a néző felé fordulva.”

„2004 decemberében Nagy-Britanniában egy felmérés során megkérdeztek ötszáz képzőművészt, művészettörténészt, múzeumi kurátort, műkritikust, galériatulajdonost, vagyis a képzőművészeti életben aktívan részt vevő szakértőt, hogy mondják meg, a 20. században szerintük melyik műalkotás gyakorolta a legnagyobb hatást a művészet történetére, annak alakulására; ha úgy tetszik: melyiket tartják a 20. század művészettörténeti szempontból legfontosabb műalkotásának. Nos, az ötszáz megkérdezett szakember összesített véleménye-

nye alapján – miközben Picasso Avignoni kisasszonyok című festménye csak a dobogó második helyére tudott felkapaszkodni, a harmadik pedig Andy Warhol Marilyn Monroe-szítanyomat-sorozata lett – ez a mű nem más, mint Marcel Duchamp Fountain (Forrás; más fordításban néha Kútként is szerepel) című műve.” Martos elmondja: az eredeti példány, amelyet Duchamp az amerikai Society of Independent Artists nevű művészcsoporthoz első kiállítására adott be műalkotásként az Independents Exhibition című tárlatra (New York-i Grand Central Palace 1917. – „azon mintegy kétezer ’modern’ művet tártak a közönség elé”) elveszett, de a híre, kalandos utóélettel fennmaradt.

„A mű így, annak ellenére is, hogy a maga fizikai valójában ekkor már nem létezett, híres lett. Olyannyira, hogy a művészt 1950-ben felkérték, hogy egy New York-i kiállításra ’rekonstruálja’ azt; ez meg is történt, vagyis Duchamp egy éppen akkor kapható, az eredetire erősen hasonlító piszoárt ugyanúgy aláírt az „R. Mutt 1917” szignóval. 1953-ban ugyanezt megismételte egy párizsi kiállítás felkérésére (ám ez a példány később ugyancsak elveszett), majd 1963-ban egy stockholmi bemutató számára is készült egy újabb replika.

1964-ben aztán – talán a ’nagy érdeklődésre való tekintettel’ – Duchamp és Arturo Schwarz milánói művészettörténész, műgyűjtő és galerista (az utóbbi kezdeményezésére) több példányban is ’rekonstruálta’ az elveszett eredeti művet. Schwartz szerzett néhány ugyanolyan vagy legalábbis nagyon hasonló piszoárt, és ezek közül Duchamp nyolc darabot ’hitelesített’ az ’aláírásával’; emellett készült két úgynevezett ’kiállítási’ és két úgynevezett ’művészi’ darab, valamint egy ’prototípus’, ami Schwarznál maradt. Így aztán jelenleg tizenöt ismert példány található a világban az összesen elkészült tizenhét darab Forrásból.” – Praktikus rekonstrukció! Vajon mi akadályozza a hamisítást – hiszen csak a szignó egyedi benne?

S mindez újólag felveti a kérdést: „Mi a művészet mostanában?”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

THE PROBLEMATICS OF ESTABLISHING PECUNIARY DISADVANTAGE IN THE EVENT OF CRIMES INCLUDED IN CHAPTER XXXVII OF THE CRIMINAL CODE OF HUNGARY

Krisztina Sztoján

The author analyses the question of financial loss in the event of an infringement of copyright (Section 385 of the Criminal Code) and industrial property rights (Section 388 of the Criminal Code). The methodology includes empirical analysis and a dogmatic approach: the conclusions are based on 19 individual judgments, taking into account the dogmatic character of the rules of private law which provide the content of the examined criminal offences.

The essence of the research topic was whether a common calculation method could be outlined in the related case law in order to define the exact amount of financial loss, and thus whether a common – or at least consistent – case law exists that does not violate the requirement of legal certainty. However, the analysis of individual judgments made it clear that courts apply a wide range of different calculation models, which could lead to significantly different results. Typically, the interpretation of the related rules of private law or underlying civil law provisions leads to inappropriate methods being applied.

In the case of the infringement of industrial property rights, the prevailing case law related to the interpretation of the behaviours concerned can also not be ignored: the courts amend the semantic meaning of these behaviours through teleological interpretation, the result of which means that it becomes theoretically impossible to even talk about financial loss.

The uncertainties in the related case law can therefore be traced back to these two reasons, so their resolution is possible only by eliminating these two reasons in a two-stage system. Problems relating to the determination of financial loss require action from the legislator and the law enforcement bodies as well.

PIRATES IN ACADEMIC BOOK AND JOURNAL PUBLISHING – PART II.

Máté Gergely Walsh

In this second part the author examines the main business models of the scientific publishing industry. He finds an extremely profitable industry developing into an oligopoly, which insists on maintaining its business model based on the free or minimally compensated work of the scientific community, while causing grave financial difficulties to the scientific institutions throughout the world. Examining the critiques of the scientific publishing industry from a copyright aspect with the help of doctrinal and case law analysis the conclusion is that the

existing legal framework is far from satisfying for today's scientific community with respect to the need for scientific communication and knowledge transfer. The relevant free uses are often devoid of content, while lawful use is cumbersome. Finally, the arguments against the copyright protection of scientific works and a few alternative models are analyzed.

ENFORCEMENT OF PATENTS IN THE UNITED KINGDOM

Dr Tivadar Palágyi

This article treats the enforcement of patents in the United Kingdom. It describes the different items of this process, such as the courts to be used in patent matters and the preparation for oral proceedings. In urgent infringement cases an intermediary proceeding and an ex parte decision is possible. The damages and other compensations are described in detail. Finally the appeals and the cost factors are treated.